

การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

นางสาวณัฐวดี ใจแสงทรัพย์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2556

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR) are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

THE ENHANCEMENT OF COMMUNITY CAPITAL THROUGH THE LEARNING OF LOCAL
ART AND CULTURAL MEDIA PRODUCTION

Miss Nattawadee Jaisawangsub

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education Program in Development Education
Department of Educational Policy, Management, and Leadership

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2013

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อ
ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

โดย

นางสาวณัฐวดี ใจแสงทรัพย์

สาขาวิชา

พัฒนศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

อาจารย์ ดร. อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์

.....คณบดีคณะครุศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร. ชนิตา รักษ์พลเมือง)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชื่นชนก โควินท์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(อาจารย์ ดร. อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(อาจารย์ ดร. ขนิษฐา กาญจนรังษี)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

5383332727 : MAJOR DEVELOPMENT EDUCATION

KEYWORDS: COMMUNITY CAPITAL / LOCAL ART AND CULTURAL MEDIA PRODUCTION/ COMMUNITY/
LOCAL ART AND CULTURAL MEDIA

NATTAWADEE JAISAWANGSUB: THE ENHANCEMENT OF COMMUNITY CAPITAL THROUGH
THE LEARNING OF LOCAL ART AND CULTURAL MEDIA PRODUCTION. ADVISOR: UBONWAN
HONGWITTAKORN, Ph.D., 224 pp.

This research is a quantitative and qualitative research. The objectives are 1) to study the characteristic and condition factors for learning of enhancement of community capital, 2) to analyze the learning of local art and cultural media production for enhancement of community capital, 3) proposes an approach to enhancement of community capital through the learning of local art and cultural media production. Using questionnaires to collect information from the 22 communities with the continuously creation of local art and cultural media (407 peoples). Then the statistical analysis with the computer program SPSS FOR WINDOW addition, researchers have studied the community with high social capital from the local art and cultural media product for example Khok Salung community, Phatthana Nikhom District, Lopburi province. By interviewing people in the community who are involved with the creation of local art and cultural media for 6 persons. Focus group with those initiatives with 12 community leaders, teachers, wisdom and youth in the community, as well as in-depth interviews 7 youth leaders, community school director, teachers. After analysis and conclude for guide enhancement of community capital through the local art and cultural media product.

The analysis found that 1) the learning characteristic of community capital enhancement. Community learning communication skills the most. The self-learning is the most common. They learned from school. People characteristic is the learning factor. 2) Analysis of learning from local art and cultural media production for enhancement of community capital found that learning from local art and cultural media production most effect the enhancement of community capital in term social capital. Considering the learning period by local art and cultural media production, showed that the preparation period enhance human capital the most, during work period enhance culture capital the most. And the evaluation and dissemination period enhance family capital the most. 3) The approach to enhancement of community capital through the learning of local art and cultural media production separating each side (five side), we recommend to: 3.1) human capital; should do activity that has embarked into practice, 3.2) family Capital; build a good relationship from the encouragement and support of the activities together, 3.3) cultural capital; should do cultural activity in the school class, 3.4) activity capital; activates by the public event that can bring people together and finding a common goal of community, 3.5) social capital; comes from organizing cultural events to participate in community activities and reduce the age gap by using local art and cultural media product.

Department: Educational Policy, Management,
224 Leadership

Student's Signature

Advisor's Signature

Field of Study: Development Education

Academic Year: 2013

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ ด้วยความกรุณาและการให้คำปรึกษาแนะนำอย่างดียิ่งจาก อาจารย์ ดร. อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้ให้ความรู้ แนะนำตรวจทาน แก้ไขข้อบกพร่องด้วยความเอาใจใส่ และเสียสละเวลาอย่างมากในการตรวจสอบกระบวนการวิจัยทุก ขั้นตอน รวมทั้งให้กำลังใจ กระทั่งผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณอย่างยิ่งถึงความตั้งใจจริงของอาจารย์ และขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชื่นชนก โควินท์ ประธานสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร. ขนิษฐา กาญจนรังษินนท์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ท่านได้กรุณาให้ข้อเสนอแนะที่เป็น ประโยชน์อย่างมากในการดำเนินการวิจัย จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณอาจารย์ในสาขาวิชาพัฒนศึกษาทุกท่านที่ได้ให้ความห่วงใยและ คำแนะนำมาตลอด นอกจากนี้ยังได้รับความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ อาจารย์ ดร.จิรยุทธ์ สิริพันธุ์ และอาจารย์ ดร.อุทุมพร อินทจักร์ ที่เสียสละและให้ความร่วมมืออย่าง ดียิ่งในการตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ไว้

งานวิจัยนี้จะสำเร็จมิได้ หากมิได้รับความอนุเคราะห์อำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวม ข้อมูลจากการแจกแบบสอบถามทุกชุมชน และความร่วมมือของคนในชุมชนโคกสูง ที่เสียสละเวลา และข้อมูลต่างๆ ด้วยความเต็มใจให้ผู้วิจัยได้ศึกษาเป็นกรณีศึกษา

ขอขอบพระคุณ ดร. พรรณฉวี ประยูรพรหม รศ.ดวงพร คำบุญวัฒน์ ดร.ชัยยศ เอี่ยม สุวรรณ นายอดุลย์ เนียมบุญนำ และนายสุวิทย์ เดชแก้ว ผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบรูปแบบ แนวทาง

นอกจากนั้น ขอขอบคุณ พี่ๆ น้องๆ ในสาขาวิชาพัฒนศึกษาทุกท่าน ที่ให้คำแนะนำในการ ค้นคว้าหาข้อมูลต่างๆ และให้กำลังใจตลอดเวลา เป็นที่ซาบซึ้งของผู้วิจัยอย่างยิ่ง

สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณบิดามารดา อา ตลอดจนญาติพี่น้องทุกท่าน ที่ให้กำลังใจ และสนับสนุนการเรียนรู้มาตลอด ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจนผู้วิจัยมีโอกาสในวันนี้

CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
1.3 ขอบเขตการวิจัย.....	5
1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	6
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
บทที่ 2 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
ตอนที่ 1 แนวคิดเรื่องการสร้างเสริมทุนชุมชน.....	9
1.1 ความหมายและความสำคัญของทุนชุมชน.....	9
1.1.1 ความหมายของทุนชุมชน.....	9
1.1.2 ความสำคัญของทุนชุมชน.....	10
1.2 องค์ประกอบของทุนชุมชน.....	11
1.3 แนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชน.....	18
1.3.1 แนวทางการสร้างเสริมทุนมนุษย์.....	18
1.3.2 แนวทางการสร้างเสริมทุนสถาบันครอบครัว.....	20
1.3.3 แนวทางการสร้างเสริมทุนวัฒนธรรม.....	21
1.3.4 แนวทางการสร้างเสริมทุนกิจกรรม.....	24
1.3.5 แนวทางการสร้างเสริมทุนสังคม.....	26
ตอนที่ 2 แนวคิดเรื่องการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน.....	28
2.1 ความหมายและความสำคัญของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น.....	28

2.1.1 ความหมายของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	28
2.1.2 ความสำคัญของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น.....	30
2.2 รูปแบบของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น.....	34
2.3 กระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	37
2.3.1 ขั้นตอนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น.....	38
2.3.2 วิธีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น.....	39
ตอนที่ 3 แนวคิดเรื่องการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	47
3.1 ความหมายของกระบวนการเรียนรู้ชุมชน.....	47
3.2 ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ชุมชน	48
3.3 องค์ประกอบสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ชุมชน.....	53
3.4 ขั้นตอนการเรียนรู้ของชุมชน	54
3.5 วิธีการและเทคนิคในการเสริมสร้างการเรียนรู้	56
ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	60
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	63
ตอนที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้ในการสร้างเสริมทุนชุมชน.....	63
ตอนที่ 2 เพื่อวิเคราะห์การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน	68
ตอนที่ 3 เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนของชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	72
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	75
ตอนที่ 1 สภาพและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน	76
ตอนที่ 2 การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน	87
ตอนที่ 3 แนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชน ผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	114
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	128
5.1 สรุปผลการวิจัย	129
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	133

5.3 ข้อเสนอแนะ	136
รายการอ้างอิง.....	138
ภาคผนวก.....	144
ภาคผนวก ก.....	145
ภาคผนวก ข.....	155
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	224

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ 2.1 แนวคิดทุนชุมชนและแนวความคิดเรื่องทุนทางสังคม.....	17
ตารางที่ 3.1 รายชื่อชุมชนแบ่งตามประเภทของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีโครงการร่วมกับ หน่วยงานและจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม.....	64
ตารางที่ 4.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง (จำนวนและร้อยละ).....	77
ตารางที่ 4.2 ระดับการประเมินทุนชุมชนจำแนกตามเพศ.....	78
ตารางที่ 4.3 ระดับการประเมินทุนชุมชนจำแนกตามช่วงอายุ.....	78
ตารางที่ 4.4 ระดับการประเมินทุนชุมชนจำแนกตามระดับการศึกษา.....	79
ตารางที่ 4.5 ระดับการประเมินทุนชุมชนจำแนกตามสถานภาพในชุมชน.....	79
ตารางที่ 4.6 ระดับการประเมินทุนชุมชนจำแนกตามชุมชน.....	80
ตารางที่ 4.7 เนื้อหาการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน (จำนวนและร้อยละ).....	81
ตารางที่ 4.8 วิธีการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน (จำนวนและร้อยละ).....	82
ตารางที่ 4.9 แหล่งเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน (จำนวนและร้อยละ).....	83
ตารางที่ 4.10 กลไกการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน (จำนวนและร้อยละ).....	84
ตารางที่ 4.11 ปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน (จำนวนและร้อยละ).....	86
ตารางที่ 4.12 เนื้อหาการเรียนรู้จำแนกตามกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น (จำนวนและร้อยละ).....	97
ตารางที่ 4.13 วิธีการเรียนรู้จำแนกตามกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น (จำนวนและร้อยละ).....	100
ตารางที่ 4.14 แหล่งเรียนรู้จำแนกตามกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น (จำนวนและร้อยละ).....	103
ตารางที่ 4.15 กลไกการเรียนรู้จำแนกตามกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น (จำนวนและร้อยละ).....	106

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
แผนภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 มีเป้าหมายให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และ สร้างภูมิคุ้มกันให้เข้มแข็งสามารถป้องกันและรองรับผลกระทบและความเสี่ยงจากวิกฤตเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นในอนาคต พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ และทักษะสามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงอย่างมีเหตุผล (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553)

การดำรงชีวิตของประชาชนในชุมชนขึ้นอยู่กับความแข็งแรงของทุนชุมชน ปัญหาของชุมชนไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นปัจจุบันทันด่วน ปัญหาที่ยังไม่เกิดแต่มีแนวโน้มที่จะเป็นปัญหาในอนาคต หรือแม้แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือปัญหาตามฤดูกาล ทุกชุมชนต่างมีโอกาสประสบทั้งสิ้นแนวทางและความสามารถในการจัดการกับปัญหาแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน ชุมชนจะเลือกใช้แนวทางใด และสามารถประสบความสำเร็จในการจัดการมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับจำนวน และความแข็งแรงของสินทรัพย์หรือทุนที่ชุมชน

“การพัฒนาทุนชุมชน” เป็นกลไกสำคัญในกระบวนการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนครอบคลุมในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านประชาธิปไตย ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนด้านวัฒนธรรมวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ซึ่ง เป็นรากฐานในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน กรมการพัฒนาชุมชน เป็นหน่วยงานของรัฐ ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบทให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ มุ่งเน้นการสร้างและพัฒนา “คน ” ในชุมชนผ่านกระบวนการและกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดการ เรียนรู้และมีส่วนร่วมในการทำงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง (กรมการพัฒนาชุมชน, 2553)

ทุนชุมชนประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทั้งที่เป็นบุคคลทั่วไปและผู้นำทางสังคม เช่น ประชาชน ชาวบ้าน อาสาสมัคร ฯลฯ ที่มีความรัก ความไว้วางใจ มีน้ำใจและเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ มีความเชื่อในระบบคุณค่าและหลักศีลธรรมที่ดี เช่น มีคุณธรรม วินัย ความซื่อสัตย์ จิตสำนึกสาธารณะ ฯลฯ ที่จะทำประโยชน์ต่อสังคม ทุนสถาบันครอบครัว หมายถึง สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม การอยู่ร่วมกันของกลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิก ซึ่งมีความรัก ความผูกพันกัน มีปฏิสัมพันธ์กันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำหน้าที่เป็นทั้งสถาบันการศึกษา สถาบันเศรษฐกิจ และสถาบันการปกครอง ฯลฯ ทุนวัฒนธรรม ทั้งภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมไทย จารีตประเพณีที่ดีงาม และสถาปัตยกรรมต่างๆ เช่น แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน เป็นต้น ทุนกิจกรรม คือ ทุนที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้าง ร่วมกันผลิต สะสมมาจากบรรพบุรุษ กิจกรรม โครงการต่าง ๆ ที่ทำร่วมกันในชุมชน และ ทุนสังคม คือกฎเกณฑ์ที่ร้อยรัดผู้คนที่อยู่ร่วมกัน เป็นพี่เป็นน้อง ไว้วางใจกัน กฎเกณฑ์ทาง

ศีลธรรม ศาสนา จารีต ประเพณีที่ทำให้คนร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ เดินไปในทางเดียวกัน (เสรี พงศ์พิศ, 2547)

ทุนชุมชนมีความเชื่อมโยงกับทุนทางเศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติ สามารถเอื้อประโยชน์ต่อกัน โดยการพัฒนาคุณภาพคนทางด้านความรู้และจิตใจ การใช้คุณค่าและเอกลักษณ์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดั้งเดิมจะช่วยเสริมประสิทธิภาพในการผลิต การค้า และบริการและสร้างความมั่นคงให้กับองค์กรในระยะยาว การใช้วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การรวมกลุ่มของคนในชุมชนโดยตระหนักถึงความสำคัญและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า รวมทั้งสถาบันทางสังคมต่างมีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัจจัยที่ทำให้สังคมไทยดำรงอยู่ บรรเทาหรือขจัดปัญหา/ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม รวมทั้งสังคมไทยจะสามารถพัฒนาให้เข้มแข็งได้ด้วยพลังของทุนชุมชน (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10, 2550)

การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในยุคไร้พรมแดนนับเป็นความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว สลับซับซ้อนและมีมิติของความเปลี่ยนแปลงที่หลากหลาย ต่างไปจากการเปลี่ยนแปลงในอดีต (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2546) สภาพครอบครัวในปัจจุบันมีความหลากหลายมากขึ้น ในสมัยก่อน ความเป็นอยู่ลักษณะครอบครัวขยาย มี พ่อ แม่ ลูก ปู่ ย่า ตา ยาย อยู่รวมบ้านเดียวกัน แต่ในปัจจุบัน ความเป็นอยู่เป็นไปในลักษณะครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น และ แนวโน้มจะมากขึ้น วิถีชีวิตของสมาชิกในครอบครัวไทยในปัจจุบันได้รับความกระทบอย่างรุนแรง ส่งผลให้เกิดปัญหาแก่สมาชิกในครอบครัว (นุชทิพย์ ป.บรรจงศิลป์, 2537) การเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินชีวิต มีผลกระทบต่อสภาพทางด้านร่างกายและจิตใจ เนื่องจากมีการแข่งขันสูงทั้งด้านการศึกษา เศรษฐกิจ มีความสับสนในการรับและเลือกใช้ค่านิยม ขาดจิตสำนึกที่ดี ขาดการควบคุมตนเอง รวมทั้งขาดจิตสำนึกในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ทำให้ต้องปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดความคับข้องใจ ขัดแย้งใจ และวิตกกังวลหากปล่อยไว้จะก่อปัญหารุนแรงต่อไป (ธีระ ชัยยุทธธรรม, 2545)

การจะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ปัญหาเกิดจากตัวเรา แก้ปัญหาสังคมต้องแก้จากตัวเรา จากนั้นก็รอบๆ ตัวเรา แล้วมันจะค่อยๆ ขยายออกไป จึงต้องมองให้เข้าใจถึงสาเหตุของปัญหา สิ่งจำเป็นจริงๆ สำหรับคนเราไม่มีอะไรมากไปกว่า กินอิ่ม นอนหลับ มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีความสุขกับครอบครัว มีสัมมาอาชีพทำ มีสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม ความจำเป็นพื้นฐานของชีวิตที่เหมาะสม มีทุนชุมชนที่ดี

แนวคิดการพัฒนาทุนชุมชน เป็นแนวคิดที่มุ่งนำชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาการดำรงชีวิตของคนในชุมชน โดยเสริมสร้างความสามารถของสินทรัพย์ที่เป็นตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงินในการจัดการกับปัญหาของชุมชนและรักษาหรือเสริมสร้างความสามารถและสินทรัพย์ของชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยไม่ทำลายรากฐานด้านทรัพยากรธรรมชาติ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2553) ทุนชุมชนทั้ง 5 ด้านเป็นทุนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคน ในการพัฒนาการดำรงชีวิตแบบยั่งยืนจะต้องส่งเสริม

กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของประชาชน เพื่อที่จะช่วยในการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนในการจัดการ

การอยู่ร่วมกันในชุมชน สมาชิกภายในชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตน ที่จะร่วมกันแก้ปัญหา และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง มีจิตสำนึกในการพึ่งตนเอง เอื้ออาทร รักและห่วงใยซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนเองและชุมชน มีกระบวนการชุมชนที่มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นวิถีของชุมชน สมาชิกภายในชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน (เฉลียว บุรีภักดี และคณะ, 2545) การมีส่วนร่วมกันของคนในชุมชน จะกระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของตนเอง เช่น การนำเอาภูมิปัญญาของชาวบ้านเผยแพร่ในวงกว้าง เป็นการสร้างความมั่นใจให้กับชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วม และเพื่อให้เห็นคุณค่าความคิดและความเชื่อ ความรู้ จะเน้นเรื่องราวที่มีสาระประโยชน์ต่อชีวิตของชุมชนเอง สามารถจัดการได้ด้วยตัวเอง (รุจิรา สุภาษา, 2542)

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับกิจกรรมของชุมชนที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชน มีกระบวนการจิตอาสา มีความเอื้ออาทร มีความเข้าใจ เป็นมิตรไมตรี (दनัย หวังบุญชัย, 2553)

ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นมรดกร่วมทางความคิด ความเชื่อ พฤติกรรมหรือผลงานใดๆ ที่ชุมชนร่วมสืบสานและถ่ายทอดกันมาอย่างยาวนาน ผ่านกาลเวลา อันบ่งบอกถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ เฉพาะชุมชนที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรมในวิถีชีวิตของชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ สถาปัตยกรรม สิ่งของเครื่องใช้ ศิลปวัตถุ ศิลปหัตถกรรม ศิลปะการแสดง นาฏศิลป์ ดนตรี การละเล่น พิธีกรรม กิจกรรมประเพณีเทศกาล ในชุมชน รวมถึงวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเป็นอยู่ของผู้คน เช่น ภาษาถิ่น ภาษาชาติพันธุ์ อาหารและวิถีการบริโภค ฯลฯ คุณค่าความงาม เหล่านี้เป็นสิ่งที่ควรสร้างกระบวนการและกลไกให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าและการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยการร่วมสืบสานและพัฒนา เพื่อป้องกันคุณค่าและความภาคภูมิใจในวิถีของศิลปวัฒนธรรม ชุมชนแห่งตน (แผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ, 2553)

สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้ความบันเทิงหลายรูปแบบ เช่น ผ่อนคลายอารมณ์ การหยอกล้อ การสร้างอารมณ์ขัน ตลอดจน ความบันเทิง ประเทืองอารมณ์ผสมกับบำรุงปัญญาไปพร้อมๆ กัน การแสดงออกซึ่งความคิดเห็น ไปจนกระทั่งวิพากษ์วิจารณ์สังคมเป็นองค์ประกอบที่มีสีสันของสื่อประเพณี / สื่อพื้นบ้าน ซึ่งสื่อมวลชนมักจะแสดงบทบาทไม่ได้หรือแสดงได้อย่างจำกัด เนื่องจากสื่อมวลชนต้องทำงานอยู่ภายในกรอบหรืออยู่ภายใต้เงื่อนไขต่างๆ เช่น การแสดงหนังตะลุงที่มีบทบาทวิพากษ์วิจารณ์นักการเมืองหรือรัฐบาล เป็นการแสดงออกที่ไม่สามารถเปิดเผยความคิดเห็นได้ทั้งหมด และสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสื่อดึงดูดความสนใจของประชาชน ทำหน้าที่เป็นตัวประสานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกลุ่มต่างๆ ที่มีความแตกต่างทางด้าน เพศ เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา หรือรื่องเง่งที่เป็นการเล่นที่ประสานความสัมพันธ์ระหว่างคนพุทธและคนมุสลิม งานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ที่เชื่อม

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านจากหลาย ๆ หมู่บ้าน เป็นต้น (กาญจนา แก้วเทพ, 2539) การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จะคำนึงถึงประเภทของเนื้อหา เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย มีวิธีการนำเสนอ ในเชิงการสนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะซึ่งกันและกัน แสวงหาความร่วมมือจากหลายฝ่าย และก่อให้เกิดการตัดสินใจร่วมกัน เป็นสื่อที่เข้าถึงชุมชน ให้ชุมชนมีส่วนร่วม ในการสื่อสารได้ง่าย โดยเฉพาะการผสมผสานกับสื่อประเพณี (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2543)

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังเผชิญกับวิกฤติการณ์ทางด้านวัฒนธรรมอย่างรุนแรง ทั้งนี้เป็นผลมาจากการพัฒนาประเทศไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม ตลอดจนกระแสวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่เข้ามาทำให้คนไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ โลกทัศน์ และค่านิยมใหม่ๆ ตามมาอย่างมากมาย เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ สถาบันครอบครัว และวัฒนธรรมดั้งเดิมอย่างมาก การพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมสมัยใหม่ ที่เน้นวัตถุนิยม และการบริโภค ไม่เพียงเป็นตัวทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทำลายทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้น หากยังเป็นการทำลายวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประเพณี ค่านิยมแบบเก่าอย่างรวดเร็ว (วราคม ทีสุภะ, 2544) จะเห็นได้ว่าวิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้น ส่งผลกระทบต่อสื่อศิลปวัฒนธรรมของไทยโดยเฉพาะในสังคมชนบท ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทำให้ท้องถิ่นของไทยสูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากระบบการศึกษาที่เป็นเครื่องมือในการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมมีความอ่อนแอ และบกพร่อง ย่อมเป็นต้นเหตุประการหนึ่งในการทำลายสื่อศิลปวัฒนธรรมโดยไม่รู้ตัวสำหรับวิถีทางในการแก้วิกฤติการณ์ทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น

การที่จะช่วยสร้างเสริมองค์ประกอบทุนชุมชนทั้ง 5 จะต้องได้มาจากการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจากในชุมชน (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ, 2545) ซึ่งได้รับมาจากการเรียนรู้ในเรื่องของเนื้อหาวิธีการ แหล่งเรียนรู้ และกลไกการเรียนรู้ในชุมชน มาพัฒนาเป็นองค์ความรู้ เป็นสะท้อนความคิดและถกเถียง ได้มีโอกาสแสดงออกเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้ง ความเข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด นำเอาการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ไปประยุกต์ใช้ในลักษณะ หรือสถานการณ์ต่างๆจนเกิดเป็นแนวทางปฏิบัติ (สุเมธนา พรหมบุญ และคณะ, 2541) ซึ่งการได้รับความร่วมมือของประชาชน ไม่ว่าจะปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้ามาร่วมรับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ กระทำโดยผ่านกลุ่มหรือองค์กรเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน และการมีส่วนร่วมในการติดต่อและประเมินผล (กรรณิกา ชมดี, 2524) จะทำให้การสร้างเสริมทุนชุมชนทั้ง 5 ประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

เรื่องราวต่างๆ ในสังคม มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา หากเราไม่ตระหนักเห็นกระแสการเปลี่ยนแปลง ก็เท่ากับ เรากำลังไล่ตามปัญหา แต่หากเราตระหนักเห็นทิศทางว่า ปัญหา กำลังเคลื่อนไปในทิศทางใด เราจึงสามารถพัฒนาตัวเอง และเรียนรู้อยู่เสมอ ตามเงื่อนไขปัจจัยในโลกที่เปลี่ยนแปลง (กรรณจรียา สุขรุ่ง, 2554) ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจในการศึกษาการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน ผ่านช่วงการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น 3 ช่วง ได้แก่ 1) ช่วงการเตรียมการ 2) ช่วงการดำเนินการ และ 3) ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่

ว่าในแต่ละช่วงนั้นสามารถสร้างเสริมทุนชุมชนแต่ละด้านได้มากน้อยเพียงไร และมีปัจจัยและเงื่อนไขการเรียนรู้ในการเสริมสร้างทุนชุมชนอย่างไร เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญกับเนื้อหาความรู้ วิธีการ แหล่งเรียนรู้ และกลไกการเรียนรู้ในชุมชน ที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นองค์ความรู้ ผ่านการสะท้อนความคิด ถกเถียง แสดงออกเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้ง จนเกิดเป็นแนวทางปฏิบัติ (สุมณฑา พรหมบุญ และคณะ, 2541)

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้ในการสร้างเสริมทุนชุมชน
2. เพื่อวิเคราะห์การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชน ผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

1.3 ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตเชิงเนื้อหา

งานวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการสร้างเสริมทุนชุมชน ซึ่งการสร้างเสริมทุนชุมชน 5 ด้าน ซึ่งได้จากการวิเคราะห์การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน เป็นการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ได้แก่ 1) ทุนมนุษย์ 2) ทุนสถาบันครอบครัว 3) ทุนวัฒนธรรม 4) ทุนกิจกรรม 5) ทุนสังคม โดยแบ่งกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงการเตรียมการ ช่วงการดำเนินการ และ ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ขอบเขตเชิงพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้ศึกษารายกรณี ดังนี้

1. ในการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยเลือกพื้นที่จากชุมชนที่มีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ชุมชนที่มีความร่วมมือกับหน่วยงานของกระทรวงวัฒนธรรมและแผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ (ศสส.) และการศึกษาออกโรงเรียน (กศน.) โดยแบ่งตามประเภทสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น 3 ประเภทคือ สื่อศิลปหัตถกรรมชุมชน การแสดงดนตรีพื้นบ้าน และการละเล่นพื้นบ้าน รวมเป็น 22 ชุมชน

2. ในการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยเลือกชุมชนที่มีความถี่สูงสุด จากรายชื่อชุมชนที่ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เสนอชื่อตามเกณฑ์ความเข้มแข็งและทุนชุมชนทั้ง 5 ด้าน และเกณฑ์ความต่อเนื่องในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเสริมทุนชุมชน หมายถึง การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ผ่านการสร้างทุนมนุษย์ ทุนสถาบันครอบครัว ทุนวัฒนธรรม ทุนกิจกรรม และทุนสังคม ของชุมชน

การเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน หมายถึง การจัดการเนื้อหา วิธีการ แหล่งเรียนรู้ และกลไกการเรียนรู้ ผ่านรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน

สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึง เครื่องมือหรือวิถีทางที่ใช้ในการสร้างเสริมทุนชุมชน ใน 3 ประเภท ได้แก่ สื่อศิลปหัตถกรรมชุมชน สื่อการแสดงดนตรีพื้นบ้าน สื่อการละเล่นพื้นบ้าน

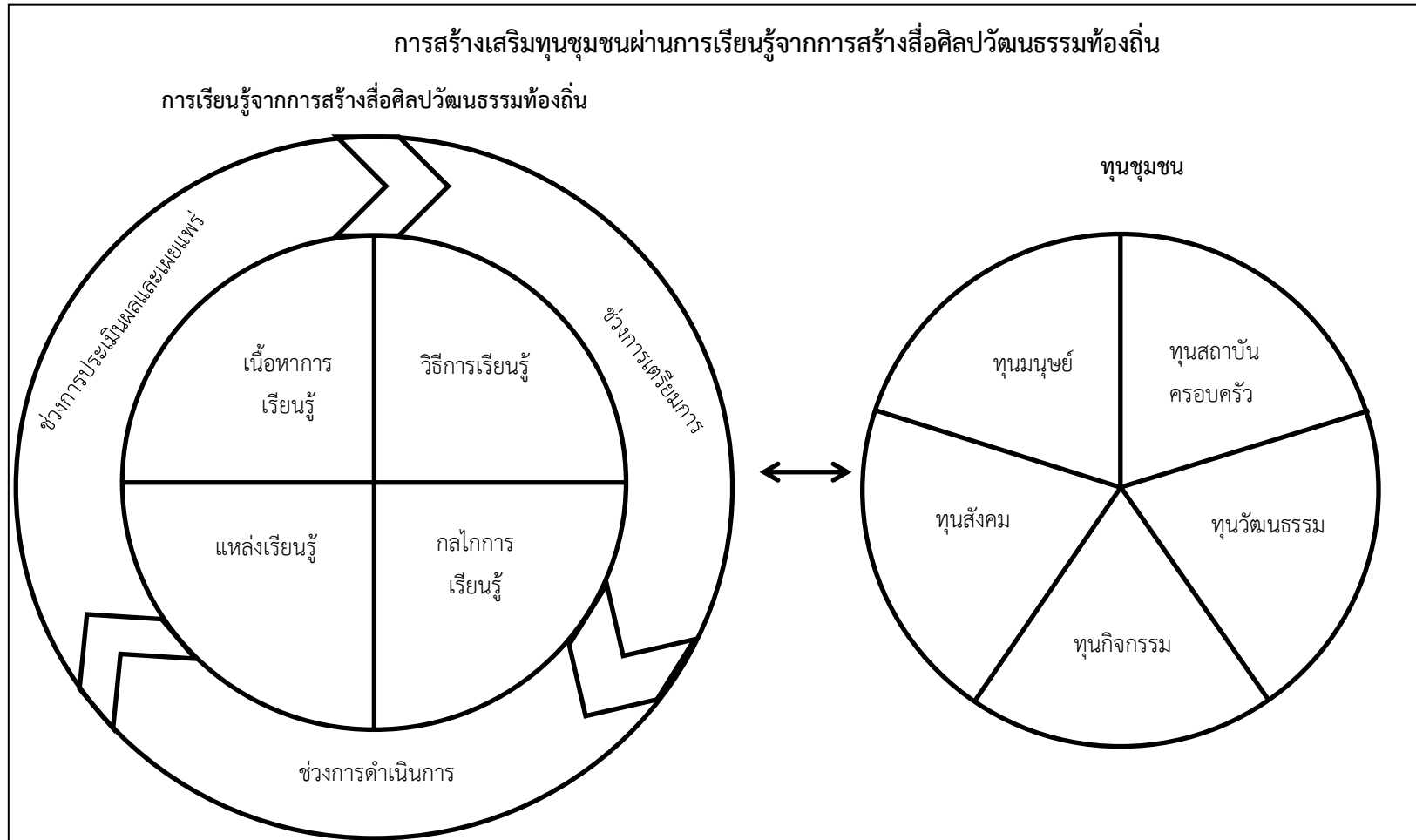
การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการผลิตสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงการเตรียมการ ช่วงการดำเนินการ และช่วงการประเมินผลและเผยแพร่การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงสภาพและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้ในการสร้างเสริมทุนชุมชน
2. ทราบถึงการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน
3. ทราบถึงแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชน ผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ เนื้อหาการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้และกลไกการเรียนรู้ ทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยแบ่งช่วงการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงการเตรียมการ ช่วงการดำเนินการ และ ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น นำไปสู่การสร้างเสริมทุนชุมชน 5 ทุน ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนสถาบันครอบครัว ทุนวัฒนธรรม ทุนกิจกรรม และทุนสังคม ซึ่งกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีการทบทวนเอกสารแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนำมาใช้ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งนำเสนอเนื้อหาออกเป็นดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดเรื่องทุนชุมชน

- 1.1 ความหมายและความสำคัญของทุนชุมชน
 - 1.1.1 ความหมายของทุนชุมชน
 - 1.1.2 ความสำคัญของทุนชุมชน
- 1.2 องค์ประกอบของทุนชุมชน
- 1.3 แนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชน

ตอนที่ 2 แนวคิดเรื่องการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน

- 2.1 ความหมายและความสำคัญของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
 - 2.1.1 ความหมายของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
 - 2.1.2 ความสำคัญของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 2.2 รูปแบบของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 2.3 กระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
 - 2.3.1 ขั้นตอนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
 - 2.3.2 วิธีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ตอนที่ 3 แนวคิดเรื่องการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

- 3.1 ความหมายของกระบวนการเรียนรู้ชุมชน
- 3.2 ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ชุมชน
- 3.3 องค์ประกอบสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ชุมชน
- 3.4 ขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้ชุมชน
- 3.5 วิธีการและเทคนิคในการเสริมสร้างการเรียนรู้ชุมชน

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 แนวคิดเรื่องการสร้างเสริมทุนชุมชน

1.1 ความหมายและความสำคัญของทุนชุมชน

ในการที่เราจะพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องทำให้ชุมชนนั้นเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืน จะต้องพัฒนาจากระดับรากฐาน เพื่อความมั่นคงและในการพัฒนาชุมชนเพื่อที่จะให้ชุมชนกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนได้ เราจำเป็นต้องพัฒนาชุมชนโดยอาศัยสินทรัพย์ชุมชนเป็นฐาน โดยเริ่มจากการมองว่า มนุษย์ทุกคนมีพรสวรรค์อยู่ในตัวไม่อย่างใดอย่างหนึ่งและมีคุณค่าต่อผู้อื่นด้วย ในชุมชนที่เข้มแข็งมีความตระหนักถึงคุณค่าของศักยภาพเหล่านั้น จะสามารถนำศักยภาพและคุณค่าของสิ่งนั้นนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อ ดังนั้นความเข้มแข็งของชุมชนจะเกิดขึ้นได้ถ้ามีผู้คนจำนวนมากในชุมชนที่อุทิศตนเพื่อชุมชนเป็นสุข การพัฒนาชุมชนที่อาศัยสินทรัพย์ของชุมชนเป็นรากฐานเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอย่างยั่งยืนและมีความหมาย มาจากภายในชุมชนเองเสมอ

1.1.1 ความหมายของทุนชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2547) ให้ความหมายเกี่ยวกับทุนชุมชนว่า เป็นคำที่ยืมคำว่า “ทุน” มาจากเศรษฐศาสตร์เพื่อบอกถึงสิ่งที่เป็นข้อมูลค่าและคุณค่าที่นับเป็นเงินมิได้ แต่มีความหมายต่อชีวิตของผู้คนเป็นอย่างยิ่ง หมายถึงทุนทรัพยากรรวมทั้งทรัพยากรที่ชุมชนก่อให้เกิดหรือผลิตขึ้น เช่น ปัจจัยสี่ รวมถึงเงินและสินทรัพย์อื่นๆ ความรู้ภูมิปัญญา ประสบการณ์ชีวิตของผู้คนทุนทางสังคมและวัฒนธรรม

กรมการพัฒนาชุมชน (2553) ให้คำนิยามเกี่ยวกับทุนชุมชนว่า สิ่งที่เป็นมูลค่าหรือมีคุณค่าที่มีใช้เงินตราเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงสิ่งอื่น ๆ ที่มี ความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคน เช่น ทุนทรัพยากรที่ก่อให้เกิดผลผลิต รวมถึงเงินและ สินทรัพย์อื่น ๆ ที่เป็นความรู้ ภูมิปัญญา ประสบการณ์ ของคน ทุนทางสังคม วัฒนธรรมประเพณี ปัจจัยบริการทางโครงสร้างพื้นฐาน เป็นต้น

ประเวศ วะสี (2541) ให้ความหมายเกี่ยวกับทุนชุมชนว่า เป็นอะไรที่ใหญ่โตและมีคุณค่ายิ่งกว่าเงินมากนัก กองทุนนี้ประกอบด้วย ทุนที่เป็นคนแต่ละคน ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางศีลธรรม ทุนทางทรัพยากร และทุนทางปัญญา

สรุปได้ว่า ทุนชุมชน หมายถึง ความเข้มแข็งของชุมชน ความสามัคคี การมีองค์กรมีหน่วยงานที่จะจัดการ จัดระบบต่าง ๆ ในชุมชน มีศิลปวัฒนธรรม มีจุดรวมใจ มีศีลธรรม มีความสมัครสมานรักใคร่กลมเกลียวกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานในท้องถิ่นและชุมชนให้มีการพัฒนาที่เข้มแข็งและยั่งยืน

1.1.2 ความสำคัญของทุนชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน (2553) ได้กล่าวถึงความสำคัญของทุนชุมชนว่า “การพัฒนาทุนชุมชน” เป็นกลไกสำคัญในกระบวนการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ทำให้เกิดการ พัฒนาชุมชนครอบคลุมในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านประชาธิปไตย ด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนด้านวัฒนธรรมวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ซึ่ง เป็นรากฐานในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน กรมการพัฒนาชุมชน เป็นหน่วยงานของรัฐ ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบทให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ มุ่งเน้นการสร้างและพัฒนา “ คน ” ในชุมชนผ่านกระบวนการและกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดการ เรียนรู้และมีส่วนร่วมในการทำงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งทุนชุมชน จะต้องใช้เป็นปัจจัยนำเข้า (Input) ในกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการแปลงค่าทุนต่าง ๆ ให้ออกมาเป็นผลผลิต/ ผลลัพธ์ (Output/Outcome) ให้ได้ ทั้งนี้เราจะต้องคำนึงถึงทุนบางประเภทที่จะต้องสงวนรักษา หรือพัฒนายกระดับไปพร้อม ๆ กันอย่างสมดุลโดยไม่ทำลายซึ่งกันและกันเอง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้กล่าวถึงความสำคัญของทุนชุมชนกับการพัฒนาประเทศว่า การพัฒนาประเทศแบบทุนนิยมและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกประเทศส่งผลกระทบต่อสังคมไทย โดยทำให้คุณค่าทางสังคมที่ดั้งเดิมลดน้อยลง เกิดความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรม มีการดำรงชีวิตบนพื้นฐานที่ขาดความพอเหมาะพอควร ตลอดจนสถาบันครอบครัวมีแนวโน้มอ่อนแอลง ดังนั้น ทุนทางสังคมของไทยทั้งที่เป็นคุณลักษณะของคนไทย เช่น ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ระบบความสัมพันธ์อันดีเครือญาติ ระบบ คุณค่าที่ดีงาม วัฒนธรรม รวมทั้งบทบาทของสถาบันทางสังคมต่างๆ เป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไข ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ดังนี้

1) การใช้คุณค่าที่ดีในสังคมไทยบรรเทาปัญหาสังคม ที่ส่งผลกระทบต่อความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น คนไทยมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนในการใช้ชีวิตที่มุ่งสู่ความสุขแบบฉาบฉวย มีความว้าเหว่ ขาดที่พึ่งทางใจ ส่งผลให้หันไปใช้ยาเสพติดเป็น ทางออก ขณะที่การบริโภคเน้นวัตถุนิยม เลียนแบบวัฒนธรรมต่างชาติ เกิดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย มั่วเมาในอบายมุข ทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรมและความรุนแรงรูปแบบต่างๆ ส่วนในเรื่องเพศก็นิยมมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร นำไปสู่การตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ และการเบี่ยงเบนทางเพศที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี ดังนั้น การใช้สัมพันธภาพของคนทุกเพศและวัย โดยเฉพาะในระดับครอบครัว เป็นแนวทางหลักที่จะสามารถเสริมสร้างความอบอุ่น ความเอื้ออาทร ความรักที่มีต่อกันและกันให้เป็นภูมิคุ้มกันที่ดีสำหรับทุกคน ลดความรุนแรงและบรรเทาปัญหาสังคมลงได้

2) การเปิดกว้างและยอมรับซึ่งกันและกันก็มีส่วนในการลดความขัดแย้งในสังคม การยอมรับความแตกต่างของวัฒนธรรมที่หลากหลายในสังคมไทย ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นทุนทางสังคมที่เสริมสร้างให้คนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ สามารถประสาน/ ประนีประนอมความคิดเห็นที่แตกต่างให้เกิดฉันทานุมัติและนำไปปฏิบัติ ขณะเดียวกัน การกำหนด

กติกากองการอยู่ร่วมกันซึ่งเป็นที่ยอมรับมีการยึดถือและปฏิบัติมายาวนานจนกลายเป็นวัฒนธรรมในชุมชนเป็นการป้องกันความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น การเสียผีของชาวเขาเผ่าต่างๆ และฮีทสิบสองครองสิบสี่ เป็นต้น

3) ทูทางสังคมเสริมสร้างให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองให้เข้มแข็งได้ สภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้บางชุมชนต้องพึ่งพาการสนับสนุนจากภายนอกมาก เพราะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นแบบต่างคนต่างอยู่ มีการพึ่งพาอาศัยกันน้อย แต่ในชุมชนที่มีระบบความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความผูกพัน มีลักษณะการทำมาหากินที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและระบบนิเวศน์สามารถสร้างธุรกิจภายในชุมชนโดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เกิดการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจ และสามารถเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจภายนอกชุมชนได้เกิดความเข้มแข็งและสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับชุมชนอื่น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นถึงความสำคัญของทุนชุมชนว่า มีความเชื่อมโยงกับทุนทางเศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติ สามารถเอื้อประโยชน์ต่อกัน โดยการพัฒนาคุณภาพคน ทางด้านความรู้และจิตใจ การใช้คุณค่าและเอกลักษณ์วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดั้งเดิมจะ ช่วยเสริมประสิทธิภาพในการผลิต และสร้างความมั่นคงให้กับองค์กรในระยะยาว การใช้วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การรวมกลุ่มของคนในชุมชนโดยตระหนักถึงความสำคัญและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า รวมทั้งสถาบันทางสังคมต่างมีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะภาคธุรกิจเอกชนที่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน และที่สำคัญทุนทางสังคมที่มีอยู่ในสังคมไทย คุณค่าที่ดี การเปิดกว้างและยอมรับซึ่งกันและกันเป็น ปัจจัยที่ทำให้สังคมไทยดำรงอยู่ บรรเทาหรือขจัดปัญหา/ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม รวมทั้งสังคมไทยจะสามารถพัฒนาให้เข้มแข็งได้ด้วยพลังของทุนชุมชน

1.2 องค์ประกอบของทุนชุมชน

ทุนชุมชน (Community Capital) คือ สิ่งที่เป็นมูลค่าหรือมีคุณค่าที่มีใช้เงินตราเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงสิ่งอื่นๆ ที่มีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคน จากการตรวจสอบเอกสารพบข้อมูลดังนี้

นภากาศ หะวานนท์, เพ็ญสิริ จีระเดชากุล และ สุรวุฒิ ปัดไธสง (2550) ได้นิยามให้ทุนชุมชนเป็นรากแก้วของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมและจำแนกทุนของชุมชนเป็น 3 มิติ คือ ทุนความรู้ ทุนสังคม และทุนทางจิตวิญญาณ

1) ทุนความรู้ หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการที่คนในชุมชนหรือเครือข่ายของชุมชนได้ใช้สติปัญญาหรือประสบการณ์ในการจัดระบบ สืบสาน ปรับเปลี่ยน และสั่งสมกันมาจนกลายเป็นระบบ

ความรู้ต่าง ๆ เช่น การทอผ้า การประกอบอาหาร ฯลฯ ซึ่งทุนความรู้นี้จะสอดคล้องสัมพันธ์กับ ธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของชุมชน ความรู้ต่าง ๆ ที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้างสรรค์และสืบสานเพื่อ การดำรงชีวิตนี้ถือเป็นทุนที่สำคัญยิ่งของชุมชน จึงเรียกได้ว่าเป็น “ภูมิปัญญา” ของชุมชน ชุมชนที่มีความเข้มแข็งจะสามารถจัดการความรู้ความสามารถเดิมของชุมชนให้บูรณาการเข้ากับความรู้ สมัยใหม่ได้จนกลายเป็นทุนความรู้สำหรับชุมชน เช่น การบรรจุหีบห่อการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลผลิต ความรู้ด้านการตลาด เป็นต้น

2) ทุนสังคม หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ที่คนในชุมชนหรือเครือข่ายของชุมชนได้ สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนให้สำเร็จลุล่วงเพื่อ ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและดำรงอยู่ของชุมชน ทุนสังคมจะเป็นไปในรูปแบบของกลุ่มเช่น กลุ่ม อาชีพ กลุ่มเครือข่าย หรือในรูปแบบเครือข่าย โดยสมาชิกในกลุ่มหรือเครือข่ายจะมีความสนิทสนมรักใคร่ และมีจิตสำนึกร่วมกันอย่างแท้จริง ในการที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลและร่วมกันแก้ไขปัญหา จัดสรร แบ่งปันผลประโยชน์กันอย่างเสมอภาค รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งผลให้ชุมชนมีการเรียนรู้ ปรับตัว มีความเข้มแข็ง และสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสการพัฒนาศิลปะสมัยใหม่

3) ทุนทางจิตวิญญาณ หมายถึง อุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ ที่คนในชุมชนร่วมกัน สร้างขึ้นมาและเห็นว่าเป็นสิ่งมีคุณค่าที่จะยึดถือร่วมกัน นำไปสู่การปฏิบัติและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งทุนทางจิตวิญญาณนี้จะส่งผลให้ชุมชนเกิดความรัก ความสามัคคี ความผูกพันเอื้อ ออาทรต่อกัน และเป็นทุนที่ทำให้เกิดขวัญ กำลังใจ ความมุ่งมั่นที่จะประพฤติปฏิบัติให้เกิดผลดีต่อ ส่วนรวมและชุมชน ซึ่งชุมชนที่มีกิจกรรมด้านพิธีกรรม การละเล่น หรือประเพณีที่ท้องถิ่นสืบทอดกันมา จะเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง คนในชุมชนจะมีจริยธรรมสูงกว่าชุมชนที่มุ่งเน้นวัตถุนิยมหรือบริโภคนิยม

ทุนทั้ง 3 ลักษณะนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญของการดำรงชีวิตของคนในชุมชนให้สามารถ เผชิญกับกระบวนการพัฒนาศิลปะสมัยใหม่ที่ล้าหลังเข้าสู่ชุมชน ในลักษณะของการปรับเปลี่ยนตัวเองให้ เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงด้วยการใช้ทุนความรู้อย่างชาญฉลาดใช้ทุน สังคมได้อย่างสมานสามัคคี และใช้ทุนทางจิตวิญญาณอย่างมุ่งมั่นผูกพันที่จะอยู่ร่วมกันตลอดไป

เสรี พงศ์พิศ (2546) โดยแบ่งลักษณะและประเภททุนชุมชนไว้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1) กองทุนที่เป็นเงินตรา ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ เครดิตยูเนียน กองทุนศูนย์สงเคราะห์ ราษฎร เงินทุนหมุนเวียนลักษณะต่าง ๆ ในชุมชน

2) กองทุนที่ไม่ใช่เงินตรา ได้แก่ กลุ่มออมข้าว กองทุนข้าวของเครื่องใช้ส่วนรวมที่ได้มี การจัดการร่วมกันเพื่อสวัสดิการหลากหลายรูปแบบสำหรับสมาชิกทุกคนตั้งแต่เกิดถึงตาย

เสรี พงศ์พิศ (2546) อธิบายเรื่องทุนชุมชน ซึ่งเป็นทุนที่ไม่ใช่เงินตรา มี 4 ประเภท ได้แก่

1) ทุนธรรมชาติ ได้แก่ ความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งมีอยู่มากมาย เพียงแต่เรา มองข้าม หรือมองด้วยสายตาของเศรษฐกิจสังคมนิยมใหม่ ทำให้หญ้าเป็นวัชพืชไปหมด ทั้ง ๆ ที่หญ้า ต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นพื้นที่มีสรรพคุณทางยา ทั้งยาอายุวัฒนะ ขับปัสสาวะ ลดความดัน รักษาผิวหนัง เช่น หญ้าไมยราบ หญ้าคา หญ้าแพรก และพืชสมุนไพรอีกนับร้อยที่อยู่บริเวณบ้าน ในสวน ในป่า และ

พันธุ์พืชที่มีชีวิตต่าง ๆ แร่ธาตุ และผลผลิตของธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า เขาล้วนแต่เป็นทุนที่สำคัญ หากชุมชนค้นพบคุณค่าของสิ่งดังกล่าว มูลค่าก็จะตามมา และไม่รู้จักหมดเพราะใช้เป็น จัดการเป็น

2) ทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่ความรู้ ภูมิปัญญา และวิถีชุมชนที่แสดงออกทางปัจจัยสี่ อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย รวมไปถึงเครื่องใช้ของใช้ เครื่องมือต่าง ๆ เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต สะท้อนให้เห็นความพอดี ความพอเพียง การอยู่ร่วมกันของผู้คน อยู่ร่วมกับธรรมชาติ โดยไม่เอาเปรียบกัน ไม่เอาเปรียบธรรมชาติ

3) ทุนทางสังคม คือกฎเกณฑ์ที่ร้อยรัดผู้คนที่อยู่ร่วมกัน เป็นพี่เป็นน้อง ไว้วางใจกัน กฎเกณฑ์ทางศีลธรรม ศาสนา จารีต ประเพณีที่ทำให้คนร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ เดินไปในทางเดียวกัน

4) ทุนโภคทรัพย์ คือ ทุนที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้าง ร่วมกันผลิต สะสมมาจากบรรพบุรุษ เรือกสวน ไร่นา สิ่งปลูกสร้าง เงินที่สะสม กิจกรรม โครงการต่าง ๆ ที่ทำร่วมกัน ล้วนเป็นทุนชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน (2553) จำแนกประเภทของทุนชุมชนไว้ 5 ประเภท ดังนี้

1)..ทุนมนุษย์ (Human Capital) หมายถึง คุณสมบัติด้านต่าง ๆ ของคนทุกเพศทุกวัยในชุมชน ที่มีคุณสมบัติในด้าน สุขภาพอนามัย อายุขัย/ ด้านการศึกษา ภูมิปัญญา ชีตความสามารถ/ ด้านฐานะทาง เศรษฐกิจ ความยากจน ร่ำรวยของคนในครัวเรือน ตัวอย่างได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ครู พระสงฆ์ กลุ่มองค์กรต่าง ๆ เด็ก สตรี เยาวชน ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ เด็กกำพร้า เป็นต้น

2)..ทุนสังคม (Social Capital) หมายถึง ทรัพยากรทางสังคมที่ประชาชนใช้เพื่อการดำรงชีพ รวมทั้งความไว้วางใจ การยอมรับซึ่งกันและกันในชุมชน กลุ่มองค์กร เครือข่ายภาคประชาชน/ ประชาสังคม ความเชื่อถือศรัทธา ตลอดจนวัฒนธรรมที่สืบทอดมายาวนาน

3)..ทุนกายภาพ (Physical Capital) หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวก ต่อการดำเนินชีวิต หรือเป็นปัจจัยพื้นฐานในการการผลิตที่สนับสนุนการดำรงชีพของประชาชน ได้แก่ การคมนาคมขนส่ง ระบบไฟฟ้า ประปา ระบบพลังงาน การสื่อสาร โทรคมนาคม โบราณ วัตถุ โบราณสถาน หรือสิ่งปลูกสร้างต่างๆ

4)..ทุนธรรมชาติ (Natural Capital) หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เป็นตัวกำหนด ศักยภาพในการดำรงชีวิตและ การประกอบอาชีพของประชาชน ในชุมชน ได้แก่ แหล่งน้ำธรรมชาติ ป่าไม้ ดิน น้ำ ภูเขา ทะเล เกาะ สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน น้ำพุ พืชพันธุ์ธัญญาหาร ธรรมชาติ เป็นต้น

5)..ทุนการเงิน (Financial Capital) หมายถึง ทรัพยากรที่เป็นตัวเงินตรา รวมถึงโอกาสทางการเงินที่ประชาชนใช้เพื่อการดำรงชีพ ได้แก่ ทุนทางการเงินที่มาจากออม (Available Stocks) ที่เป็นเงินสด/ เงินฝาก สัตว์เลี้ยง อัญมณี และทุนที่มาจากรายได้อื่น ได้แก่ เงินบำนาญ/ ค่าตอบแทนที่ได้จากรัฐ และเงินกองทุนต่าง ๆ

สมชาติ เอี่ยมอนุพงษ์ (2547) กล่าวว่า ทุนชุมชนสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ 6 กลุ่มดังนี้:

- 1) ทุนบุคคล
- 2) ทุนในรูปสมาคมต่างๆ
- 3) ทุนในรูปสถาบันต่างๆ
- 4) ทุนในรูปธุรกิจและภาคเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้อง
- 5) ทุนในรูปทรัพยากรธรรมชาติ
- 6) ทุนในรูป “ประสบการณ์” ที่ชุมชนได้ดำเนินกระบวนการและวางแผนการ พัฒนา

เศรษฐกิจและชุมชนของตนมาแล้วในครั้งก่อนๆ นั้น

อเนก นาคะบุตร (2545) นักพัฒนาอาวุโสได้สะท้อนความคิดจากประสบการณ์และให้ความหมาย “ทุนชุมชน” ไว้ 5 รูปแบบ ได้แก่

ทุนในรูปแบบแรก คือ จิตวิญญาณ ระบบคุณค่า สำนึกรักท้องถิ่น และความภาคภูมิใจ ที่มีต่อถิ่นฐานบ้านเกิดรวมเรียกว่า Spirit Capital ซึ่งทุนรูปแบบนี้ในสังคมหรือชุมชนของประเทศไทยมีมาตลอดและปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนทั้งที่เป็นเรื่องของคุณค่า พิธีกรรม และความภาคภูมิใจที่มีอยู่ในจิตใจของผู้คนที่อยู่ในสังคมหรือชุมชน

ทุนรูปแบบที่สอง คือ ทุนทางปัญญา ในรูปแบบของความสามารถนำสิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ ในชุมชนกลับมาใช้ใหม่ ทั้งในด้านการใช้ชีวิต การประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากร การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ รวมทั้งชุมชนกับชุมชนอื่นข้างเคียง

ทุนรูปแบบที่สาม คือ ทรัพยากรมนุษย์ เป็นทุนที่อยู่ในตัวคนที่เป็นสมาชิกของชุมชนทั้งที่เป็นผู้นำชุมชน ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำหรือตัวแทนกลุ่มต่างๆ และเยาวชน ในรูปแบบของความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ ความมีสุขภาพพลานามัยที่ดี รวมทั้งความพร้อมในการปรับตัวเพื่อประสานความร่วมมือกันในระหว่างชุมชนหรือเครือข่าย

ทุนรูปแบบที่สี่คือ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งแม้ว่าจะมีความเสื่อมโทรมและวิกฤติในตัวทรัพยากรธรรมชาติ แต่ทรัพยากรธรรมชาติจำนวนไม่น้อยได้ถูกนำกลับมาเป็นปัจจัยสำคัญในการฟื้นฟูการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ในการสร้างฐานอาชีพ ฐานเศรษฐกิจ ฐานการดำรงชีวิตอยู่รอดของชุมชนโดยเฉพาะในชุมชนชนบท

ทุนรูปแบบสุดท้าย คือ การจัดการกองทุนสาธารณะของชุมชนที่เรียกว่า “Social Fund” ไม่ว่าจะเป็กองทุนฃาปนกิจ กลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ

สุริยเดว ทรีปาตี (2552) ได้แบ่งต้นทุนชีวิตเป็น 2 หมวด และทั้ง 2 หมวดประกอบด้วยพลังต่างๆ 5 พลัง คือ ต้นทุนชีวิตภายใน (internal assets) ได้แก่ พลังตัวตน ต้นทุนชีวิตภายนอก (external assets) ได้แก่ พลังครอบครัว พลังสร้างปัญญา พลังเพื่อนและกิจกรรม พลังชุมชน ดังนี้

1) พลังตัวตน เป็นการรวมพลังคุณค่าในตนเอง พลังสร้างศรัทธาและความเชื่อมั่นในตนเอง และพลังการสร้างทักษะชีวิตอันได้แก่ การอยู่ในสังคมอย่างสันติสุข การช่วยเหลือผู้อื่น การมี

จุดยืนที่ชัดเจน รักความยุติธรรม ไม่แบ่งแยกชนชั้น ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ การมีวินัยในตนเอง ที่จะไม่ข้องเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยง

2) พลังครอบครัว เป็นพลังความรัก ความเอาใจใส่ วินัยและการมีชีวิตที่เป็นแบบอย่าง มีการติดตามและช่วยเหลือที่เหมาะสมเชิงบวก มีปัญหาในบ้าน มีความอบอุ่นและปลอดภัย

3) พลังสร้างปัญญา เป็นพลังความมุ่งมั่นในการเพิ่มพลังปัญญา ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ทั้งในและนอกระบบการศึกษา รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น

4) พลังเพื่อนและกิจกรรม เป็นพลังการทำกิจกรรมในหมู่เพื่อนๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน เกิดวินัยในหมู่เพื่อน เช่น กิจกรรมออกกำลังกาย การเล่นกีฬา สันทนาการนอกหลักสูตร

5) พลังชุมชน เป็นพลังของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทร มีความเข้าใจ เป็นมิตรไมตรี มีวินัยและเป็นแบบอย่างที่ดี มีปัญหา มีจิตอาสา มีความอบอุ่นความปลอดภัยภายในชุมชน และมีกิจกรรมร่วมกัน

Cloud, W. and Granfield, W. (2009) ได้จำแนกทุนชุมชนออกเป็น

1) ทุนสังคม เป็นแหล่งรวมความสัมพันธ์ของแต่ละบุคคล รวมถึงการสนับสนุนจากกลุ่มที่อาศัยอยู่ เช่น การได้รับความสนับสนุนจากสมาชิกภายในครอบครัว และความผูกพันที่เกิดขึ้นจากครอบครัวอื่นๆ ด้วย

2) ทุนทางกายภาพ เช่น สินทรัพย์ที่สามารถจับต้องได้ เช่น สถานที่ต่างๆ

3) ทุนมนุษย์ รวมถึง แรงบันดาลใจ ความหวัง ทรัพยากรบุคคล สติปัญญาที่ช่วยแก้ปัญหาต่างๆได้

4) ทุนทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติ ที่เชื่อมโยงในชุมชน

Jennifer L. และ Russell-Mayhew S. (2009) ได้แบ่งเป็น 2 หมวดใหญ่ กล่าวคือ หมวดต้นทุนภายในตัวบุคคล (Internal Assets) และต้นทุนภายนอกตัวบุคคล (External Assets) และ ดังนี้

1) ต้นทุนภายในตัวบุคคล เช่น ความมุ่งมั่นในการเรียน การสร้างคุณค่าให้กับตนเอง ความสามารถในการอยู่ร่วมในสังคม เอกลักษณ์ของบุคคลในเชิงบวก

2) ต้นทุนภายนอกบุคคล ได้แก่

2.1) การได้รับความสนับสนุน เช่น ครอบครัวให้การสนับสนุนด้วยความรักและผูกพัน ได้รับแรงใจที่ดีจากเพื่อนบ้าน ได้รับการสนับสนุนรวมทั้งบรรยากาศที่ดีจากโรงเรียนได้รับการติดตามเรื่องการเรียนรู้เป็นอย่างดีจากผู้ปกครองทั้งคำแนะนำสื่อการเรียนการสอน ทิว และติดตามประเมิน

2.2) การได้รับความสำคัญ เช่น ผู้ใหญ่ที่อยู่ในชุมชนเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญ ได้รับการมอบหมายกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม บำเพ็ญประโยชน์ให้ชุมชน รู้สึกอบอุ่น ปลอดภัยในการใช้ชีวิตที่บ้าน โรงเรียน และชุมชนท้องถิ่น

2.3) กรอบขอบเขตและการตั้งความหวัง เช่น ครอบครัวมีวินัย กรอบกติกาที่เหมาะสม และติดตามสมาชิกในครอบครัว โรงเรียนมีวินัย และขอบเขตที่เหมาะสมและติดตามผลงานและพฤติกรรมของเด็กทุกคน ชุมชนแวดล้อมมีวินัย และขอบเขตที่เหมาะสม และติดตามพฤติกรรมมวล

สมาชิกรวมทั้งตัวเยาวชน ผู้ใหญ่เป็นแบบอย่างที่ดี กลุ่มเพื่อนที่เป็นแบบอย่างที่ดี ให้กำลังใจและกระตุ้นในการเรียน หรือกิจกรรมที่ดีจากผู้ปกครองและครู

2.4) การใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ เช่น เยาวชนมีกิจกรรมสันทนาการนอกหลักสูตร มากกว่าหรือเท่ากับ 3 ชม./สัปดาห์ เยาวชนมีการเล่นกีฬาออกกำลังกาย มากกว่าหรือเท่ากับ 3 ชม./สัปดาห์ กิจกรรมทางศาสนา มากกว่าหรือเท่ากับ 1 ชม./สัปดาห์ การมีนัดกับเพื่อน นอกบ้าน เวลากลางคืน น้อยกว่าหรือเท่ากับ 2 ครั้ง / สัปดาห์

สามารถสรุปได้ว่า ทูททางสังคม สามารถแบ่งได้เป็น ต้นทุนภายในตัวบุคคล และ ต้นทุนภายนอกตัวบุคคล ได้แก่ ครอบครัว สถานศึกษา วัฒนธรรมชุมชน เพื่อนและกิจกรรม ชุมชน

Roehlano M. (2011) ได้จำแนกองค์ประกอบของทุนสังคม ที่สามารถให้มนุษย์ไม่ข้องเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยง สามารถวางแผนเรื่องราวในอนาคตได้ มีความรับผิดชอบ ได้แก่

1) สังคม เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี คำนึงต่อผู้อื่นในเชิงบวก และได้รับการสนับสนุนที่ดีจากผู้อื่น

2) ครอบครัว รู้สึกปลอดภัยในการใช้ชีวิตที่บ้าน ครอบครัวที่มีกฎระเบียบที่ชัดเจน ฯลฯ

3) โรงเรียน รู้สึกปลอดภัยในการใช้ชีวิตที่โรงเรียน มีความสุข โรงเรียนมีกฎระเบียบที่ชัดเจน

4) ชุมชน ได้รับการเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆของชุมชน เป็นที่ยอมรับจากชุมชน รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

ตารางที่ 2.1 แนวคิดทุนชุมชนและแนวความคิดเรื่องทุนทางสังคม

ชื่อ	ทุนมนุษย์	ทุนสังคม	ทุนกายภาพ	ทุนธรรมชาติ	ทุนการเงิน	ทุนที่เป็นสถาบัน	ทุนทางภูมิปัญญา และวัฒนธรรม	ทุนกิจกรรม
นภาพรณ หะวานนท์, เพ็ญสิริ จิระเดชากุลและ สุรุจณี ปัดไฮ สง. (2550)	✓	✓					✓	
เสรี พงศ์พิศ (2546)		✓		✓			✓	✓
กรมพัฒนาชุมชน (2553)	✓	✓	✓	✓	✓			
นายสมชาติ เอี่ยมอนุพงษ์ (2547)	✓	✓		✓	✓	✓		✓
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2547)	✓					✓	✓	
อเนก นาคะบุตร (2545)	✓			✓	✓		✓	✓
สุริยเดว ทรีปาตี (2552)	✓	✓				✓	✓	✓
cloud and Granfield (2009)	✓	✓	✓				✓	
Jennifer L. and Russell-Mayhew S. (2009)	✓	✓				✓	✓	✓
Roehlano M. Briones (2011)	✓	✓				✓		✓

จากการศึกษาเอกสารและตารางสังเคราะห์ข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า ทุนชุมชนมีองค์ประกอบที่หลากหลาย แต่ในขณะเดียวกันยังมีองค์ประกอบพื้นฐาน 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1) ทุนมนุษย์ หมายถึง คุณสมบัติด้านต่าง ๆ ของคนทุกเพศทุกวัยในชุมชน ทั้งทางด้านสุขภาพอนามัย การศึกษา ภูมิปัญญา ชีตความสามารถ ตลอดจนฐานะทางเศรษฐกิจ

2) ทุนสถาบันครอบครัว หมายถึง สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม การอยู่ร่วมกันของกลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิก ซึ่งมีความรัก ความผูกพันกัน มีปฏิสัมพันธ์กันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำหน้าที่เป็นทั้งสถาบันการศึกษา สถาบันเศรษฐกิจ และสถาบันการปกครอง ฯลฯ

3) ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม หมายถึง ความรู้และวิถีชุมชนที่แสดงออกทางปัจจัยสี่ ได้แก่อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย รวมไปถึงเครื่องใช้ของใช้ต่าง ๆ เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความพอดี ความพอเพียง การอยู่ร่วมกันของผู้คน อยู่ร่วมกับธรรมชาติ

4) ทุนกิจกรรม หมายถึง เป็นการทำกิจกรรมในหมู่เพื่อน ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เกิดวินัยในหมู่เพื่อน เช่น กิจกรรมออกกำลังกาย การเล่นเกม สันทนาการนอกหลักสูตร

5) ทุนสังคม หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนหรือเครือข่ายของชุมชน ซึ่งตั้งอยู่บนกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม ศาสนา จารีต ประเพณีที่ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนให้สำเร็จลุล่วง เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและดำรงอยู่ของชุมชน

1.3 แนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชน

1.3.1 แนวทางการสร้างเสริมทุนมนุษย์

วีระ อรัญญมงคล (2552) ได้เสนอแนวคิดในการพัฒนาทุนมนุษย์ ดังนี้

1) การกำหนดนโยบาย ผู้บริหารสูงสุดขององค์กรควรกำหนดนโยบายการพัฒนาทุนมนุษย์ให้เป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาองค์กร โดยเน้นพัฒนาบุคลากรในทุกระดับ

2) การวางแผนพัฒนาทุนมนุษย์ ขององค์กร ต้องพิจารณาจากปัจจัยสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และแนวโน้มอนาคตของธุรกิจว่าจะดำเนินการไปในทิศทางใด

3) การใช้เทคโนโลยี องค์กรจะต้องพิจารณานาเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาสนับสนุน และเพิ่มประสิทธิภาพของระบบการทำงานในองค์กรให้เกิดความรวดเร็ว และเกิดความยืดหยุ่น

4) การให้ความสำคัญในเรื่องการดูแลสุขภาพ พลาณามัยให้แก่พนักงาน องค์กร ควรสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีมีความสุขให้แก่พนักงาน ซึ่งจะทำให้พนักงานเกิดความจงรักภักดีต่อองค์กร พร้อมทุ่มเทแรงกายแรงใจที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาองค์กรต่อไป

5) กำหนดนโยบายการพัฒนากำลังคน องค์กรต้องกำหนดนโยบายในการพัฒนากำลังคนไปสู่สังคมกระแสโลกาภิวัตน์ ให้พนักงานเกิดพลังแห่งการเรียนรู้ และสร้างองค์ความรู้กว้างขวางให้เกิดแก่องค์กร ตลอดจนมีการถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ไปสู่พนักงานในแต่ละระดับ เช่น การใช้เทคโนโลยีให้ได้ผล ความรู้ในภาษาต่างประเทศ การวิเคราะห์และวิจัยนวัตกรรมใหม่ เป็นต้น

6) มีเป้าหมายสร้างกำไร และความเจริญเติบโตขององค์กรให้ก้าวไปพร้อมกับการสร้างความมั่นคงและความอยู่ดีมีสุขให้แก่พนักงาน ตลอดจนให้ความสนใจในการคืนกำไรให้แก่สังคมและประเทศชาติเป็นสำคัญ

วรารัตน์ เขียวโพธิ์ (2551) กล่าวว่า ระบบการพัฒนาทุนมนุษย์มีองค์ประกอบเชื่อมโยงกัน ดังนี้

1) ปัจจัยนำเข้าของระบบการพัฒนาทุนมนุษย์ ได้แก่ วัสดุทัศน ภารกิจ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ ระบบสารสนเทศด้านทรัพยากรมนุษย์ ความต้องการขององค์กร แผนงาน ทุนมนุษย์ ในองค์กร งบประมาณ เครื่องมืออุปกรณ์ และเทคโนโลยี

2) กระบวนการแปรสภาพของระบบการพัฒนาทุนมนุษย์ โดยบุคคลแต่ละคน กลุ่ม หรือองค์กรเป็นผู้ดำเนินการ ได้แก่ การประเมินความต้องการ การออกแบบ การพัฒนาและการดำเนินการพัฒนาทุนมนุษย์

3) ผลผลิตของระบบการพัฒนาทุนมนุษย์ เป็นผลจากกระบวนการแปรสภาพ สามารถวัดได้จากผลการดำเนินงานของบุคคล กลุ่มและองค์กร ซึ่งจะป็นข้อมูลย้อนกลับไปยังปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ ทักษะ ความสามารถ และสมรรถนะการปฏิบัติงานสูงขึ้น ขวัญกำลังใจของบุคคลและกลุ่มดีขึ้น การปรับเปลี่ยนทัศนคติ บุคลิกภาพ และพฤติกรรมสอดคล้องกับเป้าหมาย การพัฒนาองค์กร ความพร้อมในการปรับเปลี่ยนและการประยุกต์ตามการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

4) ผลลัพธ์ของการพัฒนาทุนมนุษย์ องค์กรที่มีระบบการพัฒนาทุนมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ จะก่อให้เกิดผลการปฏิบัติงานดีขึ้น ความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น สร้างมูลค่าเพิ่ม และองค์กรมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง

ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ (2552) กล่าวว่า แม้คนเราจะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีหรือมีปัจจัยเสี่ยงเยอะ ก็ไม่ได้หมายความว่า คนๆ นั้นจะมีปัญหาเสมอไป มีคนไม่น้อยกว่าครึ่งที่สามารถผ่านอุปสรรคนี้ได้ด้วย คุณลักษณะดังกล่าว อาจถูกเรียกในชื่อ ต่างๆ กัน เช่น ทักษะชีวิต ความเข้มแข็งทางใจ รวมทั้งเป็นส่วนหนึ่งของต้นทุนชีวิตด้วย โดยมีแนวทางในการสร้างเสริมพลังตัวตน 3 องค์ประกอบคือ

1) การเห็นคุณค่าของตนเอง เช่น เด็กที่มีความสามารถทางศิลปะหรือดนตรี แล้วได้รับการส่งเสริม ทำให้เขารู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่า มีความสามารถ ปัจจัยด้านนี้จะช่วยส่งเสริมให้เขาไม่ต้องมีปัญหาด้านอารมณ์หรือพฤติกรรม

2) การยึดมั่นในพฤติกรรมที่ดี เป็นปัจจัยสำคัญของพลังตัวตนนอกเหนือจากการเห็นคุณค่าในตัวเอง เพราะวัยรุ่นเป็นวัยที่มีโอกาสพบเจอกับเรื่อง บุหรี เหล้า ปัญหาเรื่องเพศ แต่คนที่มีพลังตัวตนจะยึดมั่นในการหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่ดีเหล่านี้ได้

3) การมีทักษะสำคัญโดยเฉพาะการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น มีความสามารถในการแก้ปัญหา รู้จักจัดการกับอารมณ์และความเครียดของตัวเองในทางที่สร้างสรรค์ ไม่ใช่ความรุนแรง ขณะเดียวกันก็กล้าปฏิเสธเมื่อถูกชักชวนไปในทางที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง

ในการเสริมสร้างทุนมนุษย์จำเป็นต้องอาศัยแนวทางทั้งที่เกิดขึ้นจากภายในและภายนอกมนุษย์เอง โดยมนุษย์จำเป็นต้องเห็นคุณค่าของตนเอง ยึดมั่นในพฤติกรรมที่ดีและมีทักษะที่ดีในการดำรงชีวิตเกิดเป็นการพัฒนาจากภายใน ในขณะที่เดียวกันภายนอกหรือบริบทรอบข้างจำเป็นต้องมีการพัฒนาทุนมนุษย์อย่างเป็นระบบและเกิดความเชื่อมโยง มีการกำหนดเป็นนโยบายที่ชัดเจน ใช้เทคโนโลยีมาเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนา เสริมสร้างความพร้อมในการปรับเปลี่ยนและประยุกต์ตามการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

1.3.2 แนวทางการสร้างเสริมทุนสถาบันครอบครัว

ชนิกา ตูจินดา (2552) กล่าวว่า ครอบครัว เป็นต้นทุนที่สำคัญ ที่จะช่วยหล่อหลอมให้เด็กมีความเข้มแข็งทั้งกายและใจ ที่สำคัญพลังต่างๆ ทั้งพลังสร้างปัญญา พลังตัวตน หรือพลังที่จะมุ่งมั่นก้าวหน้าต่อไป ไม่ท้อถอย ล้วนมาจากครอบครัวทั้งสิ้น อยากให้พิจารณาถึงครอบครัว พิจารณาตัวเอง พิจารณาบทบาทการเป็นพ่อแม่ เพราะพ่อแม่จำเป็นที่จะต้องหันกลับมามองดูตัวเองเพื่อเป็นต้นแบบที่ดีให้ลูก

การเป็นแบบอย่างที่ดีให้ลูกเป็นเรื่องสำคัญมาก อย่างเช่น ถ้าพ่อแม่เป็นคนเจ้าอารมณ์ เดียวอารมณ์ดี เดียวอารมณ์ร้าย ทั้งที่เป็นเรื่องเดียวกัน การตอบสนองก็จะต่างกัน เด็กจะสับสนมาก เพราะฉะนั้น พ่อแม่ต้องมั่นคงก่อน ต้องมีหลักเกณฑ์ เสมอต้นเสมอปลาย เพื่อไม่ให้ลูกเกิดความสับสน

สิ่งที่ครอบครัวต้องพิจารณาอันดับแรกคือ คุณตัวเราเองก่อนว่าสามารถเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่ลูกหลานได้หรือไม่ ทีนี้ ถ้าดูแล้วเห็นว่าเราสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้ลูกได้ ก็ต้องมีข้อตกลงร่วมกันว่าเราจะมีทิศทางการดูแลลูกอย่างไร ซึ่งทุกคนในครอบครัวต้องเห็นไปในทางเดียวกัน เช่น ลูกชอบกินขนมหวาน ถ้าพ่อแม่ตามใจ แต่ญาติผู้ใหญ่ไม่เห็นด้วย ก็ต้องมานั่งคุยกันด้วยเหตุผล หาข้อสรุปร่วมกัน เราต้องมีกรอบให้ลูกว่า “อะไรทำได้” “อะไรทำไม่ได้” รวมไปถึงกฎระเบียบต่างๆ อีกมากมายที่จะต้องปฏิบัติไปในทางเดียวกัน

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งของการมีพลังครอบครัวที่แข็งแรง คือ ต้องไม่มีความรุนแรง ทั้งการด่าทอ การทุบตีร่างกาย หรือแม้แต่มุมด้านอารมณ์ บางครอบครัวอาจจะบอกว่าไม่เคยลงมือทำร้ายร่างกายกันเลย ไม่เคยใช้คำพูดรุนแรง แต่ในใจอาจจะมีความเคียดแค้นกัน ไม่ยอมให้อภัยกัน สิ่งเหล่านี้จะแสดงออกมา ในลักษณะของคำพูดเชิงเสียดสีและเคียดแค้นตลอดเวลา ซึ่งเด็กก็จะซึมซับพฤติกรรมเหล่านั้น เกิดความทุกข์ และมีความก้าวร้าวได้

เราต้องสร้างครอบครัวให้แข็งแรงเหมือนนกที่ช่วยกันหาทำเลดีๆ และปลอดภัยสร้างรังที่แข็งแรงและอบอุ่นให้ลูก ความรัก ความสามัคคี มีเมตตา เห็นอกเห็นใจ มีความอดทนอดกลั้นระหว่างพ่อแม่เป็นสิ่งสำคัญมากที่จะทำให้ครอบครัวมีความเข้มแข็งเป็น “พลังครอบครัว” ที่สามารถปกป้องอันตรายให้คนในครอบครัวอยู่ ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

ในการเสริมสร้างทุนสถาบันครอบครัวจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นวัด โรงเรียน ตลาด ภาครัฐและครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ครอบครัว” ซึ่งถือได้ว่าเป็นสถาบันขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เป็นแหล่งที่จะช่วยหล่อหลอมให้เกิดความเข้มแข็งทั้งทางร่างกายและจิตใจ

1.3.3 แนวทางการสร้างเสริมทุนวัฒนธรรม

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (2547:42) ได้สังเคราะห์ความหมายทุนวัฒนธรรมของนักวิชาการชาวต่างประเทศและชาวไทยบางท่าน ไว้ที่น่าสนใจดังนี้ชากรชาวต่างประเทศและชาวไทยบางท่านไว้ที่น่าสนใจดังนี้

1) เนื้อหาทุนวัฒนธรรม เป็นคุณค่าที่มาพร้อมกับค่านิยม ความเชื่อ ความรู้ และภูมิปัญญาในแต่ละท้องถิ่น แต่ละกลุ่ม

2) รูปแบบทุนวัฒนธรรม

- ความรู้ที่ไม่เป็นทางการ

- ทักษะการถ่ายทอดให้เยาวชนหรือลูกหลานเพื่อสืบทอดต่อไปในอนาคต

- การยอมรับกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมหรือขนบธรรมเนียมที่มีคุณค่าต่อสังคม

- การจัดระเบียบสังคม การยอมรับฐานะของตนต่อสังคม (เช่น เป็นเด็ก เป็นผู้ใหญ่)

- การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแล และจัดการทรัพยากรสาธารณะ

- เป็นกิจกรรมร่วม และวัตถุที่มีคุณค่า เช่น มรดกโลก

3) คุณสมบัติทุนวัฒนธรรม

- เป็นการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น สนับสนุนการพัฒนาทุนมนุษย์

- ก่อให้เกิดสิ่งทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มได้ทางอ้อม เช่น สนับสนุนให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

- มีคุณค่าในฐานะที่ให้อรธประโยชน์ และความภาคภูมิใจร่วมกันเป็น collective goods อย่างหนึ่ง

- ทุนวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มิพลวัต อาจจะมีมูลค่า หรือลดคุณค่าลงได้

- ทุนวัฒนธรรมทำให้การดำรงอยู่ของท้องถิ่น ราบรื่น ลดความขัดแย้ง ลดโอกาสการกระทำในลักษณะเอาเปรียบต่อส่วนรวม (free-riding)

- ในกรณีที่ทุนวัฒนธรรมเป็นที่รู้จักกว้างขวาง มีผลดึงดูดใจให้คนอื่นมาเรียนรู้และมาศึกษา

4) การใช้ประโยชน์

- เป็นคุณค่าที่ช่วยให้สังคมดำรงอยู่อย่างสมดุล พึ่งพาอาศัยกัน สร้างสินค้าสาธารณะใช้ร่วมกันแทนที่จะเป็นสังคมแห่งการแย่งชิง (ซึ่งจะเพิ่มต้นทุนค่าเสียหายสำหรับทุกคน)

- ใช้ในการผลิตสินค้าและบริการ เช่น ศิลปกรรม งานฝีมือ การแสดง

- มีผลประโยชน์ทางอ้อม เช่น สนับสนุนเศรษฐกิจท่องเที่ยว

จากแผนแม่บทวาระแห่งชาติว่าด้วย ทศวรรษสืบสานวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา (พ.ศ.2541 – 2550) มียุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน 9 แผนงานหลัก และแผนงานการส่งเสริมการลงทุนทางวัฒนธรรม เป็นแผนงานที่ 4 ที่กล่าวถึง การลงทุนทางวัฒนธรรมว่า เป็นการนำระบบคุณค่าและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมมาเสริมสร้างให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและเกิดคุณค่าทางสังคมและจิตใจ เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยอาจพิจารณาตามองค์ประกอบดังนี้ คือ

1) การลงทุนทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ หมายถึง การลงทุนส่งเสริมสินค้าและบริการที่มีนัยแห่งคุณค่าและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมฝังตัวอยู่ และทำให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ

1.1) ในส่วนที่เกี่ยวกับสินค้า สินค้าที่ควรแก่การนำมาตีวัฒนธรรมเข้าไปสอดแทรก เพื่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ มีมากมาย เช่น

(1) อาชีพของชาวบ้าน ต้องมีการพัฒนาอาชีพของชาวบ้านให้ดีขึ้น และสอดคล้องกับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน เช่นถ้าอุตสาหกรรมพัฒนาขึ้นมาจากสิ่งที่ชาวบ้านทำอยู่หรือมีฐานอยู่ในวัฒนธรรม ประโยชน์ก็จะตกอยู่กับชาวบ้านซึ่งเป็นคนจำนวนมาก

(2) โบราณสถาน ศิลปวัตถุ และศิลปกรรม ในวัฒนธรรมไทยมีศิลปวัตถุและศิลปกรรมอยู่เป็นจำนวนมาก ถ้าสังคมไทยเห็นคุณค่า พยายามศึกษาและพัฒนาให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นก็จะให้มูลค่าทางเศรษฐกิจอย่างมาก

(3) อาหารไทย และผลไม้ไทย ซึ่งนอกจากอร่อยและจัดให้สวยงามได้แล้ว ยังมีคุณค่าสูงต่อสุขภาพ เพราะเป็นอาหารที่ได้ดูแลและมีส่วนประกอบที่เป็นยา ทำให้เป็นที่นิยมแพร่หลายทั้งใน และต่างประเทศ

(4) สมุนไพรและการแพทย์แผนไทย การส่งเสริมพัฒนาสมุนไพรและการแพทย์แผนไทยให้ประชาชนเห็นคุณค่า นอกจากจะเป็นการพึ่งตนเองได้แล้ว ยังเป็นการกระจายรายได้ให้ชาวบ้านที่ปลูกสมุนไพรและมีส่วนร่วมในกระบวนการเตรียมเพื่อกระจายยาและบริการอีกด้วย

(5) ข้าวของเครื่องใช้แบบชาวบ้าน การนำเครื่องใช้แบบไทยมาพัฒนาให้เกิดคุณค่าในการใช้สอยจะเป็นการกระจายรายได้อีกทางหนึ่ง

(6) ขนบธรรมเนียมและประเพณีท้องถิ่น ประเทศไทยมีความสมบูรณ์ด้วยแหล่งทางประเพณี วัฒนธรรม และธรรมชาติ จึงควรมีการศึกษาประวัติศาสตร์ ประเพณี และวัฒนธรรมในทุกจังหวัดเพื่อให้เข้าใจคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ลึกซึ้ง อันจะมีผลให้ประชาชนเกิดความรักและหวงแหนวัฒนธรรม และมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มากขึ้น นอกจากนี้ยังมีสินค้าอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ เช่น สินค้าอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่ ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น เพราะเป็นสื่อสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมการดำรงชีวิต การแต่งกาย การบริโภค การพักผ่อนหย่อนใจ ระบบคุณค่าและศรัทธา และกระบวนการทัศน์ทางความคิด

1.2) ในส่วนที่เกี่ยวกับบริการ บริการที่ควรจะนำมาตีวัฒนธรรมเข้าไปสอดแทรกไว้ เพื่อให้เกิดข้อมูลค่าทางเศรษฐกิจ มีมากมาย เช่น

(1) บริการสื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เคเบิลทีวี เป็นต้น
 (2) บริการโทรคมนาคม ได้แก่ โทรศัพท์ โทรสาร E-mail Internet เป็นต้น
 (3) บริการนันทนาการ ได้แก่ กีฬา นันทนาการ พิพิธภัณฑสถาน ภาพยนตร์ บริการท่องเที่ยว เป็นต้น

(4) บริการอาหารและภัตตาคาร

(5) บริการการศึกษา ได้แก่ อุปกรณ์การศึกษา หนังสือ Computer Software เป็นต้น

(6) บริการการเงินการธนาคาร ได้แก่ ATM และการให้บริการในรูปแบบอื่น ๆ นับเป็นบริการที่เติบโตรวดเร็วและโดดเด่นกว่าบริการอื่น ๆ

(7) ดนตรีและนาฏศิลป์ไทย ได้แก่ สุนทรียภาพทางดนตรีและศิลปะการแสดงในรูปแบบต่าง ๆ

(8) บริการโฆษณา ได้แก่ รายการโฆษณาผ่านสื่อต่าง ๆ ในรูปแบบที่หลากหลาย การให้บริการที่มีนัยทางวัฒนธรรมไทยฝังอยู่ที่นับว่าสำคัญ ได้แก่ การต้อนรับ การให้การมีน้ำใจ เป็นต้น ซึ่งมีผลเพิ่มมูลค่าเชิงเศรษฐกิจค่อนข้างมาก

2) การลงทุนทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคม หมายถึง การลงทุนสนับสนุนกิจกรรมที่มุ่งจะให้เกิดผลต่อส่วนรวม โดยไม่หวังผลกำไรหรือถือเป็นภารกิจของหน่วยงานหรือองค์กรที่จะพึงดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายตามที่ได้กำหนดไว้ เช่น การลงทุนด้านการศึกษา กีฬา สาธารณสุข การศาสนา เป็นต้น โดยเฉพาะในเรื่องต่อไปนี้

2.1) การส่งเสริมภูมิปัญญาไทย เพื่อนำภูมิปัญญาไทยเข้าสู่ระบบการศึกษาและเสริมสร้างบทบาทของผู้ทรงภูมิปัญญาในการถ่ายทอดความรู้ ทั้งในระบบและนอกระบบและศึกษาตามอัธยาศัย

2.2) การสนับสนุนการศึกษาของสงฆ์และบุคคลากรของศาสนาต่าง ๆ เพื่อพัฒนาบุคคลากรทางศาสนาให้มีคุณภาพในการถ่ายทอดศาสนธรรม เป็นผู้นำทางความคิดและมีบทบาทในการเสริมสร้างความมั่นคงของสังคมไทย ในส่วนของพระพุทธศาสนาก็สมควรจะได้รับการส่งเสริมเพื่อให้ประเทศไทยเป็นผู้นำทางพระพุทธศาสนาของโลก

3.) การลงทุนทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางการเมือง

การเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศแม้ว่าประเทศไทยจะพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยมาในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังต้องเผชิญอุปสรรคในหลายๆด้าน โดยเฉพาะการพัฒนาวัฒนธรรม ประชาธิปไตยจนเป็นวิถีชีวิตอย่างแท้จริง จึงจำเป็นต้องมีการลงทุนเพื่อพัฒนาวิถีชีวิต ประชาธิปไตยบนพื้นฐานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 วัตถุประสงค์เพื่อขยายผลและสืบสานแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาตามแนวทฤษฎีใหม่ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและโครงการศิลปาชีพพิเศษ เพื่อส่งเสริมการลงทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบที่หลากหลายทั้งในส่วนที่เสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง บนพื้นฐานแห่งภูมิปัญญาของท้องถิ่นและของชาติ และเพื่อส่งเสริมให้ผู้ประกอบธุรกิจและอุตสาหกรรมได้คำนึงถึงการนำเอาศิลปะและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไปเป็นองค์ประกอบสำคัญในการผลิตสินค้าและบริการ

ในการเสริมสร้างทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาจำเป็นต้องเน้นให้เกิดความสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม สอดแทรกองค์ความรู้ผ่านทางสื่อ กิจกรรม หรือสถาบันต่างๆในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความมั่นคงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

1.3.4 แนวทางการสร้างเสริมทุนกิจกรรม

แผนงานสุขภาวะเด็กและเยาวชน (2553) ได้เสนอแนวทางการสร้างเสริมพลังเพื่อน และกิจกรรม ดังนี้

1) กลุ่มเพื่อนที่เป็นแบบอย่างที่ดี กลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลต่อความคิด การกระทำ ตลอดจนพฤติกรรมที่ทั้งเหมาะสมและไม่เหมาะสม การคบเพื่อนที่ดีก็จะชักนำกันไปในทางที่ดี เช่น ชวนกันทำกิจกรรมสร้างสรรค์ ออกกำลังกาย หากได้เพื่อนที่เป็นกลุ่มเสี่ยงก็จะลากจูงไปในพฤติกรรมเสี่ยง เช่น เที่ยวกลางคืน กินเหล้า สูบบุหรี่ ปัญหาต่างๆก็จะตามมาด้วยเช่นกัน

2) การมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมสร้างสรรค์ตามความชอบหรือความพึงพอใจ กิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียนก็มีความสำคัญ ไม่แพ้กิจกรรมในห้องเรียน กิจกรรมจะช่วยให้เด็กๆ ได้เรียนรู้อย่างอิสระ โดยเฉพาะกิจกรรมที่พวกเขาได้ทดลองคิดเอง ทำเองตามความชอบ ความถนัด ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มความเข้าใจ ทำให้จดจำได้แม่นยำมากขึ้น และยังเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ ทักษะการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

เกื้อ แก้วเกต (2552) กล่าวว่า เพื่อนและกิจกรรม มีความสำคัญมากต่อเด็กๆ ที่อยู่ในช่วงวัยรุ่น เพราะเวลาที่เด็กและเยาวชนรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ก็จะเป็นการเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความคิดเห็น ได้เรียนรู้ที่จะปรับตัว กระบวนการกลุ่มยังทำให้เขาได้เรียนรู้ที่จะสร้างสัมพันธ์ระหว่างกัน กลุ่มเพื่อนจึงมีอิทธิพลอย่างยิ่ง ทั้งเรื่องการปรับตัว การแสดงความคิดเห็น การเข้ากับคนอื่น การยอมรับในคนที่ไม่เหมือนกัน ทำให้เด็กปรับตัวได้มากขึ้น ซึ่งกระบวนการนี้ไม่ค่อยมีสอนในโรงเรียน

เด็กยังทำกิจกรรมมาก ยังมีการพัฒนามาก ยังมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นมาก ยิ่งได้พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สร้างภูมิคุ้มกันให้ตัวเองมาก สำหรับกิจกรรมที่เด็กๆ จะเข้าไปมีส่วนร่วมได้ ก็มีหลากหลายมาก ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมด้านกีฬา ศิลปะ การแสดง หรือแม้แต่กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและวัฒนธรรม เรียกได้ว่ามีตั้งแต่กิจกรรม เล็กๆ น้อยๆ ไปจนถึงกิจกรรมใหญ่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และที่สำคัญการที่วัยรุ่นมารวมกลุ่มกันจะทำให้เขาได้มีโอกาสทดลอง เรียนรู้ ร่วมกัน และเป็นภูมิคุ้มกันที่จะปกป้องตัวเองไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ด้วย

เราจึงต้องสนับสนุนส่งเสริมให้เขามีกิจกรรมกลุ่ม อย่างในครอบครัวก็เป็นไปโดยธรรมชาติอยู่แล้ว ส่วนในโรงเรียนเราก็ได้รณรงค์กันมาตลอดว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะจะทำให้เกิดกระบวนการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มมากขึ้น เรียนกันเป็นกลุ่ม ทำงานเป็นกลุ่ม เติบโตมาหน่อยก็อยู่ในชุมชน เราก็สร้างพื้นที่ดีๆ ให้เขา อำนวยความสะดวกในการทำงานร่วมกัน อาจจะเข้าไปปรอณรงค์ร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ในชุมชน เช่น อบต. หรือค่ายอาสาพัฒนาที่รวมกลุ่มกันทำงานเพื่อสังคม

สำหรับลักษณะการเรียนรู้กิจกรรมของชุมชนนั้น เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540) สรุปว่ามีความหลากหลายเป็นไปตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ของชุมชน ซึ่งส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา ทักษะความรู้แล้วนำไปปฏิบัติจนกลายเป็นภูมิปัญญา โดยทั่วไปชุมชนจะมีการเรียนรู้ดังนี้

1) การเรียนรู้ด้วยการลองผิดลองถูก ในอดีตมนุษย์เรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตและเผ่าพันธุ์ของตนให้อยู่รอดโดยทดลองในการต่อสู้กับภัยธรรมชาติ การรักษาพยาบาล การต่อสู้แย่งชิงพื้นที่ ฯลฯ

2) การเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ จากสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น การเพาะปลูก การสร้างบ้าน การต่อสู้กับภัยธรรมชาติ การเกษตรกรรม เป็นต้น

3) การถ่ายทอดความรู้ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ได้พัฒนาและส่งต่อ (transmission) แก่คนรุ่นหลังด้วยการสาธิตวิธีการ การสั่งสอนด้วยการบอกเล่า (Oral Tradition) ในรูปแบบต่างๆ เช่น เพลงกล่อมเด็ก คำพังเพย สุภาษิต นิทานหรือตำนานพื้นบ้าน เป็นต้น และการสร้างองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร (Literary Tradition) โดยทั่วไปการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชาวบ้านมักใช้วิธีการสาธิต และการสอนด้วยวาจา

4) การเรียนรู้โดยพิธีกรรม พิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์ มีพลังโน้มน้าวให้คนที่มีส่วนร่วมรับเอาคุณค่า และแบบอย่างพฤติกรรมที่ต้องการเน้นเข้าไปในตัว เป็นการต่อยอดความเชื่อศีลธรรมจรรยาของกลุ่มชน แนวปฏิบัติที่คาดหวังโดยไม่ต้องแจกแจงเหตุผลแต่ใช้ความศรัทธาศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมในการสร้างกระแสความเชื่อและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยเน้นผลที่เกิดต่อสำนึกของผู้มีส่วนร่วม เช่น พิธีสืบทอดแม่น้ำ พิธีสืบทอดเมือง พิธีบวชต้นไม้ พิธีอุปสมบท พิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น

5) การเรียนรู้ทางศาสนา ทั้งในด้านหลักธรรมคำสอน ศีลและวัตรปฏิบัติ พิธีกรรม และกิจกรรมทางสังคมที่มาวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ในการเรียนรู้ล้วนมีการต่อยอดความรู้ที่เป็นอุดมการณ์แห่งชีวิตให้กรอบ และบรรทัดฐานความประพฤติและให้ความมั่นคงอบอุ่นทางจิตใจศาสนาเป็นหลักในการหล่อหลอมบ่มเพาะทั้งความประพฤติ สติปัญญา และอุดมการณ์แห่งชีวิตไปพร้อมๆ กัน

6) การแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ระหว่างคนต่างกลุ่มที่แตกต่างกัน ทั้งในทางชาติพันธุ์ ถิ่นฐาน การทำมาหากินรวมถึงการแลกเปลี่ยนกับคนต่างวัฒนธรรม ทำให้กระบวนการเรียนรู้ขยายตัวมีความคิดใหม่ วิธีการใหม่เข้ามากลมกลืนกันบ้าง ขัดแย้งกันบ้าง แต่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายและกว้างขวางทั้งในด้านสาระ รูปแบบและวิธีการ

7) การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ในการแก้ปัญหา ได้มีการคัดเลือกความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมาในสังคมประเพณี มาผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมให้ต้องกับฐานความเชื่อเดิม ขณะเดียวกันสามารถแก้ปัญหาในบริบทใหม่ได้ระดับหนึ่ง เช่น การแสวงหาความมั่นคงทางจิตใจในหมู่คนที่ชอบเสี่ยงโดยการบูชา เป็นต้น การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้อีกลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในสังคมไทย

8) การเรียนรู้แบบครูพักลักจำ วิทยุนี้เป็นการเรียนรู้ในลักษณะแอบเรียน แอบเอาอย่างแอบลองทำตามอย่างที่เราสังเกต แล้วรับเอามาเป็นของตนเองเมื่อทำได้จริง วิธีนี้เป็นการเรียนรู้โดยธรรมชาติของคนในการเรียนรู้จากผู้อื่น เป็นการเรียนรู้วิถีที่มีมาแต่เดิม และจะยังมีอีกต่อไป สำหรับขั้นตอนการเรียนรู้ของชุมชน กล่าวว่าการเรียนรู้ของมนุษย์เกิดขึ้นอย่างเป็นกระบวนการมีการสั่งสม และประมวลพัฒนาข้อมูลหรือชุดประสบการณ์ที่ตนเองประสบมาโดยทางต่างๆ ตลอดเวลาที่ใช้

เกิดขึ้นโดยฉับพลันทันที กระบวนการหรือขั้นตอนของการประมวล ข้อมูลความรู้ของบุคคล เพื่อพัฒนาขึ้นเป็นการสร้างสรรค์ใหม่

ในการเสริมสร้างทุนกิจกรรมจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วม การแบ่งปันความคิดที่สร้างสรรค์ในการพัฒนากิจกรรมที่มีรูปแบบหลากหลาย รวมไปถึงวิถีในการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มของเด็ก ซึ่งต้องเน้นการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม ดังนั้นแบบอย่างที่ดีทั้งจากผู้ใหญ่และเพื่อนด้วยกันเองจึงเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญมากเช่นกัน

1.3.5 แนวทางการสร้างเสริมทุนสังคม

แผนงานสุขภาพเด็กและเยาวชน (2551) ได้เสนอแนวทางการสร้างเสริมทุนสังคม ดังนี้

1) คนในชุมชนให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าของเด็กและเยาวชน ผู้ใหญ่ให้ความสำคัญ สนใจเด็ก ผู้ใหญ่ควรให้เด็ก ๆ มีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน การออกแบบ ร่วมคิด ร่วมทำการให้โอกาสเด็ก ๆ ได้แสดงความคิดเห็น จะช่วยให้ เด็ก ๆ เรียนรู้และเติบโตอย่างแข็งแรง

2) การร่วมทำกิจกรรมในชุมชน การจัดทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เช่น การแข่งขัน กีฬาเชื่อมความสัมพันธ์ กิจกรรมออกกำลังกายร่วมกัน จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของเด็ก ๆ เพราะจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้กับผู้อื่นในสังคม เป็นคนมีน้ำใจ โอบอ้อมอารี และชุมชนยังมีความเข้มแข็ง มีความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจเป็นหนึ่งเดียวกัน

3) ความรู้สึกอบอุ่น มีความสุข และภูมิใจในวิถีชีวิตเมื่ออยู่ในชุมชน ชุมชนเป็นสังคมที่ดี เด็ก ๆ ต้องใช้ชีวิตข้องเกี่ยวอยู่ทุกวัน ดังนั้น ชุมชนจึงควรเป็นสถานที่ที่มีความปลอดภัย มีสภาพแวดล้อมที่ดี ตลอดจนมีความรัก มีความผูกพัน พร้อมทั้งจะช่วยเหลือซึ่งกันและกันตลอดเวลา

4) ผู้ใหญ่อื่นนอกเหนือจากผู้ปกครองเป็นแบบอย่างที่ดี การเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็ก ๆ ในชุมชน โดยการให้คำแนะนำ และช่วยเหลือ ในเวลาที่เด็ก ๆ มีปัญหา กับครอบครัวอาจต้องการคนที่ไวใจได้เพื่อนที่จะระบายความรู้สึกและหาทางออก ดังนั้น ผู้ใหญ่ในชุมชนจึงควรสร้างความน่าเชื่อถือ และทำให้เด็กไว้วางใจ โดยให้คำแนะนำที่เปี่ยมไปด้วยความเข้าใจ เป็นกลาง ไม่มีอคติ

ในการเสริมสร้างทุนทางสังคมจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยคนในชุมชนต้องให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าของตนเอง รวมถึงผู้อื่น ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน

นอกจากนี้ สุรินทร์ กิจนิตยชีวี (2552) ยังกล่าวย้ำอีกว่า พลังชุมชน หมายถึง พลังในระดับตำบล หมู่บ้าน อำเภอ หรือ จังหวัด พลังชุมชน อาจหมายถึง พลังทางสังคมหรือจะเรียกว่าทุนเดิมก็ได้ แบ่งได้เป็น 3 ต้นทุน คือ ต้นทุนทางสังคม ต้นทุนทางวัฒนธรรมและต้นทุนทางภูมิปัญญาที่เป็นปัจจัยเสริมสร้างต้นทุนชีวิตของเด็กและเยาวชน

ต้นทุนทางสังคม ที่คนมารวมกันด้วยใจ และทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีการจัดการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ ใช้ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์เป็นตัวเดินเรื่อง เอาผู้คนในชุมชนจากหลายภาคส่วน เพื่อฟื้นสำนึกความเป็นมาด้านประวัติศาสตร์ ซึ่งหลงลืมกันไปมากแล้ว ว่าแต่ละชุมชนมีการดำรงอยู่หรือมีบริบทอะไรเข้ามาเกี่ยวข้องบ้าง มีการต่อสู้เพื่อการอยู่ร่วมกันของลูกหลาน ทำให้มีเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีบูรณาการ ซึ่งเรื่องนี้เราสามารถลงทุนในระบบเงินตรา เข้ามาช่วยพลิกฟื้นทุนทางสังคมได้ ควบคู่กับทำงานกันด้วยใจ โดยมีการรวมตัวกันของคนในชุมชน เป็นหน่วยจัดการเชิงประเด็นทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ใช้กระบวนการเรียนรู้แนวราบ และการเรียนรู้แบบบูรณาการ ที่เชื่อมโยงกันระหว่าง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การศึกษา สุขภาพ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี แบบนี้เรียกว่า การฟื้นทุนทางสังคมจะช่วยสร้างสำนึกขึ้นมาได้

ต้นทุนทางวัฒนธรรม วัฒนธรรม คือ การมีวิถีชีวิตร่วมกันของคนในชุมชน มีแบบแผนการดำรงชีวิตคล้ายกัน เช่น ใช้ภาษาพูดเดียวกัน ความเป็นอยู่เหมือนกัน ปัจจัยพื้นฐานทั้งหมดนี้ทำให้เกิดสายใยชีวิต การผูกพันกันด้วยน้ำใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นสำนึกทางชุมชน ที่คนแต่ละภาคแต่ละชุมชนมีความเชื่อทางวัฒนธรรมแตกต่างกันไป เราเอาวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ เช่น ลิเกฮูลู่รำเซิ้งเพลงเรือ เพลงอีแซว เพลงเกี่ยวข้าวเป็นตัวเดินเรื่องเพื่อฟื้นฟู ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ มีคุณค่าและรักใคร่กลมเกลียวกัน โดยไม่ได้มีเงินเป็นตัวตั้งประการเดียว

ต้นทุนทางภูมิปัญญา หมายความว่า ปัญญาที่อยู่ในพื้นที่นั้นๆ อย่างภาคใต้ที่สามารถจัดการทรัพยากรชายฝั่งเอามารองรับปัจจัยอยู่ร่วมกันได้ ภาคกลางก็มีภูมิปัญญาเรื่องการทำนาในที่ราบลุ่ม ผลิตข้าวออกมาเป็นอู่ข้าว อู่น้ำของคนไทยได้ ภาคเหนือก็มีการจัดการเรื่องลำน้ำ ลำห้วย ฝ่ายภาคอีสานก็มีเรื่องเกษตรอินทรีย์ ข้าวหอมมะลิ เป็นต้น ทำให้เราจัดการทรัพยากรที่มีจำกัดตามภูมิสังคม เอามารองรับการอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดี

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในแนวทางการเสริมสร้างทุนชุมชนทั้ง 5 ด้านมุ่งเน้นไปยังการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นหลัก ผู้ใหญ่เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน เรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่มีความหลากหลายและสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

ตอนที่ 2 แนวคิดเรื่องการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน

2.1 ความหมายและความสำคัญของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

2.1.1 ความหมายของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ความหมายของคำว่า “สื่อ” มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้
 อองอาจ จิยะนันท์ (2523) ได้ให้ความหมายของสื่อว่าเป็นตัวกลางหรือพาหนะที่ใช้ นำ
 เรื่องราวหรือความรู้ระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร

ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2522) ได้ให้ความหมายของสื่อว่าเป็นวัสดุที่ใช้เป็นสื่อกลางในการ
 ถ่ายทอดเรื่องราว แลกเปลี่ยนความคิด ค่านิยมและทักษะระหว่างบุคคล กลุ่มชุมชน และสังคม

วราภรณ์ ศิริวรรณ (2526) ได้ให้ความหมายของสื่อว่าเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะนำ
 ความรู้ แนวคิด ความรู้สึก หรือสำนึกจากสิ่งที่ได้กำหนดความรู้ขึ้นไปสู่ผู้รับ สื่อไม่จำเป็นต้องเป็น
 เอกสารหรือหนังสือเท่านั้น แต่ยังรวมถึงสิ่งอื่นๆ อีกมากมาย

อนันธนา อังกินันท์ และ เกื้อกุล คุปรัตน์ (2523) ได้ให้ความหมายของสื่อว่าเป็นสิ่งที่ช่วย
 ในการถ่ายทอดความหมาย เช่น ภาษา คำพูด สัญญาณมือ สัญญาณไฟ

สรุปได้ว่า สื่อ หมายถึง ตัวกลางซึ่งอาจเป็นเครื่องมือหรือวิถีทางที่ใช้ในการถ่ายทอดข่าวสาร
 ระหว่างแหล่งสารกับผู้รับสาร เพื่อให้เกิดการรับรู้และการเรียนรู้ตลอดจนมีการแลกเปลี่ยนความคิด
 ค่านิยมและเกิดทักษะระหว่างกัน

ความหมายของคำว่า “ศิลปวัฒนธรรม” มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้
 พระศุภชัย พันทะมนต์ (2551) ได้ให้ความหมายศิลปวัฒนธรรมว่าคืองานศิลปะและ
 พฤติกรรมที่คนในชาติสร้างขึ้น สัมผัสและสืบทอดต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน แสดงถึงความ
 เจริญก้าวหน้า ความมี ระเบียบวินัยความกลมเกลียว และผสมผสานกลมกลืนอยู่ในวิถีชีวิตลักษณะ
 ของศิลปวัฒนธรรม

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2534) ได้ให้ความหมายศิลปวัฒนธรรมว่าเป็น วิถีชีวิตขนบธรรมเนียม
 ประเพณี ขอบปฏิบัติ ศิลปะ และหัตถกรรม และเป็นอะไรอีกหลายอย่างที่บ่งบอกถึงชีวิต สังคม ทั้งใน
 ส่วนที่เป็นมรดกตกทอดมาช้านาน และในส่วนที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

พระธรรมปิฎก (2537) ได้ให้ความหมายศิลปวัฒนธรรมว่าเป็น รูปแบบการปฏิบัติตาม
 จริยธรรม ปรากฏในวิถีชีวิตของสังคมมนุษย์

เสาวภา ไพทยวัฒน์ (2538) ได้ให้ความหมายศิลปวัฒนธรรมว่าเป็น การปลูกฝังสิ่งต่างๆ ลง
 ในสังคมมนุษย์ และเมื่อปลูกฝังลงไปแล้ว ได้มีการถ่ายทอดสิ่งที่ได้ปลูกฝังจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่น
 หนึ่ง

ณรงค์ เสงี่ยมประสา (2539) ได้ให้ความหมายศิลปวัฒนธรรมว่าเป็น ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์
 สร้างขึ้น เพื่อนำเอามาช่วยพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ในสังคม ซึ่งจะรวมถึงช่วยแก้ปัญหา และช่วยสนอง
 ความต้องการ

พวงผกา ประเสริฐศิลป์ (2541) ได้ให้ความหมายศิลปวัฒนธรรมว่าเป็น กิจกรรมทุกอย่างที่
 มนุษย์สร้างขึ้นมาจากความรู้ ประสบการณ์ของกลุ่มสังคม และต่างยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงามยึดมั่นใน
 คุณธรรมและศีลธรรม เพื่อแสดงออกถึงความเจริญงอกงามในทุกๆด้าน นำไปสู่ความสามัคคีรักใคร่

เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีการจัดระเบียบเกณฑ์เดียวกัน สังคมอยู่กันอย่างสงบสุข ถือว่าวัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมด้วย

วิรุณ ตั้งเจริญ (2544) ได้ให้ความหมายศิลปวัฒนธรรมว่า คือ วัฒนธรรมในเชิงศิลปะ ศิลปะคือส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เป็นผลพวงหรือภาพสะท้อนของวัฒนธรรม ศิลปะอาจเป็นวัตถุหรือเป็นปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่เหลือตกทอดอยู่ หลังจากที่วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ศิลปะจึงเป็นสิ่งที่มีความค่าอย่างหนึ่งในสังคม ในอันที่จะสืบค้นจากศิลปวัตถุหรือศิลปะที่เป็นปรากฏการณ์ เพื่อแสวงหาความรู้สึกรู้สึกนึกคิดและวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมแต่ละช่วงเวลา คำว่า ศิลปะมีความหมายกว้าง ทั้งทัศนศิลป์ วรรณกรรม นาฏศิลป์ดนตรี สถาปัตยกรรม รวมทั้งการประยุกต์ความงามไปสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ในชีวิต และการประยุกต์ไปสู่วิถีการดำรงชีวิต

สรุปได้ว่า ศิลปวัฒนธรรม คือ การสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะและภูมิปัญญาทุกแขนง ที่เป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นเพิ่มเติมจากสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งอาจจะอยู่ในลักษณะของรูปธรรมและนามธรรมก็ได้ ทั้งยังมีที่มาจาก การสั่งสมและสืบทอดมาจากมรดกทางสังคมในอดีตของแต่ละชนชาติหรือกลุ่มชน ที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงามและศีลธรรมอันดีของมนุษย์ อันเป็นผลผลิตที่คนในสังคมยอมรับและใช้เป็นของตนเองมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน รวมทั้งอาจเป็นวิถีชีวิตหรือสิ่งที่คนในสังคมร่วมกันสร้างขึ้นเพื่อสื่อความหมายในสังคมนั้นได้

ความหมายของคำว่า “ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น” มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

พัชรภรณ์ ปันแก้ว (2549) ได้ให้ความหมายของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ว่า ผลงานของมนุษย์ ที่มีความผูกพันเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จนก่อให้เกิดประเพณีและรูปแบบทางศิลปะในแต่ละท้องถิ่นมากมาย ล้วนบ่งบอกชัดเจนถึงความมีวัฒนธรรมไทย คือ ความเป็นอยู่ของคนไทย เป็นสังคมอยู่ในฐานะกลุ่มชนร่วมชาติกันได้ มีสื่อสร้างความหมายร่วมกัน ใช้ชีวิตประกอบกิจกรรมและสร้างสรรค์ด้วยลักษณะไทยให้คงอยู่สืบไป

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2540) ได้ให้ความหมายของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นว่า ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นมีความหมายครอบคลุมถึงศิลปะสาขาต่างๆ ทั้งจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และการแสดงดนตรีที่เป็นของท้องถิ่น ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมชาวบ้านที่สะท้อนออกมาด้วยความชำนาญในการสร้างสรรค์ที่ได้รับจากสภาพทางธรรมชาติและสังคม สร้างเป็นความงามที่เรียบง่ายที่ประชาชนสามารถเข้าใจได้ ชื่นชมได้

ชมภูมาศ ธัญน้อม (2551) ได้ให้ความหมายของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นว่า สิ่งที่มีมนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นตามวิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจ ชาบซึ่ง ยอมรับและใช้ปฏิบัติร่วมกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้นๆ

สรุปได้ว่าศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึง สิ่งต่างๆที่แสดงถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และความเจริญงอกงามในแต่ละท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็น ประเพณี ความเชื่อค่านิยม ภาษา ภูมิปัญญาชาวบ้าน มรดกทางศิลปกรรม หัตถกรรมพื้นบ้าน ฯลฯ ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดของคนในท้องถิ่น จนเป็นมรดกสังคม และเอกลักษณ์ของท้องถิ่นหรือชุมชนนั้น

ดังนั้น สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงหมายถึง เครื่องมือหรือวิถีทางที่ใช้ในการถ่ายทอด ข่าวสารงานศิลปะที่เกิดจากภูมิปัญญา ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ประเพณี ศาสนา ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้ประสบการณ์ สัมผัสไว้ในการปรับตัวและดำรงชีวิตในระบบนิเวศหรือ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ศิลปหัตถกรรม งานสิ่งทอ การละเล่น วรรณกรรม เพื่อให้เกิดการรับรู้และการเรียนรู้ ตลอดจนมีการแลกเปลี่ยนความคิด ค่านิยมและเกิดทักษะระหว่างกัน หรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้าง ประโยชน์ แก้ปัญหาในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคมของท้องถิ่นนั้น

2.1.2 ความสำคัญของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

พระศุภชัย พันทะมนต์ (2551) ได้กล่าวว่า ศิลปวัฒนธรรมคือทุกสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้ตอบสนองความต้องการ คำกล่าวนี้เป็นคำกล่าวที่ครอบคลุมลักษณะ ประเภท และความสำคัญของ ศิลปวัฒนธรรมไปพร้อม ๆ กัน จึงอาจเป็นการยากในการมองภาพศิลปวัฒนธรรมในแง่คุณประโยชน์ อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นขอกกล่าวถึงความสำคัญของสื่อศิลปวัฒนธรรมเป็นข้อ ๆ ดังนี้

1) เพื่อใช้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต กล่าวคือ

1.1) เป็นเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการดำรงชีวิต ในแง่นี้สื่อศิลปวัฒนธรรมเป็น อุดมการณ์ ค่านิยม ทศนคติ และจุดหมายปลายทางของชีวิต ที่คนในสังคมประสงค์ที่จะดำเนินชีวิตให้ บรรลุผลที่ตั้งไว้ เพราะศิลปวัฒนธรรมจะเป็นตัวแบบที่กำหนดว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่ดีงามเหมาะสม เป็นสิ่ง ที่ปรารถนาที่จะให้บังเกิดขึ้นซึ่งจะกลายเป็นจุดหมายที่บุคคลพึงบรรลุถึง และเป็นสิ่งที่เหมาะสมใน การให้นำทางในการดำเนินชีวิต

1.2) เป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์หรือพฤติกรรมของมนุษย์ โดยผ่านทางกระบวนการ ชัดเจนทางสังคม เพื่อให้เรียนรู้ระเบียบทางสังคม สถานภาพและบทบาท สถาบันและโครงสร้างทาง สังคม

1.3) เป็นตัวควบคุมสังคม การควบคุมทางสังคมเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็น ตัวกำหนดเฉพาะเจาะจงถึงการแสดงออกของบุคคลในสังคม หรือที่เรียกว่า “บรรทัดฐานทางสังคม” ซึ่งกำหนดแนวทางของความประพฤติของบุคคลในสังคม

1.4) เป็นสิ่งของเครื่องใช้ทุกประเภทเพื่อตอบสนองความต้องการด้านร่างกายและจิตใจ ในแง่นี้เป็นศิลปวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ เช่น อาหาร เสื้อผ้า บ้านเรือน ยารักษาโรคศิลปกรรม ภาพวาด ตลอดจนเครื่องจักร คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

2) สื่อศิลปวัฒนธรรมทำหน้าที่หล่อหลอมบุคลิกภาพให้กับสมาชิกในสังคม ให้มีลักษณะ แบบใดแบบหนึ่ง แม้ว่าบุคลิกภาพจะเป็นมาจากปัจจัยทางชีวภาพบางส่วนก็ตามแต่การอยู่อาศัยอยู่ ร่วมกับคนอื่นภายใต้กฎระเบียบสังคมเดียวกัน ทำให้คนมีบุคลิกภาพโน้มเอียงไปกับกลุ่มที่อาศัยอยู่ ร่วมกัน เช่น เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่เป็นโจรจะมีบุคลิกภาพแตกต่างจากเด็กที่อาศัยอยู่ในครอบครัว ที่ ประกอบอาชีพสุจริต บุคลิกภาพดังกล่าวจะแสดงออกในรูปแบบธรรม เช่น ความเชื่อ ความสนใจ ทศนคติ ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และสิ่งที่มองเห็น เช่น การแต่งตัว กิริยาท่าทาง เป็นต้น

3) สื่อศิลปวัฒนธรรมก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่น ทั้งนี้ถ้าหากสมาชิกทางสังคมมีลักษณะคล้ายคลึงกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะก่อให้เกิดความผูกพัน สามารถพึ่งพาอาศัยกันและกัน มีจิตสำนึกรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ตลอดจนร่วมกันอนุรักษ์ และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของตนให้อยู่รอดและพัฒนาก้าวหน้าต่อไป

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า มนุษย์กับสื่อศิลปวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกกันได้ เพราะต้องอยู่ควบคู่กันไป ศิลปวัฒนธรรมจะเป็นสิ่งที่ตอบสนองและสร้างเสริมให้มนุษย์อยู่ในสังคมอย่างเป็นปกติสุขคุณค่าของสื่อศิลปวัฒนธรรม

สื่อศิลปวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น และได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนเป็นระบบ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์ สภาพทางสังคม และสามารถตอบสนองความต้องการของคนในสังคมได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งระบบของวัฒนธรรมประกอบด้วย 3 ระบบที่เชื่อมโยงกันดังนี้

1) ระบบคุณค่า หมายถึง ศีลธรรมของส่วนร่วมของสังคม และจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สร้างสรรค์ มักแสดงออกในรูปความคิดที่ให้ความสำคัญกับความเป็นธรรมความอุดมสมบูรณ์ และความยั่งยืนของสังคมและชาติบนพื้นฐานของการเคารพต่อส่วนรวมและเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง

2) ระบบภูมิปัญญา เป็นระบบที่ครอบคลุมวิถีคิดของสังคม เป็นการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับธรรมชาติแวดล้อม ซึ่งปรากฏในรูปของกระบวนการเรียนรู้การสร้างสรรค การผลิตใหม่และการถ่ายทอดความรู้ผ่านองค์กรทางสังคมท้องถิ่นเพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อม

3) ระบบอุดมการณ์อำนาจ หมายถึง ศักดิ์ศรีและสิทธิความเป็นมนุษย์ที่จะเสริมสร้างความมั่นใจ และอำนาจให้กับชุมชน เพื่อเป็นพลังในการเรียนรู้ สร้างสรรค ผลิตใหม่และ ถ่ายทอดให้เป็นไปตามหลักการของศีลธรรมที่เคารพความเป็นมนุษย์ ความเป็นธรรม และความยั่งยืนของธรรมชาติ เพื่อรักษาความเป็นอิสระของสังคมตนเองเมื่อต้องเผชิญหน้ากับการครอบงำจากภายนอก

ด้วยเหตุนี้สังคมทุกสังคม จึงมีสื่อศิลปวัฒนธรรมที่คนในสังคมนั้นๆ ยกย่องว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า เป็นภูมิปัญญา และเป็นระบบอุดมการณ์ของสังคม อันส่งผลให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมั่นคงเต็มเปี่ยมไปด้วยศักดิ์ศรีและความเคารพในสังคมตนเอง ดังนั้นเราต้องยอมรับว่าทุกสังคมมีศิลปวัฒนธรรมของตนเอง ไม่ควรแสดงการดูถูกเหยียดหยามศิลปวัฒนธรรมของสังคมอื่น ในทางตรงกันข้ามก็ต้องไม่ดูถูกสื่อศิลปวัฒนธรรมของตนเอง เพราะการกระทำเช่นนี้เป็นเสมือนการลดศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของตนเอง ย่อมจะไม่เกิดความเจริญงอกงามใด ๆ แก่ตนเองและสังคมของตนเลยนอกจากนี้การเปรียบเทียบศิลปวัฒนธรรมแต่ละสังคมว่าสูงกว่าต่ำ ดีเลวกว่ากัน เป็นสิ่งที่ไม่พึงกระทำเพราะแต่ละวัฒนธรรมก็มีหน้าที่เป็นแบบฉบับเฉพาะของแต่ละสังคม

กาญจนา แก้วเทพ (2541) กล่าวถึงความสำคัญของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น มีบทบาท ดังนี้

1) ให้ความบันเทิง ซึ่งเป็นหน้าที่หลักและหน้าที่พื้นฐานของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่ว่าจะปรับเปลี่ยนไปเพื่อการอื่นอย่างไรก็ตาม หน้าที่นี้จะคอยติดตามสื่อประเพณีไปอยู่เสมอ ลักษณะความบันเทิงของสื่อมีหลายรูปแบบ เช่น ผ่อนคลายอารมณ์ การหยอกล้อ การสร้างอารมณ์ขัน ตลอดจน ความบันเทิง ประเทืองอารมณ์ผสมกับบำรุงปัญญาไปพร้อม ๆ กัน

2) การแจ้ข่าวสารหรือการรายงานสภาพสภาวะแวดล้อม เช่น การเล่นหนังตะลุง แม้จะเล่นเรื่องที่เคยเล่นตามแบบฉบับ แต่สื่อประเพณีเหล่านี้จะมีที่ว่างสำหรับสอดแทรกเหตุการณ์ปัจจุบันลงไปเช่นเดียวกับเพลงลูกทุ่ง เช่น หนังตะลุงจะสอดแทรกเรื่องสงครามระหว่างอเมริกากับอิรักลงไปในเรื่องจนได้

3) การให้การศึกษา เป็นหน้าที่หลักพื้นฐานอีกประการหนึ่งของสื่อประเพณี มิติของการศึกษานั้นมีอยู่หลากหลาย เช่น

- การศึกษาให้ความรู้ทั่วไปเรื่องศาสนา เป็นโลกทัศน์หลักของชุมชนชาวบ้านนั้น มิติด้านศาสนาเป็นเป็นแกนหลักของชุมชนในการหล่อหลอมสมาชิก ดังนั้นสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทุกชนิดจะต้องเอาการเอางานในการอบรมสั่งสอนเรื่องศาสนา ด้วยการแนะนำหลักการต่างๆ ให้รู้จักและเข้าใจ

- การอบรมจริยธรรมเป็นการเฉพาะ อันเป็นการประยุกต์หลักศาสนาใช้ในการจัดการกับความสัมพันธ์ทางสังคมให้เป็นไปในทางที่พึงปรารถนา เช่น หลักความกตัญญู หลักอหิงสา การให้อภัยอโหสิ เป็นต้น

- การชี้แนวปฏิบัติ อันเป็นการศึกษาที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมมากที่สุด เพราะลงไปสู่ภาคปฏิบัติของแต่ละบุคคล เช่น การประพฤติของสตรี การประกอบสัมมาชีพ การฝึกตนเอง

4) การแสดงออกซึ่งความคิดเห็น ไปจนกระทั่งวิพากษ์วิจารณ์สังคมเป็นองค์ประกอบที่มีสีสันของสื่อประเพณี / สื่อพื้นบ้าน ซึ่งสื่อมวลชนมักจะแสดงบทบาทไม่ได้หรือแสดงได้อย่างจำกัด เนื่องจากสื่อมวลชนต้องทำงานอยู่ภายในกรอบหรืออยู่ภายใต้เงื่อนไขกดดันอื่นๆ องค์ประกอบนี้ช่วยอธิบายว่า เหตุใดประชาชนจึงชื่นชอบสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น หลายประเภทเช่น หนังตะลุงที่มีบทบาทวิพากษ์วิจารณ์การเมืองหรือรัฐบาล เป็นแม่เหล็กดึงดูดความสนใจของประชาชน

5) การทำหน้าที่เป็นตัวประสานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างทางด้าน เพศ เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา ตัวอย่างเช่น ร่องเง้งเป็นการละเล่นที่ประสานความสัมพันธ์ระหว่างคนพุทธและคนมุสลิม งานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านจากหลาย ๆ หมู่บ้าน เป็นต้น

กาญจนา แก้วเทพ (2539) กล่าวถึงหน้าที่ของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ตามแนวคิดสำนักหน้าที่นิยมว่าเป็นส่วนหนึ่งในสถาบันย่อยสถาบันหนึ่งของสังคม และเปรียบสถาบันต่างๆของสังคมว่าเป็นเหมือนอวัยวะส่วนต่างๆของร่างกายที่ต่างทำหน้าที่ของตนเองเพื่อความเป็นอยู่ของร่างกาย โดยรวมกล่าวคือส่วนประกอบย่อยทุกส่วนจะต้องทำหน้าที่ของตัวเองให้ดีที่สุด เพื่อความมีเสถียรภาพของสังคมโดยรวม

นอกเหนือจากหน้าที่ที่สำคัญคือการรักษาเสถียรภาพของสังคมโดยรวมแล้ว หากสังคมนั้นต้องการสืบทอดชีวิตให้ยืนยาวไป บรรดาสถาบันย่อยของสังคมรวมถึงสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ต้องมีหน้าที่อบรม ซึ่งอาจเรียกการทำหน้าที่นี้ว่าเป็น”การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม” แต่เนื่องจากสังคมประกอบด้วยคนจำนวนไม่น้อย ดังนั้นแม้การอบรมบ่มเพาะก็ไม่อาจให้หลักประกันได้ว่าสมาชิกในสังคมจะเชื่อฟังและปฏิบัติตามเสมอไป ดังนั้น สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จะต้องทำหน้าที่อีกแบบหนึ่งคือการควบคุมทางสังคม (Social Control) ดังตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือ บรรดาความเชื่อที่เป็นข้อห้ามต่างๆ เช่น ถ้าจิ้งจกตกไม่ควรออกจากบ้าน ถ้าเขาแห่ศพผ่านหน้าบ้านให้รีบเก็บเสื้อผ้า เป็นต้น

นอกจากนี้ กาญจนา แก้วเทพ ยังได้กล่าวว่า นักวิชาการเยอรมันสำนัก แฟรงค์เฟิร์ต ได้เปรียบเทียบกล่าวถึงหน้าที่ของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น กับสื่อมวลชนว่า สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น มีหน้าที่มากกว่า ดังเช่น

- 1) ทำหน้าที่ปลดปล่อยแรงผลักดันทางเพศ ตัวอย่างเช่น เพลงลำตัด และประเพณีตั้งครก ดึงสาก
 - 2) สร้างความสามัคคีระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ตัวอย่างเช่น ประเพณีการแข่งขันระหว่างหมู่บ้าน
 - 3) ทำการวิพากษ์วิจารณ์สังคมที่เป็นอยู่ ตัวอย่างเช่น ในประวัติศาสตร์เมื่อมีการเก็บภาษีอย่างรุนแรง ดังเช่น ภาษีฝักบัว ขณะลิกที่เข้าไปเล่นให้กษัตริย์ทอดพระเนตรก็ได้สอดใส่คำร้องเรียนลงไปด้วย
 - 4) ช่วยให้เกิดพัฒนาด้านภูมิปัญญา ตัวอย่างเช่น การเล่นปริศนาคำทาย และการดูภาพชาดกตามฝาผนังโบสถ์
 - 5) ทำหน้าที่ให้การศึกษาและสร้างความสำนึกทางการเมือง ตัวอย่างเช่น เพลงกล่อมเด็กมีเนื้อหาเรื่องการเมืองสอดแทรกอยู่มีลักษณะสัมพันธ์กับชีวิต ตัวอย่างเช่น ตัวตลกในลิเกหรือหนังตะลุงมักเป็นชื่อคนในท้องถิ่นรวมถึงแสดงทัศนะต่อความเป็นไปในชุมชน
 - 6) มีหน้าที่ให้ความบันเทิงเหมือนสื่อมวลชนโดยทั่วไป
- ศรีปาน รัตติกาลชลากร (2538) ศึกษาบทบาทของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยสรุปได้ตามแนวทางที่มีการวิเคราะห์กันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันดังนี้
- 1) บทบาทในการผดุงรักษาวัฒนธรรมและการแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ของชาติ
 - 2) บทบาทในการเริ่มสร้างความมั่นคงทางจิตใจและรักษาความสัมพันธ์ทางเครือญาติและชุมชน
 - 3) บทบาทในการพัฒนาด้านต่าง ๆ ได้แก่ การเมือง เศรษฐกิจ สังคมและศิลปวัฒนธรรม โดยชนบรรมนิยมประเพณีที่อาจมีข้อห้าม เช่น เรื่องการแสดงออกทางเพศ ความก้าวร้าว เป็นต้น
 - 4) บทบาทในการผ่อนคลายความเครียด ความกดดันทางสังคม เศรษฐกิจตลอดจนชนบรรมนิยมประเพณีที่อาจมีข้อห้าม เช่น เรื่องการแสดงออกทางเพศ ความก้าวร้าว เป็นต้น
 - 5) บทบาทในการสร้างความสามารถในกลุ่มเกิดความภาคภูมิใจในชุมชนและชาติ
 - 6) บทบาทในการให้ความบันเทิง สนุกสนานเพลิดเพลิน
 - 7) บทบาทในการอบรมหรือสั่งสอนทางด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และความประพฤติให้แก่บุคคลและสังคม
 - 8) บทบาทในการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวอันนำมาซึ่งการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและรายได้เข้าประเทศและท้องถิ่น

จะเห็นได้ว่า สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นแบบอย่างสำคัญในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชนบทที่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งหรือจากกลุ่มคนสมัยหนึ่งไปยังกลุ่มคนอีกสมัยหนึ่งสื่อมิได้เป็นเพียง “กระจก” สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมเท่านั้น ยังทำหน้าที่เป็น “ตะเกียง” ที่เลือกประกอบสร้างภาพต่างๆของสังคมขึ้นมา และเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น นอกจากนั้นสื่อ

ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นยังให้ความสำคัญกับทั้ง ความรู้ สอดแทรกคำสอน คุณธรรม-จริยธรรม ตลอดจน สร้างความสามัคคีและความภาคภูมิใจให้แก่คนในชุมชน

2.2 รูปแบบของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

การแบ่งประเภทของสื่อศิลปวัฒนธรรมนี้ สมควร กวียะ (อ้างถึงในสำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2535) ได้จำแนกประเภทของสื่อศิลปวัฒนธรรมออกเป็น 5 ประเภท ตามลักษณะของช่องทางการสื่อสาร หรือครรลองดังนี้

1) ครรลองโสต ได้แก่

- 1.1) เพลงและดนตรี เช่น เพลงกล่อม เพลงไทย(เดิม) เพลงแคน
- 1.2) การบอกเล่า เช่น คำพังเพย นิทาน เรื่องตลกพื้นบ้าน

2) ครรลองทัศน์ ได้แก่

- 2.1) การอ่าน เช่น วรรณคดีต่าง ๆ
- 2.2) จิตรกรรมและประติมากรรม เช่น ลายไทย พระพุทธรูป ภาพเขียนฝาผนัง
- 2.3) สถาปัตยกรรม เช่น เรือนไทย โบสถ์ โรงหนังตลก
- 2.4) อุปกรณ์การแสดง เช่น ฉากลิเก เครื่องแต่งตัวรำไทย

3) ครรลองโสตทัศน์ ได้แก่

- 3.1) การเชิดหุ่น เช่น หุ่นกระบอก หนังตะลุง
- 3.2) การพ่อนรำ เช่น เชิงกระต๊อบ รำลาวกระทบไม้
- 3.3) ละครและพ่อนรำ เช่น โขน ลิเก โนรา
- 3.4) การละเล่น เช่น เพลงเรือ เพลงฉ่อย รำตัด
- 3.5) พิธีกรรมและวิถีชีวิต เช่น พิธีบวช ทำบุญลอยกระทง การสวดมนต์

4) ครรลองรส หรือกลิ่น ได้แก่

- 4.1) อาหารไทย
- 4.2) ดอกไม้ไทย

5) ครรลองทักษะ ได้แก่ การกระทำ หรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือการผลิต

ประเพณีต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เช่น การร่วมร้องรำทำเพลง การร่วมขบวนแห่ การเขียนภาพหลายไทย การจัดพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ เช่น การเกิด การทำขวัญนาค การบวช การแต่งงาน การตาย และการใช้ชีวิตแบบไทยๆ เป็นต้น

จากลักษณะของสื่อศิลปวัฒนธรรมที่ได้จัดแบ่งตามช่องทางการสื่อสารดังกล่าวนี้ จะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ตีความหลากหลายในการรับรู้โดยผ่านการฟัง การพูด การลิ้มรส การดมกลิ่น การฝึกฝน ปฏิบัติและเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ

นอกจากนี้ ยังแบ่งประเภทสื่อศิลปวัฒนธรรมออกเป็น

- 1) ภาษา ได้แก่ สื่อพื้นบ้านที่ใช้ภาษา สื่อพื้นบ้านที่ไม่ใช้ภาษาเป็นสื่อพื้นบ้านผสม
- 2) การใช้ประสาทสัมผัส ได้แก่ สื่อโสต สื่อทัศน์ สื่อโสตทัศน์ สื่อรสหรือกลิ่น และสื่อ

ทักษะ

รูปแบบของสื่อศิลปวัฒนธรรมตามเกณฑ์ภาษา

1) สื่อศิลปวัฒนธรรมที่ใช้ภาษา

1.1) วรรณกรรมพื้นบ้าน เช่น ตำนานพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้าน นิทานสวดตีระบुरुษ-เทพนิยาย นิทานสอนใจ นิทานอธิบายเหตุ นิทานเรื่องสัตว์ นิทานเด็ก นิทานตลก ฯลฯ

1.2) เพลงพื้นบ้าน เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงปฏิพากย์ (ใช้ร้องโต้ตอบ) เพลงใช้ประกอบพิธีกรรม เพลงร้องและให้จังหวะขณะทำงาน ฯลฯ

1.3) ภาษากิน เช่น คำทักทาย คำอำลา คำให้ศีลให้พร คำสาปแช่ง คำด่า คำเรียกชื่อ คำอุทาน คำผวน คำแสลง ฯลฯ

1.4) ภาษิต เช่น สุภาษิต คำพังเพย สุภาษิต สำนวนคำ คล้องจอง ฯลฯ

1.5) ปริศนาคำทาย เช่น วัตถุประสงค์ ภาษา ฯลฯ

1.6) ความเชื่อ เช่น โชคลาง ลางสังหรณ์ ความฝัน เสน่ห์ยาแฝด เครื่องราง ของขลัง คำเสี่ยงทาย คำทำนาย คาถาอาคม ยากกลางบ้าน พิษสมุนไพรร ฯลฯ

2) สื่อศิลปวัฒนธรรมที่ไม่ใช้ภาษา

2.1) ศิลปะพื้นบ้าน เช่น อาคาร บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย โบสถ์ รั้ว เจดีย์ เมรุ ศาลา ทำน้ำ โรงนา เกวียน เรือ ภาพเขียน แกะสลัก ตู้พระธรรม ศาลพระภูมิ ดาบ หอก โล่ ไม้เท้า ตะกร้า ชะลอม เสื้อ ขวาน เคียว หูก ห่มผ้า นุ่งโจง/นุ่งลอยชาย ห้อยพระ-ตะกรุด ทัดดอกไม้ ทาหน้า-ผิวกาย ทอ-ปักผ้า

2.2) การปรุงถนอมอาหาร เช่น กระจ่างสารท ข้าวต้มลูกโยน น้ำบูดู ปลาร้า เมี่ยง พลุ จีบ หมากเจียน ฯลฯ

2.3) อากัปกิริยา เช่น สีหน้า ท่าทาง พยักหน้า โบกมือ คูกเข้า หมอบกราบ คลาน เดินเข้า สันติริษะ ไหว้ การชักธงตระเข้ที่หน้าวัดในฤดูอุกฐิน ฯลฯ

2.4) เครื่องดนตรี เช่น กลองสะบัดชัย สะล้อ ซอ ซึง พิณ แคน โปงลาง หูต เปิงมาง ปี่ขลุ่ย ฉิ่ง ฉาบ ระนาด ฆ้องวง กลองยาว ฯลฯ

3) สื่อศิลปวัฒนธรรมผสม

3.1) การแสดงพื้นบ้าน เช่น ระบำรำเต้น รำไท่น ช่วงรำ ละครซอ มโนราห์ ลิเก หนังตะลุง หุ่นกระบอก ฯลฯ

3.2) การละเล่นพื้นบ้าน เช่น ตีจ๊อบ วิ่งเปี้ยว รีรีข้าวสาร แม่ศรี งูกินหาง ชนไก่ ชนวัว กัดปลา แม่กว่าง แหนางแมว ฯลฯ

3.3) ประเพณีพื้นบ้านและพิธีกรรม เช่น การบวชนาค แต่งงาน โกนจุก ทำบุญอายุ ไหว้ครู ทำขวัญข้าว ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ชักพระ เทศน์มหาชาติ แหนางแมว ฯลฯ

รูปแบบของสื่อศิลปวัฒนธรรมตามเกณฑ์การใช้ประสาทสัมผัส

1) สื่อโสต

เพลง-ดนตรี เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงไทยเดิม เพลงแคน การบอกเล่า เช่น คำพังเพย นิทาน เรื่องตลกพื้นบ้าน

2) สื่อทัศน์

2.1) การอ่าน เช่น วรรณคดีไทย

- 2.2) จิตรกรรม เช่น ลายไทย และภาพเขียนฝาผนัง
- 2.3) ประติมากรรม เช่น พระพุทธรูป
- 2.4) สถาปัตยกรรม เช่น เรือนไทย โบสถ์
- 2.5) อุปกรณ์การแสดง เช่น ฉากลิเก เครื่องแต่งตัว
- 2.6) การเล่นของใช้ เช่น เขียนหมาก ภาชนะใบตอง และกระบวยตักน้ำ
- 2.7) ภาษาท่าทาง เช่น ไหว้ ยิ้ม ทักทาย-โอภาปราศรัย

3) สื่อโสตทัศน์

- 3.1) การขีดหุ่น เช่น การขีดหุ่น เช่น หุ่นกระบอก หนังตะลุง
- 3.2) การฟ้อนรำ เช่น เซิ้งกระติ๊บ รำลาวกระทบไม้ รำฉุยฉาย
- 3.3) ละครและฟ้อนรำ เช่น โขน ลิเก โนรา
- 3.4) การละเล่น เช่น เพลงเรือ เพลงฉ่อย ลำตัด
- 3.5) พิธีกรรมและวิถีชีวิต เช่น พิธีบวช ทำบุญลอกกระทง การสวดมนต์

4) สื่อรส หรือ กลิ่น

- 4.1) อาหารไทย
- 4.2) ดอกไม้ไทย-การจัดดอกไม้

5) สื่อทักษะ

- 5.1) การกระทำ หรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือการผลิตประเพณีต่างๆดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เช่น การร่วมร้องรำทำเพลง การร่วมขบวนแห่ การเขียน ภาพลายไทย ฯลฯ
- 5.2) การจัดพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและความเป็นอยู่ เช่น การเกิด การทำขวัญนาค การบวช การแต่งงาน การตาย และการใช้ชีวิตแบบไทยๆ

กาญจนา แก้วเทพ (2549) ยังกล่าวถึงขอบเขตของการแบ่งรูปแบบสื่อศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้ครอบคลุมทุกองค์ประกอบและเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันมากขึ้น ซึ่งระบุขอบเขตของสื่อศิลปวัฒนธรรมว่าได้ครอบคลุมอะไรบ้างดังนี้

- 1) สื่อศิลปวัฒนธรรมที่ใช้วจนภาษา (Verbal Form) คือการใช้การพูดจากเป็นหลัก เช่น คำคม ภาษิต คำกลอน เพลงปฏิพากย์ เพลงกล่อมเด็ก ตำนาน นิทาน ฎญา สวดสรรภัญญะ การเทศน์ ฯลฯ
- 2) สื่อศิลปวัฒนธรรมที่เป็นการแสดงการกระทำ/พฤติกรรม (Behavioral Form) เช่น การละเล่น งานเฉลิมฉลอง ประเพณี เทศกาล กิจกรรมการแสดง ดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น
- 3) สื่อศิลปวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ (Material Form) เช่น เครื่องแต่งกาย ผ้าพื้นเมือง อารูรพื้นบ้าน อาหาร ของใช้ หัตถกรรม โคมงานปูนปั้น แหงหยวก สมุนไพรร เป็นต้น
- 4) สื่อศิลปวัฒนธรรมที่เป็นอวจนภาษา (Non – Verbal Form) เป็นสื่อที่แสดงออกโดยไม่ใช่ ภาษาพูด แต่ใช้อากัปรกิรยา การจัดระยะห่างการใช้ร่างกาย (เช่น การร่ายรำ) ภาพวาด เป็นต้นการจัดแบ่งประเภทเหล่านี้ ในทางปฏิบัติที่เป็นจริงแล้ว จะเห็นว่า ประเภททั้ง 4 นั้นสามารถจะเข้ามาอยู่ด้วยกันในการทำกิจกรรมหนึ่ง ๆ เป้าหมายสำคัญของการจัดประเภทนั้นก็เพื่อให้เห็นขอบเขตอันกว้างขวางของสื่อพื้นบ้าน และเพื่อให้ตระหนักถึงคุณลักษณะเฉพาะของสื่อแต่ละประเภท เช่น

ในขณะที่สื่อที่ใช้วจนภาษานั้น จะอ่านความหมายได้ง่าย สื่อที่เป็นวัตถุนั้นเป็น “สื่อเงียบเสียง” การอ่านความหมายจึงยากขึ้น

จะเห็นได้ว่า รูปแบบของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นสามารถแบ่งได้หลากหลายขึ้นอยู่กับลักษณะที่สนใจ ไม่ว่าจะเป็นช่องทางการสื่อสาร ภาษา รวมถึงประสาทสัมผัส แต่เพื่อให้เกิดความครอบคลุมทุกลักษณะรูปแบบของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงจำแนกได้เป็น 3 รูปแบบได้แก่ 1) สื่อศิลปวัฒนธรรมประเภทการแสดงพื้นบ้าน 2) สื่อศิลปวัฒนธรรมที่เป็นการแสดงการกระทำ/พฤติกรรม 3) สื่อศิลปวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ

2.3 กระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ในการสร้างสื่อของประชาชนนั้น ไม่ว่าจะเป็สื่อเพื่อการรู้หนังสือ สื่อเพื่อการเรียนรู้ทางสังคมหรือสื่อเพื่อการสร้างควมตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้นก็ตาม จะมีวิธีการผลิตที่คล้ายๆ กัน จะแตกต่างกันบ้างก็เฉพาะในส่วนองขั้นตอนต้นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการที่จะได้หัวข้อเรื่อง และ ขอบข่ายเนื้อหา (สุวิทย์ จุงตระกูลรัตน์, 2532) ได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงวิธีและกระบวนการสร้างสื่อที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

Freire, P. (1970) ได้ใช้วิธีการผลิตและพัฒนาสื่อ โดยการสำรวจปัญหา และความเป็นอยู่ ที่แท้จริงของชาวบ้าน โดยใช้วิธีการสนทนา (Dialogue) ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน หรือผู้สร้างสื่อกับชาวบ้าน วิธีการเช่นนี้ ผู้สร้างสื่อ หรือนักพัฒนาสื่อ จะต้องเข้าไปศึกษาความเป็นจริงของประชาชน โดยการไปสำรวจ พูดคุย ให้ความเข้าใจ แลกเปลี่ยนแนวคิด ค่านิยม ความหวัง ความรัก ความขัดแย้ง และระดับมโนธรรมสำนึก (Conscientization) ของประชาชนกลุ่มเป้าหมาย จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและสนทนา (dialogue) เข้ารหัส (Codification) โดยใช้สื่อประเภทต่างๆ เป็นตัวนำเสนอ เช่น รูปภาพ ภาพสเก็ต फिल्मสตริป โปสเตอร์ หนังสืออ่าน เทปเสียง และสไลด์ เป็นต้น Freire ยังได้ใช้วิธีการกระตุ้นผู้เรียนให้เกิดความตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและตระหนักในมูลเหตุของปัญหา คือ ความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาคของบุคคลในสังคม ตามแนวคิดของ Freire นั้น การศึกษาควรทำหน้าที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ ครูควรมีบทบาทประสานงานให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ด้วยตัวเอง ผู้เรียนจะมีบทบาทเป็นผู้กระทำ (Subject) แทนที่จะมีบทบาทเป็นเพียงผู้ถูกกระทำ (Object) ผู้เรียนจะเข้าใจในความหมายของสิ่งที่เรียนว่ามีความสัมพันธ์กับตัวเองอย่างไร

ทองอยู่ แก้วไทรฮะ (2528) ได้กล่าวว่า เนื่องจากการศึกษานอกระบบมุ่งส่งเสริมให้คนคิดเป็น โดยรู้จักประมวลข้อมูลต่างๆ มาวิเคราะห์ ประกอบในการตัดสินใจเลือกแนวทางในการแก้ไขปัญหาตนเอง ดังนั้นการพัฒนาสื่อจะต้องเป็นไปในแนวที่สอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว ผู้พัฒนาสื่อจะต้องทำความเข้าใจกับกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจนในเรื่องของการพัฒนาความคิด ความรู้ ประสบการณ์ ความต้องการ แล้วจึงคิดพัฒนาสื่อให้เหมาะสมกับคนเหล่านั้น

ดังนั้น ในกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจะมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ใช้วิธีการสนทนาสร้างความเข้าใจ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนคิดเป็นทำเป็น นำความรู้ และประสบการณ์มาผสมผสานตั้งแต่ขั้นการผลิตและพัฒนาสื่อ

2.3.1 ขั้นตอนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ในกระบวนการสร้างสื่อที่เหมาะสมของประชาชนนั้น ควรจะเป็นรูปแบบที่เริ่มต้นด้วยการสำรวจชุมชน โดยใช้ปัญหาและความต้องการ จากการสำรวจชุมชนมาพัฒนาสื่อ เพราะจะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เป็นเป้าหมายปลายทาง (สุนทร สุนันทชัย, 2534)

ขั้นตอนของการสร้างสื่อ โดยใช้ปัญหาจากชุมชนเป็นจุดเริ่มต้น สุนทร สุนันทชัย สุมาลี สังข์ศรี และ วีรฉัตร สุปัญญา (2534) กล่าวว่า ควรจะดำเนินการดังต่อไปนี้

1) การศึกษาชุมชน จึงควรสำรวจที่เกี่ยวกับสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต สภาพทางสังคม และเศรษฐกิจของชีวิต หรือชีวิตด้านการศึกษาและวัฒนธรรม

2) การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสร้างสื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย จำเป็นที่จะต้องทราบรายละเอียดเกี่ยวกับบุคคลในกลุ่มเป้าหมายนั้น เช่น อายุ เพศ สถานภาพสมรส ระดับการรู้หนังสือ ฐานะอาชีพ และปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

3) การกำหนดความต้องการในการเรียนรู้ ความต้องการในการเรียนรู้เป็นความแตกต่างระหว่างระดับสมรรถนะที่พึงประสงค์ กับระดับสมรรถนะที่กลุ่มเป้าหมายมีอยู่ในปัจจุบัน เมื่อสำรวจระดับสมรรถนะผู้เข้าร่วมโครงการได้บรรลุถึงระดับสมรรถนะที่พึงประสงค์แล้ว (หมายถึง ปฏิบัติได้ตามตัวชี้วัด โดยเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) แต่บางสมรรถนะก็ยังไม่ถึงเกณฑ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ผู้เรียนจำเป็นต้องเรียนรู้ หรือเป็นความต้องการในการเรียนรู้ (learning need) นั้นเอง

4) กำหนดเนื้อหาในการเรียนรู้ ในขั้นตอนนี้มีสิ่งที่ควรพิจารณา 2 ขั้นตอน คือ

4.1) การกำหนดหัวข้อเรื่อง ควรกำหนดขึ้นจากความต้องการในการเรียนรู้ของผู้เรียนเอง เช่น โรคภัยตามฤดูกาล

4.2) กำหนดรูปแบบสื่อ ให้มีความสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายและกิจกรรมที่ใช้สื่อ

5) ดำเนินการผลิต โดยใช้วัสดุ อุปกรณ์ เทคนิควิธีการต่างๆ ประกอบเข้าด้วยกันเพื่อการถ่ายทอดเนื้อหาไปยังผู้รับสื่อ

6) ทดสอบก่อนใช้ เป็นการทดสอบหาประสิทธิภาพของสื่อ กับผู้เรียนในท้องถิ่นของตน ซึ่งบุคคลที่นำสื่อไปทดลอง ควรเป็นบุคคลกลุ่มเดียวกับกลุ่มที่ได้ไปสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการ

7) ปรับปรุงแก้ไข โดยการนำข้อมูลที่ได้รับการทดลองใช้มาพิจารณาปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ยังบกพร่องอยู่ให้มีคุณภาพต่อไป

8) การนำไปใช้ ในกรณีที่สื่อที่มุ่งใช้เฉพาะกลุ่มเป้าหมายการแจกจ่ายสื่อ คงกระทำกับกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ แต่ถ้าผลิตเป็นจำนวนมาก เพื่อใช้กับผู้เรียนในพื้นที่อื่นๆ ก็จำเป็นต้องมีวิธีการแจกจ่ายที่เหมาะสมและรวดเร็วด้วย

9) การประเมินผล เพื่อจะดูว่า สื่อที่ผลิตขึ้นมา มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายเพียงใด และใช้ได้ตามวัตถุประสงค์หรือไม่ การติดตามและประเมินผลสื่อ จะช่วยให้ทราบถึงประสิทธิภาพและความเหมาะสมของสื่อต่อกลุ่มเป้าหมาย

กล่าวโดยสรุปแล้ว การสร้างสื่อสิ่งที่สำคัญก็คือ ผู้ผลิตและพัฒนาสื่อจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับกลุ่มเป้าหมาย และมีความเข้าใจในปัญหาที่ชัดเจนโดยกระทำการสำรวจข้อมูลจากแหล่งปัญหา หรือจากชุมชน ด้วยวิธีการสนทนาระหว่างผู้สอน และ ผู้เรียน หรือ ผู้ผลิตกับชาวบ้าน จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้รับถ่ายทอดลงไปในสื่อประเภทต่างๆ แล้วนำเสนอต่อกลุ่มเป้าหมาย ในส่วนของวิธีการผลิต จะให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ เป็นผู้ผลิต หรือ จะให้ผู้ใช้สื่อมีส่วนร่วมในการผลิตก็ตาม แต่บทบาทของสื่อเหล่านั้นจะต้องมุ่งแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นประการสำคัญ จากขั้นตอนการเตรียมการ การดำเนินการ และการประเมินผล

2.3.2 วิธีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

สุนทร สุนันท์ชัย (2534) ได้รวบรวมประสบการณ์จากโครงการสอนผู้ใหญ่ที่ได้จัดทำมาในประเทศต่างๆ ซึ่งพอจะจำแนกวิธีการได้ดังนี้

1) วิธีการสร้างสื่อตามวัตถุประสงค์ (Objective – oriented approach) สื่อที่สร้างตามวิธีนี้ เริ่มจากการศึกษากลุ่มเป้าหมายให้เข้าใจบทบาท (Roles) และหน้าที่ (Functions) ของกลุ่มเป้าหมายนั้นๆ จากนั้นก็พิจารณาต่อว่าควรจะทำสื่อเผยแพร่ในหัวข้อใด และ สุวิทย์ จงตระกูลรัตน์ (2532) ก็ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การสร้างสื่อด้วยวิธีนี้จะคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของโครงการหรือหน่วยงานเป็นสำคัญ เช่น โครงการอนุรักษ์ป่าไม้

2) วิธีการสร้างสื่อตามปัญหา (problem – oriented Approach) จะเริ่มจากการชี้ระบุปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต จากนั้นก็หาวิธีแก้ โดยใช้วิธีการทางการศึกษา ซึ่งจะผลิตหลักสูตรและสื่อที่ตรงกับปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น ถ้าปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนน้ำ สื่อที่สร้างขึ้นก็จะเป็นสื่อที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจสภาพปัญหา และวิธีการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนน้ำ

3) วิธีการสร้างสื่อแบบมุ่งให้เกิดความตระหนัก (Awareness raising approach) การตระหนักในปัญหาจะทำให้ผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างปัญหากับตนเองหรือชุมชน และ

ทำให้ความเห็นสอดคล้อง ระหว่างปัญหาที่เรียนกับชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การคิดหาทางแก้ปัญหา และการนำไปปฏิบัติ จะเป็นผลให้สามารถขจัดปัญหานั้นๆ ได้ในที่สุด

ดังนั้นการสร้างสื่อด้วยวิธีการนี้ เป็นการกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายรับรู้ว่ามีกิจกรรมตัดไม้ทำลายป่า ทำลายสภาพแวดล้อม การขาดสารอาหาร การมีโรคระบาดเกิดขึ้นในชุมชน อันมีผลกระทบต่อตัวผู้เรียนและชุมชน

4) วิธีการสร้างสื่อแบบผู้เรียนมีส่วนร่วม (participatory หรือ learner generated approach) สื่อที่สร้างด้วยวิธีนี้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการผลิตซึ่งอาจจะกระทำได้ 2 วิธี คือ

4.1) ให้ผู้เรียนผลิตเอง ผู้สอน เป็นผู้แนะนำการผลิต เช่น จะคิดหาหัวข้อเรื่องได้อย่างไร จะวางโครงเรื่องและควรใช้ถ้อยคำอย่างไร

4.2) ผู้สอน ผู้ประสานงาน หรือเจ้าหน้าที่โครงการผู้รับผิดชอบในการพัฒนาสื่อ เป็นผู้ผลิต โดยการสอบถามข้อมูลจากผู้เรียน ผู้เรียนจึงมีส่วนร่วมในฐานะเป็นผู้ให้ข้อมูล การมีส่วนร่วมจะมีความหมายมากยิ่งขึ้น ถ้าผู้เรียนได้ร่วมกันคิดวิธีเรียบเรียง เนื้อเรื่อง โดยมีผู้ประสานงานช่วยบันทึกเรื่องราวที่ผู้เรียนบอกเป็นตัวหนังสือและรูปภาพ

วิศนี ศิลตระกูล และ จีรศักดิ์ สิริรัตน์ (2527) ได้เล่าถึงวิธีการพัฒนาสื่อในลักษณะนี้ตามโครงการ เดซีไลฟ์ (Delsilife) ซึ่งเคยดำเนินการที่หมู่บ้านทับช้าง-ชะอม ตำบลหนองระเวียง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ว่า ได้เชิญเกษตรตำบลมา เป็นวิทยากรและเชิญผู้เรียนที่มีปัญหาการเลี้ยงไก่มาร่วมประชุม ให้ทุกคนอภิปรายซักถาม แสดงความคิดเห็นในเรื่องการเลี้ยงไก่ ผู้ประสานงานทำหน้าที่จัดบันทึกหัวข้อที่อภิปรายนั้น จากบันทึกนี้ได้นำมาเรียบเรียงเป็นหนังสือเรื่องการเลี้ยงไก่ และได้รับความสนใจมากในเวลาต่อมา

กระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ต้องมีการมีส่วนร่วมของชุมชนและเยาวชนในพื้นที่ มาออกแบบร่วมกันกับลักษณะของศิลปวัฒนธรรมในชุมชน โดยมีการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน กาญจนา แก้วเทพ (2547) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเกี่ยวข้องกับหลักการสำคัญ 7 ประการ ดังต่อไปนี้

1) ความหลากหลายของผู้เข้าร่วม (Various Participants) ยิ่งบุคคลมีความหลากหลายในด้านต่างๆ มากเท่าไร ไม่ว่าจะเป็นอายุ วรรณะ ประสพการณ์ หน้าที่การงาน เป็นต้น ความหลากหลายดังกล่าวจะส่งผลให้เสียงที่หลากหลายดังก้องขึ้น และสะท้อนความต้องการต่างๆ ร่วมกันได้ชัดเจนขึ้น โดยกิจกรรมการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ อาทิ การประชุม การเสวนา หรือการจัดกิจกรรมผ่านสื่อต่างๆ ซึ่งเน้นความหลากหลายของผู้เข้าร่วมต้องดำเนินการบนพื้นฐานของความ “สมัครใจ” มิใช่การบังคับบุคคลเหล่านั้นให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ โดยการกระทำดังกล่าว คาดว่าจะส่ง “ผล” ให้การพัฒนา เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม

2) การเข้าถึงสื่อ (Media Accessibility) โอกาสของบุคคลในการเข้าถึงสื่อหรือช่องทางสื่อสารต่างๆ โดยพัฒนามาจากทฤษฎี Democratic Participatory Media ซึ่งย้ำให้เห็นว่า

บุคคลมีสิทธิเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและสื่อประเภทต่างๆ โดยบุคคลมีสิทธิในการสื่อสารและการแสดงความคิดเห็นของตนเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ และการมีสิทธิในการใช้ประโยชน์จากสื่อสาธารณะ ประกอบด้วย การเข้าถึงสื่อในฐานะผู้บริโภค ผู้ผลิต และผู้บริหารสื่อดังรายละเอียดต่อไปนี้

- การเข้าถึงสื่อในฐานะผู้บริโภค หมายถึง บุคคลมีโอกาสนในการใช้สื่อในฐานะ “ผู้ฟัง” กล่าวคือ บุคคลสามารถเลือกบริโภคสื่อได้จากรูปแบบของรายการที่หลากหลาย และมีช่องทางในการสะท้อนปฏิกิริยาของตนสู่ผู้ผลิต

- การเข้าถึงสื่อในฐานะผู้ผลิต หมายถึง การที่บุคคลมีโอกาสเข้าร่วมในเชิงกระบวนการผลิต อาทิ การเข้าร่วมเป็นแขกในรายการ การเข้าร่วมเป็นแหล่งข่าว การมีส่วนร่วมในการเลือกประเด็นในการนำเสนอ เป็นต้น

- การเข้าถึงสื่อในฐานะผู้บริการสื่อ หมายถึง การที่บุคคลได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบการตัดสินใจต่างๆ ในองค์กรด้านสื่อ อาทิ การกำหนดเนื้อหาและรูปแบบที่เหมาะสม การกำหนดช่วงเวลา การวางระบบบริหาร ระบบงบประมาณ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาแผนงานและนโยบายต่างๆ การกำหนดแนวทางในการจัดการและวิธีการแสวงหาแหล่งทุน ตลอดจนการกำหนดแผนการสื่อสารต่างๆ ทั้งในระดับชุมชน ภูมิภาค และระดับชาติ

3) ความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ (Human Potential) บุคคลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาหนึ่งๆ จำเป็นต้องมีความเชื่อมั่นเกี่ยวกับศักยภาพของบุคคลกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะความเชื่อมั่นว่าทุกคนมีความสามารถเชิงสติปัญญา และความสามารถในการสื่อสารในการจัดการวิถีชีวิตของตนอย่างเป็นอิสระ และการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจะไม่เกิดขึ้น หากบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ ในทางกลับกัน การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจะสามารถเริ่มต้นได้อย่างดี หากบุคคลที่เกี่ยวข้องค้ำประกันเสมอว่า “ทุกคนมีสิทธิ และมีหน้าที่ในการกำกับ ดูแล และติดตามกระบวนการตัดสินใจในประเด็นสาธารณะต่างๆ อย่างใกล้ชิด ตลอดจนร่วมรับผลต่างๆ ที่สืบเนื่องจากการตัดสินใจเหล่านั้น”

4) ความโดดเด่นของสาร (Salient Messages) หมายถึง ประเด็นที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนหรือการตอบสนองความต้องการของชุมชนหรือเป็นประเด็นที่ชุมชนสามารถนำเนื้อหาสาระดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2547)

5) การปรึกษาหารือ (Dialogue) เป็นกระบวนการที่ผู้เกี่ยวข้องหันหน้าเข้าหากันและดำเนินการปรึกษาหารือร่วมกันเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ โดยเป็นกระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยกระบวนการดังกล่าวให้ความสำคัญกับการสื่อสารสองทาง (Two-way communication) ในทิศทางแบบแนวระนาบ (Horizontal communication) ซึ่งเปิดโอกาสให้บุคคลที่เกี่ยวข้องได้แลกเปลี่ยนข้อมูล มุมมอง และทัศนคติต่างๆ อย่างสมดุล (Rahim) และที่สำคัญก็คือ การดำเนินการดังกล่าวดำเนินการบนพื้นฐานของการเคารพความคิดของทุกฝ่าย และความเชื่อที่ว่าทุกฝ่ายต่างมีความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ที่ลึกซึ้งต่อประเด็นปัญหาด้วยกันทั้งสิ้น

6) การสนับสนุน (Facilitation) จำเป็นต้องเกิดขึ้นภายใต้การออกแบบระบบสนับสนุนต่างๆ และการกำหนดบทบาทให้บุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถแบ่งบทบาทของกลุ่มผู้สนับสนุน

ออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ กลุ่มผู้สนับสนุนในเชิงเวทีประชุมแบบเห็นหน้าตากัน กลุ่มผู้สนับสนุนผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และกลุ่มผู้สนับสนุนในเชิงโครงสร้างของระบบสังคม ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนความคิดร่วมกันไปสู่การลงมือกระทำต่าง ๆ ร่วมกันอย่างเต็มที่นั่นเอง

7) กระบวนการเชิงประชาธิปไตย (Democratic Process) Deetz (1999) เนื่องจากการสื่อสารเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการประชาธิปไตย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนอุดมการณ์การปรึกษาหารือร่วมกัน การพัฒนาความเข้าใจซึ่งกันและกัน การใช้วาจากรรม และการแสวงหาทางออกต่างๆ ร่วมกัน

องค์การ UNESCO การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้เน้นหลักการที่สำคัญ 3 ประการ คือ (อ้างถึงใน จุมพล รอดคำดี, 2542)

1) การเข้าถึงสื่อ (Access) หมายถึง การเข้าถึงสื่อที่ให้บริการแก่ชุมชน สื่อย่อมเปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกรายการ หรือเข้าไปจัดทำในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ตัวเองได้ทราบเท่าที่ไม่ขัดกับกฎหมาย นอกจากนี้ยังเป็นช่องทางที่จะทำให้ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือแสดงความต้องการการเปลี่ยนแปลงต่างๆ รวมทั้งการเสนอให้มีการปรับเปลี่ยนได้ แม้แต่คณะดำเนินงานหรือผู้ควบคุมการทำงานของสื่อนั้นก็สามารถเปลี่ยนได้

กาญจนา แก้วเทพ (2543) ได้กล่าวเกี่ยวกับการเข้าถึง (accessibility) เพิ่มเติมว่า อาจแยกแยะออกได้เป็นหลายมิติที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงสื่อ ดังนี้

1.1) การเข้าถึงในด้านกายภาพ (physical accessibility) เช่น ชาวบ้านไม่มีโอกาสได้พบปะกับเจ้าหน้าที่ เพราะระยะทางห่างไกลหรือไม่มีโอกาสได้รับเอกสารสิ่งพิมพ์ ซึ่งแจกไปไม่ถึง

1.2) การเข้าถึงในด้านเศรษฐกิจ (economic accessibility) สื่อต้องมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน เช่น หนังสือพิมพ์ที่จะเข้าไปถึงหมู่บ้าน แต่ถ้าชาวบ้านไม่มีเงินที่จะซื้อหามาอ่าน

1.3) การเข้าถึงทางด้านวัฒนธรรม – สังคม (social – culture accessibility) ได้แก่ เครื่องกีดขวางด้านวัฒนธรรม – สังคมที่ปิดกั้นโอกาสในการเข้าถึงประชาชนที่เห็นได้ชัด ที่สุดคือ ช่องว่างทางภาษา ช่องว่างทางวัฒนธรรม

2) การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นการวางแผนภายในชุมชน ตั้งแต่เริ่มคิดไปจนกระทั่งการผลิตการจัดการ การใช้สื่อชุมชนต่างๆ ประชาชนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมหรือมีโอกาสเข้าร่วมได้ทุกขั้นตอน ซึ่งสามารถแบ่งระดับการมีส่วนร่วมได้ 3 ระดับ ดังนี้

2.1) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร / ผู้ใช้สาร (Audience / Receiver / Users) เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับล่างที่สุด กล่าวคือ ตั้งแต่ต้นยังอยู่ในการกำหนดของผู้ส่งสาร ไม่ว่าจะเป็นการเลือกประเด็นเนื้อหา การเลือกวิธีการนำเสนอ ไปจนกระทั่งเลือกช่องทางสื่อที่จะใช้เผยแพร่ และผู้รับสารก็ยังคงมีฐานะเป็นเพียง ผู้รับสารแต่เพียงอย่างเดียว

2.2) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง / ผู้ผลิต (Sender / Producer /) เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตนั้น แบ่งได้เป็นหลายขั้นตอน

ตามหลักแนวคิดของการสร้างสื่อ ได้แก่ ขั้นตอนการผลิต (Pre-production Stage) ขั้นตอนการผลิต (Production Stage) และขั้นหลังการผลิต (Post –production Stage)

2.3) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย (Policy Maker / Planner) เป็นรูปแบบสูงสุดของการมีส่วนร่วม ในระดับกว้าง หมายถึง การวางแผนและกำหนดนโยบายดำเนินการใช้สื่อเป็นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างสื่อแต่ละประเภท เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการใช้ ส่วนในระดับแคบลงมา อาจหมายถึงการมีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดนโยบายของสื่อบางประเภทที่จะเข้ามาในชุมชน ซึ่งในการมีส่วนร่วมนี้ชุมชนเองจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินงานของสื่อ ซึ่งรวมทั้งด้านงบประมาณ อุปกรณ์ บุคลากร ส่วนสื่อนั้นก็จะต้องตอบสนองความต้องการของชุมชนซึ่งสังเกตได้ว่า ยิ่งระดับของการมีส่วนร่วมสูงมากขึ้นเท่าใด สัดส่วนของชุมชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมได้ก็จะเล็กลง กล่าวคือ ในระดับผู้บริหาร คนในชุมชนทุกคนสามารถมีส่วนร่วมได้ แต่เมื่อขึ้นมาถึงขั้นตอนการผลิต ก็อาจจะมีคนบางกลุ่มในชุมชนเท่านั้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมจนกระทั่งถึงขั้นตอนสุดท้าย คือ ระดับการวางแผนและนโยบายนี้ ก็คงมีตัวแทนบางคนเท่านั้นจากชุมชนที่จะเข้ามาดำเนินการกิจกรรมในระดับนี้

3) การจัดการด้วยตนเอง (Self-management) การมีส่วนร่วมที่สำคัญยิ่งกว่าสิ่งใด ก็คือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตนเองตามวิถีทางกระบวนการประชาธิปไตย และการตัดสินใจนั้นประชาชนในชุมชนมีอำนาจตัดสินใจตั้งแต่เริ่มคิด วางแผน ไปจนกระทั่งการกำหนดนโยบายการบริหารและการลงมือสร้างสื่อด้วยตนเอง ยูเนสโกยอมรับการจัดการด้วยตนเองจะต้องกระทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ส่วนการเข้าถึงสื่อ และการมีส่วนร่วมในการสื่อสาร มีความเป็นไปได้มากและสามารถทำได้ง่ายกว่า

กระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม ต้องมีการมีส่วนร่วมของชุมชนและเยาวชนโดยให้ชุมชนมีเป้าหมายของการสื่อสาร ดังนี้

รุจิรา สุภาษา (2542) กล่าวว่า ในการมีส่วนร่วมในระดับชุมชนนั้น เป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมน่าจะมีดังต่อไปนี้

1) เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของตนเอง เช่น การนำเอาภูมิปัญญาของชาวบ้านเผยแพร่ในวงกว้าง

2) เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วม และเพื่อให้เห็นคุณค่าความคิดและความเชื่อของเขา ตัวอย่างเช่น เมื่อมีการนำเอาแนวคิดเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงมาเผยแพร่ในวงกว้าง และคนทั่วไปให้การยอมรับผ่านการแสดงทัศนะผ่านสื่อ ก็จะทำให้ชุมชนมีความมั่นใจในคุณค่าของตนเอง

3) เพื่อพิสูจน์ความเชื่อของชุมชนที่เคยคิดว่าตนเองไม่สามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ซับซ้อนได้ การเข้าร่วมฝึกอบรมการสร้างสื่อจะพิสูจน์ให้ชาวบ้านเห็นว่า พวกเขาสามารถจะใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้หากมีโอกาส

4) เพื่อสร้างทักษะในการสร้างสื่อให้กับชุมชน เพื่อเป็นช่องทางที่ชุมชนจะส่งข่าวสารออกไปจากจุดยืน มุมมองและทัศนของตนเอง

5) เพื่อชุมชนได้แสดงความรู้สึก ปัญหา วิธีการวิเคราะห์ปัญหา รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาจากทัศนคติของชุมชน

6) ผลจากการสื่อสารของชุมชนที่อาจจะเกิดจากการริเริ่มของบางส่วนของชุมชน หรือจากชุมชนใดชุมชนหนึ่ง จะช่วยยกระดับความมีสติและความรับผิดชอบให้กับทั้งชุมชนหรือชุมชนอื่นๆเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เราต้องยอมรับว่า ผลจากการใช้แนวคิดการพัฒนาแบบบนลงล่างนั้น ไม่เพียงแต่ไม่ได้ผลตามที่คาดหวังเอาไว้เท่านั้น หากยังก่อให้เกิดความสูญเสียในเชิงภูมิปัญญาวัฒนธรรมของชุมชน กล่าวคือ ชาวบ้านจะเกิดวัฒนธรรมแห่งการพึ่งพาการรอคอยความช่วยเหลือจากภายนอก และไม่เชื่อมั่นว่าตนเองจะแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยความสามารถของตนเอง

7) เนื่องจากเนื้อหาของ การสื่อสารชุมชนนั้น จะเน้นเรื่องราวที่มีสาระประโยชน์ต่อชีวิตของชุมชนเอง ดังนั้นสื่อประเภทนี้จึงช่วยเพิ่มสัดส่วนของการสร้างสื่อที่มีสาระให้แก่ชุมชนให้มีปริมาณมากขึ้นเพื่อถ่วงดุลกับการสื่อสารที่มุ่งเน้นแต่ความบันเทิงและการหลีกเลี่ยงปัญหา(Escapist) ที่จากสื่อมวลชนกระแสหลัก

รุจิรา สุภาษา (2542) กล่าวว่า กระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม ต้องมีการมีส่วนร่วมของชุมชนและเยาวชนโดยคำนึงถึงผล ในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

1) ผลในระดับบุคคล นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงความคิด ความรู้สึกและทักษะต่าง ๆ ของสมาชิกที่ได้เข้ามามีส่วนร่วม และนำไปสู่การเกิดความมั่นใจในการใช้ชีวิตและกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับผู้อื่นมากขึ้น

2) ผลในระดับกลุ่ม ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร หรือเรื่องราวต่าง ๆ อันสามารถนำไปสู่การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้อง

3) ผลในระดับชุมชน เป็นการเปิดพื้นที่ในการนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มหรือชุมชน ตลอดจนจนเป็นการพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในกลุ่มต่อชุมชน สร้างความภาคภูมิใจร่วมกัน และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน

เบอริแกน (Berrigan F.J.,1979 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2543) กล่าวถึงลักษณะของสื่อเพื่อชุมชนเพิ่มเติม ดังนี้

1) สื่อชุมชนเน้นการปรับปรุงสื่อให้เหมาะสมสำหรับประโยชน์การใช้งานของชุมชน
2) สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลา เพื่อนำไปใช้หาข่าวสาร ความรู้ หรือเพื่อความบันเทิง

3) สื่อชุมชนเป็นสื่อที่ต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในหลาย ๆ บทบาทไม่ว่าจะเป็นผู้วางแผน ผู้ผลิต ฯลฯ

4) สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่แสดงออกของชุมชน ตัวตนที่แสดงออกไปนั้นจะต้องมาจากการกำหนดของชุมชนเอง มิใช่ผู้อื่นมากำหนด

5) สื่อชุมชนต้องเป็นเวทีแลกเปลี่ยนข่าวสารและทัศนคติของทุกคน

สรุปได้ว่า กระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ควรให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งการสื่อสารที่เป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาอย่างแท้จริง (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2542) กล่าวว่ามีลักษณะดังต่อไปนี้

1) ต้องให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการสื่อสารประชาชนต้องเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งในฐานะผู้รับสารและผู้มีส่วนร่วมในการวางแผนและผลิตเนื้อหาของสื่อ จะเห็นได้ว่าในขณะนี้การเผยแพร่ข่าวสารเพื่อการพัฒนาให้แก่ประชาชนในชนบทไม่ว่าโดยสื่อมวลชนใดๆ ผู้ทำหน้าที่ส่งสารคือผู้กำหนดกิจกรรมการสื่อสารว่า จะเกิดขึ้นที่ไหนอย่างไร เมื่อไร และด้วยความถี่เท่าใด โดยผู้รับสารไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องแต่อย่างใดเลย

นอกจากนี้ ผู้รับสารมีโอกาสน้อยมากที่จะได้รับสารซ้ำในจุดที่น่าสนใจหรือที่มีความสลับซับซ้อนแม้สื่อสิ่งพิมพ์ซึ่งผู้รับสารสามารถอ่านซ้ำได้นั้น มักไม่เหมาะสมกับชาวชนบทที่มีระดับการอ่านเขียนต่ำ เพราะฉะนั้น จึงจำเป็นต้องเน้นเทคโนโลยีหรือเทคนิคที่ผู้รับสารสามารถเข้าใจสารตามความต้องการและตามความสะดวกของตน ถ้าประชาชนสามารถเข้าใจสาร สามารถเลือกเวลาสถานที่และความถี่ที่จะรับสารแล้ว ก็น่าเชื่อว่าการสื่อสารเพื่อการพัฒนาจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2) ต้องเป็นการผลิตในท้องถิ่นปัจจัยที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่ง ที่จะทำให้การสื่อสารเพื่อการพัฒนาประสบความสำเร็จคือ เนื้อหาของสื่อมวลชนควรได้รับการจัดทำขึ้นในท้องถิ่น เนื้อหาที่ผลิตในท้องถิ่นจะเป็นสิ่งที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด เนื่องจากเกี่ยวข้องโดยตรงและเข้ากับสภาพของผู้รับสารการสร้างสื่อ ต้องเริ่มจากสภาพความเป็นจริงที่มีอยู่และต้องมีลักษณะสอดคล้องกับสิ่งที่ชุมชนมี และสอดคล้องกับความเป็นจริงและความต้องการของชุมชน เป็นเหมือนวัคซีนป้องกันปัญหาการพึ่งพาและการครอบงำจากภายนอก นอกจากนี้ การกระทำดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นถึงการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารของประชาชนในท้องถิ่น

3) ต้องสนับสนุนบทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมหรือนักพัฒนาปัจจุบันในสังคมไทยมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมในชนบทน้อยมาก และคงไม่สามารถเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่เหล่านี้ได้มากนัก เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ วิธีเดียวที่จะแก้ปัญหานี้ได้ คือการให้เจ้าหน้าที่เหล่านี้ทำงานให้หนักขึ้นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ก็คือ การนำเทคนิคและเทคโนโลยีด้านการสื่อสารมวลชนมาใช้สนับสนุนเจ้าหน้าที่ส่งเสริม

4) ด้านมนุษยธรรม การสื่อสารต้องมีมนุษยธรรม หมายความว่า การสื่อสารและการใช้สื่อต้องถือเอา “คน” เป็นเป้าหมาย มิใช่เอาเทคโนโลยีหรือผลกำไรเป็นเป้าหมาย

5) ด้านคุณค่า การสื่อสารและการใช้สื่อ ต้องช่วยให้ประชาชนเชื่อมั่นในระบบคุณค่าดั้งเดิมอันดีงามที่ตนมีอยู่ หากจะมีการเปลี่ยนแปลงอันใด การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องสอดคล้องกับคุณค่าเดิม

6) ด้านการสร้างใจ การสื่อสารต้องช่วยให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจปัญหาและสภาพแวดล้อมของตนเอง คนในชุมชนจำเป็นต้องรู้ว่าเหตุใดหมู่บ้านของตนจึงแห้งแล้ง ทั้งที่ในอดีตเคยอุดมสมบูรณ์ การรู้สาเหตุที่แท้จริงนั้นเป็นก้าวสั้นๆ ก้าวหนึ่ง แต่เป็นก้าวที่สำคัญที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

7) ด้านความเป็นชุมชน การสื่อสาร จะต้องเป็นหนทางให้ประชาชนเข้าใจความหมายของ “ความเป็นชุมชน” อย่างแท้จริงและในขอบเขตที่กว้างขวางขึ้น แต่ก่อนเรามีธรรมเนียมประเพณี

ต่างๆ ที่มุ่งส่งเสริมบำรุงให้สมานฉันท์ทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน ให้มีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น เช่น งานบุญพระเวส งานเลี้ยงกลอง งานแข่งเรือ ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อการเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ในยามที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งประสบความทุกข์ยาก ปัจจุบันเมื่อเรามีการสื่อสารมวลชนที่ทันสมัยแล้ว การสื่อสารนั้นก็ควรจะถูกนำมาใช้เพื่อเสริมสร้างสมานฉันท์ในหมู่ประชาชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า ในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นสามารถทำได้ 4 วิธี คือ 1) วิธีการสร้างสื่อตามวัตถุประสงค์ (Objective – oriented approach) 2) วิธีการสร้างสื่อตามปัญหา (problem – oriented Approach) 3) วิธีการสร้างสื่อแบบมุ่งให้เกิดความตระหนัก (Awareness raising approach) และ 4) วิธีการสร้างสื่อแบบผู้เรียนมีส่วนร่วม (participatory หรือ learner generated approach)

โดยในกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ต้องเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งการมีส่วนร่วมมีหลักการสำคัญ 7 ประการ ได้แก่ 1) ความหลากหลายของผู้เข้าร่วม (Various Participants) 2) การเข้าถึงสื่อ (Media Accessibility) ทั้งในฐานะผู้บริโภค ผู้ผลิตและผู้บริการสื่อ 3) ความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ (Human Potential) 4) ความโดดเด่นของสาร (Salient Messages) 5) การปรึกษาหารือ (Dialogue) 6) การสนับสนุน (Facilitation) และ 7) กระบวนการเชิงประชาธิปไตย (Democratic Process)

จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจะส่งผลในระดับบุคคล คือทำให้คนในชุมชนมีการพัฒนาความคิด ความรู้สึกและทักษะต่างๆ เกิดความมั่นใจในการใช้ชีวิตและทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับผู้อื่นมากขึ้น ตลอดจนในระดับชุมชน คือการพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในกลุ่มต่อชุมชน สร้างความภาคภูมิใจร่วมกัน และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน

ตอนที่ 3 แนวคิดเรื่องการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นลักษณะการศึกษาของคนในชุมชนที่ไม่มีระบบชั้นเรียนไม่มีหลักสูตรที่แน่นอนตายตัว แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต ชุมชนนับเป็นแหล่งในการก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญแก่คนในชุมชน และกระบวนการเรียนรู้ก็เป็นเครื่องมือที่สามารถพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง

3.1 ความหมายของกระบวนการเรียนรู้ชุมชน

สุพัตรา ชาติบัญชาชัย (2549) ได้ให้ความหมายกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนว่า การเรียนรู้ของชุมชน เป็นการเรียนรู้โดยไม่อยู่ในระบบโรงเรียน ตามที่เพียเจต์ (Piaget) ชาวรัสเซียเชื่อว่า คนเรามีการพัฒนาทางการเรียนรู้โดยเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและด้านสังคม มีการซึมซับความรู้เข้าไปโดยสัมพันธ์กับความรู้เดิมที่มีอยู่

อดุลย์ วังศรีคุณ (2543) ได้ให้ความหมายกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนว่า ลำดับขั้นตอนที่สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนและ/หรือสร้างสรรค์สิ่งที่ตั้งถามให้แก่ชุมชนโดยร่วมกันคิดวิเคราะห์ แสวงหาทางเลือก ดำเนินการ และประเมิน ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตและ/หรือกระบวนการเรียนรู้ตามแนวระบบโรงเรียน

เดวิท แมทิวส์ (1996 อ้างถึงใน สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทพร, 2548) ได้ให้ความหมายกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนว่า สิ่งที่เราเรียนรู้จากและผ่านการแลกเปลี่ยนกับคนอื่น อาทิ อะไรคือสิ่งที่มีคุณค่าต่อเราในฐานะที่เป็นชุมชน อะไรคือผลประโยชน์ร่วมของเรา ในฐานะที่เป็นชุมชนเรามีเป้าหมายตรงกันหรือไม่ และอะไรคือสิ่งที่เรา(ชุมชน)คิด เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น กระบวนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนระหว่างคนในชุมชนและสาธารณะ ทำให้เรารู้ในสิ่งที่เราต้องการจะรู้ ซึ่งไม่อาจรู้ได้โดยลำพัง กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวจึงเป็นการเปิดให้ประชาชนกำหนดหรือนิยามประเด็นปัญหาสาธารณะร่วมกัน การเรียนรู้ของชุมชน เป็นจุดเริ่มต้นของ “การพัฒนาชุมชน” ในวิถีทางที่ทำให้ประชาชน รู้สึกเป็น “เจ้าของ” ชุมชน การสร้างความเป็นชุมชน (sense of community) จึงเป็นหนึ่งเดียวกับการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การเรียนรู้ของชุมชนแยกไม่ขาดจากการสร้างจิตสำนึกสาธารณะ ฉะนั้นชุมชนที่อุดมไปด้วยชีวิตสาธารณะที่มีสุขภาพดี หรือชุมชนที่มีประชาสังคมเข้มแข็ง คือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้

สีลาภรณ์ นาคทรพร (2539) ได้ให้ความหมายกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งนั้น ควรจะมีลักษณะเป็นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตตามที่กำหนดไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ซึ่งหมายถึงลำดับขั้นตอนที่สมาชิกในชุมชนเข้ามารวมกลุ่มร่วมกันคิดวิเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์สาเหตุ วิเคราะห์ทางเลือกของการแก้ปัญหาดำเนิน การแก้ปัญหา และสรุปบทเรียน ซึ่งก่อให้เกิดการยกระดับสติปัญญาในการแก้ปัญหาของชุมชนให้สูงขึ้น

จากความหมายของกระบวนการเรียนรู้ชุมชนดังกล่าว สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หมายถึง ลำดับขั้นตอนที่สมาชิกในชุมชนเข้ามารวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนและ/หรือสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้แก่ชุมชน โดยร่วมกันคิดวิเคราะห์ แสวงหาทางเลือก ดำเนินการ และประเมิน ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตและ/หรือกระบวนการเรียนรู้ตามแนวระบบโรงเรียน

3.2 ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ชุมชน

สีลาภรณ์ นาคทรพร (2538) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไว้ ดังนี้

1) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีลักษณะเป็นกระบวนการกลุ่ม การเรียนรู้ของแต่ละคนจะเกิดขึ้นในกระบวนการที่ได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาระหว่างกันในชุมชนด้วยกัน และแม้ว่าสมาชิกในกลุ่ม/ชุมชนอาจจะไม่ตระหนัก แต่แท้ที่จริงแล้วกระบวนการกลุ่มนี้เท่ากับเป็นการยอมรับความเท่าเทียมกันของคนในกลุ่มที่มาร่วมเรียนรู้ด้วยกัน บางคนอาจรู้มากกว่าคนอื่นในบางเรื่อง แต่ก็มีหลายเรื่องที่เขาอาจเรียนรู้ได้จากคนอื่นเช่นกัน บางคนอาจรู้มากกว่าคนอื่นในบางเรื่อง แต่ก็มีหลายเรื่องที่เขาอาจเรียนรู้ได้จากคนอื่นเช่นกัน นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม ยังทำให้เกิดพลังของสติปัญญาที่ได้จากการระดมสมอง ทำให้สามารถหาทางออกที่ดีที่สุด และเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายได้ เนื่องจากคนที่มาเรียนรู้ร่วมกันเป็นคนในชุมชน เขาย่อมเป็นผู้ที่รู้ดีที่สุดเกี่ยวกับปัญหาของตนเองและชุมชน ได้มีประสบการณ์ของการทดลองทางเลือกการแก้ปัญหาต่าง ๆ มาแล้วในชีวิตจริง การพูดคุยถกเถียงของคนในชุมชน จึงเป็นการนำเอาประสบการณ์จริง มาแลกเปลี่ยนกัน เพื่อหาทางแก้ปัญหาที่ดีที่สุด

2) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นเรื่องของความพยายามที่จะหาทางแก้ปัญหาในชีวิตจริง พลวัตของการเรียนรู้เกิดขึ้นจากการได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหา และหาแนวทางแก้ไข เมื่อได้แนวทางแก้ไขแล้ว สมาชิกก็มักกลับไปลงมือปฏิบัติ ซึ่งอาจเป็นการกระทำของบุคคลหรือของกลุ่มก็ได้ แล้วแต่กรณีว่าประเด็นปัญหานั้นเป็นเรื่องที่ต้องการพลังของกลุ่มหรือไม่ เมื่อได้ทดลองทำตามแนวทางที่ได้ตกลงกันไว้แล้ว ได้ผลเป็นอย่างไร มีปัญหา อุปสรรคอะไรเกิดขึ้น ก็นำกลับมาทบทวน วิเคราะห์ร่วมกับกลุ่มเพื่อหาทางแก้ต่อไปอีก กระบวนการคิดทำทบทวนวิเคราะห์ทำ จึงหมุนวนไป และส่งผลต่อการยกระดับสติปัญญาของสมาชิกในกลุ่ม / ชุมชน ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี เรียกกระบวนการนี้ว่า กระบวนการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์จากการกระทำร่วมกัน (Interactive Learning Through Action)

3) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นการเรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริง (Problem Oriented) และเป็นการเรียนรู้เพื่อพยายามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ๆ การเรียนรู้ของชุมชนจึงมิได้มีความหมายเพียงยกระดับความคิด สติปัญญาของคนในชุมชน แต่ยังหมายถึงการช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิต อันเป็นผลที่คนในชุมชนสามารถเห็นเป็นรูปธรรมได้ เมื่อชุมชนสามารถช่วยกันแก้ปัญหาของตนเองได้ ความมั่นใจในศักยภาพของตนเองก็จะสูงขึ้น และกล้าที่จะริเริ่มคิดค้นหาทางเรียนรู้เพิ่มเติม เพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองให้ดีขึ้น นอกจากนี้การเรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริงยังมีความหมายในอีกนัยหนึ่ง คือ การเรียนรู้เช่นนี้เป็นการเรียนรู้จากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวผู้เรียนรู้อยู่แล้วการทำ

ความเข้าใจในสิ่ง/สถานการณ์ที่ผู้เรียนรู้จักอยู่แล้ว ย่อมง่ายและเอื้อต่อการพัฒนาความคิดของผู้เรียนเกี่ยวกับเรื่องนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการที่ผู้เรียนเรียนจากเรื่องที่ไกลตัวหรือไม่รู้จัก

4) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นการเรียนรู้และทำงานร่วมกันในลักษณะเป็นเครือข่าย เครือข่ายเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ในแนวราบมากกว่าแนวตั้ง ความเชื่อมโยงระหว่างคนที่เข้ามาสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายนี้ คือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ของกันและกันการแลกเปลี่ยนความคิด และ/หรือทรัพยากรระหว่างกันและกันตามความสมัครใจ มีการช่วยเหลือกันมีการติดต่อสื่อสารถึงกันสม่ำเสมอ แต่ไม่มีการบังคับบัญชาสั่งการ ไม่มีโครงสร้างอำนาจ เครือข่าย จึงมีลักษณะค่อนข้างหลวม จุดร่วมของคนหรือชุมชนที่เข้ามาเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย มักจะได้แก่ การมีแนวคิดคล้ายกัน มีความสนใจที่ทำงานในเรื่องประเภทเดียวกัน โดยนัยนี้เครือข่ายในแต่ละชุมชน ก็คือกลุ่มคนที่เข้าร่วมกันเรียนรู้และร่วมกันทำงาน โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันนั่นเอง แต่ในระดับที่สูงกว่าชุมชนขึ้นมา คำว่า เครือข่ายมักจะถูกใช้โดยนัยว่า หมายถึง องค์กรชุมชนในหลาย ๆ แห่ง ที่มีวัตถุประสงค์ หรือกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน ร่วมกัน หรือเชื่อมโยงถึงกัน อาทิ เครือข่ายลุ่มน้ำในภาคเหนือ เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก เครือข่ายออมทรัพย์ เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้าน เป็นต้น องค์กรชุมชนที่ร่วมอยู่ในเครือข่ายเหล่านี้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ และติดต่อสื่อสารถึงกันเป็นระยะๆ ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน จึงมิใช่การเรียนรู้ของปัจเจกชนเท่านั้นหากแต่เป็นการเรียนรู้ร่วมกันหลาย ๆ คนที่มาทำกิจกรรมร่วมกัน มีลักษณะเป็นกระบวนการกลุ่ม มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การนำเอาประสบการณ์จริงมาแลกเปลี่ยนกัน เพื่อแก้ปัญหา และการปฏิบัติร่วมกัน จนเกิดการเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน มีความสนใจร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกัน และร่วมกันทำงาน เกิดเป็นเครือข่ายการเรียนรู้

ศักดิ์ชัย นิรัฐทวี (2541) ได้สรุปว่าการศึกษานี้เหมาะกับยุคโลกาภิวัตน์ในศตวรรษที่ 21 คือ ต้องเป็นการศึกษาตลอดชีวิต และมีความหมายครอบคลุมไปถึงการเรียนรู้วิธีการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงในที่ทำงานและมีความหมายรวมไปถึงการสร้างบุคลิกภาพ อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้เวลาใดก็ได้ตลอดชีวิต โดยการเรียนรู้ในการศึกษาตลอดชีวิต มีสาระสำคัญ 4 ประการ คือ

1) การเรียนรู้เพื่อรู้ เน้นการเรียนรู้ความรู้ทั่วไปอย่างกว้างๆผนวกกับการเรียนวิชาจำนวนหนึ่งอย่างลึกซึ้ง กล่าวคือ เป็นการเรียนรู้ถึงวิธีการเรียนรู้ เพื่อให้ได้ประโยชน์จากการศึกษาตลอดชีวิตด้วย

2) การเรียนรู้เพื่อทำ คือการฝึกหัดอาชีพหรือการทำงานจำเป็นต้องมีการพัฒนาความสามารถเผชิญหน้าในสถานการณ์ที่หลากหลาย ที่ไม่ได้คาดคิดว่าจะเกิดขึ้น

3) การเรียนรู้เพื่อเป็นทุกคนจำเป็นต้องมีอิสระเพิ่มขึ้น มีการตัดสินใจที่ถูกต้องและมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อการทำงานของตน

4) การเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน ต้องเข้าใจผู้อื่น เข้าใจธรรมเนียมประเพณีและจิตใจผู้อื่นการเรียนรู้ในลักษณะที่เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อให้มนุษย์ได้ใช้ศักยภาพของตน ในการพัฒนา

สมคิด อิศระวัฒน์ (2543) ได้อธิบายลักษณะการเรียนรู้ สรุปได้ดังนี้

1) การเรียนรู้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต คนเราจะเรียนรู้ตลอดเวลาซึ่งอาจเกิดจากความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม เช่น จากการอบรมของครอบครัว เพื่อน การทำงาน การเล่นหรือสื่อมวลชนต่างๆ

2) การเรียนรู้เป็นเรื่องของแต่ละบุคคลและเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติไม่มีใครเรียนแทนกันได้

3) การเรียนรู้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง เรื่องของความกลัว ความกระวนกระวาย และการต่อต้าน มักเป็นสิ่งที่เกิดควบคู่กับการเปลี่ยนแปลง

4) การเรียนรู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาของมนุษย์ การเรียนรู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านบุคลิก ค่านิยม บทบาทและสติปัญญา ตลอดช่วงเวลาในชีวิตของมนุษย์

5) การเรียนรู้คือการมีประสบการณ์ การเรียนรู้เป็นการกระทำจึงทำให้คนมีประสบการณ์ประสบการณ์เดิมในอดีตจึงเป็นแหล่งข้อมูลของผู้เรียน

6) การเรียนรู้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองภายในตัวของผู้เรียน ผู้เรียนเท่านั้นจะทราบว่าตนเองเกิดการเรียนรู้หรือไม่ บุคคลอื่นไม่มีโอกาสทราบ ยกเว้นเมื่อบุคคลนั้น (ตนเอง) แสดงให้ผู้อื่นทราบ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้ทำกิจกรรมหรือมีประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ ด้วยตนเอง

คีรีบุน จงวุฒิเวศ และคณะ (2546) ได้สรุปสำคัญของการเรียนรู้ไว้ 3 ประเด็นใหญ่ๆ ดังนี้

1) ด้านการเรียนรู้ การเรียนรู้ควรจะมีลักษณะเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนี้

1.1) การเรียนรู้เพื่อทำ

1.2) การเรียนรู้เพื่อเป็น

1.3) การเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน

จากลักษณะผู้เรียนควรมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ

ก. เรียนรู้เพื่อตนเอง

ข. เรียนรู้เพื่อสิ่งนอกตัวที่สัมพันธ์กับตัวเอง ทั้งใกล้และไกล

ค. เรียนรู้เพื่อปฏิสัมพันธ์กับสิ่งนอกตัว

2) ด้านการปฏิบัติ เมื่อมีการเรียนรู้แล้วเกิดความรู้แก่ผู้เรียน โดยนำความรู้สืบทอดปฏิบัติผ่านช่องทางต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรม ประเพณี ค่านิยมตัวบุคคล วัฒนธรรมท้องถิ่นวิถีชีวิต มีการเรียนรู้และการปฏิบัติเป็นเนื้อเดียวกัน และมีกระบวนการแลกเปลี่ยนกับผู้อื่นที่มีมุมมองแตกต่างกันออกไป

3) การนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและค่อนข้างถาวรในเรื่องความรู้ ทศนคติและทักษะ

D.J.Nicole (อ้างถึงใน กรมสุขภาพจิต, 2543) นักฝึกอบรมเชื่อว่า ในการพัฒนาบุคคลทั้งด้านความรู้ ทศนคติ และทักษะได้ดีที่สุด ซึ่งประกอบด้วยหลักการเรียนรู้พื้นฐาน 2 อย่าง ได้แก่ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) และกระบวนการกลุ่ม (Group Process)

1) การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning)

พิมสาย จิงตระกูล (2546) ได้เสนอว่า ความหมายของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เป็นการเรียนรู้ที่ผู้สอนมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากประสบการณ์เดิม โดยจะมีลักษณะที่เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์ของผู้เรียน การทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่ทำหายอย่างต่อเนื่องและเป็นการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยตนเองและระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน โดยปฏิสัมพันธ์ที่มีทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ที่ทุกคนมีอยู่ออกไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งต้องอาศัยการสื่อสารทุกรูปแบบ เช่น การพูด การเขียน การวาดรูป เป็นต้น

Kolb, A., et al. (1991). ได้เสนอว่า ประสบการณ์เป็นแหล่งของการเรียนรู้และการพัฒนาตามรูปแบบของ Kolb's Model เป็นวงจรของการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ

1. ประสบการณ์เชิงรูปธรรม
2. การสังเกตอย่างไตร่ตรอง
3. มโนทัศน์เชิงนามธรรม
4. การทดลองปฏิบัติ

องค์ประกอบของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

Kolb, A., et al. (1991). ได้กล่าวถึงวงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ประกอบด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ 4 องค์ประกอบ คือ ประสบการณ์ การสะท้อนและอภิปราย ความคิดรวบยอด และการทดลองหรือประยุกต์แนวคิด ซึ่งการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้เรียนควรมีทักษะในการเรียนรู้ ทั้ง 4 องค์ประกอบ มีทิศทางการเรียนรู้ทุกด้าน และควรมีพัฒนาการการเรียนรู้ให้ครบทั้งวงจร

(1) ประสบการณ์ (Experience) ในการเรียนเนื้อหาที่ใช้ในการให้ความรู้ หรือนำไปสู่การสอนทักษะต่างๆส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่คุณเรียนมีประสบการณ์มาก่อนแล้ว โดยผู้สอนจะพยายามกระตุ้นให้ผู้เรียนดึงประสบการณ์ของตนเองออกมาใช้ในการเรียนรู้ และสามารถแบ่งปันประสบการณ์ของตนเองที่มีให้แก่เพื่อนๆที่อาจมีประสบการณ์ที่เหมือนหรือต่างไปกับตนเองได้ขึ้นอยู่กับการใช้กระบวนการกลุ่มของผู้สอน การที่ผู้สอนพยายามให้ผู้เรียนได้ดึงประสบการณ์มาใช้ในการเรียนจะทำให้เกิดประโยชน์ทั้งผู้สอนและผู้เรียน ดังนี้

(2) การสะท้อนและอภิปราย (Reflection and Discussion) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่คุณเรียนจะได้แสดงความคิดเห็น และความรู้สึกของตนเองแลกเปลี่ยนกับสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งผู้สอนจะเป็นผู้กำหนดประเด็นการวิเคราะห์ วิจารณ์ ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ถึงความคิด ความรู้สึกของคนอื่นที่ต่างไปจากตนเอง จะช่วยให้การเรียนรู้กว้างขึ้น และผลของการสะท้อนความคิดเห็นหรือการอภิปราย จะทำให้ข้อสรุปที่หลากหลายหรือมีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ขณะทำกลุ่ม ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ถึงการทำงานเป็นทีม บทบาทของสมาชิกที่ดีที่จะทำให้งานสำเร็จ การควบคุมตนเองและการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น องค์ประกอบจะช่วยให้คุณเรียนได้พัฒนาทั้งด้านความรู้ และเจตคติในเรื่องที่อภิปราย การที่ผู้เรียนจะอภิปรายหรือแสดงความคิดเห็นได้มากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับเนื้อหาที่จะสอนหรือไม่เน้นขึ้นอยู่กับงานที่ผู้สอนจัดเตรียม ซึ่งประกอบไปด้วยประเด็นอภิปรายหรือตารางการวิเคราะห์เพื่อให้ผู้เรียนทำได้สำเร็จ

(3) ความคิดรวบยอด (Concept) เป็นองค์ประกอบที่คุณเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาหรือเป็นการพัฒนาด้านพุทธิสัย (Knowledge) เกิดได้หลายทาง เช่น จากการบรรยายของผู้สอนการมอบหมายให้อ่านจากเอกสาร ตำรา หรือได้จากการสะท้อนความคิดเห็นและอภิปรายในองค์ประกอบที่ 2 โดยผู้สอนอาจจะสรุปความคิดรวบยอด ซึ่งความคิดรวบยอดนี้จะส่งผลไปถึงการเปลี่ยนแปลงจากเจตคติ หรือความเข้าใจในเนื้อหา ขั้นตอนของการฝึกทักษะต่างๆที่ช่วยให้คุณเรียนปฏิบัติได้ง่ายขึ้น

(4) การทดลอง/การประยุกต์แนวคิด(Experimentation/Application) เป็นองค์ประกอบที่คุณเรียนได้ทดลองใช้ความคิดรวบยอดหรือผลิตชิ้นความคิดรวบยอดในรูปแบบต่างๆ เช่น การสนทนา สร้างคำขวัญ ทำแผนภูมิ แผนภาพ เล่นบทบาทสมมติ ฯลฯ

2) การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม (Group Process)

การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม (Group Process) เป็นการเรียนรู้พื้นฐานที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งซึ่งเมื่อประกอบไปกับการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) กระบวนการกลุ่มจะช่วยทำให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมสูงสุดและทำให้บรรลุงานสูงสุด

พิมสาย จิงตระกูล (2546) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม (Group Process) เป็นการเรียนรู้พื้นฐานที่สำคัญอีกหนึ่ง ซึ่งเมื่อประกอบไปกับการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) กระบวนการกลุ่มจะช่วยทำให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมสูงสุด นั่นคือ ผู้สอนต้องพิจารณาออกแบบกลุ่มให้เหมาะสมกับผู้เรียนและกิจกรรม โดยคำนึงถึง ความยากง่ายในการมีส่วนร่วม ความลึกซึ้งของการแสดงความคิดเห็นหรือผลงาน และการจัดสรรบทบาทของผู้เรียนในการเข้ากลุ่มแต่ละประเภท และทำให้บรรลุงานสูงสุด นั่นคือ ผู้สอนจะต้องออกแบบงานให้ดี โดยการกำหนดกิจกรรมที่ชัดเจนว่าจะให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มอย่างไร กำหนดบทบาทของกลุ่มหรือผู้เรียนให้ชัดเจน กำหนดโครงสร้างของงานและบอกรายละเอียดกิจกรรมที่ชัดเจน

(1) การมีส่วนร่วมสูงสุด (Maximum Participation) การมีส่วนร่วมสูงสุดของผู้เรียน ขึ้นอยู่กับการออกแบบกลุ่ม มีตั้งแต่กลุ่มเล็ก 2 คนจนกระทั่งกลุ่มใหญ่ ซึ่งกลุ่มแต่ละประเภทมีข้อดีและข้อจำกัดต่างกัน ผู้เรียนทุกคนควรมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมของแต่ละองค์ประกอบ ดังนั้น ผู้สอนควรพิจารณาออกแบบกลุ่มให้เหมาะสมกับผู้เรียนและกิจกรรมในแต่ละองค์ประกอบของการเรียนรู้ของกลุ่มแต่ละประเภท

(2) การบรรลุงานสูงสุด (Maximum performance) ถึงแม้ผู้สอนจะออกแบบกลุ่มให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมแล้วก็ตาม แต่สิ่งที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่จะทำให้กลุ่มผู้เรียนบรรลุงานสูงสุดได้ คือ การออกแบบงานซึ่งเป็นกิจกรรมที่ผู้สอนจะต้องจัดทำเป็นใบงานที่กำหนดให้กลุ่มผู้เรียนทำกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ในแผนการเรียนรู้

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนก็คือ การจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชนนั่นเอง โดยการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนั้น การจัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นนั้น จัดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาความไม่รู้ของชาวบ้าน ซึ่งการให้ความรู้แก่ชาวบ้านสามารถกระทำได้หลายวิธี แต่ที่จำเป็นและสามารถนำมาใช้กับชาวบ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ การจัดทัศนศึกษาดูงาน การแบ่งกลุ่มกันทำงาน การติดต่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทัศนคติซึ่งกันและกัน การรับฟังความรู้จากวิทยากรกระจายเสียง และโทรทัศน์การจัดฝึกงานภาคสนาม การแบ่งกลุ่มย่อยอภิปรายปัญหา การจัดนิทรรศการ การบรรยายให้ฟังการสาธิตให้ดู การจัดการแสดง การสอบถามเปรียบเทียบกับเพื่อนบ้าน การจัดทำแปลงสาธิตเปรียบเทียบ และการปิดประกาศหรือโฆษณาชวนเชื่อ

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีลักษณะเป็นกระบวนการกลุ่ม ลงมือปฏิบัติจริง เรียนรู้และทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย สร้างความสัมพันธ์ในแนวราบมากกว่าแนวดิ่ง ความเชื่อมโยงระหว่างคนที่เข้ามาสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายนี้ คือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ของกันและกันและการแลกเปลี่ยนความคิด และ/หรือทรัพยากรระหว่างกันและกันตามความสมัครใจ มีการช่วยเหลือกันมีการติดต่อสื่อสารถึงกันสม่ำเสมอ แต่ไม่มีการบังคับบัญชาสั่งการ ไม่มีโครงสร้าง

3.3 องค์ประกอบสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ชุมชน

สุพจน์ แสงเงิน (2545) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีอยู่ 3 ประการ คือ

1) เครื่องมือและองค์กรชาวบ้าน การจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ของชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้การส่งเสริมและสนับสนุนเครื่องมือและองค์กรชาวบ้าน เครื่องมือเป็นเครื่องมือสำคัญในการเชื่อมส่วนต่าง ๆ เข้าหากัน ส่วนองค์กรชาวบ้านเป็นเครื่องมือในการจัดการทั้งในด้านผลผลิตทรัพยากรธรรมชาติ เงินทุน และการเรียนรู้ของชุมชน เครื่องมือ และองค์กรชาวบ้าน จึงมีบทบาทส่งเสริมและสนับสนุนซึ่งกันและกันในกระบวนการเรียนรู้

2) ระบบข้อมูลและสารสนเทศ การเรียนรู้ของชุมชนจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลข่าวสารและความรู้ ในระยะแรกการเรียนรู้อาจใช้ข้อมูลข่าวสารและความรู้ในชุมชน เมื่อกระบวนการเรียนรู้เข้มแข็งและกว้างขวางขึ้น ข้อมูลข่าวสารและความรู้จากภายนอกเป็นสิ่งจำเป็น

3) สถาบันการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งหมายถึง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่มีความมั่นคงต่อเนื่อง อันเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การเรียนรู้ของชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (อ้างถึงในนันทนุช สังวาลย์, 2546) ได้กล่าวว่ารากฐานสำคัญของชุมชนที่เป็นองค์ประกอบของการเรียนรู้ของชุมชนมี 3 ประการ คือ

1) คน ประกอบด้วย ผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนหรือองค์กรและผู้มีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้านในชุมชน

2) ความรู้ ประกอบด้วย ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ความรู้ทางวิชาการหรือที่มาจากภายนอก และชุดความรู้หรือประสบการณ์ที่ชุมชนและองค์กรได้สะสมและพัฒนาขึ้น

3) ทรัพยากร หมายถึง ทรัพยากรวัตถุ เช่น เงินทุน ที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ พืช สัตว์ และผลผลิตของชุมชน

องค์ประกอบทั้งสามนี้จะเป็นตัวกำหนดรูปแบบ กระบวนการตลอดจนเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจึงสอดคล้องกับวิถีชีวิต ใช้ประโยชน์ได้จริงและเป็นกระบวนการเดียวกันกับการพัฒนาชุมชน

สีลาภรณ์ นาครทรรพ (2539) ได้อธิบายองค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนดังนี้

1) ฐานการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งของการเรียนรู้ของชุมชนที่มีอยู่รอบตัวทั้งในครอบครัว หมู่บ้าน ชุมชน และต่างชุมชน ในธรรมชาติ เช่นเดียวกับผู้ให้การเรียนรู้ที่มีอยู่มากมายทั้งพ่อแม่ปู่ย่า ตายาย พี่ป้า น้าอา เพื่อน พระ หรือนักบวชหรือผู้นำทางศาสนา ครู ช่าง พ่อค้า หมอพื้นบ้าน แม่กระทั่งต้นไม้ สัตว์ป่า สัตว์เลี้ยง ฯลฯ รวมทั้งเครื่องมือและองค์กรชาวบ้าน ตลอดจนสถาบันการเรียนรู้ของชุมชน และทรัพยากรอื่นๆ

2) เนื้อหา/องค์ความรู้ เนื้อหาความรู้ของการเรียนรู้ของชุมชนจะกำหนดจากความต้องการและความจำเป็นของชุมชนเป็นหลัก และเป็นเนื้อหาในเชิงปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี คือ เป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม เพราะหวังผลในการนำไปใช้ในวิถีชีวิตจริงด้านต่างๆ ซึ่งหากพิจารณาโดยผิวเผินแล้ว อาจคิดว่าการเรียนรู้ของชุมชนไม่มีเนื้อหา แต่ในความเป็นจริงแล้วกลับครอบคลุมเนื้อหาวิชาต่างๆ ไว้อย่างครบถ้วนเพียงแต่เนื้อหาไม่ได้แยกออกมาเป็นรายวิชา หากแต่สอดแทรกอยู่ในการดำรงชีวิตจริงแต่ละด้าน เช่น วิชาเศรษฐศาสตร์ เรียนรู้จากการผลิต การบริโภคและการ

แลกเปลี่ยนผลผลิต วิชารัฐศาสตร์เรียนรู้จากการปกครองภายในชุมชน วิชาจิตวิทยาเรียนรู้จากการติดต่อสัมพันธ์และอยู่อาศัยทำงานร่วมกัน วิชานิเวศวิทยาเรียนรู้จากการทำนา ทำสวน ธรรมชาติ เทคโนโลยีเรียนรู้จากการแสวงหาทางแก้ไขปัญหา อุปสรรคในการดำรงชีวิต เป็นต้น

3) กิจกรรมการเรียนรู้มีหลายวิธี ทั้งการสอน การสังเกต การอ่าน การฟัง การถาม การทดลองทำ การเลียนแบบ การคิดไตร่ตรอง การแลกเปลี่ยน ฯลฯ กิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหลายเหล่านี้มีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับเนื้อหาที่ไม่เหมือนกัน ความถนัดที่ไม่เท่ากันของผู้เรียนผู้สอนแต่ละคน

สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1) ฐานการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งของการเรียนรู้ของชุมชนที่มีอยู่รอบตัวทั้งในครอบครัว หมู่บ้าน ชุมชน และต่างชุมชน ในธรรมชาติ

2) เนื้อหา/องค์ความรู้ ชุมชนจะกำหนดจากความต้องการและความจำเป็นของชุมชนเป็นหลัก และเป็นเนื้อหาในเชิงปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี คือ เป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม เพราะหวังผลในการนำไปใช้ในวิถีชีวิตจริงด้านต่างๆ

3) กิจกรรมการเรียนรู้มีหลายวิธี ทั้งการสอน การสังเกต การอ่าน การฟัง การถาม การทดลองทำ การเลียนแบบ การคิดไตร่ตรอง การแลกเปลี่ยน ฯลฯ กิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหลายเหล่านี้มีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับเนื้อหาที่ไม่เหมือนกัน ความถนัดที่ไม่เท่ากันของแต่ละคน

3.4 ขั้นตอนการเรียนรู้ของชุมชน

สุนทร สุนันท์ชัย (อ้างถึงในพจนานา เอื้องไพบูลย์, 2546) ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ว่าประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ 6 ขั้นตอนด้วยกัน คือ

- 1) ตระหนักในปัญหา หมายถึงการเข้าใจว่าเรื่องใดเป็นปัญหาที่ต้องการแก้ไข
- 2) การหาทางเลือกที่หลากหลาย หมายถึง การกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา
- 3) กำหนดทางเลือกที่เหมาะสม หมายถึง การตัดสินใจเลือกทางเลือกที่คาดว่าจะแก้ปัญหาได้
- 4) การเรียนรู้ปฏิบัติการ หมายถึง การดำเนินการตามทางเลือก
- 5) การปรับปรุงแก้ไข หมายถึง การรวบรวมข้อมูลและปรับปรุงแก้ไข
- 6) การประเมินผล หมายถึง การสรุปผลการปฏิบัติการ

วิมลลักษณ์ ชูชาติ (2540) ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่สามารถแบ่งตามความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นได้เป็นสองแบบคือ ความสัมพันธ์แนวราบ เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างชาวบ้านและชุมชนในฐานะเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ต่างจากการศึกษาที่จัดอยู่ในสถานศึกษาทั่วไปที่เน้นความสัมพันธ์แนวตั้ง ซึ่งแสดงออกถึงความไม่เท่าเทียมกัน เช่น ครู – นักเรียน ผู้รู้ – ผู้ไม่รู้ เป็นต้น โดยการเรียนรู้ที่ชาวบ้านและชุมชนเป็นผู้สร้างจะประกอบด้วยกระบวนการดังต่อไปนี้

1) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัญหา ทั้งของตนเอง ชุมชน และเชื่อมโยงสิ่งเหล่านี้เข้ากับสังคมไทยตลอดจนสังคมโลก

2) การแสวงหาทางออกที่เหมาะสมกับตนเองและชุมชนด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การประชุมสัมมนา การศึกษาดูงาน การเรียนรู้ผ่านสื่อต่างๆ

3) การสร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นผลจากการตัดสินใจของตนเองและชุมชน ในแง่ของชุมชนกิจกรรมที่ทำขึ้นนี้อาจเรียกว่ากิจกรรมเครือข่าย เพราะเป็นตัวชักจูงและเชื่อมโยงคนเข้าด้วยกัน

4) การประเมินผลกิจกรรม และนำผลที่ได้ไปแก้ไขปรับปรุงกระบวนการทั้งหมดผลของกระบวนการเรียนรู้ที่มีต่อผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ พิจารณาได้จากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความรู้ – ความคิด ความรู้สึก และการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมากกว่าหรือทั้งหมด ดังนี้

4.1) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความรู้ -การคิด สังเกตได้จากการมีการปรับเปลี่ยนวิธีคิดจากรูปแบบเดิมมาเป็นวิธีการให้คุณค่า การตีความใหม่เพื่อนำเอาความรู้เดิมมาปรับใช้ โดยการมาประยุกต์ใช้ทั้งในรูปแบบหรือสาระ เช่น การนำพิธีบวชพระมาใช้กับการบวชต้นไม้

4.2) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความรู้สึก สังเกตได้จากคำพูดที่สื่อความหมายในเชิงคุณค่า เช่น การกล่าวถึงป่าว่า “ป่ายังสวยงาม ป่าพึ่งสุตาย” ซึ่งเป็นการให้คุณค่าป่าเทียบเท่าสิ่งจำเป็นของชีวิต มีได้ดีเป็นมูลค่า เป็นต้น

4.3) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านการกระทำ สังเกตได้จากการเปลี่ยนวิธีการยังชีพ ด้วยการตัดไม้ทำลายป่ามาเป็นการทำการเกษตรในเชิงอนุรักษ์ เป็นต้น

กระทรวงศึกษาธิการ (อ้างถึงในนันทนุช สังวาลย์, 2546) ได้กำหนดขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เริ่มจาก “รวมคน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียน และร่วมรับผลการกระทำ” ถ้าวงจรการเรียนรู้ของชุมชนใด “หมุนเร็ว” หรือ “มีพลวัต” สูง แสดงว่าชุมชนนั้นมีพลังการเรียนรู้สูง

1) รวมคน การรวมคนมีวัตถุประสงค์เพื่อรวม “พลังใจ” เป็นการเสริมใจซึ่งกันและกัน สมาชิกขององค์กรมีความสนใจและมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทำให้เกิดจิตสำนึกร่วม ในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น เกิดความรัก ความสามัคคี และความเอื้ออาทร องค์กรชุมชนนั้นย่อมมีความเข้มแข็ง เพื่อกระตุ้นให้เกิดการระดมทุนทางสังคมจาก “ภายใน”ชุมชน ควรสร้างกิจกรรมที่คนในชุมชนสามารถมีส่วนร่วม เช่น การออมทรัพย์ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ประเพณีพื้นบ้าน หรือประวัติศาสตร์หมู่บ้าน เป็นต้น หรือทำให้เกิดการเชื่อมต่อองค์กรในชุมชนเข้าด้วยกัน เช่น กลุ่มป่าชุมชน – กลุ่มสมุนไพร กลุ่มออมทรัพย์ – กลุ่มแปรรูปอาหาร หรือกลุ่มวัฒนธรรม - วัด - โรงเรียน การรวมคนเป็น “กลุ่ม” และการเชื่อมต่อองค์กรเป็นเครือข่าย สามารถกระทำได้หลายวิธีขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในแต่ละท้องถิ่น วิธีที่ได้รับความนิยมได้แก่ “การจัดเวที” อาจเรียกว่า “เวทีชาวบ้าน” หรือ “เวทีประชาคม” เป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคม แล้วนำประเด็นที่ชุมชนสนใจมาเป็นเครื่องมือในการรวมคน และการสืบค้นผู้นำ เช่น การเลี้ยงชีพ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหายาเสพติดการรักษาสุขภาพ พิธีกรรมประเพณี ดนตรีพื้นบ้าน ชุมชนหลายแห่งใช้ “ผู้นำในชุมชน” เป็นเครื่องมือในการรวมคน อาจเป็นพระภิกษุ ครู หมอพื้นบ้าน ผู้นำทางจิตวิญญาณด้านพิธีกรรม หรือผู้นำภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งผู้นำเหล่านี้มักเป็นผู้นำตามธรรมชาติ ซึ่งมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ เสียสละอดทน อดกลั้น และมีจิตในอาสาสมัครการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนใช้ “คน” เป็นทั้งปัจจัยและเป้าหมายของการเรียนรู้

ดังนั้น “รวมคน” จึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด การรวมคนด้วยความคิด จะสามารถรวมพลังใจของผู้นำจิตวิญญาณ ได้เป็นอย่างดี ทำให้ได้คนที่มีความพร้อมพลัง และเป็นการรวมตัวที่มีความยั่งยืนซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินงานในขั้นต่อไป ประสบความสำเร็จ

2) ร่วมคิด มีวัตถุประสงค์เพื่อระดม “พลังความคิด” ให้รู้แจ้งโดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการระดมสมอง เพื่อระดมความคิด สร้างความเข้าใจร่วมกัน ปรับกระบวนการ ปรับทัศนคติ สร้างวิสัยทัศน์ร่วม แลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ วิเคราะห์ปัญหาและโอกาสอย่างรอบด้านจัดลำดับความสำคัญของปัญหา (เรียนรู้อะไร) กำหนดแนวทาง วิธีการ และแผนงานในการแก้ปัญหา (เรียนรู้อย่างไร เรียนรู้กับใคร เรียนรู้ที่ไหน)

3) ร่วมทำ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวม “พลังจัดการ” ตามแผนงานที่กำหนดโดยใช้หลักสหกรณ์ การฝึกฝนจากการทดลองทำ และการปฏิบัติในพื้นที่จริง กิจกรรมจริง สถานการณ์จริง ประกอบกับการใช้หลักการ ทฤษฎี เทคโนโลยี และระบบการบริหารจัดการที่ดีมาสร้างความเชื่อมโยงกัน ซึ่งการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของภาคีการพัฒนาต่างๆ อย่างเหมาะสม ย่อมทำให้การใช้ทรัพยากรมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด

4) ร่วมสรุปบทเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้าง “พลังภูมิปัญญา” โดยเริ่มต้นจากการประเมินตนเองและประเมินผลงานผ่านเวทีกลุ่ม และเครือข่าย เกิดการเชื่อมต่อทักษะ องค์ความรู้ และประสบการณ์ นำไปสู่การพัฒนา “องค์ความรู้ใหม่” ขององค์กร จากนั้นเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อ (เอกสาร วิทยู โทรทัศน์) ไปสู่องค์กรชุมชนอื่นๆ

5) ร่วมรับผลการกระทำ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้าง “พลังมิติ” โดยการยกย่อง ชื่นชม และให้กำลังใจคนที่เสียสละและทำงานให้กับชุมชนและสังคม ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและมีความสุขจากการทำงานร่วมกัน ส่วนผลจากการกระทำอาจได้รับได้มิติที่แตกต่างกัน เช่น สมาชิก องค์กรชุมชน ได้รับผลทางด้านเศรษฐกิจ ผู้เรียนได้เรียนรู้วิถีคิดและการทำงานเป็นทีม

โดยสรุปได้ว่า ในขั้นตอนการเรียนรู้ของชุมชน ควรเริ่มจาก “รวมคน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียน และร่วมรับผลการกระทำ” ซึ่งสามารถจำแนกความสัมพันธ์ดังกล่าวออกเป็น 2 แบบคือ ความสัมพันธ์แนวราบ เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างชาวบ้านและชุมชนในฐานะเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ต่างจากการศึกษาที่จัดอยู่ในสถานศึกษาทั่วไปที่เน้นความสัมพันธ์แนวตั้ง ซึ่งแสดงออกถึงความไม่เท่าเทียมกัน เช่น ครู - นักเรียน ผู้รู้ - ผู้ไม่รู้ เป็นต้น

3.5 วิธีการและเทคนิคในการเสริมสร้างการเรียนรู้

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) ได้รวบรวมเทคนิคและกระบวนการในการเสริมสร้างการเรียนรู้ 12 เทคนิค หรือวิธีการ ดังต่อไปนี้

1) เทคนิค วิธีการจัดการเรียนรู้จำแนกตามกลุ่มเป้าหมายและระดับของงาน

1.1) ระดับบุคคล ได้แก่ การสังเกต การบันทึกข้อความ การถ่ายภาพ/วิดีโอ การนำเสนอต่อที่ประชุม การฝึกการฟัง การฝึกถาม-ตอบโดยใช้เหตุผลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ การค้นหาคำตอบจากวิธีการต่างๆ เช่น จากหนังสือ จาการวิจัย และฝึกเขียนเรียบเรียงทางวิชาการ ระดับกลุ่ม ได้แก่ การประชุม การอภิปรายกลุ่ม การสาธิต การแสดงนิทรรศการ การศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อนำไปปฏิบัติ

1.2) ระดับชุมชน ได้แก่ การรณรงค์ด้วยสื่อและการประชาสัมพันธ์ ให้โอกาสในการศึกษาด้วยวิธีการต่างๆ การฝึกงาน การจัดห้องสมุดและศูนย์ข้อมูล การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การสัมมนา การสาธิต การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การจัดเวทีเพื่อการรณรงค์

1.3) ระดับเครือข่าย ได้แก่ การส่งเสริมการรวมกลุ่ม การศึกษาดูงาน การฝึกอบรม การประชุมสัมมนา การประสานงานกับหน่วยราชการ

1.4) การจัดการศึกษาสำหรับเด็ก ได้แก่ การละเล่น การเล่านิทาน การลงมือทำ

1.5) การจัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ ได้แก่ การบอกเล่า การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การสาธิต การจัดทัศนศึกษา และการเรียนด้วยการกระทำ

2) เทคนิค วิธีการจัดการเรียนรู้จำแนกตามลักษณะการให้ความรู้

2.1) การให้การศึกษาทงตรง ได้แก่ การประชุม การสาธิต การจัดทัศนศึกษา

2.2) การให้การศึกษาทงอ้อม ได้แก่ การจัดนิทรรศการ การให้การศึกษาก่อนผู้นำ การใช้สื่อทัศนูปกรณ์ การจัดห้องสมุดชุมชน / ศูนย์ข้อมูลหมู่บ้าน

3) เทคนิคการประชุมอย่างมีส่วนร่วม เป็นการใช่วิธีการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์กับบุคคลอื่นโดยเรียนรู้ที่จะใช้เหตุผลของการตัดสินใจร่วมกัน มีขั้นตอนดังนี้

3.1) การรวบรวมสถานการณ์ หรือสภาพปัญหาของชุมชน โดยวิธีการวาดแผนภูมิความคิด (Mind Map)

3.2) การแสดงความคิดเห็นด้วยการเขียนหรือการพูดคุย

3.3) การสรุปแนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมในการพัฒนาชุมชน

4) เทคนิคการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้วยกระบวนการกลุ่ม ได้แก่

4.1) กระบวนการกลุ่ม เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ต้องร่วมกันคิด ร่วมกันทำ สร้างสรรค์ความรู้โดยกลุ่ม ทุกคนต้องเรียนรู้จากกลุ่มให้มากที่สุด อาจจัดกิจกรรมของกระบวนการกลุ่มเพื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เช่น เกม บทบาทสมมุติ การอภิปรายกลุ่ม

4.2) การเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ มีการจัดกลุ่มแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นกำลังใจให้กันและกัน และต้องมีความรับผิดชอบร่วมกัน เช่น การเล่าเรื่อง มุมสนทนา คู่คิด เป็นต้น

4.3) การเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ความรู้ เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ต้องแสวงหาความรู้และสร้างความรู้ ความเข้าใจด้วยตนเอง ความแข็งแกร่ง ความเจริญงอกงามในความรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับคนอื่น ๆ หรือได้พบสิ่งใหม่ ๆ แล้วนำความรู้มาเชื่อมโยงกับบริบทที่เกิดขึ้น

5) การเรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน มี 3 วิธี ได้แก่

5.1) การถ่ายทอดแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การบอกเล่าโดยตรง การบอกเล่า โดยผ่านพิธีกรรม การบันเทิง

5.2) การถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น สมุดข่อย บันทึกใบลาน

5.3) การถ่ายทอดแบบผ่านสื่อมวลชน

- 6) การสร้างเวทีเรียนรู้ของชุมชน ในรูปของเครือข่ายการเรียนรู้ โดยการ
- 6.1) แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง ระหว่างชาวบ้านกับนักวิชาการ
 - 6.2) การเก็บรวบรวมข้อมูล และการยกระดับข้อมูล
 - 6.3) การเชื่อมประสานผู้นำในชุมชน
- 7) การเรียนรู้ชีวิตและจิตสำนึก เพื่อแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง คือ
- 7.1) ต้องเรียนรู้สภาพชีวิตที่เป็นจริงของตัวเอง
 - 7.2) เน้นวิธีการแก้ปัญหาด้วยทัศนคติที่ว่าทุกปัญหามีทางแก้
 - 7.3) การมีความคิดวิพากษ์วิจารณ์เพื่อที่จะได้คิดเป็น
- 8) การใช้สื่อเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ โดยบทบาทของสื่อจะต้องเป็นฝ่ายกระตุ้นจิตสำนึกให้ประชาชนมีความคิด และมีความสามารถตัดสินใจในเรื่องต่างๆ และสื่อจะต้องปราศจากการครอบงำจากภายนอก นอกจากจะอยู่ในรูปของเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น โทรทัศน์ วิทยุ และสิ่งพิมพ์ แล้วยังมีสื่อพื้นบ้าน ซึ่งจะเป็นภาษาถิ่นและสามารถสื่อสารให้เข้าใจได้ง่ายในท้องถิ่น เช่น เพลงพื้นบ้าน การละเล่น กีฬา ประเพณี และพิธีกรรม
- 9) การฝึกทักษะอาชีพ ในโรงเรียนอาชีพนอกจากจะสอนในเรื่องของการพัฒนาอาชีพแล้วยังเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิด ในทางการแก้ปัญหา ซึ่งทุกคนสามารถช่วยกันคิดช่วยกันแก้ปัญหา โดยมีความรู้สึกสนิทชิดเชื้อกัน และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
- 10) เทคนิค A-I-C เป็นการระดมความคิดในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน ให้ความสำคัญต่อการระดมความคิด และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน เป็นกระบวนการที่นำเอาคนเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากคนนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดในชุมชน ร่วมกันวางแผนและทำเพื่อผลแห่งการพัฒนาชุมชนของตน
- 11) เทคนิคการแก้ปัญหาและพัฒนาตนเองด้วย”ระบบคู่สัญญา” ใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง โดยใช้วิธีการให้ผู้แก้ปัญหาคิดเป็น วางแผนในการแก้ปัญหอย่างเป็นระเบียบและชัดเจนขึ้น มีการควบคุมการแก้ปัญหาของตนเองภายใต้การรับรู้ของคู่สัญญา ซึ่งทำหน้าที่รับรู้และส่งเสริมพฤติกรรมแก้ปัญหาของผู้ปฏิบัติ ขั้นตอนหลัก ๆ มีดังนี้
- 11.1) การหาคู่สัญญา
 - 11.2) การตั้งปณิธานและขอคำแนะนำจากคู่สัญญา
 - 11.3) การวางแผนในการแก้ปัญหา
 - 11.4) ลงมือปฏิบัติตามแผนและบันทึกส่งคู่สัญญา
 - 11.5) ประเมินผลการปฏิบัติ และปรับปรุงแผนการปฏิบัติ
- 12) กระบวนการทำความเข้าใจในค่านิยม (Value Clarification) ช่วยให้ผู้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่จะตัดสินใจตั้งเป้าหมายและวางแผนในชีวิต ตลอดจนพัฒนาความคิดเพื่อการดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความหมาย การกระจ่างค่านิยมจะทำให้ประสบความสำเร็จในวิธีการสร้างค่านิยมของตนเองภายใต้สถานการณ์ที่กำหนดไว้ ตลอดจนส่งเสริมที่จะนำค่านิยมอื่นๆของบุคคลอื่น

มาเป็นแหล่งข้อมูลดีสำหรับตนเอง และสิ่งที่คาดหวังจากกระบวนการนี้คือการเอื้ออำนวยที่จะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความคิดกับการกระทำของเราด้วยกัน มีขั้นตอนสำคัญ คือ

12.1) ขั้นทำความเข้าใจ

12.2) ขั้นแสดงความสัมพันธ์

12.3) ขั้นกำหนดคุณค่า

12.4) ขั้นแสดงออกเทคนิคในการเสริมสร้างการเรียนรู้ของชุมชนสามารถนำมาจัดเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ ดังนี้

(1) การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยการลงมือปฏิบัติจริง การเรียนรู้จากการปฏิบัติจัดว่าเป็นการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดความรู้จริง ไม่แยกการเรียนรู้จากการดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชนสามารถสร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นพร้อมไปกับการมีส่วนร่วมในการทำงานชุมชน ขั้นตอนต่างๆ ได้แก่ การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน การกำหนดปัญหา การแสวงหาทางเลือก การวางแผน การปฏิบัติ การควบคุมติดตามและประเมินผล

(2) การเรียนรู้จากประสบการณ์ นอกจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ตนเอง ยังเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ของผู้อื่น โดยการศึกษาดูงานที่ไม่ใช่รูปแบบของการไปเที่ยวหรือเยี่ยมชมตามปกติ แต่เป็นการไปอย่างมีจุดมุ่งหมาย มีการวิเคราะห์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการสรุปบทเรียน มีการเตรียมการทั้งผู้ไปดูงานและผู้ให้การศึกษาดูงาน

(3) การเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้านหรือสถาบันในชุมชนและนำมาผสมผสานกับองค์ความรู้สมัยใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพเงื่อนไขของท้องถิ่น

(4) การเรียนรู้จากสถานการณ์จำลอง หรือตัวอย่าง ได้แก่ กรณีศึกษา การแสดงบทบาทสมมติ การแสดงละคร เกม กิจกรรม การเรียนรู้จากการถ่ายทอด เป็นการเรียนรู้จากการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้โดยตรง เช่น การให้ข้อมูลข่าวสาร การบอกเล่า การบรรยาย การอภิปราย นิทรรศการ และสื่อต่างๆ เมื่อพิจารณากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน จะเห็นว่ามีสัมพันธ์กับการจัดการความรู้ของชุมชนและมีการทับซ้อนกันอยู่ซึ่งไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างเด่นชัด กระบวนการเรียนรู้บางครั้งก็เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้ในขณะเดียวกันการจัดการความรู้ก็อาจแทรกอยู่ในขั้นตอนใดๆ ของการเรียนรู้ ตัวอย่างเช่นกระบวนการเรียนรู้มีวิธีการและเทคนิคต่างๆ เช่น การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงาน

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ในการเสริมสร้างการเรียนรู้สามารถทำได้หลายวิธีการขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกับบริบทของชุมชน โดยเมื่อพิจารณาถึงความสอดคล้องกันระหว่างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจะพบว่า เทคนิคการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้วยกระบวนการกลุ่ม การเรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน และการใช้สื่อเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ ทั้ง 3 เทคนิคล้วนแล้วแต่เป็นเทคนิคสำคัญ นำไปสู่การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พัชรี ดำรงสุนทรชัย (2550) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการจัดการความรู้เพื่อสุขภาวะชุมชน ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการจัดการความรู้เพื่อสุขภาวะชุมชนเป็นนำเสนอกรอบคลุมถึง วิธีการจัดการความรู้ เป็นการรวมกลุ่มคนในชุมชนที่มีความตระหนักเพื่อร่วมแก้ทุกขภาวะ การจัดการความรู้จะเกิดได้ผลดีต่อเมื่อคนที่มารวมกันมีความตระหนัก จุดมุ่งหมายเดียวกันในการต้องการพัฒนาหรือแก้ปัญหาในชุมชน เพราะทำให้เกิดเข้าใจตรงกัน ยอมรับซึ่งกันและกันเปิดใจกว้างในการร่วมกันคิด การกำหนดเป้าหมายร่วมกันของชุมชนสู่สุขภาวะ เป็นการกำหนดเป้าหมายเพื่อการแก้ปัญหาของคนในชุมชน การใช้ความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ การแสวงหาทรัพยากรบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน หรือภาคประชาชน เช่น เจ้าหน้าที่จากสถานีอนามัย พัฒนาการ องค์การบริหารส่วนตำบล ฯลฯ เข้ามาเป็นที่ปรึกษาของกลุ่มหรือชุมชน อาจทำในลักษณะที่เป็นทางการ คือเชิญมาเป็นที่ปรึกษาขององค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการเป็นกิจลักษณะ เพื่อให้เจ้าหน้าที่หน่วยงานต่างๆ ให้การสนับสนุนงบประมาณ หรือกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับชุมชน ส่งผลให้เป็นแหล่งความรู้ที่มาหนุนเสริมให้กับชุมชนโดยปริยาย มีการสร้างพื้นที่/เวที สำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนเพื่อให้ความรู้ฝังลึกที่มีอยู่ในแต่ละคนสามารถถ่ายทอดออกมาสู่คน มีการทำวิจัยโดยชุมชนเพื่อหาความรู้ที่เหมาะสมกับบริบทการทำวิจัยด้วยชุมชนเอง องค์ประกอบสำคัญของการจัดการความรู้คน ได้แก่ ผู้นำ อาจเป็นผู้นำที่เป็นทางการหรือผู้นำที่ไม่เป็นทางการในชุมชนก็ได้ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่มองค์กรชุมชน แต่ต้องมีคุณลักษณะภาวะผู้นำ คณะทำงานที่เข้มแข็ง ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้านในกรณีผู้นำอย่างเป็นทางการคือผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทสำคัญในชุมชน หรือคณะกรรมการขององค์กรชุมชน เป็นผู้หนุนเสริมให้ผู้นำสามารถทำหน้าที่ในการจัดการความรู้ได้เข้มแข็ง ชุมชนปฏิบัติการร่วมเรียนรู้ เป็นการรวมกลุ่มคนในชุมชนที่มีแนวคิดหรือความมุ่งหมายเดียวกัน และผู้สนับสนุนให้เกิดการจัดการความรู้ หน่วยงานภาครัฐ เช่น ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน สถานีอนามัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ กระทรวงเกษตรฯ

นุทิศ เอี่ยมใส (2555) ได้ศึกษาเรื่อง ทูทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการศึกษาพบว่า ผลการวิจัยพบว่า ทูทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเดียงอยู่ในระดับมาก 4 มิติ จาก 5 มิติ ได้แก่ มิติด้านกิจกรรมและความร่วมมือ มิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรง มิติด้านกลุ่มและเครือข่าย และมิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมือง ส่วนมิติด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้น อยู่ในระดับปานกลางเพียงด้านเดียวโดย 1) มิติด้านกิจกรรมและความร่วมมือ นั้น ในชุมชนบ้านสะเดียงมีการจัดงานสำคัญตามประเพณี กิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมพัฒนาชุมชน ซึ่งสมาชิกในชุมชนบ้านสะเดียง ได้ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเป็นอย่างดี 2) มิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคมการอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรงสมาชิกภายในชุมชนบ้านสะเดียง มีความสามัคคีกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีความสนิทสนมกันในระดับมาก มีการเยี่ยมเยียนไปมาหาสู่ระหว่างกัน และมีการเข้าร่วมในงานสังคมในชุมชน อีกทั้งมีระดับความปลอดภัยในชุมชนมาก 3) มิติด้านกลุ่มและเครือข่าย ชุมชนบ้านสะเดียงมีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมซึ่งมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน โดยสมาชิกกลุ่มได้เข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่ม อีกทั้ง

ชุมชนสะอาดมีเครือข่ายภายในชุมชนสูง มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างเพื่อนสมาชิกในชุมชน และมีการติดต่อประสานงานเพื่อประชุมและทำกิจกรรมร่วมกันกับกลุ่มภายนอกชุมชน 4) มิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจการทางการเมืองสมาชิกในชุมชนได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ ในกิจการรณการพัฒนาชุมชน และได้ชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจการรณพัฒนาชุมชน

คณิตดา แสงอุไร (2546) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการสร้างสื่อและทัศนคติของผู้ชมละครเด็ก : กรณีศึกษาละครนิทานเพลง เรื่อง ช้าง กับเรือ ผลการศึกษาพบว่าได้รู้ถึงกระบวนการผลิตละคร จากตัวผู้กำกับการแสดงว่าเริ่มต้นจากความชอบโดยส่วนตัวจึงมีแรง บันดาลที่จะทำละครเมื่อมีโอกาสจึงได้เปิดรับนักแสดง ให้มาอบรม เรียนรู้ทักษะทำความเข้าใจร่วมกันในการแสดงละคร ตัวนักแสดงทำความเข้าใจในบทละคร ในเรื่องอุปกรณก็มีไม่ใ้ เชือก เพรมสำหรับการวาดรูป มีเครื่องดนตรีและนักดนตรีซึ่งเป็นพี่น้องที่รู้จักกันในกลุ่มละครมะขามป้อม เมื่อทุกอย่างพร้อมจึงมีการเตรียมการแสดงไว้ล่วงหน้าก่อนการแสดงจริง ผู้ประพันธ์ให้เด็กมีสิทธิ์ที่จะคิดและตัดสินใจเองว่าตอนจบของเรื่องช้างหรือเรือที่จะเป็นฝ่ายชนะ ส่วนตัวนักแสดงก็เป็นนักแสดงรุ่นใหม่ที่มีความสนใจกับประสบการณ์ใหม่ ๆ ชอบที่จะ แสดงออกในส่วนทัศนคติของผู้ชมมีความรู้สึกที่ดีกับละครที่ดู ผู้ชมบอกว่าละครเรื่องนี้สามารถให้แง่คิดกับผู้ชม ส่งเสริม ในเรื่องของสิทธิเด็กให้ตัดสินใจในการชม ควรเคารพในสิทธิ์ของเด็ก ไม่ควรทารุณกรรมและล่วงละเมิดสิทธิ์ของเด็ก มีการส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กได้กล้าแสดงออก เปิดโอกาสให้เด็กได้ แสดงความคิดเห็นตามที่เด็กคิดและตัดสินใจ คอยเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ และเป็นกำลังใจให้เด็ก

เพ็ญประภา ภัทรานุกรม (2553) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทุนทางสังคมโดยใช้ชุมชนเป็น ฐานกรณีศึกษา ชุมชนในพื้นที่จังหวัดพังงา ผลการศึกษาพบว่าการพัฒนาทุนทางสังคมโดยใช้ ชุมชนเป็นฐานในชุมชน ที่ได้รับผลจากการประสบภัยพิบัติสึนามิอย่างเฉียบพลันนั้น ชาวบ้านต้องต่อสู้ กับวิกฤติผ่านกระบวนการเรียนรู้จนสามารถพลิกวิกฤติเป็นโอกาสได้ เกิดการรวมตัว ของชาวบ้านทั้งที่บ้านน้ำเค็มและบ้านในไร่ซึ่งส่วนหนึ่งมีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติ กัน มีผู้นำที่เอาจริงเอาจัง อันส่งผลให้เกิดกลุ่มคนทำงานที่เข้มแข็งเพื่อชุมชน มีการ บริหารจัดการทรัพยากรได้อย่างเป็นระบบ มีแผนแม่บทการพัฒนาชุมชนโดยใช้ วิธีการให้ชุมชนมีส่วนร่วม มีการจัดตั้งธนาคารชุมชน การจัดสวัสดิการชุมชนตั้งแต่ เกิดจนตายโดยชุมชนเอง การจัดตั้งสหกรณ์เพื่อที่อยู่อาศัยของชุมชนบ้านน้ำเค็ม รวมถึง การเกิดกลุ่มออมทรัพย์ของบ้านในไร่เพื่อการออมและให้สินเชื่อเพื่อการฟื้นฟูและ พัฒนาเพื่อเพิ่มอาชีพรายได้ของชุมชน

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ว่า ในการเสริมสร้างทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อวัฒนธรรมท้องถิ่น ควรดำเนินการโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ส่งเสริมความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ผู้นำชุมชนต้องเอาจริงเอาจัง มีการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบ มีแผนแม่บทการพัฒนาชุมชนโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม มีการจัดตั้งธนาคารชุมชนหรือจัดสวัสดิการชุมชนตั้งแต่เกิดจนตายโดยชุมชน มีการจัดการเรียนรู้เพราะสร้างความเข้าใจตรงที่กัน ยอมรับซึ่งกันและกัน เปิดใจกว้างในการร่วมกันคิด มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกันของคนในชุมชน ใช้ความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ แสวงหาทรัพยากรบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน หรือภาคประชาชน มีการสร้างพื้นที่/เวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนเพื่อให้ความรู้ฝังลึกที่มีอยู่ในแต่ละคนสามารถ

ถ่ายทอดออกมาสู่คน และสุดท้ายนี้จำเป็นต้องมีการทำการวิจัยโดยชุมชนเพื่อหาความรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนเอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นวิธีดำเนินการวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้ในการสร้างเสริมทุนชุมชน 2) เพื่อวิเคราะห์การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยแต่ละขั้นตอนมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้ในการสร้างเสริมทุนชุมชน

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้แบบสอบถาม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

1.1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ผู้วิจัยเลือกชุมชนที่มีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีโครงการร่วมกับหน่วยงานของกระทรวงวัฒนธรรม แผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ (ศสส.) และ การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ชุมชนที่เลือกต้องเป็นชุมชนที่ทำการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ต่อเนื่องและให้ความร่วมมือตลอดการทำงานวิจัย โดยแบ่งจากประเภทของรูปแบบสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้เป็น 3 ประเภทคือ สื่อศิลปหัตถกรรมชุมชน สื่อการแสดงดนตรีพื้นบ้าน สื่อการละเล่นพื้นบ้าน จากนั้นประสานกับทางชุมชน พร้อมทั้งส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์และว่าจ้างให้คนในชุมชนช่วยทำการเก็บแบบสอบถาม ทั้งนี้มีรายชื่อชุมชนที่มีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแบ่งตามหน่วยงานต่างๆ และ ตามประเภทของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ดังนี้

ตารางที่ 3.1 รายชื่อชุมชนแบ่งตามประเภทของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีโครงการร่วมกับหน่วยงานและจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

ที่	รายชื่อชุมชน	จำนวน (คน)	ประเภทของสื่อศิลปวัฒนธรรม			หน่วยงานที่มีโครงการเกี่ยวกับการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น		
			ศิลปหัตถกรรมชุมชน	การแสดงพื้นบ้าน	การละเล่นพื้นบ้าน	ศสส.	กระทรวงวัฒนธรรม	กศน.
1	โคกสูง จ.ลพบุรี	27	✓	✓	✓	✓		
2	นครชุม จ.กำแพงเพชร	20	✓	✓			✓	
3	ป่าแดด จ.เชียงราย	20	✓					✓
4	โพธิ์ไทร จ. อุบลราชธานี	19		✓				✓
5	นาตุน จ. มหาสารคาม	18	✓	✓		✓	✓	
6	บางแตน จ.ปราจีนบุรี	18	✓				✓	
7	ดอกคำใต้ จ.พะเยา	17	✓	✓		✓		
8	เชียงคาน จ.เลย	17	✓	✓			✓	
9	นาหว้า จ.นครพนม	16	✓				✓	
10	จันเสน จ.นครสวรรค์	16	✓				✓	
11	ไทใหญ่บ้านเวียงหวาย จ.เชียงใหม่	15		✓		✓		
12	ต้นหมยมัส จ.นราธิวาส	15	✓	✓				✓
13	วังห้ว จ.ระยอง	14	✓	✓		✓		
14	พระปรารค์ จ.เพชรบุรี	14	✓	✓		✓	✓	
15	คลองประสะงค์ จ.กระบี่	12	✓	✓		✓	✓	
16	บางหลวง จ.นครปฐม	12	✓	✓		✓		
17	ไลโว่ จ.กาญจนบุรี	12	✓	✓		✓		
18	คลองลัดมะยม จ.กทม.	11	✓			✓		
19	ยี่สาร จ.สมุทรสงคราม	10	✓	✓		✓		
20	ต้นตาลพระยาท จ.สระบุรี	8		✓			✓	
21	นาโหนด จ.พัทลุง	12	✓	✓	✓	✓		
22	ท่าโสม จ.ตราด	3			✓		✓	
รวม		407	18	16	3	12	10	3

จากตารางที่ 3.1 รายชื่อชุมชนที่มีโครงการร่วมกับหน่วยงานของแผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ (ศสส.) มี 12 ชุมชน กระทรวงวัฒนธรรม มี 10 ชุมชน และจากการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) มี 3 ชุมชน จากรายชื่อชุมชนทั้งหมด มีบางชุมชนที่อยู่ทั้ง 2 หน่วยงาน ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงทำการเก็บข้อมูลทั้งหมด 22 ชุมชน เมื่อแบ่งตามประเภทของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนที่มีสื่อศิลปหัตถกรรมชุมชนมี 18 ชุมชน ชุมชนที่มีสื่อการแสดงพื้นบ้าน 16 ชุมชน และ ชุมชนที่มีสื่อการละเล่นพื้นบ้าน 3 ชุมชน รวมจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามของแต่ละชุมชน ทั้งหมด 407 คน

กลุ่มตัวอย่าง

การเลือกกลุ่มตัวอย่างจากชุมชนที่มีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ใช้เกณฑ์การเลือกชุมชนจากกระทรวงวัฒนธรรม แผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ (ศสส) และ การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) โดยแบ่งจากประเภทของรูปแบบสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้เป็น 3 ประเภทคือ สื่อศิลปหัตถกรรมชุมชน การแสดงดนตรีพื้นบ้าน และการละเล่นพื้นบ้าน จำนวน 22 ชุมชน ชุมชนละ 30 ฉบับ โดยใช้การสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกเทศมนตรี สมาชิกเทศบาล นายกองค้การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการหมู่บ้าน และ ลูกบ้าน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น จากนั้นกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยการใช้ตารางสำเร็จรูป ตารางสำเร็จรูปของทาโร ยามาเน่ (Yamane, 1973) เป็นตารางที่ใช้หาขนาดของกลุ่มตัวอย่างเพื่อประมาณค่าสัดส่วนของประชากร โดยสัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ 0.5 และระดับความเชื่อมั่น 95% จากจำนวนประชากรที่มากกว่า 100,000 ผู้วิจัยสำรวจพื้นที่ชุมชนที่ได้เลือกแล้วจึงทำการส่งแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลจากแบบสอบถามทั้งหมด 445 ฉบับแต่สามารถใช้ได้เพียง 407 ฉบับ ประมาณ ร้อยละ 91.5

1.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีการตั้งกระทงคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและวัดระดับทุนชุมชน 5 ด้านคือ ทุนมนุษย์ ทุนสถาบันครอบครัว ทุนวัฒนธรรม ทุนกิจกรรม ทุนสังคม โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอนดังนี้ 1) ข้อมูลทั่วไป 2) การการเรียนรู้ของชุมชนจากกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงการเตรียมการ ช่วงการดำเนินการ และช่วงการประเมินผลและเผยแพร่การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น 3) การประเมินระดับทุนชุมชน

1.1.2.1. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยมีขั้นตอนดังนี้

- 1) ศึกษาจากเอกสารวิชาการ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิทยานิพนธ์และบทความ และเอกสารอื่นๆ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนากรอบแนวคิดในการวิจัยและนํารายละเอียดตามกรอบแนวคิดในการวิจัยนั้นมากำหนดร่างแนวประเด็นคำถามเพื่อให้เหมาะสมกับเรื่องที่ทำการศึกษาและผู้ให้ข้อมูล
- 2) ประยุกต์แบบวัดในประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้
- 3) นำเครื่องมือวิจัยเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิและที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา

4) แก้ไขปรับปรุงเครื่องมือวิจัยตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และนำเครื่องมือวิจัยที่ได้จากการปรับปรุงแก้ไขเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมืออีกครั้ง

5) นำแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยมาปรับปรุง แก้ไขตามคำแนะนำ

6) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้นำชุมชนในชุมชนที่มีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

7) ปรับปรุงแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย และนำแบบสอบถามที่ได้จากการปรับปรุงแล้วไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยต่อไป

1.1.2.2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือแบบสอบถามในเรื่องแนวคำถาม การลำดับแนวคำถาม ลักษณะการถามและการใช้ภาษา (ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content validity) และความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct validity)) โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ดังนี้

1) รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2) อาจารย์ ดร.จิริยุทธิ์ สินธุพันธุ์ อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทยและสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3) อาจารย์ ดร.อุทุมพร อินทจักร์ อาจารย์ประจำภาควิชาอาชีวศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ในการพิจารณาข้อคำถามนั้นเป็นการให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนพิจารณาถึงความเห็นว่าข้อคำถามแต่ละข้อสามารถวัดได้ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการวัดหรือไม่โดยกำหนดคะแนนความคิดเห็นไว้ดังนี้

+ = เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องตามวัตถุประสงค์

0 = เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องตามวัตถุประสงค์

- = เมื่อแน่ใจว่าคำถามนั้นไม่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์

หากค่าระดับคะแนนข้อใดมีค่า ioc ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ถือว่าข้อคำถามนั้นใช้ได้ ข้อคำถามใดมีค่า ioc น้อยกว่า 0.5 ถือว่าเป็นข้อคำถามที่ใช้ไม่ได้

เครื่องมือที่ผ่านการตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขแล้ว นำไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงคลึงกับกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษาได้แก่ คนในชุมชนที่มีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจำนวน 30 คน เพื่อทดสอบว่าคำถามในแต่ละข้อแต่ละตอนในแบบสอบถามสามารถสื่อความหมายตรงตามที่ผู้วิจัยต้องการหรือไม่ และรูปแบบคำถามเหมาะสมหรือไม่ ยากเกินไปในการทำความเข้าใจหรือไม่เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่สามารถตอบตามวัตถุประสงค์การวิจัย

1.1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1) ทำหนังสือราชการขอความอนุเคราะห์ข้อมูลจากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อขออนุญาต
- 2) ติดต่อนัดหมายวัน เวลา เพื่อเข้าเก็บข้อมูล
- 3) รวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยส่งแบบสอบถามโดยประสานกับทางชุมชนก่อน จากนั้นส่งทางไปรษณีย์และว่าจ้างให้คนในชุมชนช่วยทำการเก็บแบบสอบถาม บางชุมชนผู้วิจัยลงไปเก็บแบบสอบถามเอง
- 4) นำแบบสอบถามมาพิจารณาตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบ

1.1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

นำแบบสอบถามที่มีข้อความแบบปลายปิด (Closed - ended Form) มาตรวจสอบให้คะแนนแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical-Package for the Social Sciences) เพื่อหาค่าสถิติภาคบรรยาย ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

1.1.4.1 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

การคำนวณค่าสถิติพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ในการวิเคราะห์ระดับการประเมินทุนชุมชนเป็นการประเมินตนเองของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งได้ทำการจำแนกข้อมูลระดับการประเมินทุนชุมชนโดยสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล เกณฑ์ในการวิเคราะห์ และ แปลข้อมูลดังนี้

\bar{X}	แทน	ค่าเฉลี่ย
S.D.	แทน	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
N	แทน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

การแปลผลคะแนนรายข้อและโดยรวมใช้ค่าเฉลี่ยที่มีค่าตั้งแต่ 0.00-5.00 โดยพิจารณาตามเกณฑ์ของเบสท์ (Best, W., 1977: 14) ดังนี้

$$\frac{\text{Maximum} - \text{Minimum}}{\text{Interval}} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{ต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

$$= \frac{5 - 0}{5} = 1$$

ค่าเฉลี่ย 4.0 - 5.0	หมายถึง	ทุนชุมชนระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.0 - 3.9	หมายถึง	ทุนชุมชนระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.0 - 2.9	หมายถึง	ทุนชุมชนระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.0 – 1.9 หมายถึง ทุนชุมชนระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 0.0 – 0.9 หมายถึง ทุนชุมชนระดับน้อยที่สุด

การแปลผลค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) กรณีมีการประมาณค่าเฉลี่ย 5 ระดับ พิจารณาตามเกณฑ์ของบุญมี พันธุ์ไทย (2545) ดังนี้

ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) > 1.75 มีความแตกต่างกันมาก

ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) 1.25 – 1.75 มีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก

ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) < 1.25 มีความแตกต่างกันน้อยหรือใกล้เคียงกัน

จากนั้นจึงนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตารางประกอบการบรรยาย ซึ่งจะแสดงระดับการประเมินทุนชุมชนตามการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่าง สภาพและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้ในการสร้างเสริมทุนชุมชน อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ข้อมูล จะไม่จำแนกตามประเภทของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ เนื่องจาก ข้อมูลที่เก็บได้มีจำนวนชุมชนที่มีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในแต่ละประเภทแตกต่างกันค่อนข้างมาก ทำให้ผลวิเคราะห์จำแนกตามประเภทของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ไม่สามารถนำมาใช้อ้างอิงประชากรในแต่ละกลุ่มได้

ตอนที่ 2 เพื่อวิเคราะห์การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยคือการศึกษารณีศึกษา (Case Studies) โดยใช้เทคนิคด้วยการสังเกต (Observation) สัมภาษณ์ (Interview) และสนทนากลุ่ม (focus group) โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การคัดเลือกพื้นที่ศึกษา

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่มีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ ดังต่อไปนี้

- 1) ชุมชนที่มีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างจริงจังและต่อเนื่อง
- 2) ชุมชนเข้มแข็งจากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน
- 3) ชุมชนที่มีทุนชุมชนสูงจากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ระบุนัยความหมายของการสร้างเสริมทุนชุมชน เพื่อทำความเข้าใจร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

การสร้างเสริมทุนชุมชน หมายถึง การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ความสามัคคี การมีองค์กรมีหน่วยงานที่จะจัดการ จัดระบบต่าง ๆ ในชุมชน มีศิลปวัฒนธรรม มีจุดรวมใจ มีศีลธรรม มีความสมัครสมานรักใคร่กลมเกลียวกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานในท้องถิ่นและชุมชนให้มีการพัฒนาที่เข้มแข็งและยั่งยืน โดยการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน ประกอบด้วย

1) ทุนมนุษย์ ทั้งที่เป็นบุคคลทั่วไปและผู้นำทางสังคม เช่น ประชาชนชาวบ้าน อาสาสมัคร ฯลฯ ที่มีความรัก ความไว้วางใจ มีน้ำใจและเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ มีความเชื่อใน

ระบบคุณค่าและหลักศีลธรรมที่ดี เช่น มีคุณธรรม วินัย ความซื่อสัตย์ จิตสำนึกสาธารณะ ฯลฯ ที่จะทำประโยชน์ต่อสังคม

2) ทุนสถาบันครอบครัว หมายถึง สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม การอยู่ร่วมกันของกลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิก ซึ่งมีความรัก ความผูกพันกัน มีปฏิสัมพันธ์กันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำหน้าที่เป็นทั้งสถาบันการศึกษา สถาบันเศรษฐกิจ และสถาบันการปกครอง ฯลฯ

3) ทุนวัฒนธรรม ทั้งภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรมไทย จารีต ประเพณีที่ดั่งงาม และสถาปัตยกรรมต่างๆ เช่น แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน เป็นต้น

4) ทุนกิจกรรม ทุนที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้าง ร่วมกันผลิต สะสมมาจากบรรพบุรุษ กิจกรรม โครงการต่างๆ ที่ทำร่วมกันในชุมชน

5) ทุนสังคม กฎเกณฑ์ที่ร้อยรัดผู้คนที่อยู่ร่วมกัน เป็นพี่เป็นน้อง ไว้วางใจกัน กฎเกณฑ์ทางศีลธรรม ศาสนา จารีต ประเพณีที่ทำให้คนร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ เดินไปในทางเดียวกัน

จากนั้นผู้วิจัยขอให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความเข้าใจ และ/หรือมีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการสร้างเสริมทุนชุมชน และการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชน เสนอรายชื่อชุมชนตามเกณฑ์ข้างต้นสำหรับใช้เป็นพื้นที่ที่ศึกษา โดยผู้เชี่ยวชาญในการคัดเลือกพื้นที่มี 3 คนดังนี้

1) ผศ.ดร.เกศินี ประทุมสุวรรณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำวิชาניתเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

2) อาจารย์ดน้อย หวังบุญชัย ผู้จัดการแผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ (ศสส)

3) ดร.อัจฉรารวรรณ มณีชัย ผู้อำนวยการสำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน ชุมชนที่ผู้เชี่ยวชาญเลือกชุมชนที่มีความถี่สูงสุด ได้แก่ ชุมชนโคกสลุง ต.โคกสลุง อ.พัฒนานิคม จ.ลพบุรี

2.2 การวิจัยภาคสนาม

2.2.1 การสังเกต (Observation)

เพื่อวิเคราะห์การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน โดยใช้เทคนิคการสังเกต ดังนี้

การสังเกต (Observation) ในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบททั่วไปของชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน โดยประเด็นในการสังเกตคือการประกอบอาชีพในชุมชน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมของชุมชน ทั้งในส่วนคนเข้าร่วมกิจกรรมและคนจัดทำกิจกรรม และในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการและปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยแบบบันทึกสถานการณ์ (Field Note) เป็นระยะเวลา 6 เดือน (ธันวาคม 2556 – มิถุนายน 2557) แต่เป็นการลงพื้นที่เดือนละ 4-5 วัน

2.2.2 การสัมภาษณ์

2.2.2.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้นำทางการ ผู้นำไม่เป็นทางการ ครูภูมิปัญญา ครู ที่มีบทบาทในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน การพิจารณาคัดเลือกตัวแทนดังกล่าว ทำให้รายนามผู้ที่มีความเหมาะสมในการสัมภาษณ์ จำนวน 6 คน ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการประสานขอความร่วมมือ ดังนี้

1) นายประทีป	อ่อนสูง	ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลโคกสูง
2) นายกุลเกื้อ	เอื้อสูง	อดีตผู้ใหญ่บ้าน
3) ครูเพทาย	แก้วมณี	ครูโรงเรียนโคกสูงวิทยา
4) ผู้ใหญ่บ้านสมพร	เพชรพลอย	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 8
5) ลุงแสง	เทียมโคกกรวด	ครูภูมิปัญญา
6) ตาเมื่อน	พฤกษ์สูง	ครูภูมิปัญญา

2.2.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ โดยมีประเด็นหลักในการสัมภาษณ์ คือ

- 1) บริบทชุมชนและสภาพการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 2) กระบวนการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 3) ปัญหาและอุปสรรคการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 4) ทักษะคติของคนในชุมชนจากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ใน

ดังนี้

- 1) ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ข้อมูลจากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

- 2) ติดต่อนัดหมายวัน เวลา สถานที่ เพื่อเข้าเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามและเข้าสัมภาษณ์

- 3) เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์โดยจดบันทึกและการบันทึกเสียง โดยขออนุญาตผู้ให้สัมภาษณ์ก่อนทุกครั้ง

2.2.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป เป็นข้อความบรรยาย (Descriptive) ที่ได้จากการสัมภาษณ์

2.2.3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

2.2.3.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก ในพื้นที่จะแบ่งตามผู้ที่มีบทบาทในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ แกนนำชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ครู ครูภูมิปัญญา และเยาวชน ในชุมชน โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง ดังนี้

การพิจารณาคัดเลือกผู้ทรงดังกล่าว ทำให้รายนามผู้ที่มีความเหมาะสมในการสนทนากลุ่ม จำนวน 12 คน ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการประสานงานขอความร่วมมือ ดังนี้

1) นายประทีป	อ่อนสูง	ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลโคกสูง
2) นายสุรชัย	เสื่อสูงเนิน	ครูชำนาญการพิเศษโรงเรียนวัดโคกสูง
3) นายเจตน์	อนันสูง	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
4) นางทิด	ขยันสูง	ครูภูมิปัญญา
5) นางสาวเอ็บ	ศุขสูง	ครูภูมิปัญญา
6) นายกระ	ลำไยจร	ครูภูมิปัญญา
7) นายกิตติศักดิ์	โพธิ์ศรี	ตัวแทนเยาวชน
8) นายถิรศักดิ์	มันสูง	ตัวแทนเยาวชน
9) นางสาววรรณิศา	สำราญสูง	ตัวแทนเยาวชน
10) นางสาวกัญญาวีร์	อ่อนสูง	ตัวแทนเยาวชน
11) เด็กหญิงสุรรัตน์	ศิราทอง	ตัวแทนเยาวชน
12) เด็กชายธราเทพ	อนันสูง	ตัวแทนเยาวชน

2.2.3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเด็นการสนทนากลุ่มที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน เพื่อสร้างประเด็นการสนทนากลุ่ม (focus group) โดยมีประเด็นหลัก ดังนี้

- 1) การสร้างเสริมทุนชุมชนในด้านต่างๆ
- 2) แนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 3) วิธีการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 4) ปัจจัยการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม
ในดังนี้

- 1) ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ข้อมูลจากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตกลุ่มตัวอย่างในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม
- 2) ติดต่อนัดหมายวัน เวลา สถานที่ เพื่อขอความร่วมมือในการสนทนากลุ่ม
- 3) จัดทำรายละเอียดประเด็นการสนทนากลุ่มและเสนอต่อกลุ่มผู้ให้ข้อมูล
- 4) เก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มโดยจดบันทึกและการบันทึกเสียง

2.2.3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analyzed) ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

- 1) นำข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ข้อมูลภาคสนาม มาถอดความด้วยวิธีการสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่กำหนดไว้ในขอบเขตด้านเนื้อหา
- 2) นำข้อมูลที่ได้มารวบรวมเป็นหมวดหมู่ จัดระบบระเบียบเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับแนวคิด ตรวจสอบความถูกต้องและเก็บข้อมูลเสริม หากเนื้อหายังไม่สมบูรณ์
- 3) นำข้อมูลที่ได้จากการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน การแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อวิเคราะห์การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน

ตอนที่ 3 เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนของชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ในการดำเนินการวิจัยตอนที่ 3 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากตอนที่ 1 และ 2 มาสร้างแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนของชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จากนั้นผู้วิจัยนำร่างแนวทางดังกล่าวไปตรวจสอบโดยใช้วิธีการศึกษา คือ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับเยาวชน แกนนำชุมชน ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู ครูภูมิปัญญา จำนวน 7 คน เพื่อสอบถามถึงความเป็นไปได้ตามแนวทางดังกล่าว และนำผลการสัมภาษณ์มาปรับปรุงร่างก่อนนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรับผิดชอบด้านการสร้างเสริมทุนชุมชน หรือมีประสบการณ์ตรงด้านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ตรวจสอบต่อไปโดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษา คือ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับเยาวชน แกนนำชุมชน ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู ครูภูมิปัญญา จำนวน 7 คน ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้

ผู้มีบทบาทหน้าที่ทางการสอน การผลิตผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนให้เด็กและเยาวชนมีทุนชุมชนหรือผู้มีบทบาทในการสนับสนุน ขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือผู้มีสิทธิ์เข้า

ร่วมกิจกรรม หรือการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมทุนชุมชนหรือเป็นผู้มีสิทธิ์เข้าร่วมการสอนเด็กและเยาวชนในชุมชนเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน

จากเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกผู้ทรงดังกล่าว ทำให้รายนามผู้ที่มีความเหมาะสมเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 7 คน ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการประสานงานขอความร่วมมือดังนี้

1) ป่าทน	เอื้อสลุง	ครูภูมิปัญญา
2) ป่าเสียม	แสงสารี	ครูภูมิปัญญา
3) นาวาอากาศโทจิตติ อนันสลุง		ประธานสภาองค์กรตำบลโคกสลุง
4) ผอ. มนูญ	ชัยสูงเนิน	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเขาขวาง
5) ผอ. นิตย	ประจางแต่ง	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองต้ามิ่ง
6) ครูอัญชลี	แก้วชัย	ครูประถมศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี
7) นายชิตตมรงค์ ทองนาค		ตัวแทนเยาวชน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษา คือ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยสร้างประเด็นหลักของการสัมภาษณ์ คือ

- 1) ความเป็นไปได้ในแนวทางการสร้างความยั่งยืนและต่อเนื่องในกิจกรรมการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชนของชุมชน
- 2) ความเป็นไปได้ในแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ดังนี้

- 1) ติดต่อนัดหมายวัน เวลา สถานที่ เพื่อเข้าเก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์และเข้าสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล
- 2) จัดทำตารางการสัมภาษณ์และเสนอต่อบุคคลที่จะไปสัมภาษณ์เชิงลึก
- 3) เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์โดยจดบันทึกและการบันทึกเสียง

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากตอนที่ 1 2 และ 3 แล้วยกกร่างนำเสนอแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยพรรณนาความในการนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรับผิดชอบด้านการสร้างเสริมทุนชุมชน หรือมีประสบการณ์ตรงด้าน

การเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นตรวจสอบต่อไป โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 5 คน ดังนี้

1) ดร. พรรณฉวี ประยูรพรหม	นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ
2) รศ. ดวงพร คำคุณวัฒน์	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม
เอเชีย
3) นายอดุลย์ เนียมบุญนำ	ผู้อำนวยการกลุ่มงานส่งเสริมการจัดการ
ความรู้ชุมชน
4) ดร.ชัยยศ เอี่ยมสุวรรณ	ผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ
5) นายสุวิทย์ เดชแก้ว	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 ตำบลตี่ลั้ง อำเภอพัฒนา
นิคม จังหวัดลพบุรี

จากนั้นผู้วิจัยปรับแก้ไขร่างดังกล่าวให้เป็นแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จาก
การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สมบูรณ์ต่อไป โดยพรรณนาความ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนองานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สำหรับเชิงปริมาณผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจำนวน 407 ฉบับ เพื่อสำรวจสภาพและ ปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน จากนั้นนำมาวิเคราะห์ และนำไปใช้ในการศึกษาเชิง คุณภาพ จากกรณีศึกษา ชุมชนโคกสลุง เพื่อศึกษาการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน โดยการสัมภาษณ์ จากนั้นระดมความคิดเห็นด้วยกระบวนการสนทนากลุ่ม และสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น แล้วนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรับผิดชอบด้านการสร้างเสริมทุนชุมชน ตรวจสอบแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้ ผู้วิจัยจำแนกผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน ทั้งนี้ผู้วิจัยจำแนกผลการ วิเคราะห์ข้อมูลเป็นดังนี้

- 1.1 ระดับการประเมินทุนชุมชนตามการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่าง
- 1.2 สภาพการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน
- 1.3 ปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน

ตอนที่ 2 การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน ทั้งนี้ ผู้วิจัยจำแนกผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นดังนี้

- 2.1 สภาพพื้นฐานของชุมชน
- 2.2 กระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 2.3 สภาพการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 2.4 กระบวนการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน

ตอนที่ 3 แนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่น ทั้งนี้ผู้วิจัยจำแนกผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นดังนี้

- 3.1 เนื้อหาการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 3.2 วิธีการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 3.3 แหล่งการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่น

3.4 กลไกการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ตอนที่ 1 สภาพและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน

การศึกษาสภาพและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชนโดยใช้แบบสอบถาม ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างจากชุมชนที่มีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ที่มีโครงการร่วมกับหน่วยงานของกระทรวงวัฒนธรรมและแผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ (ศสส.) และศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) จำนวน 22 ชุมชน โดยเก็บแบบสอบถามจากผู้นำชุมชนและคนในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยสุ่มอย่างง่าย สำหรับแบบสอบถามมีแนวคำถามหลักเกี่ยวกับทุนชุมชน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสถาบันครอบครัว ทุนวัฒนธรรม ทุนกิจกรรม และทุนสังคม เมื่อได้ข้อมูลจากแบบสอบถามทั้ง 407 ฉบับแล้ว นำไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ SPSS FOR WINDOW นำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่อสรุปสภาพและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชนสามารถจำแนกผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ ระดับการประเมินทุนชุมชนตามการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่าง สภาพการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน และ ปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน ดังนี้

1.1 ระดับการประเมินทุนชุมชนตามการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิเคราะห์ทุนชุมชนผู้วิจัยได้กำหนดกรอบการวิเคราะห์ทุนชุมชน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสถาบันครอบครัว ทุนวัฒนธรรม ทุนกิจกรรม และทุนสังคม โดยให้กลุ่มตัวอย่างประเมินระดับทุนชุมชนที่มีค่าตั้งแต่ 0.0 - 5.0 ตามการรับรู้ของตนเอง

ทั้งนี้ เพื่อให้การวิเคราะห์สะท้อนความหลากหลายของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยจึงแจกแจงวิเคราะห์ข้อมูลตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังนี้

1.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างการวิจัย เป็นคนในชุมชนที่มีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างได้ดังนี้

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง (จำนวนและร้อยละ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	205	50.4
หญิง	202	49.6
อายุ		
25-35 ปี	114	28.0
36-45 ปี	146	35.9
45-60 ปี	138	33.9
61 ปีขึ้นไป	9	2.2
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	52	12.8
มัธยมศึกษา	90	22.1
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	52	12.8
ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	163	40.0
สูงกว่าปริญญาตรี	50	12.3
สถานภาพในชุมชน		
ผู้นำชุมชนแบบทางการ	170	41.8
ผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการ	5	1.2
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	95	23.3
ลูกบ้าน	137	33.7
รวม	407	100.0

จากตารางที่ 4.1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย เพศหญิง ร้อยละ 50.4 49.6 ตามลำดับ มีอายุตั้งแต่ 25-35 ปี อายุตั้งแต่ 36-45 ปี อายุตั้งแต่ 45-60 ปี และ อายุ 61 ปีขึ้นไป ร้อยละ 28.0 35.9 33.9 และ 2.2 ตามลำดับ มีระดับการศึกษาส่วนใหญ่เป็นระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ระดับมัธยมศึกษา ประถมศึกษา และ อนุปริญญาหรือเทียบเท่า ร้อยละ 40 22.1 12.8 และ 12.8 ตามลำดับ และมีสถานภาพในชุมชนเป็นผู้นำชุมชนแบบทางการ มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ลูกบ้าน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร้อยละ 41.8 33.7 และ 23.3 ตามลำดับ

1.1.2 ระดับการประเมินทุนชุมชนจำแนกตามเพศ

ตารางที่ 4.2 ระดับการประเมินทุนชุมชนจำแนกตามเพศ

เพศ	ระดับการประเมินทุนชุมชน														
	ทุนมนุษย์			ทุนสถาบันครอบครัว			ทุนวัฒนธรรม			ทุนกิจกรรม			ทุนสังคม		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ
ชาย	3.9	1.1	มาก	3.6	1.1	มาก	3.3	1.0	มาก	3.4	0.8	มาก	3.8	1.1	มาก
หญิง	3.8	1.2	มาก	3.7	1.0	มาก	3.4	1.0	มาก	3.2	0.9	มาก	3.6	1.0	มาก
รวม	3.8	1.1	มาก	3.6	1.1	มาก	3.4	1.0	มาก	3.3	0.8	มาก	3.7	1.0	มาก

จากตารางที่ 4.2 ผลการวิเคราะห์ระดับการประเมินทุนชุมชนตามสภาพการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างในภาพรวม พบว่า กลุ่มตัวอย่างประเมินว่าชุมชนมีทุนชุมชนทั้ง 5 ด้าน ในระดับมาก โดยทุนมนุษย์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ทุนสังคม ทุนสถาบันครอบครัว ทุนวัฒนธรรม และทุนกิจกรรม ตามลำดับมีค่าเฉลี่ยที่ 3.8 3.7 3.6 3.4 และ 3.3 ตามลำดับ โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการประเมินระดับทุนชุมชนแต่ละด้านใกล้เคียงกัน (S.D.อยู่ระหว่าง 0.8 ถึง 1.1)

เมื่อพิจารณาจำแนกตามเพศ พบว่าเพศชายและเพศหญิงมีการประเมินทุนชุมชนตามสภาพการรับรู้ทั้ง 5 ด้าน ในระดับมาก และมีการกระจายข้อมูลของระดับทุนชุมชนในแต่ละด้านใกล้เคียงกัน (S.D.อยู่ระหว่าง 0.8 ถึง 1.2)

1.1.3 ระดับการประเมินทุนชุมชนจำแนกตามช่วงอายุ

ตารางที่ 4.3 ระดับการประเมินทุนชุมชนจำแนกตามช่วงอายุ

อายุ	ระดับการประเมินทุนชุมชน														
	ทุนมนุษย์			ทุนสถาบันครอบครัว			ทุนวัฒนธรรม			ทุนกิจกรรม			ทุนสังคม		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ
25 - 35 ปี	3.8	1.1	มาก	3.4	1.0	มาก	3.1	0.8	มาก	3.3	0.8	มาก	3.7	1.0	มาก
36 - 45 ปี	3.7	1.2	มาก	3.7	1.1	มาก	3.5	1.1	มาก	3.2	0.9	มาก	3.7	1.0	มาก
45 - 60 ปี	4.0	1.2	มากที่สุด	3.7	1.0	มาก	3.4	0.9	มาก	3.4	0.9	มาก	3.7	1.1	มาก
61 ปีขึ้นไป	3.9	1.2	มาก	4.2	1.0	มากที่สุด	4.4	0.7	มากที่สุด	3.1	0.6	มาก	3.7	1.0	มาก
รวม	3.8	1.1	มาก	3.6	1.1	มาก	3.4	1.0	มาก	3.3	0.8	มาก	3.7	1.0	มาก

จากตารางที่ 4.3 ผลการวิเคราะห์ระดับการประเมินทุนชุมชนจำแนกตามช่วงอายุ พบว่า ช่วงอายุตั้งแต่ 45-60 ปีขึ้นไป ประเมินว่าชุมชนมีทุนมนุษย์อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยที่ 4.0 และ ช่วงอายุตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป มีทุนสถาบันครอบครัว และทุนวัฒนธรรมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยที่ 4.2 และ 4.4 ตามลำดับ

นอกจากนี้ยังพบว่า ช่วงอายุ 25 - 35 ปี ประเมินว่าชุมชนมีทุนสถาบันครอบครัวและทุนวัฒนธรรม น้อยที่สุด คิดเป็น 3.4 และ 3.1 ตามลำดับ และช่วงอายุตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป ประเมินว่า

ชุมชนมีทุนกิจกรรมน้อยที่สุด เพียง 3.1 และมีการกระจายข้อมูลของระดับทุนชุมชนในแต่ละด้านใกล้เคียงกัน (S.D.อยู่ระหว่าง 0.6 ถึง 1.2)

1.1.4 ระดับการประเมินทุนชุมชนจำแนกตามระดับการศึกษา

ตารางที่ 4.4 ระดับการประเมินทุนชุมชนจำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	ระดับการประเมินทุนชุมชน														
	ทุนมนุษย์			ทุนสถาบันครอบครัว			ทุนวัฒนธรรม			ทุนกิจกรรม			ทุนสังคม		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ
ประถมศึกษา	4.0	1.0	มากที่สุด	3.7	1.3	มาก	3.3	1.2	มาก	3.3	0.8	มาก	3.8	1.1	มาก
มัธยมศึกษา	3.8	1.2	มาก	3.5	1.1	มาก	3.3	1.0	มาก	3.2	1.0	มาก	3.5	1.1	มาก
อนุปริญญา หรือเทียบเท่า	3.4	1.1	มาก	3.7	1.1	มาก	3.2	0.9	มาก	3.3	0.6	มาก	3.6	0.9	มาก
ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า	3.8	1.2	มาก	3.6	1.0	มาก	3.4	0.9	มาก	3.4	0.8	มาก	3.7	1.0	มาก
สูงกว่า ปริญญาตรี	4.0	1.0	มากที่สุด	3.8	0.9	มาก	3.6	1.0	มาก	3.4	0.9	มาก	4.0	0.9	มากที่สุด
รวม	3.8	1.1	มาก	3.6	1.1	มาก	3.4	1.0	มาก	3.3	0.8	มาก	3.7	1.0	มาก

จากตารางที่ 4.4 ผลการวิเคราะห์ระดับการประเมินทุนชุมชนจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา และระดับสูงกว่าปริญญาตรี ประเมินว่าชุมชนมีทุนมนุษย์อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยที่ 4.0 เท่ากัน และกลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี ประเมินว่าชุมชนมีทุนสังคมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยที่ 4.0

นอกจากนี้ยังพบว่า การศึกษาระดับอนุปริญญา ประเมินว่าชุมชนมีทุนวัฒนธรรม น้อยที่สุด คิดเป็น 3.2 และการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ประเมินว่าชุมชนมีทุนกิจกรรม น้อยที่สุด คิดเป็น 3.2 และมีการกระจายข้อมูลของระดับทุนชุมชนในแต่ละด้านใกล้เคียงกัน (S.D.อยู่ระหว่าง 0.6 ถึง 1.2)

1.1.5 ระดับการประเมินทุนชุมชนจำแนกตามสถานภาพในชุมชน

ตารางที่ 4.5 ระดับการประเมินทุนชุมชนจำแนกตามสถานภาพในชุมชน

สถานภาพในชุมชน	ระดับการประเมินทุนชุมชน														
	ทุนมนุษย์			ทุนสถาบันครอบครัว			ทุนวัฒนธรรม			ทุนกิจกรรม			ทุนสังคม		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ
ผู้นำชุมชนแบบ ทางการ	3.9	1.2	มาก	3.7	1.1	มาก	3.3	1.0	มาก	3.4	0.9	มาก	3.8	1.0	มาก
ผู้นำชุมชนแบบ ไม่เป็นทางการ	3.0	0.7	มาก	3.2	1.1	มาก	3.4	0.5	มาก	3.0	0.0	มาก	4.0	0.7	มากที่สุด
องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น	3.8	1.1	มาก	3.6	1.1	มาก	3.5	1.0	มาก	3.3	0.8	มาก	3.6	1.1	มาก
ลูกบ้าน	3.8	1.1	มาก	3.6	1.0	มาก	3.4	0.9	มาก	3.3	0.8	มาก	3.7	1.0	มาก
รวม	3.8	1.1	มาก	3.6	1.1	มาก	3.4	1.0	มาก	3.3	0.8	มาก	3.7	1.0	มาก

จากตารางที่ 4.5 ผลการวิเคราะห์ระดับการประเมินทุนชุมชนจำแนกตามสถานภาพในชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการ ประเมินว่าชุมชนมีทุนสังคมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยที่ 4.0

นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการมีประเมินว่าชุมชน ทุนสถาบันครอบครัว ทุนมนุษย์และทุนกิจกรรม อยู่ในระดับน้อยที่สุด คิดเป็น 3.2 3.0 และ 3.0 และมีการกระจายข้อมูลของระดับทุนชุมชนในแต่ละด้านใกล้เคียงกัน (S.D.อยู่ระหว่าง 0.5 ถึง 1.2) แต่การกระจายข้อมูลของทุนกิจกรรมจากผู้นำชุมชนแบบไม่ทางการ มีค่า 0.0 สะท้อนว่า มีความคิดเห็นตรงกันทั้งหมด

1.1.6 ระดับการประเมินทุนชุมชนจำแนกชุมชน

ตารางที่ 4.6 ระดับการประเมินทุนชุมชนจำแนกตามชุมชน

ชุมชน	ระดับการประเมินทุนชุมชน														
	ทุนมนุษย์			ทุนสถาบันครอบครัว			ทุนวัฒนธรรม			ทุนกิจกรรม			ทุนสังคม		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ
โคกสูง	4.4	0.8	มากที่สุด	4.3	0.7	มากที่สุด	3.9	0.8	มาก	4.0	0.8	มากที่สุด	4.4	0.8	มากที่สุด
นครชุม	3.6	1.2	มาก	3.5	1.1	มาก	3.4	1.3	มาก	3.2	0.8	มาก	3.2	0.9	มาก
ป่าแดด	4.1	0.8	มากที่สุด	3.4	0.5	มากที่สุด	3.2	0.5	มาก	3.3	0.5	มาก	3.9	0.8	มาก
โพธิ์ไทร	4.6	0.8	มากที่สุด	3.6	1.0	มากที่สุด	3.2	0.9	มาก	3.3	0.8	มาก	3.1	1.0	มาก
นาตุน	2.8	0.7	ปานกลาง	3.8	0.8	ปานกลาง	3.9	0.9	มาก	2.9	0.4	ปานกลาง	3.0	0.6	มาก
บางแดน	4.0	1.1	มากที่สุด	3.6	0.8	มากที่สุด	3.2	0.5	มาก	3.4	0.6	มาก	4.0	0.9	มากที่สุด
ดอกคำใต้	3.5	1.0	มาก	3.8	1.3	มาก	3.4	1.1	มาก	2.9	0.6	ปานกลาง	3.1	0.9	มาก
เชียงคาน	3.5	1.2	มาก	3.0	0.9	มาก	3.5	0.8	มาก	3.2	0.7	มาก	3.8	1.0	มาก
นาหว้า	4.5	0.7	มากที่สุด	3.2	1.2	มากที่สุด	2.8	0.8	ปานกลาง	4.1	0.8	มากที่สุด	3.7	0.9	มาก
จันเสน	3.3	1.3	มาก	4.1	1.0	มาก	3.6	0.9	มาก	3.0	0.5	มาก	3.0	0.8	มาก
ไทใหญ่	3.9	1.1	มากที่สุด	3.6	0.9	มากที่สุด	3.6	1.0	มาก	3.6	1.0	มาก	3.6	1.0	มาก
ต้นหมิงมี	3.8	1.5	มากที่สุด	4.1	1.4	มากที่สุด	3.4	1.3	มาก	2.8	1.0	ปานกลาง	3.3	1.4	มาก
วังหว้า	2.9	1.1	ปานกลาง	3.6	1.1	ปานกลาง	3.8	0.8	มาก	3.1	0.8	มาก	3.6	1.2	มาก
พระปรางค์	3.5	1.0	มาก	4.1	0.7	มาก	3.7	1.0	มาก	3.3	0.9	มาก	3.6	0.6	มาก
คลองประสงค์	4.4	0.8	มากที่สุด	4.2	0.6	มากที่สุด	3.9	1.0	มาก	3.1	0.9	มาก	3.9	1.0	มาก
บางหลวง	3.6	1.5	มาก	3.5	1.3	มาก	2.9	1.2	ปานกลาง	3.1	1.0	มาก	3.7	1.4	มาก
ไล่โว่	3.8	1.1	มาก	3.9	1.1	มาก	3.1	0.9	มาก	3.4	0.9	มาก	3.6	0.9	มาก
คลองลัดมะยม	3.9	1.0	มาก	4.1	0.9	มาก	3.5	1.0	มาก	3.3	0.9	มาก	3.9	1.2	มาก
ยี่สาร	3.8	1.0	มาก	4.0	1.0	มาก	3.1	0.9	มาก	3.4	1.0	มาก	3.8	0.9	มาก
ต้นตาลพระยาท	4.0	1.1	มากที่สุด	3.6	1.0	มากที่สุด	3.4	0.8	มาก	3.9	0.7	มาก	3.8	0.8	มาก
นาโหนด	4.3	1.4	มากที่สุด	3.6	1.0	มากที่สุด	3.3	1.0	มาก	3.6	1.1	มาก	4.1	1.0	มากที่สุด
ท่าโสม	3.8	0.9	มาก	2.1	0.4	มาก	2.1	0.3	ปานกลาง	3.1	0.4	มาก	5.0	0.0	มากที่สุด
รวม	3.8	1.1	มาก	3.6	1.1	มาก	3.4	1.0	มาก	3.3	0.8	มาก	3.7	1.0	มาก

จากตารางที่ 4.6 ผลการวิเคราะห์ระดับการประเมินทุนชุมชนจำแนกตามชุมชนพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประเมินระดับทุนมนุษย์และทุนสถาบันครอบครัวอยู่ในระดับมากที่สุด ทุนวัฒนธรรม ทุนกิจกรรมและทุนสังคมอยู่ในระดับมาก และมีการกระจายข้อมูลของระดับทุนชุมชนในแต่ละด้านใกล้เคียงกัน (S.D.อยู่ระหว่าง 0.3 ถึง 1.5)

1.2 สภาพการการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน

การศึกษาสภาพการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชนประกอบด้วย เนื้อหาการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ และ กลไกการเรียนรู้ ของชุมชนเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชนใน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านทุนมนุษย์ 2) ด้านทุนสถาบันครอบครัว 3) ทุนวัฒนธรรม 4) ทุนกิจกรรม 5) ทุนสังคมได้ผลการวิเคราะห์ดังนี้

1.2.1 เนื้อหาการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน

เนื้อหาการเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชน ได้แก่ การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง ความเอื้ออาทร ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ทักษะการสื่อสาร ทักษะการดำเนินชีวิต ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม และความสามารถการสร้างองค์ความรู้ ได้ผลการวิเคราะห์ดังนี้

ตารางที่ 4.7 เนื้อหาการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน (จำนวนและร้อยละ)

ทุนชุมชน	จำนวน (N)	จำนวน / ร้อยละ	เนื้อหาการเรียนรู้						
			การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง	ความเอื้ออาทร	ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม	ทักษะการสื่อสาร	ทักษะการดำเนินชีวิต	ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม	ความสามารถสร้างองค์ความรู้
ทุนมนุษย์	2170	จำนวน	547	607	850	890	659	675	668
		ร้อยละ	25.2	28.0	39.2	41.0	30.4	31.1	30.8
ทุนสถาบันครอบครัว	1512	จำนวน	432	444	670	643	499	467	392
		ร้อยละ	28.6	29.4	44.3	42.5	33.0	30.9	25.9
ทุนวัฒนธรรม	980	จำนวน	232	302	402	389	330	294	233
		ร้อยละ	23.7	30.8	41.0	39.7	33.7	30.0	23.8
ทุนกิจกรรม	574	จำนวน	202	230	254	262	193	201	192
		ร้อยละ	35.2	40.1	44.3	45.6	33.6	35.0	33.4
ทุนสังคม	1708	จำนวน	486	424	574	629	444	564	593
		ร้อยละ	28.5	24.8	33.6	36.8	26.0	33.0	34.7
รวม	6944	จำนวน	1899	2007	2750	2813	2125	2201	2078
		ร้อยละ	27.3	28.9	39.6	40.5	30.6	31.7	29.9

จากตารางที่ 4.7 พบว่า เนื้อหาการเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชนทั้ง 5 ด้านในภาพรวม คือ การเรียนรู้ด้านทักษะการสื่อสารมากที่สุด ร้อยละ 40.5 รองลงมา ได้แก่ การเรียนรู้ด้านทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม และการเรียนรู้ด้านทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม ร้อยละ 39.6 และ 31.7 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาเนื้อหาการเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชนในแต่ละทุนชุมชน พบว่า ทุนมนุษย์ คือ การเรียนรู้ด้านทักษะการสื่อสารมากที่สุด ร้อยละ 41.0 รองลงมา ได้แก่ การเรียนรู้ด้านทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม และทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม ร้อยละ 39.2 และ 31.1 ตามลำดับ

ทุนสถาบันครอบครัว คือ การเรียนรู้ด้านทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมมากที่สุด ร้อยละ 44.3 รองลงมา ได้แก่ การเรียนรู้ด้านทักษะการสื่อสาร และ ทักษะการดำเนินชีวิต ร้อยละ 42.5 และ 33.0 ตามลำดับ

ทุนวัฒนธรรมคือ การเรียนรู้ด้านทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมมากที่สุด ร้อยละ 41.0 รองลงมา ได้แก่ การเรียนรู้ด้านทักษะการสื่อสาร และ ทักษะการดำเนินชีวิต ร้อยละ 39.7 และ 33.7 ตามลำดับ

ทุนกิจกรรม คือ การเรียนรู้ด้านทักษะการสื่อสารมากที่สุด ร้อยละ 45.6 รองลงมา ได้แก่ การเรียนรู้ด้านทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม และ ความเอื้ออาทร ร้อยละ 44.3 และ 40.1 ตามลำดับ

ทุนสังคม คือ การเรียนรู้ด้านทักษะการสื่อสารมากที่สุด ร้อยละ 36.8 รองลงมา ได้แก่ ความสามารถการสร้างองค์ความรู้ และ ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ร้อยละ 34.7 และ 33.6 ตามลำดับ

1.2.2 วิธีการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน

วิธีการเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ ศึกษาด้วยตนเอง ฝึกจากประสบการณ์ และเรียนรู้ร่วมกัน ได้ผลการวิเคราะห์ดังนี้

ตารางที่ 4.8 วิธีการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน (จำนวนและร้อยละ)

ทุนชุมชน	จำนวน (N)	จำนวน/ ร้อยละ	วิธีการเรียนรู้			เรียนรู้ร่วมกัน
			ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ	ศึกษาด้วยตนเอง	ฝึกจากประสบการณ์	
ทุนมนุษย์	2170	จำนวน	830	930	927	879
		ร้อยละ	38.2	42.9	42.7	40.5
ทุนสถาบันครอบครัว	1512	จำนวน	488	748	715	511
		ร้อยละ	32.3	49.5	47.3	33.8
ทุนวัฒนธรรม	980	จำนวน	297	416	418	318
		ร้อยละ	30.3	42.4	42.7	32.4
ทุนกิจกรรม	574	จำนวน	230	276	270	245
		ร้อยละ	40.1	48.1	47.0	42.7
ทุนสังคม	1708	จำนวน	677	610	693	681
		ร้อยละ	39.6	35.7	40.6	39.9
รวม	6944	จำนวน	2522	2980	3023	2634
		ร้อยละ	36.3	42.9	43.5	37.9

จากตารางที่ 4.8 พบว่า วิธีการเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชนทั้ง 5 ด้านในภาพรวม คือ วิธีการเรียนรู้จากการฝึกจากประสบการณ์มากที่สุด ร้อยละ 43.5 รองลงมา ได้แก่ การศึกษาด้วยตนเอง และการเรียนรู้ร่วมกัน ร้อยละ 42.9 และ 37.9 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาวิธีการเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชนในแต่ละทุนชุมชน พบว่า ทุนมนุษย์ คือ วิธีการเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเองมากที่สุด ร้อยละ 42.9 รองลงมา ได้แก่ การฝึกจากประสบการณ์ และการเรียนรู้ร่วมกัน ร้อยละ 42.7 และ 40.5 ตามลำดับ

ทุนสถาบันครอบครัว คือ วิธีการเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเองมากที่สุด ร้อยละ 49.5 รองลงมา ได้แก่ การฝึกจากประสบการณ์ และการเรียนรู้ร่วมกัน ร้อยละ 47.3 และ 33.8 ตามลำดับ

ทุนวัฒนธรรมคือ วิธีการเรียนรู้จากการฝึกจากประสบการณ์มากที่สุด ร้อยละ 42.7 รองลงมา ได้แก่ การศึกษาด้วยตนเองและการเรียนรู้ร่วมกัน ร้อยละ 42.4 และ 32.4 ตามลำดับ

ทุนกิจกรรม คือ วิธีการเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเองมากที่สุด ร้อยละ 48.1 รองลงมา ได้แก่ การฝึกจากประสบการณ์ และการเรียนรู้ร่วมกัน ร้อยละ 47.0 และ 42.7 ตามลำดับ

ทุนสังคม คือ วิธีการเรียนรู้จากการฝึกจากประสบการณ์มากที่สุด ร้อยละ 43.5 รองลงมา ได้แก่ การศึกษาด้วยตนเองและผู้เชี่ยวชาญแนะนำ ร้อยละ 42.9 และ 39.6 ตามลำดับ

1.2.3 แหล่งเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน

แหล่งเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชน ได้แก่ ครอบครัว ศาสนสถาน สถานศึกษา เวทีสาธารณะ ได้ผลการวิเคราะห์ดังนี้

ตารางที่ 4.9 แหล่งเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน (จำนวนและร้อยละ)

ทุนชุมชน	จำนวน(N)	จำนวน/ร้อยละ	แหล่งเรียนรู้			
			ครอบครัว	ศาสนสถาน	สถานศึกษา	เวทีสาธารณะ
ทุนมนุษย์	2170	จำนวน	727	924	1127	891
		ร้อยละ	33.5	42.6	51.9	41.1
ทุนสถาบันครอบครัว	1512	จำนวน	520	700	847	452
		ร้อยละ	34.4	46.3	56.0	29.9
ทุนวัฒนธรรม	980	จำนวน	297	426	479	282
		ร้อยละ	30.3	43.5	48.9	28.8
ทุนกิจกรรม	574	จำนวน	198	256	272	279
		ร้อยละ	34.5	44.6	47.4	48.6
ทุนสังคม	1708	จำนวน	533	724	942	742
		ร้อยละ	31.2	42.4	55.2	43.4
รวม	6944	จำนวน	2275	3030	3667	2646
		ร้อยละ	32.8	43.6	52.8	38.1

จากตารางที่ 4.9 พบว่า แหล่งเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชนทั้ง 5 ด้านในภาพรวม คือ แหล่งเรียนรู้จากสถานศึกษามากที่สุด ร้อยละ 52.8 รองลงมา ได้แก่ ศาสนสถานและเวทีสาธารณะร้อยละ 43.6 และ 38.1 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาแหล่งเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชนในแต่ละทุนชุมชน พบว่า

ทุนมนุษย์ คือ แหล่งเรียนรู้จากสถานศึกษามากที่สุด ร้อยละ 51.9 รองลงมา ได้แก่ ศาสนสถานและเวทีสาธารณะร้อยละ 42.6 และ 41.1 ตามลำดับ

ทุนสถาบันครอบครัว คือ แหล่งเรียนรู้จากสถานศึกษามากที่สุด ร้อยละ 56.0 รองลงมา ได้แก่ ศาสนสถานและครอบครัว ร้อยละ 46.3 และ 34.4 ตามลำดับ

ทุนวัฒนธรรมคือ แหล่งเรียนรู้จากสถานศึกษามากที่สุด ร้อยละ 48.9 รองลงมา ได้แก่ ศาสนสถานและครอบครัว ร้อยละ 43.5 และ 30.3 ตามลำดับ

ทุนกิจกรรม คือ แหล่งเรียนรู้จากเวทีสาธารณะมากที่สุด ร้อยละ 48.6 รองลงมา ได้แก่ สถานศึกษาและศาสนสถานร้อยละ 47.4 และ 44.6 ตามลำดับ

ทุนสังคม คือ แหล่งเรียนรู้จากสถานศึกษามากที่สุด ร้อยละ 55.2 รองลงมา ได้แก่ เวทีสาธารณะและศาสนสถานร้อยละ 43.4 และ 42.4 ตามลำดับ

1.2.4 กลไกการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน

กลไกการเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชน ได้แก่ งบประมาณ บุคลากร ฐานความรู้ ความร่วมมือ ได้ผลการวิเคราะห์ดังนี้

ตารางที่ 4.10 กลไกการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน (จำนวนและร้อยละ)

ทุนชุมชน	จำนวน(N)	จำนวน/ร้อยละ	กลไกการเรียนรู้			
			งบประมาณ	บุคลากร	ฐานความรู้	ความร่วมมือ
ทุนมนุษย์	2170	จำนวน	876	1228	978	1020
		ร้อยละ	40.4	56.6	45.1	47.0
ทุนสถาบันครอบครัว	1512	จำนวน	582	873	713	554
		ร้อยละ	38.5	57.7	47.2	36.6
ทุนวัฒนธรรม	980	จำนวน	417	515	455	329
		ร้อยละ	42.6	52.6	46.4	33.6
ทุนกิจกรรม	574	จำนวน	219	355	324	300
		ร้อยละ	38.2	61.8	56.4	52.3
ทุนสังคม	1708	จำนวน	797	898	845	893
		ร้อยละ	46.7	52.6	49.5	52.3
รวม	6944	จำนวน	2891	3869	3315	3096
		ร้อยละ	41.6	55.7	47.7	44.6

จากตารางที่ 4.10 พบว่า กลไกการเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชนทั้ง 5 ด้านในภาพรวม คือ กลไกการเรียนรู้ด้านบุคลากรมากที่สุด ร้อยละ 55.7 รองลงมา ได้แก่ ด้านฐานความรู้ และ ด้านความร่วมมือ ร้อยละ 47.7 และ 44.6 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณากลไกการเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชนในแต่ละทุนชุมชน พบว่า ทุนมนุษย์ คือ กลไกการเรียนรู้ด้านบุคลากรมากที่สุด ร้อยละ 56.6 รองลงมา ได้แก่ ด้านความร่วมมือ และ ด้านฐานความรู้ ร้อยละ 47.0 และ 45.1 ตามลำดับ

ทุนสถาบันครอบครัว คือ กลไกการเรียนรู้ด้านบุคลากรมากที่สุด ร้อยละ 57.7 รองลงมา ได้แก่ ด้านฐานความรู้ และ ด้านงบประมาณ ร้อยละ 47.2 และ 38.5 ตามลำดับ

ทุนวัฒนธรรมคือ กลไกการเรียนรู้ด้านบุคลากรมากที่สุด ร้อยละ 52.6 รองลงมา ได้แก่ ด้านฐานความรู้ และ ด้านงบประมาณ ร้อยละ 46.4 และ 42.6 ตามลำดับ

ทุนกิจกรรม คือ กลไกการเรียนรู้ด้านบุคลากรมากที่สุด ร้อยละ 61.8 รองลงมา ได้แก่ ด้านฐานความรู้ และ ด้านความร่วมมือ ร้อยละ 56.4 และ 52.3 ตามลำดับ

ทุนสังคม คือ กลไกการเรียนรู้ด้านบุคลากรมากที่สุด ร้อยละ 52.6 รองลงมา ได้แก่ ด้านความร่วมมือ และ ด้านฐานความรู้ ร้อยละ 52.3 และ 49.5 ตามลำดับ

1.3 ปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน

ปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชน ได้แก่ งบประมาณที่เพียงพอ การบริหารจัดการที่ดีของผู้นำชุมชน ความรู้ครุภูมิปัญญาของชุมชน ฐานวัฒนธรรมดั้งเดิมความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในชุมชน เทคโนโลยีที่เหมาะสม และความร่วมมือจากเครือข่ายภาคีภายนอกชุมชน นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

ตารางที่ 4.11 ปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน (จำนวนและร้อยละ)

ทุนชุมชน	จำนวน (N)	จำนวน/ ร้อยละ	ปัจจัยการเรียนรู้						
			งบประ มาณที่ เพียงพอ	การบริ หารจั ตการที่ ดีของ ผู้นำ ชุมชน	ความ รู้ครุ ภูมิป ัญญา ของช ุมชน	ฐาน วัฒน ธรรม ดั้งเด ิม	ความ ร่วมม ือจาก ทุกภ าคส่ว นใน ชุมชน	เทค โนโล ยีที่ เหม าสม	ความ ร่วมม ือจาก เครือ ข่าย ภาค ีภาย นอก ชุมชน
ทุนมนุษย์	155	จำนวน	67	66	70	71	80	47	60
		ร้อยละ	43.2	42.6	45.2	45.8	51.6	30.3	38.7
ทุนสถาบัน ครอบครัว	108	จำนวน	30	28	35	27	29	22	29
		ร้อยละ	27.8	25.9	32.4	25.0	26.9	20.4	26.9
ทุนวัฒนธรรม	70	จำนวน	22	18	18	20	21	15	23
		ร้อยละ	31.4	25.7	25.7	28.6	30.0	21.4	32.9
ทุนกิจกรรม	41	จำนวน	13	26	23	26	24	10	20
		ร้อยละ	31.7	63.4	56.1	63.4	58.5	24.4	48.8
ทุนสังคม	122	จำนวน	58	65	58	61	67	19	24
		ร้อยละ	47.5	53.3	47.5	50.0	54.9	15.6	19.7
รวม	496	จำนวน	190	203	204	205	221	113	156
		ร้อยละ	38.3	40.9	41.1	41.3	44.6	22.8	31.5

จากตารางที่ 4.11 พบว่า ปัจจัยการเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชนทั้ง 5 ด้านในภาพรวม คือ ปัจจัยด้านความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในชุมชนมากที่สุด ร้อยละ 44.6 รองลงมา ได้แก่ ปัจจัยด้านฐานวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน และปัจจัยด้านความรู้ครุภูมิปัญญาของชุมชน ร้อยละ 41.3 และ 41.1 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาปัจจัยการเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชนในแต่ละทุนชุมชน พบว่า ทุนมนุษย์ คือ ปัจจัยด้านความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในชุมชน มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ฐานวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ร้อยละ 51.6 และ 45.8 ตามลำดับ

ทุนสถาบันครอบครัว คือ ปัจจัยด้านความรู้ครุภูมิปัญญาของชุมชน มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ งบประมาณที่เพียงพอ ร้อยละ 32.4 และ 27.8 ตามลำดับ

ทุนวัฒนธรรมคือ ปัจจัยด้านความร่วมมือจากเครือข่ายภาคีภายนอกมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ งบประมาณที่เพียงพอ ร้อยละ 32.9 และ 31.4 ตามลำดับ

ทุนกิจกรรม คือ ปัจจัยด้านการบริหารจัดการที่ดีของผู้นำชุมชนและ ฐานวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน มากที่สุด ร้อยละ 63.4 เท่ากัน และ รองลงมา ได้แก่ ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในชุมชน ร้อยละ 58.5

ทุนสังคม คือปัจจัยด้านความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในชุมชนมากที่สุด และ รองลงมา ได้แก่ การบริหารจัดการที่ดีของผู้นำชุมชน ร้อยละ 54.9 และ 53.3 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน

จากการวิเคราะห์การศึกษาสภาพและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชน ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างจากชุมชนที่มีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ที่มีโครงการร่วมกับหน่วยงานของกระทรวงวัฒนธรรมและแผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ (ศสส.) และการศึกษาในโรงเรียน (กศน.) จำนวน 22 ชุมชน โดยวิเคราะห์ผลแบบสอบถามของผู้นำชุมชน และคนในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จากนั้นนำผลการวิเคราะห์ดังกล่าวส่งให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน พิจารณาผลเพื่อประกอบการเลือกชุมชนที่มีทุนชุมชนสูง โดยเลือกชุมชนที่มีความถี่สูงสุด จากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ **ชุมชนโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี**

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลร่วมกับทำการศึกษาจากเอกสารวิชาการ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิทยานิพนธ์และบทความ และเอกสารอื่นๆ นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม การสังเกต รวมทั้งสัมภาษณ์คนในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ ผู้นำทางการ ผู้นำไม่เป็นทางการ ครูภูมิปัญญา ครู จำนวน 6 คน เพื่อสร้างประเด็นการสนทนากลุ่ม (focus group) โดยคัดเลือกผู้ร่วมสนทนากลุ่มจากชุมชน ได้แก่ แกนนำชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ครู ครูภูมิปัญญา และเยาวชน ในชุมชน เพื่อวิเคราะห์การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน มีระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นระยะเวลา 6 เดือน (ธันวาคม 2556 – มิถุนายน 2557) แต่เป็นการลงพื้นที่เดือนละ 4-5 วัน โดยเป็นการทำความเข้าใจ สัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูลชุมชนควบคู่ไปกับการดำเนินการวิจัย จากนั้นนำเสนอแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีประเด็นการนำเสนอ ได้แก่ สภาพพื้นฐานของชุมชน กระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สภาพการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และกระบวนการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชนดังนี้

2.1 สภาพพื้นฐานของชุมชน

ชุมชนโคกสูง ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี แบ่งเขตการปกครองเป็น 11 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ 1 – 7 บ้านโคกสูง หมู่ 8 บ้านเขาขวาง หมู่ 9 บ้านคันทาหิน หมู่ 10 บ้านห้วยยาง หมู่ 11 บ้านวังทอง ทุกหมู่บ้านจะมีวิถีชีวิตที่ใกล้เคียงกัน รักษาอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งในเรื่องภาษา อาหารพื้นบ้าน การแต่งกาย ความเชื่อ โดยมีคนเฒ่าคนแก่และแกนนำชุมชนพยายามชักจูง เด็กในชุมชนให้ช่วยกันอนุรักษ์วิถีชีวิตเชิงชาติพันธุ์แบบดั้งเดิมไว้ พยายามปลูกฝังให้เด็กเห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรม แต่หมู่ 8 เป็นหมู่ที่มีชาวบ้านต่างถิ่นมารวมกัน เช่น สระบุรี ลพบุรี นครราชสีมา ชัยภูมิ จึงทำให้วิถีชีวิตเริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยมากขึ้น

"...ชาวบ้านหมู่ 8 เป็นคนี่อื่น แล้วมาอาศัยอยู่ที่นี่ ไม่ใช่คนไทยเบ็ง ได้แก่ สระบุรี ลพบุรี มีทั้งยวน ทั้งลาว ปนกัน..."

(ผู้ใหญ่บ้านสมพร เพ็ชรพลอย, สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2557)

คนที่อยู่ในตำบลโคกสูงเป็นกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตที่เรียกว่า “ไทยเบ็ง” เป็นกลุ่มชนพื้นถิ่นกลุ่มหนึ่งที่ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสัก อำเภอพัฒนานิคม อำเภอยี่งอ อำเภอโคกสำโรงและอำเภอสระโบสถ์ จังหวัดลพบุรี และยังตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในจังหวัดอื่นๆอีก ได้แก่ อำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรี อำเภอศรีเทพ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดชัยภูมิ (ภูธร ภูมะธนะ, 2542) เบ็ง ตรงกับคำว่า บ้าง ในภาษาไทยภาคกลาง ไทยเบ็งก็คงจะหมายถึง เป็นไทยอยู่บ้างเหมือนกันคือส่วนหนึ่งเป็นไทย ส่วนหนึ่งเป็นเผ่าอื่น เช่น อาจจะเป็นลาว หรือเขมร หรือยวน ผสมอยู่ (สรเชต วรรคามวิชัย, 2539 อ้างถึงในรายงานการศึกษาเรื่องมรดกวัฒนธรรมไทยเบ็ง ลุ่มแม่น้ำป่าสักในเขตที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนป่าสัก, 2542) อาจจะเป็นเพราะคนกลุ่มนี้ใช้คำว่า เบ็ง ปะปนกันในการพูดจาเสมอ เช่น ภาษาไทยภาคกลางพูดว่า ขอไปด้วย ชาวไทยเบ็งจะพูดว่า ขอไปเบ็ง เป็นต้น และพื้นที่ของกลุ่มไทยเบ็งอยู่ในเขตรอยต่อของภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีเส้นทางติดต่อระหว่างภูมิภาคทั้งสอง ผู้คนที่อาศัยในพื้นที่แถบนี้มีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนตน เป็นลักษณะวัฒนธรรมผสมผสานระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง เพราะเป็นชุมชนที่มีปฏิสัมพันธ์กับทั้งสองภูมิภาค และอาศัยมายาวนานตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี คือกลุ่มของชาวไทยเบ็งที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมคล้ายกลุ่มชนไทยภาคกลาง โดยมีคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน ประมาณ 50 คน ที่เล็งเห็นถึงความเป็นชาติพันธุ์ของชุมชนที่สามารถช่วยกันอนุรักษ์ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ภาษา การแต่งกาย อาหารการกิน การสร้างที่อยู่อาศัย

นามสกุล ความเชื่อ การละเล่น เพลงพื้นบ้าน เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ รวมทั้งการทอผ้าขาวม้า และการทอถุงย่าม เพื่อใช้เองโดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1.1 ภาษา ชาวไทยเบ็ญมีภาษาพูดคล้ายกับภาษาไทยภาคกลาง แต่มีเสียงเหน่อ และนิยมลงท้ายประโยคด้วยคำว่า “เบ็ญ ต็อก เหว่ย เต้อ” มีผู้เรียกภาษานี้ว่า ภาษาไทยเบ็ญ เช่น รี หมายถึง ไซ้ไหม กะแหรง หมายถึง ถังต้กน้ำ กก หมายถึง ต้นไม้

“รี หมายถึง ไซ้ไหม , กะแหรง หมายถึง ถังต้กน้ำ , กก หมายถึง ต้นไม้ ในปัจจุบัน เด็กก็มีการใช้ภาษา โคนสูงอยู่บ้าง บางอย่างก็นำมาดัดแปลงกับภาษาในปัจจุบัน”

(เมื่อ น พฤษศสสูง, สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2556)

2.1.2 นามสกุล ชาวไทยเบ็ญ จะมีนามสกุล ที่ขึ้นต้น หรือ ลงท้ายด้วยคำว่า “สูง” เช่น อ่อน สูง เอ้อสูง โคนสูง สูงอยู่

“นามสกุลส่วนใหญ่ของคนที่นี่ ลงท้ายด้วยสูง ขึ้นด้วยสูง เช่น อ่อนสูง ยอดสูง สูงอยู่ สูงเขียว”

(ประทีป อ่อนสูง, สัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2556)

2.1.3 การแต่งกาย เอกลักษณะการแต่งกายของชาวไทยเบ็ญบ้านโคนสูง ผู้หญิงนิยมสวมเสื้อกระโจม (เสื้ออีหัว) นุ่งผ้าโจงกระเบนสีพื้น ไว้ผมทรงดอกกระพุ่ม ในโอกาสไปทำบุญหรือร่วมงานสำคัญนิยมใช้ผ้าขาวม้าพาดบ่าเป็นสไบ ผู้ชายสวมเสื้อผ้าปานคอกลมแขนสั้น นุ่งผ้าโจงกระเบนสีพื้น คาดผ้าขาวม้าที่เอว ซึ่งในปัจจุบันการแต่งกายดังกล่าวเป็นที่นิยมของชาวไทยเบ็ญอายุ 60 ปีขึ้นไป ส่วนคนหนุ่มสาวนิยมแต่งกายตามยุคสมัย และชาวไทยเบ็ญตำบลโคนสูง แทบทุกครัวเรือน และทุกวัยไม่ว่าจะเป็นวัยเด็ก วัยหนุ่มสาว จนถึงวัยผู้สูงอายุ ปัจจุบัน ยังใช้ยามเป็นของใช้คู่กาย สำหรับใส่ของเครื่องใช้ส่วนตัว พร้อมทั้งเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนรักในถิ่นเกิดไม่อายุที่ว่าจะต้องสะพายย่ามใส่หนังสือแทนการใช้กระเป๋าหนังไปโรงเรียน ตลอดจนผู้บริหารสถานศึกษาในพื้นที่ตำบลโคนสูง ก็เห็นความสำคัญดังกล่าว ได้ส่งเสริมให้นักเรียน นักศึกษาในพื้นที่ใช้ยาม ที่สร้างสมสืบทอดมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งเป็นการลดการใช้ถุงพลาสติก

“คนแก่ ผู้หญิง ใส่เสื้อผ้าเดี่ยวเล็กๆ เรียกว่า เสื้ออีหัว อีแปะ นุ่งโจงกระเบน ตัดผมทรงดอกกระพุ่ม สะพายย่าม มีผ้าขาวม้าพาดบ่า ผู้ชาย เสื้อคอกลม ตัดกระพุ่ม 3 เม็ด ใส่กางเกงเล สมัยก่อน คนมีเงินจะนุ่งผ้าม่วง ผ้า ไหม นุ่งกระโจม คล้ายๆลิเก เวลาจัดกิจกรรมจะให้คนแก่แต่งตัวที่บ้าน”

(เมื่อน พฤษศสฺง, สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2556)

2.1.4 อาหารพื้นบ้าน อาหารในแบบวิถีไทยเบ็งโคกสฺงเป็นอาหารที่หากินได้ง่ายในท้องถิ่นตามฤดูกาล เช่น ฤดูฝน กินอั้ง กินแย้ เป็นอาหาร กึ่งภาคกลางกึ่งภาคอีสาน ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ ผักหาตามไร่ร่นา เช่น พืชที่เรียกว่า เปรอะ การปรุงอาหารเป็นวิธีการปรุงแบบง่ายๆ ไม่นิยมรับประทานอาหารใส่กะทิ แกงป๋านิยมใส่ปลาร้ากับข้าวคั่ว เวลาทานพริกกับเกลือ จะมีเกลือ มีพริก ป่น ทานเวลาไปป่า ไปนา ไปไร่ แต่ก่อนน้าไปตองมาบูนผ้าขาวม้า ผ้าขาว แล้วไปหาผักกินข้างหน้าตามท้องนา มีกระเทียม ใบมะกรูด เม็ดกำจัด เพื่อเพิ่มความหอม ไม่น้าตาล แต่ใส่เกลือเม็ดตำให้ละเอียด ไว้ทานกับอาหารว่าง หรือทานกับข้าวสวย อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยเบ็งคือ แกงหัวลาน แกงสามสิบ แกงบุก ต้มไก่เครื่องตำพริกเกลือ แกงมันนง คั่วไ้เอ็บหน่อไม้ส้ม ต้มอั้ง แกงแย้ ใส่เปราะ ลาบปลาภา แกงไข่น้ำ เป็นต้น คนไทยเบ็งมักจะทำกับข้าวเย็นเพียงอย่างเดียว จากนั้นจะนำไปแบ่งญาติ อีกหลายบ้านเพื่อแลกเปลี่ยนกับข้าวกัน สร้างความผูกพันระหว่างญาติพี่น้อง ปัจจุบันชาวไทยเบ็งบางส่วนออกไปรับจ้างทำงานนอกหมู่บ้าน วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนกับข้าว ก็เริ่มน้อยลง เรียกว่าการกินข้าวล่อ การกินแบบดั้งเดิมสมาชิกในครอบครัวจะกินพร้อมกัน นั่งล้อมวงกับพื้นในครัว หรือนั่งที่นอกชาน เพื่อเป็นการถามไ้สารทุกข์ สุกดิบภายในครอบครัว การกินจะใช้วิธีการที่ชาวบ้านเรียกว่า การเป็บข้าว คือการกินข้าว โดยใช้มือเป็บ ไม่น้ซ้อ คนแก่ที่อายุมากๆ บางคนการเป็บข้าวอยู่ ลูกหลานชาวโคกสฺงในปัจจุบันใช้ช้อนกินข้าว ใช้ขันต้มน้ำ

“มีรสชาติจัด มีข้าวคั่วเป็นหลัก เช่น แกงไก่บ้าน ลาบปลาตุก แกงขี้เหล็ก ใส่ใบหญ้านาง คล้ายๆ แกงเปอะ ใส่ปลาร้า มีพืชเรียกว่า กำจัด ที่เป็นของโคกสฺง เท่านั้น ถ้ามีงานเลี้ยง จะต้องทำอาหารเลี้ยงเป็นของพื้นเมืองหนึ่งว้ รสชาติคล้ายๆอีสาน แต่จะไม่เหมือน รสจัดกว่า กินอาหารตามฤดูกาล เช่น ฤดูฝน มี อั้ง แย้”

(เพทยา แก้วมณี, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2557)

“อาหารการกิน กึ่งกลางกึ่งอีสาน ทานอาหารรสจัด เค็ม เปรี้ยว เผ็ด ไม่กิน
แกงกะทิ ผัด ทอด ไม่นิยม แกงปานิยมใส่ปลาร้า ข้าวคั่ว พริกกับเกลือ มี
เกลือ มีพริกป่น มีกระเทียม ใบมะกรูดสดๆ เม็ดกำจัด เพื่อเพิ่มความหอม ไม่
ใส่น้ำตาล แต่ใส่เกลือเม็ดทำให้ละเอียด ไว้ทานกับอาหารว่าง ทานกับข้าว
สวย

(แสง เทียมโคกกรวด, สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2556)

2.1.5 การละเล่นพื้นบ้านและเพลงพื้นบ้าน ชาวไทยเบ็ญจโคกสูงจะนิยมเล่น การละเล่น
เฉพาะในช่วงเทศกาลตรุษสงกรานต์ เนื่องจากเวลาอื่นๆ ชาวบ้านประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ ใน
เทศกาลตรุษสงกรานต์ชาวบ้านจะเล่นกันอย่างเต็มที่ โดยมีการละเล่นที่นิยม ได้แก่ ช่วงดอกไม้ (แห่
ดอกไม้) เล่นเข้านางเชือก เข้านางส้อม เข้านางข้าง เข้านางควาย เข้านางปลา เล่นชักกะเย็ด (ชักกะเย่อ)
เล่นห่ม เล่นลูกช่วง ลิงชิงหลัก เล่นม้าส่งเมือง เล่นผ้าซุกมอญ (มอญซ่อนผ้า) เล่นวิ่งชิงธง เล่นเป็ยริบ
เล่นแม่กระชิบ เล่นวิ่งว่าว เป็นต้น และเพลงพื้นบ้านมีทั้งประเภทที่ให้อารมณ์สนุกสนาน ครึกครื้น
โดยใช้เครื่องดนตรีประกอบจังหวะ เช่น เพลงรำไท่น แต่เพลงพื้นบ้านบางชนิดให้อารมณ์แก่ผู้ฟังจาก
ปฏิภาณไหวพริบของผู้ขับร้องที่คิดเนื้อเพลงขึ้นสดๆ ใช้โต้ตอบหรือเกี้ยวพาราสี เช่น เพลงหอมดอกมะ
ไฟ เพลงพวงมาลัย เพลงระบำบ้านไร่ เพลงโนเนน เพลงพิชฐาน เพลงข้าเจ้าหงส์ และเพลงโคราช เป็น
ต้น สำหรับเพลงพื้นบ้านอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของบ้านโคกสูงโดยเฉพาะซึ่งที่อื่นไม่มี ได้แก่
การเล่นเพลงดอกมะไฟ เพลงข้าเจ้าหงส์ เพลงแห่นาค ส่วนเพลงอื่นๆ ที่เล่นเหมือนกับที่อื่นและนิยม
เล่นกันคือ เพลงโคราช และเพลงรำไท่น จะมีการจัดกิจกรรมที่พิพิธภัณฑ์ไทยเบ็ญจ เป็นศูนย์รวมของคน
3 วัยให้เข้ามาร่วมทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อสร้างความสนุกสนานและ สร้างความสามัคคีในชุมชน คน
ที่มาเข้าร่วมส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุและเยาวชนในชุมชน ร้อยละ 50 ขึ้นไปของคนในชุมชน และวัย
ทำงานที่ทำงานนอกพื้นที่ บางเทศกาลก็เข้าร่วมด้วยเช่นกัน ขึ้นอยู่กับโอกาสและเวลา

“การละเล่นพื้นบ้าน นิยมความเป็นโคราช ปากช่อง ฟังเพลงโคราช ร้อง
เพลงโคราช เพลงระบำบ้านไร่ เพลงแห่นาค เพลงพวงมาลัย เพลงรำไท่น
เพลงหอมดอกมะไฟ”

(กุลเกื้อ เอื้อสูง, สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2556)

2.1.6 การประกอบอาชีพ ในช่วงที่ก่อนถูกผลกระทบจากเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ จะสัมพันธ์
กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เพราะลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ดอนชายเขา มีแม่น้ำไหลผ่านและมี
ลักษณะภูมิอากาศร้อน ชุ่มชื้น ฤดูฝน ฝนตกชุก ฤดูหนาวมีอากาศหนาวเย็น และฤดูแล้งอากาศจะ
ร้อนจัดลักษณะทางธรรมชาติเช่นนี้ ทำให้ประชากรประกอบอาชีพทำนา ทำไร่อ้อย ข้าวโพด ข้าวฟ่าง
กันเป็นจำนวนมาก มีการทำนาข้าวเพื่อบริโภค มีการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ วัวเนื้อ ควาย เป็นต้น หลังจาก
ถูกผลกระทบจากเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ การประกอบอาชีพของชุมชนได้เปลี่ยนไป ไม่มีที่ทำนา ทำไร่ ที่

เลี้ยงสัตว์ คนหนุ่มสาวรุ่นใหม่เข้าทำงานโรงงานในเขตใกล้เคียงและกรุงเทพมหานคร การโยกย้ายไปตั้งถิ่นฐานใหม่ของชุมชนไทยเบ็ญแกบลุ่มแม่น้ำป่าสักที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนในลักษณะต่างคนต่างไป หรือมีการรวมตัวกันบ้างเพียงกลุ่มเล็กๆ เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มจึงค่อยๆ สูญหายไป

“อดีตชุมชนทำนา ทำไร่อ้อย ทำมันสำปะหลัง ปัจจุบันรับจ้าง ทำงานโรงงาน”

(เมื่อน พฤกษ์สลุง, สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2556)

2.1.7 โรงเรียน ตำบลโคกสลุงมีโรงเรียนทั้งหมด 5 โรงเรียน มีจำนวน 4 โรงเรียนเปิดสอนชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้แก่ โรงเรียนวัดโคกสลุง โรงเรียนวัดหนองตามิ่ง โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 100 โรงเรียนบ้านเขาขวาง และ เปิดสอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 จำนวน 1 โรงเรียน ได้แก่ โคกสลุงวิทยา เด็กนักเรียนในชุมชนจะเรียนระดับอนุบาลและระดับประถมศึกษา ในโรงเรียนที่ใกล้บ้าน จาก 4 โรงเรียนในชุมชน และในระดับชั้นมัธยมศึกษาส่วนใหญ่จะมาเรียนที่โรงเรียนโคกสลุงวิทยา และมีบางส่วนจะเดินทางไปเรียนที่โรงเรียนประจำอำเภอ โดยมีรถประจำ คอยรับส่ง

“ในชุมชนมีโรงเรียนประถม 4 โรงเรียน มัธยม 1 โรงเรียน มีเด็กประมาณ 400 คน เป็นโรงเรียนประจำตำบล ทุกโรงเรียนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี”

(ประทีป อ่อนสลุง, สัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2556)

“เด็กมัธยม มาเรียนในชุมชน ส่วนใหญ่ 95% เรียนในชุมชน ระดับชั้นประถม แต่ละโรงเรียนมีประมาณ 1-2 คน ที่ไม่เรียนต่อมัธยมในชุมชน”

(เพทาย แก้วมณี, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2557)

2.1.8 พิพิธภัณฑไทยเบ็ญ ชุมชนโคกสลุงมีพิพิธภัณฑไทยเบ็ญ สาเหตุมาจากเมื่อมีการสร้างเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ส่งผลให้กระแสน้ำตื้นเขินหลังไหลเข้ามาสู่บ้านโคกสลุงอย่างรวดเร็ว ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านจึงร่วมกันหาแนวทางในการฟื้นฟูประเพณี และวัฒนธรรมของชาวไทยเบ็ญขึ้นมาใหม่ คือการจัดตั้ง "พิพิธภัณฑพื้นบ้านไทยเบ็ญ โคกสลุง" พิพิธภัณฑนี้ ประกอบด้วยเรือนไทยเบ็ญจำลอง ที่น่าเฝงใจของต้นค้อ ซึ่งมีลักษณะคล้ายทางมะพร้าวหรือปาล์ม มาสานเป็นฝาเรือน เรียกว่าเรือนฝาค้อ ภายในเรือนจัดเป็นห้องต่างๆ จำลองบรรยากาศให้เหมือนกับการอยู่อาศัยจริง ใต้ถุนเรือนจะเป็นที่แสดงเครื่องมือหาปลา เครื่องมือดักสัตว์ และหัตถกรรมจากไม้ไผ่ ส่วนเฝงอีกสองหลังปลูกไว้จัดแสดง

เครื่องมือเกี่ยวกับการทำนา เช่น ไถ ครกตำข้าว พิพิธภัณฑสถานตั้งอยู่ตรงข้ามโรงเรียนโคกสูง ซึ่งในปัจจุบัน เป็นลานวัฒนธรรมที่ใช้เป็นสถานที่ในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน กลายเป็นเครื่องมือชิ้นใหม่ในการแสดงตัวตนของชาวไทยเบิ่ง

2.2 กระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

กระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น แบ่งออกเป็น 3 ช่วงได้แก่ ช่วงการเตรียมการ ช่วงการดำเนินการ และช่วงการประเมินผลและเผยแพร่ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.2.1 ช่วงการเตรียมการ

ชุมชนโคกสูงอาศัยบริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสัก เป็นชุมชนที่มีลักษณะทางวัฒนธรรมแบบผสมผสาน กล่าวคือเป็นชุมชนที่มีทั้งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะของตน ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนป่าสัก เนื่องจากการโยกย้ายไปตั้งถิ่นฐานใหม่ของคนในชุมชนไทยเบิ่งในลักษณะต่างคนต่างไป หรือมีการรวมตัวกันบ้างเพียงกลุ่มเล็กๆ (สุรชัย เสือสูงเนิน, 2548) การรวมตัวของกลุ่มชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเกรงว่าวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมจะเลือนหายไป โดยมีแกนนำที่สำคัญ 3 คน คือ ครูสุรชัย (นายสุรชัย เสือสูงเนิน - หนึ่งในคณะวิจัยที่ร่วมเก็บข้อมูลจากคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนตำบลโคกสูง) อดีตผู้ใหญ่บ้านอืด (นายกุลเกื้อ เอื้อสูง) และ นายประทีป โคกสูง (ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลโคกสูง) พูดคุยกันถึงผลกระทบจากการเข้ามาของเขื่อนป่าสักซึ่งอาจจะมีผลทำให้ชุมชนล่มสลาย เนื่องจากพื้นที่ทำมาหากินส่วนหนึ่งถูกน้ำท่วม ผู้คนในชุมชนบางส่วนต่างพากันอพยพย้ายถิ่นออกไป รวมทั้งหาวิธีกันว่าจะทำอย่างไรที่จะทำให้ชาวโคกสูงไม่ลืมรากเหง้าและวิถีชีวิตดั้งเดิมของตนเอง ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่มีสิ่งดีงามมากมาย มีความเป็นญาติพี่น้อง มีวัฒนธรรมที่โดดเด่นหลายอย่าง และทำให้ผู้คนในชุมชนยังคงรักษาสิ่งที่ดีๆ เหล่านี้ไว้ ชาวบ้านจึงรวมตัวกันทำประชาพิจารณ์ในปี พ.ศ. 2541 และตกลงกันก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน ไทยเบิ่งโคกสูงขึ้น เพื่อแสดงอัตลักษณ์และพยายามรักษาวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมไว้ให้ลูกหลานสืบต่อ ในจังหวะที่เริ่มมีแนวคิดเรื่องการก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านไทยเบิ่งเกิดขึ้นนั้น ได้มีกองทุนเพื่อสังคม (Social Investment Fund) ภายใต้โครงการลงทุนเพื่อสังคม (Social Investment Project) เข้ามาในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่อืดซึ่งเป็นหนึ่งในแกนนำได้มีโอกาสเข้าไปเรียนรู้ร่วมกับโครงการดังกล่าว โดยขอรับการสนับสนุนจากกองทุนเพื่อสังคม ก่อสร้างจนแล้วเสร็จ พิพิธภัณฑสถานเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2543 ซึ่งภายในพิพิธภัณฑสถาน จัดทำเป็นเรือนฝาค้อ จัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากิน จัดแสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เช่น ห้องคร้ว ห้องนอน ยุงข้าว เป็นต้น

“เชื่อนป่าสักทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยน ที่ดินทำกินส่วนหนึ่งถูกน้ำท่วม ได้ค่าเวนคืนจากน้ำท่วม ที่ทำมาหากินไม่มี คนใช้เงินไม่เป็น ไปซื้อรถ ปลุกบ้านใหม่ สุดท้าย เงินหมด รวยชั่วคราว ทุกครอบครัวมีรถ เกิดการทะเลาะกันในครอบครัว”

(กุลเกื้อ เอื้อสรวง, สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2556)

การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน มีเป้าหมายเพื่อต้องการให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ต้องการให้ทุกคนในชุมชน ทุกครอบครัวในชุมชนมีความสุข อยู่ร่วมกันแบบเอื้ออาทร มีความรู้สึกปลอดภัยเมื่ออยู่ในชุมชน หลักการที่สำคัญคือ ต้องการให้ทุกคนในชุมชนช่วยเหลือเกื้อกูลกันแบบวัฒนธรรมดั้งเดิม ไม่ต้องไปหวังพึ่งพิงจากภายนอก โดยตั้งวัฒนธรรมเก่าๆ กลับมาใช้ โดยทำการระดมสมองคนในชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในด้านต่างๆ จากขั้นตอนการวางแผน ทำให้คนในชุมชน ได้ดึงความสามารถของตนเองที่มีอยู่ ออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทำให้ตระหนักเห็นคุณค่าของตนเองในการที่กล้าแสดงความคิดเห็นต่างๆ ชุมชนมีการวางแผนงานติดต่อประสานงานกับคนในชุมชนที่เกี่ยวข้อง ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมทำกิจกรรม เช่น ประสานงานกับกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน ครูภูมิปัญญา เนื่องจากเห็นว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่อยู่บ้านเลี้ยงหลาน เพราะลูกๆ ออกไป จึงชวนให้ผู้สูงอายุออกมาร่วมทำกิจกรรม ชุมชนจึงชักชวนให้เข้ามาร่วมฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ถ้าหากไม่รักษาไว้อนาคตคนรุ่นลูกหลานอาจจะไม่รู้จักและหมดโอกาสที่จะได้เล่นและสัมผัส

“เป็นแกนนำ เปิดเวทีพูดคุย เป็นทางการบ้าง ไม่เป็นทางการบ้าง เปิดเวทีรับฟังความคิดเห็น ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกัน ภาครัฐ เช่น หน่วยงาน ครู โดยมีแกนนำชุมชนเป็นตัวกลาง คอยประสานงานผลักดันนโยบายเรื่องการจัดการศึกษาบนฐานชุมชนไปสู่อบต. โดยชุมชนเอง”

(แสง เทียมโคกกรวด, สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2556)

2.2.2 ช่วงการดำเนินการ

การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนมีการคำนึงถึงการบูรณาการทรัพยากร ทั้งในด้านทรัพยากรบุคคล วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ โดยทำการบริหารงานตามแผนที่วางไว้ ผ่านกิจกรรมหลักสูตรท้องถิ่นในชุมชน โดยมีแกนนำชุมชนเป็นหลักในการเชื่อม ในการดำเนินการ มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นบนฐานชุมชนขึ้น ได้แก่ การจัดทำหลักสูตรอาหารพื้นบ้าน การส่งเสริมอาหารพื้นบ้านในชุมชน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ จะทำให้ได้รับความสุข ภายใต้วิถีชีวิตที่เรียบง่าย และรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ให้เกิดคุณค่ามากที่สุด ทั้งในส่วนของการอนุรักษ์ ได้แก่ การจัดทำ

พิพิธภัณฑสถาน รำโทน อาหารพื้นบ้าน การแต่งกาย การใช้ยาม ของเล่นพื้นบ้าน ภาษา การฟื้นฟู ได้แก่ เริ่มจัดงานลานวัฒนธรรม จัดงานวัฒนธรรมสัญจร มหกรรมหลักสูตรท้องถิ่น ตลาดนัดศิลปวัฒนธรรม สืบสาน นำคนเฒ่าคนแก่มาสอน จัดห้องเรียนภูมิปัญญา พัฒนามาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ถ่ายทอดจาก ครูภูมิปัญญาไปสู่เด็กและเยาวชน การพัฒนา โดยการจัดทำค่ายเยาวชน ค่ายพี่เลี้ยง ค่ายแกนนำ มีการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม ชุมชนมีการใช้หลักสูตรท้องถิ่น เป็นเครื่องมือในการขยายความร่วมมือ ทุกโรงเรียน ประสานครูภูมิปัญญา ให้เข้าไปสอนในโรงเรียน ชุมชนเป็นคนจัดหลักสูตรท้องถิ่น ต้องอาศัยความร่วมมือจากโรงเรียน มีการจัดชั่วโมงสอนให้ครูภูมิปัญญา เข้าไปสอนในเรื่อง สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น บางโรงเรียนขาดครูภูมิปัญญา ชุมชนจึงนำครูภูมิปัญญาเข้าไปช่วย ไปช่วยในเรื่องของ กระบวนการเรียนการสอนที่เกิดขึ้น ในส่วนของของเล่นพื้นบ้าน พยายามที่จะสอดแทรกเข้าไปใน ครอบครัว และชุมชนต้องไปทำความเข้าใจกับครอบครัวให้ดีๆ มาเข้าร่วมกิจกรรม เน้นกิจกรรมที่ทำได้ง่ายๆ ครอบครัวสามารถมีส่วนร่วมได้ โดยกลับไปเล่าให้ครอบครัวฟังว่าเรามาทำประโยชน์อะไร ให้กับชุมชนบ้าง ต้องมีใจรัก จึงเกิดความผูกพันระหว่างครอบครัว โรงเรียน และชุมชนขึ้น และมีการจัดกิจกรรมการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่ลานวัฒนธรรม เพื่อให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น จะได้ตระหนักเห็นคุณค่าของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สะท้อนถึงรากเหง้าของชุมชน ที่ยังคงดำรงอยู่ต่อไป

“ใช้หลักสูตรท้องถิ่น เป็นเครื่องมือในการขยายความร่วมมือ ทุกโรงเรียนถือว่าประสบความสำเร็จ แต่ระดับความเข้มข้นของแต่ละโรงเรียนแตกต่างกัน ประสานครูภูมิปัญญา งบประมาณมี หลักสูตรมี ถึงขั้นตอนนำไปใช้ ชุมชนเป็นคนจัดหลักสูตรท้องถิ่น แต่การเรียนรู้ โรงเรียนเป็นคนจัดทำ มีโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายแล้ว 1 โรงเรียนแต่อาจต้องมีโรงเรียน ประถมอาจเกิดปัญหาในเรื่องของงบประมาณยังไม่เพียงพอ ชุมชนจึงจัดสรรไปช่วยเหลือ โรงเรียนต้องการให้หลักสูตรนี้เข้าไปสอน”

(ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลโคกสูง, สนทนากลุ่มวันที่ 2 เมษายน 2557)

2.2.3 ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่

การประเมินผลและการเผยแพร่การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนมีการจัดให้อยู่ในรูปแบบหลักสูตรท้องถิ่น จัดเป็นรายวิชาในสถานศึกษา โดยมีคนเฒ่าคนแก่เป็นผู้ถ่ายทอดทั้ง เรื่องของการทำอาหารพื้นบ้าน การทอผ้า การจักสาน งานประดิษฐ์ต่างๆ ให้กับเด็กและเยาวชน รวมไปถึงคนรุ่นใหม่ในชุมชนที่สนใจ ร่วมกับการจัดกิจกรรมลานวัฒนธรรม ลานชุมชน เพื่อเป็นเวทีให้กับคนที่ได้เรียนรู้จากครูภูมิปัญญาได้มีโอกาสฝึกฝนทักษะและจัดแสดงผลงานส่งผลให้มีคนที่น่าสนใจ ความรู้จากห้องเรียนภูมิปัญญาไปสร้างรายได้เสริมให้กับตนเองได้ และมีการจัดหาผู้สืบทอดกิจกรรม

การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อสืบสานต่องานในชุมชน ซึ่งการหาผู้สืบทอดการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สามารถทำได้ ดังนี้

(1) ชุมชนประสานงานกับทางโรงเรียนมีค่ายเด็กและเยาวชนที่ทำทุกปี เช่น ค่ายรวมพลังรักถิ่น ทำให้เด็กเกิดความรักใคร่ สามัคคีกัน เพื่อดูภาวะผู้นำ ที่จะสามารถสืบทอดโครงการนี้ต่อไปได้

(2) ชุมชนเพิ่มจำนวนกลุ่มแกนนำ และพัฒนาศักยภาพในการขับเคลื่อนงาน โดยให้แกนนำที่เคยร่วมงานอยู่แล้ว ได้มีโอกาสไปแลกเปลี่ยนการเรียนรู้เพื่อเปิดมุมมองใหม่ๆ ในเวทีต่างๆ

(3) โรงเรียนจัดทำค่ายค่ายสืบสานภูมิปัญญา มีการพูดคุยกับเด็กที่สนใจงานวัฒนธรรม โดยที่เป้าหมายคือกลุ่มสนใจ แกนนำชุมชนขออนุญาตครูไปคุยกับเด็ก โดยจะมีการนำรุ่นที่ไปคุยในค่ายจะดูว่าเด็กคนไหนมีความสนใจในด้านสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงทำค่ายพี่เลี้ยง เพื่อต่อยอดส่งเสริมให้เพิ่มขีดความสามารถของเด็กมากยิ่งขึ้น

“คิดว่าหลักสูตรท้องถิ่นเป็นเป้าหมายใหญ่ที่จะนำไปสู่ท้องถิ่น เป็นงานที่รวมพลังทางสังคม ที่จะให้หลายๆ หน่วยงานมาร่วมกัน เช่น หน่วยงานใหญ่ของจังหวัด ให้เห็นถึงความสำคัญและคำนึงถึงประโยชน์ของการพัฒนา”

(เมื่อน พงษ์สกุล, สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2556)

จากนั้นแกนนำชุมชน นักรู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มาประชุม สรุปผลงานที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อนำไปทบทวนกิจกรรมที่ผ่านมา โดยฟังเสียงสะท้อนจากคนในชุมชนถึงผลการตอบรับที่เกิดขึ้น

2.3 สภาพการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

การศึกษาสภาพการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นประกอบด้วย เนื้อหาการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ และ กลไกการเรียนรู้ ของชุมชนจากกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแบ่งเป็น 3 ช่วง ได้แก่ 1) ช่วงการเตรียมการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น 2) ช่วงการดำเนินการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และ 3) ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและทำการสัมภาษณ์กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้ผลการวิเคราะห์ดังนี้

2.3.1 เนื้อหาการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

เนื้อหาการเรียนรู้ที่ได้เรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง ความเอื้ออาทร ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ทักษะการสื่อสาร ทักษะการดำเนินชีวิต ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม และความสามารถการสร้างองค์ความรู้ได้ผลการวิเคราะห์ดังนี้

ตารางที่ 4.12 เนื้อหาการเรียนรู้จำแนกตามกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น (จำนวนและร้อยละ)

กระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	จำนวน (N)	จำนวน/ร้อยละ	เนื้อหาการเรียนรู้						
			การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง	ความเอื้ออาทร	ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม	ทักษะการสื่อสาร	ทักษะการดำเนินชีวิต	ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม	ความสามารถสร้างองค์ความรู้
ช่วงการเตรียมการ									
กำหนดเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม	407	จำนวน	218	114	174	125	144	110	114
		ร้อยละ	53.6	28.0	42.8	30.7	35.4	27.0	28.0
ระดมสมอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น	407	จำนวน	95	93	183	164	144	144	94
		ร้อยละ	23.3	22.9	45.0	40.3	35.4	35.4	23.1
วางแผนงานการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม	407	จำนวน	88	102	166	165	100	129	112
		ร้อยละ	21.6	25.1	40.8	40.5	24.6	31.7	27.5
ติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง	407	จำนวน	85	95	147	189	94	154	82
		ร้อยละ	20.9	23.3	36.1	46.4	23.1	37.8	20.1
รวม	2035	จำนวน	486	404	670	643	482	537	402
		ร้อยละ	29.9	24.8	41.2	39.5	29.6	33.0	24.7
ช่วงการดำเนินการ									
ค้นหาหาข้อมูลในการจัดทำสื่อศิลปวัฒนธรรม	407	จำนวน	176	142	129	126	97	121	108
		ร้อยละ	43.2	34.9	31.7	31.0	23.8	29.7	26.5
จัดหางบประมาณ	407	จำนวน	60	118	128	120	116	67	87
		ร้อยละ	41.7	29.0	31.4	29.5	28.5	16.5	21.4
จัดหาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับสื่อศิลปวัฒนธรรม	407	จำนวน	84	113	180	137	106	130	89
		ร้อยละ	20.6	27.8	44.2	33.7	26.0	31.9	21.9
จัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม	407	จำนวน	75	125	142	174	126	85	85
		ร้อยละ	18.4	30.7	34.9	42.8	31.0	20.9	20.9
บริหารการสร้างสื่อตามแผนงานที่วางไว้	407	จำนวน	100	87	165	161	118	98	121
		ร้อยละ	24.6	21.4	40.5	39.6	29.0	24.1	29.7
รวม	2035	จำนวน	495	585	744	718	563	501	490
		ร้อยละ	24.3	28.7	36.6	35.3	27.7	24.6	24.1

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

กระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	จำนวน (N)	จำนวน/ ร้อยละ	เนื้อหาการเรียนรู้						
			การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง	ความเอื้ออาทร	ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม	ทักษะการสื่อสาร	ทักษะการดำเนินชีวิต	ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม	ความสามารถสร้างองค์ความรู้
ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่									
จัดเป็นรายวิชาในสถานศึกษา	407	จำนวน	157	109	136	153	117	131	143
		ร้อยละ	38.6	26.8	33.4	37.6	28.7	32.2	35.1
นำสื่อศิลปวัฒนธรรมไปเผยแพร่	407	จำนวน	76	119	126	187	115	112	81
		ร้อยละ	18.7	29.2	31.0	45.9	28.3	27.5	19.9
ประเมินผลเทียบกับเป้าหมายการสร้างสื่อ	407	จำนวน	87	111	166	125	108	122	124
		ร้อยละ	21.4	27.3	40.8	30.7	26.5	30.0	30.5
ปรับปรุงและพัฒนาสื่อศิลปวัฒนธรรม	407	จำนวน	94	116	123	140	118	119	125
		ร้อยละ	23.1	28.5	30.2	34.4	29.0	29.2	30.7
หาผู้สืบทอดการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม	407	จำนวน	113	130	179	122	137	106	119
		ร้อยละ	27.8	31.9	44.0	30.0	33.7	26.0	29.2
รวม	2035	จำนวน	527	585	730	727	595	590	592
		ร้อยละ	25.9	28.7	35.9	35.7	29.2	29.0	29.1
รวมทั้งหมด	5698	จำนวน	1508	1574	2144	2088	1640	1628	1484
		ร้อยละ	26.5	27.6	37.6	36.6	28.8	28.6	26.0

จากตารางที่ 4.12 พบว่า กระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ทักษะการสื่อสาร และ ทักษะการดำเนินชีวิต ร้อยละ 37.6 36.6 และ 28.8 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาจำแนกตามช่วงของกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า ในช่วงการเตรียมการเกิดการเรียนรู้ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ทักษะการสื่อสาร และ ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม ร้อยละ 41.2 39.5 และ 33.0 ตามลำดับ ในช่วงการดำเนินการเกิดการเรียนรู้ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ทักษะการสื่อสาร และความเอื้ออาทร ร้อยละ 36.6 35.3 และ 28.7 ตามลำดับ ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่เกิดการเรียนรู้ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ทักษะการสื่อสาร และทักษะการดำเนินชีวิต ร้อยละ 35.9 35.7 และ 29.2 ตามลำดับ

เมื่อวิเคราะห์การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้ง 3 ช่วง พบว่า การเรียนรู้การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง ได้จากกิจกรรมกำหนดเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมากที่สุด ร้อยละ 53.6 การเรียนรู้ความเอื้ออาทร ได้จากกิจกรรมค้นคว้าหาข้อมูลในการจัดทำสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมากที่สุด ร้อยละ 34.9 การเรียนรู้ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม และการเรียนรู้ทักษะการดำเนินชีวิต ได้จากกิจกรรมระดมสมอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นมากที่สุด ร้อยละ 45.0

และ 35.4 ตามลำดับ การเรียนรู้ทักษะการสื่อสาร และการเรียนรู้ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม ได้จาก กิจกรรมติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องมากที่สุด ร้อยละ 46.4 และ 37.8 ตามลำดับ และการเรียนรู้ทักษะการสร้างองค์ความรู้ ได้จากกิจกรรมจัดเป็นรายวิชาในสถานศึกษามากที่สุด ร้อยละ 35.1

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล พบว่า การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่นช่วงการเตรียมการเป็นการเรียนรู้ถึงการทำงานร่วมกัน ของกลุ่มแกนนำ ในการระดมสมอง กำหนดเป้าหมาย วางแผนงานการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นการตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง ที่ทำให้เกิดการกล้าแสดงออกมากขึ้น จากการร่วมกิจกรรม และเรียนรู้ทักษะสื่อสาร ทั้งประสานงานภายในชุมชน ให้เข้ามาร่วมทำกิจกรรม และภายนอกชุมชนให้เข้ามาร่วมสนับสนุนในด้านของงบประมาณและความรู้

ช่วงการดำเนินการเรียนรู้ทักษะการดำเนินชีวิต และทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมจาก ธรรมนูญปัญญา เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้าน ความเป็นอยู่ ได้แก่ การกิน การอยู่ การร้องรำทำเพลง ฯลฯ เช่น การรำไทพมมีการสอดแทรกเนื้อหาด้านคุณธรรม สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และการเข้าร่วมกิจกรรม มีการเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น อยู่ร่วมกันในสังคม

และช่วงการประเมินผลและเผยแพร่ ได้เรียนรู้ความเอื้ออาทรของคนในชุมชน ทั้งแกนนำชุมชน มีความเสียสละที่จัดกิจกรรมสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชน ธรรมนูญปัญญาผู้สูงอายุ ยินดีให้ความร่วมมือ เข้ามาช่วยสอนเด็กและเยาวชนเพื่อไม่ให้สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชน หายไป และเรียนรู้จากการสรุปผลงานหลังจากการทำกิจกรรม และเรียนรู้การสร้างองค์ความรู้จากการทำหลักสูตรท้องถิ่น ในโรงเรียน

“เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้าน ความเป็นอยู่ สิ่งที่แสดงออกทางวัฒนธรรม เช่น การกิน การอยู่ การร้องรำทำเพลง ฯลฯ นำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาใช้ในการเรียน การสอนอย่างด้านคุณธรรม เด็กก็จะได้จากเพลงพื้นบ้าน เนื้อเพลงเก่าๆที่มีการสั่งสมวิถีชีวิต เขาก็จะสอนเสร็จภายในเพลงที่นำมาประยุกต์ใช้ได้”

(เพทาย แก้วมณี , สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2557)

“ทำให้เกิดการกล้าแสดงออกมากขึ้น จากการร่วมกิจกรรม มาจากกิจกรรม การอบรม เรียนรู้ควบคู่ไปกับการทำงาน”

(ผู้ใหญ่บ้านสมพร เพ็ชรพลอย, 6 มิถุนายน 2557)

2.3.2 วิธีการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

วิธีการเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ ศึกษาด้วยตนเอง ฝึกจากประสบการณ์ และเรียนรู้ร่วมกัน ได้ผลการวิเคราะห์ดังนี้

ตารางที่ 4.13 วิธีการเรียนรู้จำแนกตามกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น (จำนวนและร้อยละ)

กระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	จำนวน(N)	จำนวน/ร้อยละ	วิธีการเรียนรู้			
			ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ	ศึกษาด้วยตนเอง	ฝึกจากประสบการณ์	เรียนรู้ร่วมกัน
ช่วงการเตรียมการ						
กำหนดเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม	407	จำนวน	188	173	153	147
		ร้อยละ	46.2	42.5	37.6	36.1
ระดมสมอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น	407	จำนวน	129	180	177	194
		ร้อยละ	31.7	44.2	43.5	47.7
วางแผนงานการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม	407	จำนวน	162	158	170	138
		ร้อยละ	39.8	38.8	41.8	33.9
ติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง	407	จำนวน	136	170	141	159
		ร้อยละ	33.4	41.8	34.6	39.1
รวม	1628	จำนวน	615	681	641	638
		ร้อยละ	37.8	41.8	39.4	39.2
ช่วงการดำเนินการ						
ค้นคว้าหาข้อมูลในการจัดทำสื่อศิลปวัฒนธรรม	407	ร้อยละ	178	196	137	165
		จำนวน	43.7	48.2	33.7	40.5
จัดทำงบประมาณ	407	ร้อยละ	93	180	142	94
		จำนวน	22.9	44.2	34.9	23.1
จัดหาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับสื่อศิลปวัฒนธรรม	407	ร้อยละ	122	147	199	114
		จำนวน	30.0	36.1	48.9	28.0
จัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม	407	ร้อยละ	132	162	163	134
		ร้อยละ	32.4	39.8	40.0	32.9
บริหารการสร้างสื่อตามแผนที่วางไว้	407	จำนวน	137	163	179	129
		ร้อยละ	33.7	40.0	44.0	31.7
รวม	2035	จำนวน	662	848	820	636
		ร้อยละ	32.5	41.7	40.3	31.3
ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่						
จัดเป็นรายวิชาในสถานศึกษา	407	ร้อยละ	220	142	138	152
		จำนวน	54.1	34.9	33.9	37.3
นำสื่อศิลปวัฒนธรรมไปเผยแพร่	407	ร้อยละ	139	188	152	111
		จำนวน	34.2	46.2	37.3	27.3
ประเมินผลเทียบกับเป้าหมายการสร้างสื่อ	407	ร้อยละ	91	170	173	126
		จำนวน	22.4	41.8	42.5	31.0
ปรับปรุงและพัฒนาสื่อศิลปวัฒนธรรม	407	ร้อยละ	139	144	178	145
		ร้อยละ	34.2	35.4	43.7	35.6
หาผู้สืบทอดการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม	407	จำนวน	127	174	170	157
		ร้อยละ	31.2	42.8	41.8	38.6
รวม	2035	จำนวน	716	818	811	691
		ร้อยละ	35.2	40.2	39.9	34.0
รวมทั้งหมด	5698	จำนวน	1993	2347	2272	1965
		ร้อยละ	35.0	41.2	39.9	34.5

จากตารางที่ 4.13 พบว่า ในกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเองมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การฝึกจากประสบการณ์ และผู้เชี่ยวชาญแนะนำ ร้อยละ 41.2 39.9 และ 35.0 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาจำแนกตามช่วงของกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า ในช่วงการเตรียมการ ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเองมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การฝึกจากประสบการณ์ และการเรียนรู้ร่วมกัน ร้อยละ 41.8 39.4 และ 39.2 ตามลำดับ ในช่วงการดำเนินการ ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเองมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การฝึกจากประสบการณ์ และผู้เชี่ยวชาญแนะนำ ร้อยละ 41.7 40.3 และ 32.5 ตามลำดับ ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่ ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเองมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การฝึกจากประสบการณ์ และผู้เชี่ยวชาญแนะนำ ร้อยละ 40.2 39.9 และ 35.2 ตามลำดับ

สำหรับวิธีการเรียนรู้จำแนกตามกิจกรรม ในช่วงการเตรียมการ พบว่า กิจกรรมกำหนดเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญแนะนำมากที่สุด ร้อยละ 46.2 กิจกรรมติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเองมากที่สุด ร้อยละ 41.8 กิจกรรมวางแผนงานการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้จากการฝึกจากประสบการณ์มากที่สุด ร้อยละ 41.8 และกิจกรรมระดมสมองและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ชุมชนมีวิธีเรียนรู้จากการเรียนรู้ร่วมกันมากที่สุด ร้อยละ 47.7

ช่วงการดำเนินการ พบว่า กิจกรรมค้นหาข้อมูลในการจัดทำสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและกิจกรรมจัดทำงบประมาณ ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเองมากที่สุด ร้อยละ 48.2 และ 44.2 ตามลำดับ กิจกรรมจัดหาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับสื่อศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม และกิจกรรมบริหารการสร้างสื่อตามแผนงานที่วางไว้ ชุมชนมีการเรียนรู้จากการฝึกจากประสบการณ์มากที่สุด ร้อยละ 48.9 40.0 และ 44.0 ตามลำดับ

ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่ พบว่า กิจกรรมจัดเป็นรายวิชาในสถานศึกษา ชุมชนมีวิธีเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญแนะนำมากที่สุด ร้อยละ 54.1 กิจกรรมนำสื่อศิลปวัฒนธรรมไปเผยแพร่และจากกิจกรรมหาผู้สืบทอดการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเอง ร้อยละ 46.2 และ 42.8 ตามลำดับ กิจกรรมประเมินผลเทียบกับเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และกิจกรรมปรับปรุงและพัฒนาสื่อศิลปวัฒนธรรม ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้จากการฝึกจากประสบการณ์มากที่สุด ร้อยละ 42.5 และ 43.7 ตามลำดับ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล พบว่าช่วงการเตรียมการส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้จากตนเอง หรือ ฝึกประสบการณ์จากภายนอกชุมชน กลุ่มแกนนำเริ่มมีการออกแบบและจัดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาด้วยตนเอง โดยใช้ความรู้และประสบการณ์ที่ได้สั่งสม บ่มเพาะ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากคนที่เข้ามาร่วมสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการพัฒนาได้ตรงตามเป้าหมาย

“เรียนรู้ด้วยตนเอง มีการประชุมกันไม่ต่ำกว่า 2 ครั้ง”

(ผู้ใหญ่บ้านสมพร เพ็ชรพลอย, สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2557)

ช่วงการดำเนินการชุมชนมีการจัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เด็กและเยาวชนเกิดการเรียนรู้ และ ควรให้ลงมือทำเอง เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติให้รู้ถึงการบริหารจัดการ การประสานงาน เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีครูภูมิปัญญาในชุมชนเป็นคนคอยสอน คอยช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ เป็นการเรียนรู้จากการได้รับการถ่ายทอดจากครูภูมิปัญญา

“เรียนรู้จากครูภูมิปัญญา มีการอนุรักษ์ ประเพณีดั้งเดิม และนำมาประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัย มีการนำเอาความรู้เดิมมา ดัดแปลง บูรณาการต่อๆ ไป เช่น การแต่งเพลงรำโทน สอดแทรกเนื้อหาด้านคุณธรรม”

(ลุงแสง เทียมโคกกรวด, สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2556)

“จัดงานเป็นมหกรรมเชิงวิชาการ ให้เด็กแข่งขันเชิงทักษะ เรื่องของภูมิปัญญาพื้นบ้าน งานวัฒนธรรม จัดทั้ง 5 โรงเรียนมาร่วมกัน โดยที่ทุกคนเป็นได้มีการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และการสร้างเครือข่าย จากสภาวัฒนธรรมเวียนกันไปตามชาติพันธุ์ โดยให้ครูภูมิปัญญาเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ ให้กับผู้ที่สนใจในชุมชน ทั้งเด็กและผู้ใหญ่”

(สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล, สนทนากลุ่มวันที่ 2 เมษายน 2557)

ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่เป็นการเรียนรู้ร่วมกันจากการจัดกิจกรรมค่ายสืบสานภูมิปัญญา เริ่มจากการจัดกิจกรรมเพื่อที่จะดึงเด็กเข้ามารวมกลุ่มกัน มีการพูดคุยกับเด็กที่สนใจงานวัฒนธรรม โดยที่เป้าหมายคือกลุ่มสนใจ แกนนำชุมชนขออนุญาตครูไปคุยกับเด็ก โดยจะมีการนำรุ่นพี่ไปคุยในค่ายจะดูว่าเด็กคนไหนมีความสนใจในด้านสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้เด็กรักใคร่ สามัคคีกัน เพื่อดูภาวะผู้นำ เมื่อเห็นว่าเด็กคนไหนมีแววกก็ส่งต่อไปร่วมกิจกรรมค่ายผู้นำ ค่ายพี่เลี้ยง ให้พี่ช่วยสอนน้อง ต่อยอดไปเรื่อยๆ สิ่งเหล่านี้เองที่ทำให้กลุ่มแกนนำเกิดการเรียนรู้และนำมาใช้เป็นฐานคิดในการทำงาน เพื่อให้เด็กปลูกฝังในเรื่องของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

“มีการค่ายเด็กที่ทำทุกปี ค่ายรวมพลังรักถิ่น ทำมาแล้ว 8 ครั้ง ทำให้เด็กรักใคร่ สามัคคีกัน เพื่อดูภาวะผู้นำ ค่ายสืบสานภูมิปัญญา ค่ายเมล็ดข้าวเปลือก คุยกับเด็กที่สนใจงานวัฒนธรรม เจาะไปที่กลุ่มสนใจ ขอครูไปคุยกับเด็ก โดยนำรุ่นพี่ไปคุยในค่ายจะดูว่าเด็กคนไหนมีแวว จึงทำค่ายพี่เลี้ยง ค่ายแกนนำ ค่ายวิทยากร กระบวนการทำค่ายให้น้อง ก็จะมีกระบวนการพัฒนา ติดเหลือ 1 คนก็ยังดีที่สืบทอดต่อไป”

(เพทาย แก้วมณี, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2557)

2.3.3 แหล่งเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

แหล่งเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ ครอบครัว ศาสนสถาน สถานศึกษา เวทีสาธารณะ ได้ผลการวิเคราะห์ดังนี้

ตารางที่ 4.14 แหล่งเรียนรู้จำแนกตามกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น (จำนวนและร้อยละ)

กระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	จำนวน (N)	จำนวน/ร้อยละ	แหล่งเรียนรู้			
			ครอบครัว	ศาสนสถาน	สถานศึกษา	เวทีสาธารณะ
ช่วงการเตรียมการ						
กำหนดเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม	407	จำนวน	181	228	211	132
		ร้อยละ	44.5	56.0	51.8	32.4
ระดมสมอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น	407	จำนวน	135	165	223	179
		ร้อยละ	33.2	40.5	54.8	44.0
วางแผนงานการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม	407	จำนวน	126	200	218	138
		ร้อยละ	31.0	49.1	53.6	33.9
ติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง	407	จำนวน	143	183	232	149
		ร้อยละ	35.1	45.0	57.0	36.6
รวม	1628	จำนวน	585	776	884	598
		ร้อยละ	35.9	47.7	54.3	36.7
ช่วงการดำเนินการ						
ค้นคว้าหาข้อมูลในการจัดทำสื่อศิลปวัฒนธรรม	407	ร้อยละ	165	186	222	144
		จำนวน	40.5	45.7	54.5	35.4
จัดหางบประมาณ	407	ร้อยละ	81	172	170	119
		จำนวน	19.9	42.3	41.8	29.2
จัดหาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับสื่อศิลปวัฒนธรรม	407	ร้อยละ	104	176	219	128
		จำนวน	25.6	43.2	53.8	31.4
จัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม	407	ร้อยละ	140	123	212	120
		ร้อยละ	34.4	30.2	52.1	29.5
บริหารการสร้างสื่อตามแผนงานที่วางไว้	407	จำนวน	106	160	180	148
		ร้อยละ	26.0	39.3	44.2	36.4
รวม	2035	จำนวน	596	817	1003	659
		ร้อยละ	29.3	40.1	49.3	32.4

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

กระบวนการสร้างสื่อ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	จำนวน (N)	จำนวน/ ร้อยละ	แหล่งเรียนรู้			
			ครอบครัว	ศาสนสถาน	สถานศึกษา	เวทีสาธารณะ
ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่						
จัดเป็นรายวิชาใน สถานศึกษา	407	ร้อยละ	122	159	198	141
		จำนวน	30.0	39.1	48.6	34.6
นำสื่อศิลปวัฒนธรรมไป เผยแพร่	407	ร้อยละ	90	161	189	169
		จำนวน	22.1	39.6	46.4	41.5
ประเมินผลเทียบกับ เป้าหมายการสร้างสื่อ	407	ร้อยละ	114	154	207	136
		จำนวน	28.0	37.8	50.9	33.4
ปรับปรุงและพัฒนาสื่อ ศิลปวัฒนธรรม	407	ร้อยละ	89	180	192	131
		ร้อยละ	21.6	44.2	47.2	32.2
หาผู้สืบทอดการสร้างสื่อ ศิลปวัฒนธรรม	407	จำนวน	151	178	175	115
		ร้อยละ	37.1	43.7	43.0	28.3
รวม	2035	จำนวน	566	832	961	692
		ร้อยละ	27.8	40.9	47.2	34.0
รวมทั้งหมด	5698	จำนวน	1747	2425	2848	1949
		ร้อยละ	30.7	42.6	50.0	34.2

จากตารางที่ 4.14 พบว่ากระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ คือ สถานศึกษามากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ศาสนสถาน และเวทีสาธารณะร้อยละ 50.0 42.6 และ 34.2 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาจำแนกตามช่วงของกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่าในช่วงการเตรียมการ ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ คือ สถานศึกษามากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ศาสนสถาน และ เวทีสาธารณะ ร้อยละ 54.3 ร้อยละ 47.7 และ 36.7 ตามลำดับ ในช่วงการดำเนินการ ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ คือ สถานศึกษามากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ศาสนสถาน และเวทีสาธารณะ ร้อยละ 49.3 ร้อยละ 40.1 และ 32.4 ตามลำดับ ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่ ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ คือ สถานศึกษามากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ศาสนสถาน และเวทีสาธารณะ ร้อยละ 47.2 ร้อยละ 40.9 และ 34.0 ตามลำดับ

สำหรับแหล่งเรียนรู้ที่จำแนกตามกิจกรรม ในช่วงการเตรียมการ พบว่า กิจกรรมระดมสมองและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กิจกรรมวางแผนงานการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม และกิจกรรมติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ คือ สถานศึกษามากที่สุด ร้อยละ 54.8 53.6 และ 57.0 ตามลำดับ และ กิจกรรมกำหนดเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ คือ ศาสนสถานจากมากที่สุด ร้อยละ 56.0

ช่วงการดำเนินการ พบว่า กิจกรรมค้นหาหาข้อมูลในการจัดทำสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น กิจกรรมจัดหาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับสื่อศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม และกิจกรรมบริหารการสร้างสื่อตามแผนงานที่วางไว้ ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้สถานศึกษามากที่สุด ร้อยละ 54.5 53.8 52.1 และ 44.2 ตามลำดับ และกิจกรรมจัดหางบประมาณ ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ คือ ศาสนสถานมากที่สุด ร้อยละ 42.3

ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่ พบว่า กิจกรรมจัดเป็นรายวิชาในสถานศึกษา กิจกรรมนำสื่อศิลปวัฒนธรรมไปเผยแพร่ กิจกรรมปรับปรุงและพัฒนาสื่อศิลปวัฒนธรรม และกิจกรรมประเมินผลเทียบกับเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ คือ สถานศึกษามากที่สุด ร้อยละ 48.6 46.4 50.9 และ 47.2 ตามลำดับ ในขณะที่กิจกรรมหาผู้สืบทอดการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ คือ ศาสนสถานมากที่สุด ร้อยละ 43.7

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล พบว่าแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ สถานศึกษาและเวทีสาธารณะ เนื่องจากโรงเรียนเป็นสถานที่ที่ต้องให้ความรู้และสอนให้ตระหนักถึงอัตลักษณ์ของชุมชนที่แท้จริง รวมถึงชุมชนจัดให้มีพื้นที่ บริเวณพิพิธภัณฑ์พูดคุยแลกเปลี่ยนกันของคนทำงาน เป็นการตั้งวงคุยกันอย่างไม่เป็นทางการ โดยใช้เวลาช่วงเย็นๆ มีผลต่อการพัฒนาตนเองของกลุ่มแกนนำจากการที่ได้แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ที่แต่ละคนได้ไปเรียนรู้ นำมาเสริมให้กันและกัน ทำให้มีมุมมองและความคิดที่หลากหลายที่จะนำไปใช้ในการพัฒนางาน ช่วงการดำเนินการมีการเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นของผู้ปกครองและ คณะกรรมการสถานศึกษา โดยการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น แกนนำชุมชนเป็นคนคอยประสาน นำครูภูมิปัญญามาสอนให้ มี 2 รูปแบบ คือ

(1) การจัดกิจกรรมที่โรงเรียน การเข้าไปประสานกับทางโรงเรียน จึงเกิดกิจกรรม ห้องเรียนภูมิปัญญา โดยนำครูภูมิปัญญาเข้าไปสอนเด็กในโรงเรียนแบบสัปดาห์ จัดครูภูมิปัญญาไปครั้งละประมาณ 20 คน เด็กได้เรียนทั้งโรงเรียน สลับกันมาเรียนทั้งวัน เด็กได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย ได้แก่ ของเล่นพื้นบ้าน อาหารพื้นบ้าน และงานประดิษฐ์ ทุกโรงเรียนที่สัญจรไปให้การตอบรับเป็นอย่างดี สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ผู้สูงอายุที่เป็นครูภูมิปัญญารู้สึกภูมิใจในตนเอง เห็นว่าตนเองมีคุณค่า มีความสามารถ มีความสุข และชอบมาก ไม่เลือนหายไปจากชุมชน และได้มีการประสานงานกับทางโรงเรียน เพื่อนำหลักสูตรท้องถิ่นเข้าไปหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียน

(2) การจัดกิจกรรมที่พิพิธภัณฑ์ไทยเบิ้ง โดยจะทำการสอนทุกวันเสาร์สิ้นเดือนของทุกเดือน จะจัดเป็นฐานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ฐานทำอาหารพื้นบ้าน ฐานทำของเล่นพื้นบ้าน ฐานการละเล่นพื้นบ้าน ซึ่งเด็กจะได้เรียนตามฐาน ให้เด็กได้มีการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เช่น การทำแกง บอกถึงคุณค่าและประโยชน์ของแกง และได้มีการจัดทำเอกสารนำมาเผยแพร่ เด็กและเยาวชนที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากครูภูมิปัญญาและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อเปิดเป็นเวทีให้ฝึก

ทักษะหลายๆ ครั้ง สามารถนำความรู้ที่ได้ไปลงมือทำเองได้ ทั้งเรื่องของการทำอาหารและขนม
 พื้นบ้าน งานประดิษฐ์ต่างๆ เช่น การตัดดอกไม้ การตัดพวงโมโตร นอกจากทำเองได้แล้วเด็กและ
 เยาวชนรุ่นพี่ยังสามารถสอนต่อให้รุ่นน้องได้ด้วย ส่วนกลุ่มที่เรียนรู้การเล่นพื้นบ้าน เช่น เพลง
 พื้นบ้านและรำโทน มีพัฒนาการด้านการแสดงดีขึ้น กล้าแสดงออก สามารถแสดงในเวทีต่างๆ ได้ ช่วง
 การประเมินผลและเผยแพร่ หลังจากสรุปผลการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เห็นเป้าหมายของทำ
 กิจกรรมที่ชัดเจน เพื่อนำไปแก้ไขในการจัดทำกิจกรรมครั้งต่อไป เป็นการประชุมร่วมกันจากหลายฝ่าย
 ได้แก่ ครูภูมิปัญญา แกนนำชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษา ทุกกิจกรรมที่จัดที่พิพิธภัณฑ์ไทยเบิ้ง จะมีเด็ก
 ในโรงเรียนทั้ง 5 โรงเรียนเข้ามาร่วมทุกครั้งชุมชนไทยเบิ้ง มีวัฒนธรรมเก่าแก่ สอดคล้องกับวิถีชีวิต
 สอดคล้องกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งแต่ในเรื่องความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน แต่มีประโยชน์ และเรียนรู้ใน
 สถานศึกษา ถึงขั้นตอนในการเผยแพร่ความรู้ของครูภูมิปัญญา ครูร่วมฝึก ร่วมทำ กับนักเรียน และ
 ฝึกกับครูภูมิปัญญา ครูภูมิปัญญาได้ถ่ายทอดออกมา ทั้งในด้านความเป็นอยู่การดำรงชีวิต ได้เห็นถึง
 ความรู้สึกที่มีแต่ความจริงใจให้กัน

จัดกิจกรรมในโรงเรียน จัดเป็นห้องเรียนภูมิปัญญา แล้วแต่โรงเรียน เรียน
 ตามฐานในโรงเรียน อาจจะเป็น 10 ฐานและมาเรียนทุกเสาร์สิ้นเดือน สอน
 ที่พิพิธภัณฑ์ ได้เรียนตามฐาน ได้เรียนครบทุกฐาน ปีนี้เริ่มทดลองใช้ ให้เด็ก
 ได้มีการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

(ประทีป อ่อนสลุง, สัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2556)

2.3.4 กลไกการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

กลไกการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ งบประมาณ
 บุคลากร ฐานความรู้ ความร่วมมือ ได้ผลการวิเคราะห์ดังนี้

ตารางที่ 4.15 กลไกการเรียนรู้จำแนกตามกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น (จำนวนและร้อยละ)

กระบวนการสร้างสื่อ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	จำนวน	จำนวน/ ร้อยละ	กลไกการเรียนรู้			
			งบประมาณ	บุคลากร	ฐานความรู้	ความ ร่วมมือ
ช่วงการเตรียมการ						
กำหนดเป้าหมายการสร้าง สื่อศิลปวัฒนธรรม	407	จำนวน	218	224	224	201
		ร้อยละ	53.6	55.0	55.0	49.4
ระดมสมอง แลกเปลี่ยน ความคิดเห็น	407	จำนวน	116	249	195	178
		ร้อยละ	28.5	61.2	47.9	43.7
วางแผนงานการสร้างสื่อ ศิลปวัฒนธรรม	407	จำนวน	168	197	205	157
		ร้อยละ	41.3	48.4	50.4	38.6
ติดต่อประสานงานกับผู้ ที่เกี่ยวข้อง	407	จำนวน	138	231	163	210
		ร้อยละ	33.9	56.8	40.0	51.6
รวม	1628	จำนวน	640	901	787	746
		ร้อยละ	39.3	55.3	48.3	45.8

กระบวนการสร้างสื่อ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	จำนวน	จำนวน/ ร้อยละ	กลไกการเรียนรู้			
			งบประมาณ	บุคลากร	ฐานความรู้	ความ ร่วมมือ
ช่วงการดำเนินการ						
ค้นคว้าหาข้อมูลในการ จัดทำสื่อศิลปวัฒนธรรม	407	ร้อยละ	175	216	205	162
		จำนวน	43.0	53.1	50.4	39.8
จัดหางบประมาณ	407	ร้อยละ	213	175	111	146
		จำนวน	52.3	43.0	27.3	35.9
จัดหาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง กับสื่อศิลปวัฒนธรรม	407	ร้อยละ	139	247	151	145
		จำนวน	34.2	60.7	37.1	35.6
จัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการ สร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม	407	ร้อยละ	211	175	191	129
		ร้อยละ	51.8	43.0	46.9	31.7
บริหารการสร้างสื่อตาม แผนงานที่วางไว้	407	จำนวน	168	211	174	169
		ร้อยละ	41.3	51.8	42.8	41.5
รวม	2035	จำนวน	906	1024	832	751
		ร้อยละ	44.5	50.3	40.9	36.9
ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่						
จัดเป็นรายวิชาใน สถานศึกษา	407	ร้อยละ	183	245	197	155
		จำนวน	45.0	60.2	48.4	38.1
นำสื่อศิลปวัฒนธรรมไป เผยแพร่	407	ร้อยละ	150	192	159	175
		จำนวน	36.9	47.2	39.1	43.0
ประเมินผลเทียบกับ เป้าหมายการสร้างสื่อ	407	ร้อยละ	100	201	212	155
		จำนวน	24.6	49.4	52.1	38.1
ปรับปรุงและพัฒนาสื่อ ศิลปวัฒนธรรม	407	ร้อยละ	115	229	179	139
		ร้อยละ	28.3	56.3	44.0	34.2
หาผู้สืบทอดการสร้างสื่อ ศิลปวัฒนธรรม	407	จำนวน	120	243	154	161
		ร้อยละ	29.5	59.7	37.8	39.6
รวม	2035	จำนวน	668	1110	901	785
		ร้อยละ	32.8	54.5	44.3	38.6
รวมทั้งหมด	5698	จำนวน	2214	3035	2520	2282
		ร้อยละ	38.9	53.3	44.2	40.0

จากตารางที่ 4.15 พบว่ากระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น กลไกการเรียนรู้ที่สำคัญในระดับมากที่สุด คือ บุคลากร รองลงมา ได้แก่ ฐานความรู้ และ ความร่วมมือ ร้อยละ 53.3 44.2 และ 40.0 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาจำแนกตามช่วงของกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่าในช่วงการเตรียมการ ชุมชนมีกลไกการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ บุคลากร มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ฐานความรู้ และ ความร่วมมือ ร้อยละ 55.3 48.3 และ 45.8 ตามลำดับ ช่วงการดำเนินการ ชุมชนมีกลไกการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ บุคลากรมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ งบประมาณ และ ฐานความรู้ ร้อยละ 50.3 44.5 และ 40.9 ตามลำดับ และช่วงการประเมินผลและเผยแพร่ ชุมชนมีกลไกการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ บุคลากร มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ฐานความรู้ และความร่วมมือ ร้อยละ 54.5 44.3 และ 38.6 ตามลำดับ

สำหรับกลไกการเรียนรู้ของชุมชนจำแนกตามกิจกรรมในช่วงการเตรียมการ พบว่า กิจกรรมระดมสมองแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กิจกรรมติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง และ กิจกรรมกำหนดเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม ชุมชนมีกลไกการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ บุคลากร มากที่สุด ร้อยละ 61.2 56.8 และ 55.0 ตามลำดับ ในขณะที่กิจกรรมกำหนดเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม และกิจกรรมวางแผนงานการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม ชุมชนมีกลไกการเรียนรู้ที่สำคัญ คือฐานความรู้ ร้อยละ 55.0 และ 50.4 ตามลำดับ

ช่วงการดำเนินการ พบว่า กิจกรรมจัดหางบประมาณ และกิจกรรมจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม ชุมชนมีกลไกการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ งบประมาณ มากที่สุด ร้อยละ 52.3 และ 51.8 ตามลำดับ ในขณะที่กิจกรรมจัดหาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับสื่อศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมค้นคว้าหาข้อมูลในการจัดทำสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และกิจกรรมบริหารการสร้างสื่อตามแผนงานที่วางไว้ชุมชนมีปัจจัยการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ บุคลากร ร้อยละ 60.7 53.1 และ 51.8 ตามลำดับ

ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่ พบว่า กิจกรรมจัดเป็นรายวิชาในสถานศึกษา กิจกรรมหาผู้สืบทอดการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมจากกิจกรรมปรับปรุงและพัฒนาสื่อศิลปวัฒนธรรม และ กิจกรรมนำสื่อศิลปวัฒนธรรมไปเผยแพร่ ชุมชนมีกลไกการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ บุคลากร มากที่สุด ร้อยละ 60.2 59.7 56.3 และ 47.2 ตามลำดับ ในขณะที่กิจกรรมประเมินผลเทียบกับเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนมีกลไกการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ ฐานความรู้ มากที่สุด ร้อยละ 52.1

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล พบว่า กลไกการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ เริ่มจากตัวของคนในชุมชนต้องมีความพร้อม ใจต้องพร้อมที่จะเปิดรับสิ่งใหม่ๆ ทั้งในด้านของแกนนำชุมชน ผู้นำทางการ และผู้นำไม่เป็นทางการ ครูภูมิปัญญาต้องเห็นความสำคัญในประเพณี และคุณค่าจริงๆ ของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ต้องมองโลกในแง่ดี เข้าใจเหตุการณ์ปัจจุบัน และ อดีต สามารถเชื่อมโยงได้ ไม่ได้มองในเรื่องของความเสียหาย ต้องเต็มใจ มีใจรัก มีใจอยากที่จะทำ มีความตั้งใจจริง สร้างศรัทธาให้กับเด็กและเยาวชน เพราะ ถ้ามีใจรัก ปัญหาและอุปสรรคก็สามารถผ่านพ้นไปได้ ในด้านเด็กและเยาวชน ต้องมีความสนใจที่จะทำกิจกรรม พร้อมทั้งจะเดินตาม และผู้ปกครองต้องมีความเข้าใจ อำนวยความสะดวก ในการรับส่ง การเดินทาง ติดตามดูผลงาน คอยสนับสนุนและให้กำลังใจ เด็กจะได้มีใจที่พร้อมก้าวเดินต่อไป ปัจจัยด้านความร่วมมือภายในชุมชน เช่น กลุ่มแกนนำ หน่วยงานต่างๆ กลุ่มครูภูมิปัญญา กลุ่มเด็กและเยาวชน ให้ความใส่ใจ และตระหนักเห็นคุณค่าของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งในเรื่องการรวมตัวของคณะทำงาน การวางแผนร่วมกัน การประสานเครือข่าย ให้หน่วยงานต่างๆ เห็นความสำคัญพร้อมที่จะให้ความร่วมมือ เช่น โรงเรียนต้องให้การยอมรับและสนับสนุนให้ครูภูมิปัญญาเข้ามาสอนในโรงเรียน และร่วมกับชุมชนในการจัดการเรียนการสอนบนฐานชุมชน หน่วยงานภายนอกให้การสนับสนุนในด้านของงบประมาณ ในด้านองค์ความรู้ต่างๆ โดยการให้บุคลากรที่มีความรู้ มีความเชี่ยวชาญ เข้ามาแนะนำ

และสอนการจัดทำสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และการมีพื้นที่และโอกาสในการเรียนรู้ที่สำคัญ ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ง่าย เพื่อเป็นการเติมเต็มความรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้ได้แนวคิดและมุมมองการทำงานที่กว้างขวางมากขึ้น ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรม

“การทำงานวัฒนธรรมทางด้านวัฒนธรรม ใจต้องมาก่อน มีเครื่องมือ มีอาวุธ พร้อมทั้งพัฒนาต่อ การหาผู้สืบทอดนี้ยากสุดเด็กอาจจะ ต่อยอดไปทำต่อเนื่องตลอดชีวิต อาจจะไม่ใช้กลับมาทำกลับท้องถิ่นเดิม แต่นั่นก็คือ เมล็ดพันธุ์ที่ดี ที่จะสามารถงอกงามได้ต่อ”

(กุลเกื้อ เอื้อสรวง, สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2556)

“ความร่วมมือจากคนในชุมชน เช่น กลุ่มแกนนำ หน่วยงาน กลุ่มครูภูมิปัญญา กลุ่มเด็กและเยาวชน มีเวทีให้เข้าไปแลกเปลี่ยนที่สำคัญ”

(ประทีป อ่อนสรวง, สัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2556)

2.4 กระบวนการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน

การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน ซึ่งกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแบ่งเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงการเตรียมการ ช่วงการดำเนินการ และ ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น นำไปสู่การสร้างเสริมทุนชุมชน ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนสถาบันครอบครัว ทุนวัฒนธรรม ทุนกิจกรรม และทุนสังคม สามารถวิเคราะห์ผลได้ดังนี้

จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มคนในชุมชนที่มีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นพบว่า กระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้าน ความเป็นอยู่ สิ่งที่แสดงออกทางวัฒนธรรม เช่น การกิน การอยู่ การร้องรำ ทำเพลง ฯลฯ นำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาใช้ในการเรียนการสอน เช่น อย่างด้านคุณธรรม เด็กก็จะได้จากเพลงพื้นบ้าน เนื้อเพลงเก่าๆที่มีการสั่งสอนวิธีการดำรงชีวิต จากคนรุ่นเก่าๆ และนำมาประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยในปัจจุบัน และหลังจากที่มีการเข้าร่วมการทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งในเรื่อง การวางแผนงาน การกำหนดเป้าหมาย การระดมสมอง ทำให้เกิดการกล้าแสดงออกมากขึ้น จากกิจกรรม การอบรม เรียนรู้ควบคู่ไปกับการทำงาน และเรียนรู้การทำงานร่วมกับชาวบ้าน

การเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน คนในชุมชนส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า การเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจะช่วยสร้างเสริมทุนชุมชนในทั้ง 5 ด้านไปพร้อมกัน แต่จะช่วยสร้างเสริมทุนสังคมมากที่สุด เนื่องจากการสร้างเสริมทุนชุมชนต้องเริ่มจาก

ตนเองก่อน ส่งผลไปถึงครอบครัว จากนั้นนำไปสู่เพื่อน โดยมีคนในสังคมให้การสนับสนุน เมื่อสังคมช่วยกันสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแล้ว ผลลัพธ์ที่ได้จะทำให้ สังคมน่าอยู่ขึ้น ทำให้มีความรัก ความสามัคคีกัน นำความรู้ ประสบการณ์ที่ได้มาถ่ายทอด มาแบ่งปันกัน คนเฒ่าคนแก่ที่มาทำกิจกรรมต่างๆ มีความสุข และไม่รู้สึกว่าตนเองเป็นภาระของลูกหลาน ได้มาพบปะพูดคุยกัน มาให้กำลังใจ มาทำงานด้วยกัน การทำงานจะมีวงที่ขยายใหญ่ขึ้น ถ้าสังคมช่วยกันลุกขึ้นมาทำสิ่งเหล่านี้ สุดท้ายแล้ว ทุกสังคมจะได้รับตามมา หากมีการทำต่อเนื่อง ชุมชนก็เป็นเหมือนบ้านที่อยู่อาศัย ถ้าชุมชนดี ครอบครัวดี สังคมก็จะดี เด็กก็จะเห็นว่าผู้ใหญ่ยังดูแลให้ความสนใจ เด็กจะกระตือรือร้นที่จะทำตราบนั้น เพราะกิจกรรมทุกอย่างมีเพื่อชุมชน สิ่งที่คาดหวังเพื่อชุมชน สังคมภายนอกก็จะรู้จักชุมชนมากขึ้น มีคุณภาพความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ ที่ดีขึ้น เชื่อว่า เมื่อมีความรู้ จะนำเอาความรู้ไปทำเป็นอาชีพ และขยายเป็นกิจการได้ โดยไม่ต้องไปทำโรงงาน ก็อยู่ในชุมชนนี้ต่อไป ซึ่งในปัจจุบัน เป็นครอบครัวแตกแยก พ่อแม่กับลูก อยู่กันคนละที่ ลูกถูกเลี้ยงโดย ปู่ย่า ตายาย คนเฒ่าคนแก่ จากที่ไม่มีคนสนใจ ต่อมาจะได้รับการยกย่อง เพื่อยกคนเหล่านี้ขึ้นมาเป็นครูภูมิปัญญาเพื่อสอนเด็ก ทำให้คนในสังคมเห็นความสำคัญ ซึ่งในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะมองว่าคนเฒ่าคนแก่ จะเป็นภาระของสังคม ในทางกลับกัน หากมีการทำกิจกรรม คนเฒ่าคนแก่จะเป็นพลังทางสังคม ทำให้สังคมน่าอยู่ขึ้น ช่วยทำให้คนมีความรัก ความสามัคคีกัน นำมาถ่ายทอด มาแบ่งปันกัน คนแก่ที่มาทำกิจกรรมต่างๆ มีความสุข และไม่ได้เป็นภาระของลูกหลาน ได้มาพบปะพูดคุยกัน และนำความรู้เหล่านี้มาแลกเปลี่ยน และได้รับการตอบแทนจากสังคม ทำให้มีความสุข ไม่รู้สึกเหงา

“ในด้านวัฒนธรรม มีภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ในตัวคนเฒ่าคนแก่ จึงทำให้ทุนเหล่านี้เพิ่มขึ้น ทำให้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญา คุณค่าของตัวคนที่มีอยู่ในตัว เช่น คนแก่ที่ทำเครื่องจักสาน ทำของเล่น ทำให้เกิดคุณค่าต่อชุมชน ที่สามารถ นำความรู้เหล่านี้มาสอนเด็ก มาถ่ายทอดให้คนที่สนใจ ดีกว่าไม่มีค่าอะไร ทำให้คนเหล่านี้ เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง เห็นคุณค่าจากตนเอง ทำให้คนที่เฝ้ามองอยู่ในชุมชน เห็นว่าเป็นเรื่องที่ไม่แปลก แล้วทำให้คนในชุมชนทำสิ่งเหล่านี้เป็นมากขึ้น สามารถนำไปใช้ประโยชน์ ซึ่งทุนเหล่านี้จะเพิ่มขึ้น โรงเรียนจะหาคนเฒ่าคนแก่ เพื่อเข้าไปสอนในโรงเรียน ทำให้ทุนที่มีอยู่แล้ว ได้รับการยกย่อง เกิดการยอมรับ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้”

(ครูชำนาญการพิเศษโรงเรียนวัดโคกสลุง, สนทนากลุ่มวันที่ 2 เมษายน 2557)

“..หากมีการทำต่อเนื่อง จากเดิมที่เราไม่รู้อะไร ก็จะได้มากขึ้น เริ่มรู้ถึงวิธีการ กระบวนการ พลังเหล่านี้ก็จะตีกลับมาสู่ตัวเราเอง พลังในตัวเราจะมากขึ้นและจะสร้างความเชื่อมั่นให้กับตัวเรา ครอบครัวก็จะเห็นคุณค่ามากขึ้น และยอมรับว่าสิ่งที่เราทำเป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วม ค่าตอบแทนไม่ได้รับออกมาในรูปของเงินเดือน แต่จะได้การตอบแทนในเรื่องการยอมรับในสังคม จากหน่วยงาน จากองค์กร เวลาที่ไปของบประมาณจากองค์กรต่างๆ ก็จะมีน้ำหนักมากขึ้น เห็นจากสิ่งที่เราทำ ไม่ได้เกิดขึ้นกับตัวเราเกิดขึ้นกับกลุ่มเด็ก โรงเรียน คนเฒ่าคนแก่ และสุดท้ายเกิดพลังชุมชน”

(สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล, สนทนากลุ่มวันที่ 2 เมษายน 2557)

“ส่วนใหญ่จะมองว่าคนเฒ่าคนแก่ จะเป็นภาระของสังคม ในทางกลับกัน หากมีการทำกิจกรรม คนเฒ่าคนแก่จะเป็นพลังทางสังคม ทำให้สังคมน่าอยู่ขึ้น ช่วยทำให้คนมีความรัก ความสามัคคีกัน นำมาถ่ายทอด มาแบ่งปันกัน คนแก่ที่มาทำกิจกรรมต่างๆมีความสุข และไม่ได้เป็นภาระของลูกหลาน ได้มาพบปะพูดคุยกัน และนำความรู้เหล่านี้มาแลกเปลี่ยน และได้รับการตอบแทนจากสังคมบางส่วนให้เชิญไปเป็นวิทยากรตามสถานที่ต่างๆ จะได้ค่าตอบแทน และทำให้มีความสุข ไม่รู้สึกเหงา”

(ครูภูมิปัญญา, สัมภาษณ์, สนทนากลุ่มวันที่ 2 เมษายน 2557)

การเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นสามารถแก้ปัญหาชุมชนได้ เนื่องจากชุมชนเป็นผู้ทำกิจกรรม ทำให้ชุมชนดีขึ้น ชุมชนเองก็จะได้รับผลดี ทางด้านจิตใจของคนในชุมชน การเห็นอกเห็นใจกัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี สุดท้ายจึงนำไปสู่การทำอะไรเพื่อส่วนรวม เห็นคุณภาพชีวิตของชุมชนดีขึ้น โดยอาศัยสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นตัวเชื่อม และการสร้างเสริมทุนวัฒนธรรมจะตามมา เนื่องจากอัตลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมจะทำให้คนภายนอกรู้ว่าชุมชนมีกิจกรรมอะไร มีภาคีที่จะมาร่วมกิจกรรมมากขึ้น มีการตระหนักรู้มากขึ้น วิถีชีวิตแบบเดิมๆ จะดำรงอยู่ไม่สูญหาย เช่น วิถีชีวิต กินเป็นฤดูกาลเป็นประจำ การสะพายย่ามไทยเบิ้ง ส่วนใหญ่วัยทำงานจะเป็นผู้ใช้ เช่น ไปทำไร่ ทำนา และเด็กสะพายย่ามใส่หนังสือแทนการใช้กระเป๋าหนังสือ ประเพณีใส่บาตรลูกอม ในกิจกรรมวันออกพรรษา สิ่งเหล่านี้ทำให้ทุนวัฒนธรรมของชุมชนไม่เสื่อมหายไป เด็กในชุมชนจะรู้ที่ไปที่มาของวัฒนธรรม เพื่อที่จะได้อนุรักษ์ต่อไป และเมื่อแบ่งการเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็น 3 ช่วงเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน พบว่า

2.4.1 การเรียนรู้การเตรียมการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน

การเรียนรู้การเตรียมการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการเรียนรู้การกำหนดเป้าหมาย การระดมสมอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การวางแผนงานการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และการติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง จากการเรียนรู้ตระหนักเห็นคุณค่าของตนเอง ในกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน ในด้านทุนมนุษย์มากที่สุด เพราะว่า ตนเองได้การศึกษาหาความรู้ก่อน หากคนเข้าไปร่วมทำกิจกรรม ตนเองต้องพร้อม ใจต้องพร้อม เกิดการเรียนรู้ทักษะการประสานงาน ทักษะการสื่อสาร เกิดการระดมสมอง ทำให้มีความคิดที่หลากหลายมากขึ้น รู้ปัญหาของแต่ละด้าน แต่ละบุคคล ซึ่งตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม สิ่งที่ทำล้วนแต่เป็นสิ่งที่ดีงาม ตนเองเป็นฝ่ายลงมือทำ ทุกอย่างที่ทำจะส่งผลต่อตนเองมากที่สุด ตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง เห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ในการเข้ามาร่วม ได้เรียนรู้จากชุมชน จิตอาสา และด้านความประพฤติของเด็ก แล้วเด็กจะมีภูมิคุ้มกันในตัวเอง เด็กจะไตร่ตรองและคิดเองได้ วัฒนธรรมจะเป็นตัวหลอมจิตใจเด็กให้อยู่ในสภาพที่ดีและนำวัฒนธรรมของชุมชนมาสืบทอด สืบสานวัฒนธรรม หลังจากนั้นจะขยายผลไปสู่รอบข้าง เช่น ครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ชุมชนก็เป็นเหมือนบ้านที่อยู่อาศัย ถ้าชุมชนดี ครอบครัวดี สังคมก็จะดี เด็กก็จะเห็นว่าผู้ใหญ่ยังดูแลให้ความสนใจ เขาก็จะกระตือรือร้นที่จะทำกิจกรรม

“การประสานงาน การเตรียมการ ตัวเองได้มากที่สุด เพราะถ้าตัวเองไม่ได้มากที่สุด จะไม่สามารถนำไปถ่ายทอดต่อได้ ไม่สามารถต่อไปได้ จากนั้นจะต่อไปถึงครอบครัว”

(ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลโคกสูง, สนทนากลุ่มวันที่ 2 เมษายน 2557)

“ทุนตนเอง เราต้องพร้อม ใจพร้อม จะได้ทักษะการประสานงาน การสื่อสาร”

(กระ ลำไยจร, สนทนากลุ่มวันที่ 2 เมษายน 2557)

“ชุมชนจากผู้ที่ไม่เคยเข้ามา ก็เข้ามาแสดงความคิดเห็น เพราะคนที่เข้ามา ร่วม รู้สึกมีความสุขการทำกิจกรรม”

(ตัวแทนเยาวชน, สนทนากลุ่มวันที่ 2 เมษายน 2557)

2.4.2 การเรียนรู้การดำเนินการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน

การเรียนรู้การดำเนินการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการเรียนรู้ การค้นคว้าหาข้อมูล การจัดทำงบประมาณ การจัดหาบุคลากร การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และการบริหารการสร้างสื่อตามแผนงานที่วางไว้ จากการเรียนรู้ทักษะการดำเนินชีวิตในกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน ในด้านทุนวัฒนธรรมมากที่สุด เพราะว่าเป็นเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถรักษาอัตลักษณ์ต่างๆ ของชุมชนได้ โดยการจัดเป็นนโยบายของโรงเรียนจากการเรียนรู้ ให้รักษาวัฒนธรรมต่อไป สามารถสะท้อนได้ถึงอัตลักษณ์ของชุมชนให้คงอยู่และจะได้ผลดีในด้านการสืบทอด สืบสานวัฒนธรรม ทุกคนในชุมชนมีจิตอาสา มีความเสียสละ และได้ในด้านของทุนสถาบันครอบครัวตามมา เพราะ หลังจากได้เรียนรู้แล้ว ครอบครัว และโรงเรียน จะเริ่มได้รับความรู้ ซึมซับประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ สะท้อนถึงความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวทำให้คนในครอบครัวพูดเข้าใจง่าย แยกแยะได้ ในการอนุญาตให้เด็กไปร่วมทำกิจกรรมได้จากการพบปะพูดคุยกับ ประชาชน จากในส่วนของ การลงมือทำร่วมกัน

“เป็นเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น นโยบายของโรงเรียนจากการเรียนรู้ สามารถสืบทอดถึงเด็กได้ ให้รักษาวัฒนธรรมต่อไป”

(เอ็บ สุขสลง, สนทนากลุ่มวันที่ 2 เมษายน 2557)

“ครอบครัว ทำให้พูดเข้าใจง่ายขึ้น แยกแยะได้ ได้จากการพบปะพูดคุยกับ ประชาชนจากในส่วนของ การลงมือทำ หลังจากได้เรียนรู้แล้ว ครอบครัว และโรงเรียน จะเริ่มได้รับความรู้ ซึมซับประเพณีวัฒนธรรม สะท้อนถึงความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว”

(ตัวแทนเยาวชน, สนทนากลุ่มวันที่ 2 เมษายน 2557)

2.4.3 การเรียนรู้การประเมินผลและเผยแพร่การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน

การเรียนรู้การประเมินผลและเผยแพร่การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการเรียนรู้ การจัดเป็นรายวิชาในสถานศึกษา/สถาบันการศึกษา การนำสื่อศิลปวัฒนธรรมไปเผยแพร่ การประเมินผลเทียบกับเป้าหมายการสร้างสื่อ การปรับปรุงและพัฒนาสื่อศิลปวัฒนธรรม และการหาผู้สืบทอดการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมการค้นคว้าหาข้อมูล จากการเรียนรู้ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมจากกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน ในด้านทุนสถาบันครอบครัวมากที่สุด เพราะเมื่อเด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็จะนำกลับไปใช้ที่ครอบครัว เช่น การทำอาหารพื้นบ้าน เด็กสามารถนำไป

ทำให้พ่อแม่รับประทานได้ และคนที่มาร่วมกิจกรรม ต้องได้รับการยอมรับของครอบครัว ครอบครัวต้องเห็นความสำคัญของกิจกรรม ต้องเต็มใจ ถึงจะอนุญาตมาร่วมกิจกรรมได้ ต่อมาจะเป็นทุนสังคม เกิดความสัมพันธ์อันดีของคนในชุมชน เจอกันก็ทักทาย และสามารถนำไปปรับใช้กับวิถีชีวิตในปัจจุบัน จะเป็นคนที่มีคุณภาพ เป็นคนดีของสังคม คิดดี พูดดี ทำดี ย่อมเป็นคนที่มีคุณภาพ สังคมจะอยู่อย่างมีความสุข ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน สามารถพูดคุยกันได้มากขึ้นคนจะรู้จักชุมชนมากขึ้น จากทุกภาคส่วนร่วมมือกันเช่น ตัวตนต้องเริ่ม ตัวตนพร้อมก็จะส่งผลถึงครอบครัว เพื่อนตามมา ครอบครัวมีความสุข ชุมชนได้รับประโยชน์ ได้รับวัฒนธรรมเดิมที่กำลังจะสูญหาย นำมาสืบทอดต่อ จากฐานความรู้เดิม ในด้านการศึกษาของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น หากมีการสืบทอดต่อไป อัตลักษณ์ชุมชนจะไม่สูญหายไป และจะสร้างความมีน้ำใจต่อกัน ความร่วมแรงร่วมใจกัน ความเอื้ออาทรคนในชุมชน และสามัคคีกันมากขึ้น ชุมชนน่าอยู่ขึ้น

“คนที่มาร่วมกิจกรรม ต้องได้รับการยอมรับของครอบครัวก่อน เห็นความสำคัญของกิจกรรม ต้องเต็มใจ ถึงจะมาร่วมกิจกรรมได้ ต่อมาถึงจะเป็นชุมชน จะได้ในมุมมอง ประชากรของชุมชน จะเป็นคนที่มีคุณภาพ จะคงสภาพในด้านศิลปวัฒนธรรม ภาษา สามารถคงสภาพได้นาน ถ้าเข้าร่วมกิจกรรม คุณภาพชีวิตจะดีขึ้น เป็นคนดีของสังคม คิดดี พูดดี ทำดี ย่อมเป็นคนที่มีคุณภาพแน่นอน”

(ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลโคกสลุง, สันทนาการกลุ่มวันที่ 2 เมษายน 2557)

ตอนที่ 3 แนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชน ผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

จากผลการวิเคราะห์สภาพและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชนและผลการวิเคราะห์การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ดังกล่าว มานำเสนอแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสร้างสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ แกนนำชุมชน ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู ครูภูมิปัญญา และเยาวชน ในชุมชน จำนวน 6 คน เพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน โดยมีประเด็นการนำเสนอ ได้แก่ เนื้อหาการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น วิธีการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น แหล่งการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และกลไกการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนี้

3.1 เนื้อหาการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

3.1.1 การสร้างเสริมทุนมนุษย์ ต้องเริ่มจากการเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ที่เห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี มีประโยชน์ ตนเองมีใจที่จะเปิดรับวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ที่สืบทอดต่อกันมา ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น กิจกรรมตามประเพณี ควรที่จะเรียนรู้ด้วยความสมัครใจ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม เช่น วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ การทำมาหากิน ของคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน ซึ่งถ่ายทอดมาสู่รุ่นลูกหลาน เรียนรู้ถึงการตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง รู้สึกเชื่อมั่นในตนเอง เป็นความภูมิใจที่ความรู้ที่ตนเองมีอยู่ในมุมคนเฒ่าคนแก่รู้สึกดีใจที่ตนเองสามารถถ่ายทอดให้รุ่นลูก รุ่นหลาน ให้ความรู้กับเด็ก เรียนรู้ทักษะการดำรงชีวิต สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้ ประสพการณ์ รู้วิธีการ ถึงทักษะการประสานงาน ซึ่งวิชาความรู้เหล่านี้ต้องเกิดจากการเรียนรู้ ไม่สามารถเรียนรู้ได้จากทฤษฎีเพียงอย่างเดียว ต้องลงมือปฏิบัติเอง ทำให้ได้สัมผัสกับคนที่มีความหลากหลาย สังเกตตั้งแต่การยิ้มไหว้ทักทาย สามารถตระหนักได้ถึงผลที่ตามมา ที่คนภายนอกเห็นว่ามีคุณค่าต่อตนเองและต่อชุมชน เช่น การได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน ได้รับความศรัทธาต่อตนเอง เป็นต้น และได้เรียนรู้วิธีการใหม่ๆ เช่น การพูดคุยกับเด็ก การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานจากภายนอก ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

“ตนเอง ได้ทักษะ ได้ประสพการณ์ รู้วิธีการ ถึงทักษะการประสานงาน การต่อรอง อาจดูได้จากสีหน้า ที่ทำให้เรารู้ได้ว่าคนที่ไปติดต่อเค้าคิดยังไง อ่านใจออกมากขึ้น ทำให้รู้ว่าหากเค้าพูดแบบนี้ เราต้องพูดต่ออย่างไร”
(ครูชำนาญการพิเศษโรงเรียนวัดโคกสลุง, สอนหนักกลุ่มวันที่ 2 เมษายน 2557)

“ตอนวางแผนได้ร่วมกัน ระดมสมอง แשרความคิด เกิดการเรียนรู้ในตนเอง”
(ผอ.มนูญ ชัยสูงเนิน, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2557)

“ดูได้จากงานที่เราทำ เราไม่สามารถเรียนรู้ได้จากทฤษฎีเพียงอย่างเดียว ต้องลงมือปฏิบัติเอง ทำให้ได้สัมผัสกับคนที่มีความหลากหลาย สังเกตตั้งแต่การยิ้มไหว้ทักทาย มีความสัมพันธ์กันแม้แต่การพูดคุยทางโทรศัพท์ คำพูดคำแรก สามารถมองได้ถึงที่ตามมา ได้เรียนรู้วิธีการใหม่ๆ เช่นการพูดคุยกับเด็ก การติดต่ออาจเข้าไปทางการพูดคุยกับคุณครู หรือ ผอ. แต่การประสานงาน ทางชุมชนเป็นผู้ประสานเอง เช่น ต้องการนำเด็กมาร่วมทำกิจกรรมโดยขออนุญาตคุณครูอีกที”

(นาวาอากาศโทจิตติ อนันสลุง, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2557)

3.1.2 การสร้างเสริมทุนสถาบันครอบครัว ในปัจจุบันเกิดความยากลำบากมากขึ้น เนื่องจาก ครู ผู้ปกครอง สนใจแต่สื่อภายนอกไม่เข้าใจซึ่งกันและกันในครอบครัว มีการพูดคุยกันน้อยลง ความผูกพันในครอบครัวมีน้อยลง พยายามใช้สื่อสมัยใหม่ คือ โทรศัพท์มือถือ คุยกับลูก แต่ไม่สามารถมาตอบสนองความผูกพันของแม่ลูกได้ สมัยก่อนเป็นครอบครัวใหญ่ แต่ในปัจจุบันเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น มุ่งไปที่การหาเงินมากกว่าพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งครอบครัวเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ เพราะพ่อแม่คือต้นแบบ พ่อแม่ทำอะไร ลูกก็จะทำตาม ลูกจะเลือกทำกิจกรรมต้องมาจากพ่อแม่ เพราะครอบครัวมีหน้าที่ในการดูแล ให้ความรักความเอาใจใส่ ให้การสนับสนุนทั้งทางด้านหน้าที่ การงาน การเรียน ให้คนในครอบครัวรู้สึกมีความสุข ไม่เกิดการทะเลาะเบาะแว้งกันในครอบครัว รู้สึกอบอุ่นเมื่ออยู่ในครอบครัว ทุนสถาบันครอบครัวจึงเกิดขึ้น

“สืบเนื่องจากสื่อ ครู พ่อแม่ สนใจแต่สื่อ สังคมก้มหน้า เกิดความร้าวฉาน ลูกหลานไม่พอใจ บอกว่ายาย ล้าสมัย อยากให้มีแค่สื่อโทรทัศน์ อย่าลืมหาภาษาไทย ภาษาท้องถิ่น อย่าลืมหาเรื่องครอบครัว พ่อแม่ไปทาง ลูกไปทางพ่อแม่คิดแต่จะว่าต้องหาเงินมีลูกออกลูกมาแล้ว ไม่เคยให้ความรักที่แท้จริงกับลูก คิดแต่จะหาเงินเพื่อตอบสนองความสุขของลูก”

(เอ๊บบ สุขสรวง, สนทนากลุ่มวันที่ 2 เมษายน 2557)

การสร้างเสริมทุนสถาบันครอบครัวผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เรียนรู้จากความเอื้ออาทรของคนในครอบครัว เกิดสัมพันธ์ภาพที่ดี ต้องเริ่มจากการให้ความรัก ความเอาใจใส่ ความอบอุ่น มีความเอื้ออาทรต่อกันในครอบครัว ที่จะมาร่วมการดำเนินกิจกรรมสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เรียนรู้ทักษะการดำเนินชีวิต การปลูกฝังให้มีวิถีการดำเนินชีวิตที่ดี เพื่อจะได้มีวิถีการดำเนินชีวิตที่ดีและถูกต้อง ครอบครัวต้องให้การสนับสนุนต่างๆ เช่น สนับสนุนให้เข้ามาร่วมทำกิจกรรม ไม่ขัดขวางในการทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งจะมีความสุขจากการทำกิจกรรมประเพณีดั้งเดิม แต่ก่อน ครอบครัวเป็นครอบครัวใหญ่ ทำให้เกิดสัมพันธ์ภาพระหว่างกันในครอบครัว เช่น การทานข้าวพร้อมกัน ได้พูดคุยและใกล้ชิดกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในครอบครัวระหว่างรับประทานอาหารเช้าสามารถพูดคุยกันได้มากขึ้น อยู่ด้วยกันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในครอบครัว เกิดจากเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับคนในครอบครัว ในช่วงเริ่มแรกของชีวิต และจากสังคมต่อไป

“หากิจกรรมที่ทำงานๆ เช่น ของเล่น โดยใช้ฐานวัฒนธรรมสัญจร โดยนำครู ภูมิปัญญาไปสอนในโรงเรียน เช่น ว่า งานกระดาษ ตัดกระดาษพวงโหด พอเด็กทำได้ นำไปให้พ่อแม่ดู บางคนทำไม่ได้จึงไปถาม ว่าต้องทำยังไง โดยการนำสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ในส่วนของของเล่นพื้นบ้าน พยายามที่จะ สอดแทรกเข้าไปในครอบครัว”

(ทน เอื้อสลุง , สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2557)

“อดีตเป็นครอบครัวเป็นครอบครัวใหญ่ ใช้พื้นที่ ทำนา ทำไร่ในการทำมาหา กิน ตามวิถีชีวิต เกิดความสัมพันธ์ในครอบครัว เช่นการทานข้าวเป็นวงใหญ่ ได้พูดคุยและ ไกล่ชิดกัน แต่ในปัจจุบัน วิถีชีวิตเปลี่ยนไป ทุกอย่างขึ้นอยู่กับ เวลา”

(อัญชลี แก้วชัย, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2557)

3.1.3 การสร้างเสริมทุนวัฒนธรรม เรียนรู้จากทักษะการเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณี เช่น ตักบาตรเทโว สงกรานต์ หรือหาผู้สืบทอดสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทุนวัฒนธรรมจะมากขึ้นต้อง เริ่มมาจากคน ที่เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมดั้งเดิมในท้องถิ่นของตนเอง เป็นผู้สืบทอดทางวัฒนธรรม จากวิถีชีวิตดั้งเดิม เช่น การรักษาท้องถิ่นแต่เดิมไว้ โดยการหาครูภูมิปัญญาในชุมชน มาร่วมสอนเด็ก เด็กจะได้รู้ถึงวิถีชีวิต และวัฒนธรรม เช่น ภาษาท้องถิ่น ดนตรีพื้นบ้าน อาหารพื้นบ้าน ซึ่งสื่อ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเหล่านี้จะไม่เพิ่มขึ้นไปจากเดิมแต่จะไม่สูญหายไป จะทำให้อัตลักษณ์ของชุมชน ดำรงอยู่ ในปัจจุบันควรช่วยกันส่งเสริมและปลูกฝังให้รู้ว่าสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เริ่มจากการ ปลูกฝังต้องให้ลงมือทำ พัฒนาให้ดีขึ้น ต้องเรียนรู้ตลอดเวลา จากภายในและภายนอกห้องเรียน เช่น เรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ต้องเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมของชุมชน เรียนรู้ทักษะการดำเนินชีวิตใน ปัจจุบัน เช่น จากวิถีชีวิตดั้งเดิม การทำมาหากิน ของคนเฒ่าคนแก่ ทำให้เกิดจากการสั่งสมความรู้ เหล่านี้ แล้วนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ต้องยอมรับถึงคุณค่าของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่ สืบทอดมาหลายอายุคน ที่ส่งต่อมาถึงปัจจุบัน เชื่อว่า ถ้าอยากให้สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเหล่านี้ สามารถสืบทอดไปได้ เราต้องมองไปที่เด็กและเยาวชน เพราะเด็กและเยาวชนสามารถปลูกฝังได้ง่าย ทำได้จากหากิจกรรม ที่จะให้เด็กรู้เรื่องในส่วนของครูภูมิปัญญา อนุรักษ์และฟื้นฟูของเก่า เช่น ภาษา ถิ่น พื้นฟูภาษาไทยเบิ่ง โดยการมีการทำพจนานุกรม สำเร็จออกมาเป็นรูปเล่ม เพื่อให้ภาษาท้องถิ่นไม่ สูญหายไป

“วัฒนธรรมจะไม่เพิ่มขึ้นแต่จะไม่หายไป เช่น การตักบาตรลูกอม การแห่ ดอกไม้”

(เสงี่ยม แสงสารี, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2557)

“เราต้องส่งเสริม ปลุกฝังเด็กให้รู้ว่าวัฒนธรรมของเราคืออะไร ทำให้เด็กสามารถแยกแยะวัฒนธรรมที่ดีและไม่ดีได้ การปลุกฝัง ต้องให้เขาทำการพัฒนาให้ดีขึ้น ต้องสืบสาน โดยนำเสนอกับชุมชน ถ้ามีประเพณีต่างๆ เราก็ต้องนำไปเผยแพร่ตรงนั้น”

(ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลโคกสูง, สนทนากลุ่มวันที่ 2 เมษายน 2557)

3.1.4 การสร้างเสริมทุนกิจกรรม เรียนรู้ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยการใช้เครื่องมือเรื่องสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สนใจในรากเหง้า ในท้องถิ่นของตนเอง เป็นการสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน ให้คนรักกันผ่านกิจกรรม ผ่านทักษะการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน มีเวทีสาธารณะให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เกิดการเรียนรู้ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม เช่น การฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนไม่ขัดแย้งกัน คนเฒ่าคนแก่ไม่ถูกทอดทิ้ง มีความสุข ให้เห็นคุณค่าในตนเอง ให้มาช่วยกันทำงาน เกิดความเอื้ออาทรให้ความรัก ความอบอุ่น ทำให้คนในชุมชนรู้จักคนเฒ่าคนแก่มากขึ้น นับถือกันเหมือนญาติพี่น้อง เต็มใจที่จะถ่ายทอดไปให้เด็กหรือวัยทำงานที่สนใจในด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น หากคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชน ทำให้กิจกรรมเหล่านี้ดำเนินต่อไปได้ แกนนำชุมชนที่มีการจัดกิจกรรมจะรู้สึกภูมิใจ และมีแรงที่จะทำกิจกรรมต่อไปในอนาคต กิจกรรมเหล่านี้สามารถนำไปสู่การสร้างปัญญา ให้กับตัวเราเอง เช่น กิจกรรมการจัดทำค่ายให้กับเด็กและเยาวชน ตัวกิจกรรมเป็นสิ่งที่ช่วยสอนให้รับผิดชอบต่อสังคม ต้องตระหนักถึงการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เป็นการต่อยอดกับทักษะชีวิต ทักษะการดำเนินชีวิตและคนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมสามารถพัฒนาตัวเองต่อไป

“ต้องมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ที่จะเป็นแกนนำในการนำทำกิจกรรม ผู้ใหญ่ต้องให้ความสนับสนุน รวมถึงครูภูมิปัญญา ที่มีความรู้ หาข้อมูล ต้องรู้จักชวนชวนหาความรู้เพิ่มขึ้น”

(นิตย ประจงแต่ง, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2557)

“โดยการใช้เครื่องมือเรื่องสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สนใจในรากเหง้า ในท้องถิ่นของตนเอง เป็นการสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน ให้คนรักกันผ่านกิจกรรม ให้กิจกรรมดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดความยั่งยืน สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงสามารถดำรงอยู่”

(เสงี่ยม แสงสารี, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2557)

3.1.5 การสร้างเสริมทุนสังคม ชุมชนในปัจจุบัน เปลี่ยนไปจากเดิมมาก มีเทคโนโลยี มีการสื่อสารใหม่ๆ เข้ามา ทำให้คนในชุมชนลี้มวัฒนธรรมเก่าๆ ที่เคยมีอยู่ มีทัศนคติที่เปลี่ยนไป ทำให้มีวัฒนธรรมใหม่ๆ เข้ามามากขึ้น ทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปมากขึ้น ซึ่งเทคโนโลยีในปัจจุบันมีผลต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ทำให้หลงลืมรากเหง้าวัฒนธรรมเก่าๆ ของตัวเองไป

การสร้างเสริมทุนสังคมผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เรียนรู้ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม เกิดขึ้นได้ด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และออกแบบกระบวนการแบบมีส่วนร่วมคิด ตัดสินใจทำด้วยกัน และประเมินผลร่วมกัน และคนในชุมชนรู้จักเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความรู้สึกรู้ว่าได้ใช้ความรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนจริง และแนวคิดนี้ได้รับการยอมรับที่จะสืบทอดต่อไป เพราะทุกคนที่ร่วมโครงการเป็นผู้ที่สมัครใจมาร่วม รู้สึกเป็นเจ้าของ และเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่นจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรม คนในชุมชนมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการลงแขกกัน อาหารการกิน สามารถแบ่งให้เพื่อนบ้านทานได้ ปัจจุบันลดน้อยลง กิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชน สร้างมุมมองใหม่จากคนภายนอก ที่มองเข้ามาในชุมชน เช่น การตระหนักเห็นคุณค่าของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่สามารถรักษาอัตลักษณ์เหล่านี้ ทุนสังคมเกิดจากที่คนในชุมชนร่วมกันทำกิจกรรม ให้ความสนใจกับกิจกรรมมากขึ้น ปัจจุบันใช้ในเรื่องของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เรื่องของคุณค่าด้านอัตลักษณ์ชุมชน ใช้ในการเพิ่มทุนชุมชน รวมคนในชุมชน ทั้งผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภายนอก เช่น สถานศึกษา กระทรวงวัฒนธรรม เป็นการรวมคนเฒ่าคนแก่รวมเด็กที่มีใจและสนใจให้เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งการอนุรักษ์สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้คนเฒ่าคนแก่ไม่นั่งหงอยอยู่กับบ้าน เห็นความสำคัญกับคนเฒ่าคนแก่ ให้คนในชุมชนรู้จักกัน สนิทกันมากขึ้น มีจิตอาสา มีความเข้าใจ มีไมตรีต่อกัน ให้ความสุข ทุนสังคมจึงสูงขึ้น

“ การกินข้าวพูดคุยกัน เป็นการรวมกันของคนสามวัย ได้แลกเปลี่ยนความคิดกันมีการจัดเวที ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคี ในชุมชน ”

(ชิตณรงค์ ทองนาค, สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2557)

“ คือการเรียนรู้ให้เด็กได้ลงมือทำจริง รมณรงค์ของเดิมที่ติดอยู่แล้วให้ทำแบบเดิมต่อไป ในช่วงของการดำเนินการ ที่ได้นำมาเผยแพร่กัน ชุมชนชูในเรื่อง อัตลักษณ์ท้องถิ่น เพื่อบอกให้คนในชุมชนเห็นถึงความสำคัญ เช่นการทอผ้าใช้เอง การกินอาหารตามฤดูกาล จึงได้รับการสนใจจากภายนอก ”

(อัญชลี แก้วชัย, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2557)

3.2 วิธีการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

3.2.1 วิธีการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนมนุษย์ เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง จากกิจกรรมที่มีการทำจริง ลงมือไปปฏิบัติจริง จากนั้นเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งฝึกได้จากการประสบการณ์ที่สั่งสมมา เช่น ช่วงการวางแผนการทำงาน การกำหนดเป้าหมาย และการสรุปทบทวนจากการทำกิจกรรมสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน สามารถช่วยพัฒนาตัวเองได้มาก เพราะ ต้องมีการระดมสมอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น ทำให้กล้าคิด กล้าที่จะตัดสินใจมากขึ้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน ในขั้นตอนของการทำงาน จะรู้จักการวางแผน จัดระบบการทำงาน ให้ทำไปตามขั้นตอน จึงจะประสบความสำเร็จในชีวิต และจากการประสานงานกับผู้อื่น จากการศึกษาเชื่อมโยงกับเครือข่าย ได้ทักษะการสื่อสาร ทำให้รู้ถึงวิธีการพูดคุยกับผู้อื่น อาจจะได้แรงบันดาลใจจากสีหน้าพฤติกรรม ท่าทาง กับบุคคลที่เราติดต่อประสานงาน ทำให้เข้ากับผู้อื่นได้มากขึ้น และจากการเข้ารับการอบรมจากภายนอกชุมชน หรือการทำวิจัยของชุมชน เพื่อเป็นการเพิ่มความรู้ให้กับตนเอง เพราะความรู้และทักษะการดำเนินชีวิต สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาในชีวิตประจำวัน

“กิจกรรมที่มีการฝึกปฏิบัติจริง ทำจริง ลงมือไปปฏิบัติจริง จะได้ผลมากที่สุด เด็กได้ลงมือทำ จะเกิดทักษะ ฝึกการทำงาน คุณครูแนะเป็นขั้นเป็นตอน”

(มณูญ ชัยสูงเนิน, สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2557)

“ช่วงการวางแผนการทำงาน ช่วยพัฒนาตัวเองได้มาก สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน ในขั้นตอนของการทำงาน จะรู้จักการวางแผน จัดระบบการทำงานให้ตนเอง”

(สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล, สนทนากลุ่มวันที่ 2 เมษายน 2557)

3.2.2 วิธีการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนสถาบันครอบครัว เป็นการเรียนรู้จากคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน จากการจัดกิจกรรมของชุมชนในเรื่องสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การสอนการแสดงพื้นบ้าน การสอนทำอาหารพื้นบ้าน การสอนทำของเล่นพื้นบ้าน เวลาที่เด็กมาร่วมทำกิจกรรม ต้องได้รับการอนุญาตจากพ่อแม่ ทำให้เกิดการพูดคุยกันระหว่างในครอบครัวมากขึ้น คือ พ่อแม่กับลูก ได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้ครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีขึ้น เกิดความอบอุ่น เด็กเกิดความภาคภูมิใจ พ่อแม่จะคิดว่าลูกของตนเองสามารถทำได้ และสิ่งที่ลูกทำ เกิดประโยชน์กับทั้งด้านตนเองและชุมชน ครอบครัวจะให้การสนับสนุน เช่น การแสดงดนตรีพื้นบ้าน ลูกมาเรียนรู้ มาแสดงให้คนในชุมชนได้รับชมการแสดง พ่อแม่มาร่วมชม ก็จะมีความสัมพันธ์ของครอบครัว เห็นคุณค่า เกิดความสนุกสนานร่วมกัน มีการให้กำลังใจ ชื่นชมในการแสดง และรู้สึกสนุกสนานในการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เป็นการ

รักษาสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ ทำให้เด็กเกิดการอยากเรียนรู้สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จากการปลูกฝังให้เด็กรู้จักตัวตน ปลูกจิตสำนึกในตัวเอง แล้วนำสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นไปเผยแพร่ ตามเวทีในชุมชน หรือ ภายนอกชุมชน พ่อแม่จะรู้สึกมีความสุขที่เห็นความสามารถของลูก ความสัมพันธ์ในครอบครัวจึงเกิดขึ้น หรือ การทำของเล่นของพื้นบ้าน หลังจากได้เรียนรู้จากที่โรงเรียน และนำไปสอนพ่อแม่ ทำให้ได้พูดคุยกันมากขึ้น เกิดสัมพันธ์ภาพที่ดีในครอบครัวเพราะช่วงของการทำ กิจกรรม ผู้ปกครอง จะมีส่วนร่วมด้วยในการทำกิจกรรมของเด็ก ในการรับชม ให้กำลังใจ ให้การ สนับสนุน เด็กจะรู้สึกภาคภูมิใจ ที่ตนเองสามารถสืบทอดสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และครอบครัวก็มีความอบอุ่นด้วยเช่นกัน

“ช่วงการทำกิจกรรม ผู้ปกครอง จะมีส่วนร่วมด้วยในการทำกิจกรรมของเด็ก สนับสนุนในเรื่องของการจัดหาวัสดุ มีความสุขในการจัดหาอุปกรณ์ เริ่มเห็นกิจกรรมที่ลูกไปทำ”

(อัญชลี แก้วชัย, สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2557)

“จากการจัดงานตลาดนัดศิลปวัฒนธรรม เช่น มีการแสดง ทำอาหาร เวลาที่เด็กมาทำกิจกรรม พ่อแม่ต้องตามมาดูแลลูก คือ พ่อแม่กับลูกได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้ครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีขึ้น เกิดความอบอุ่น เพราะสิ่งที่ลูกทำได้เกิดการพูดคุยในครอบครัวมากขึ้น เด็กเกิดความภาคภูมิใจในตัวลูกและพ่อแม่ พ่อแม่จะคิดว่าลูกสามารถทำได้ และสิ่งที่ลูกทำ เกิดประโยชน์กับตัวลูก ครอบครัวก็จะส่งเสริม อนุญาตให้มา ได้รับการสนับสนุน”

(ครูชำนาญการพิเศษโรงเรียนวัดโคกสลุง, สนทนากลุ่มวันที่ 2 เมษายน 2557)

3.2.3 วิธีการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนวัฒนธรรม เป็นการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ในการอนุรักษ์ ภาษาท้องถิ่น อาหารพื้นบ้าน การประดิษฐ์ของเล่นของใช้ โดยการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา เพราะชุมชนมีคนเฒ่าคนแก่ที่มีความรู้เรื่องสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิม นำเด็กไปเรียนรู้ โดยชุมชนเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้แล้วนำไปประสานกับโรงเรียน เช่น หลักสูตรท้องถิ่น โดยมีการจัดการเรียนรู้ที่นำคนเฒ่าคนแก่มาสอนเด็กในโรงเรียน ไม่ใช่เรียนรู้ในห้องสี่เหลี่ยม อาจจะมีการเรียนรู้จากไต้ต้นไม้ จากนอกห้องเรียน หรือที่พิพิธภัณฑ์ วัด ที่โรงเรียนจัดตามความสนใจของเด็ก โดยอาศัยความร่วมมือของครู ผู้อำนวยการโรงเรียน เด็กและเยาวชน แกนนำชุมชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมกัน ทำให้ได้เห็นและเกิดการเรียนรู้จากสิ่งที่เกิดขึ้น เช่น ประเพณีชุมชน วิถีชีวิตดั้งเดิม

โรงเรียนควรให้การยอมรับและสนับสนุน ในส่วนของการวัดผลและประเมินผล มาจากในขั้นตอนของการลงมือปฏิบัติ เช่น การทำอาหารที่บ้าน ดูถึงผลที่ได้ ว่าผู้อื่นสามารถรับประทานอาหารที่เด็กทำได้ หรือการรักษาอัตลักษณ์ทางด้านการแต่งกาย โดยการแต่งกายชุดผ้าไทยในวันสำคัญต่างๆ และการให้นักเรียนการสะพายย่ามแทนการใช้กระเป๋าหนังสือ เด็กและเยาวชนจะรู้สึกคุ้นเคย ทำเป็นประจำและต่อเนื่องในชีวิตประจำวัน ทำให้วัฒนธรรมเก่าๆ เหล่านี้ไม่หายไปจากชุมชน เพราะเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมที่สืบทอดต่อกันเป็นเวลานาน

“สิ่งที่อยากอนุรักษ์ไว้คือ ภาษา อาหาร การประดิษฐ์ของเล่นของใช้ โดยจัดให้อยู่ในด้านรายวิชาในสถานศึกษา”

(มณูญ ชัยสูงเนิน, สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2557)

“จากการสื่อสาร ภูมิปัญญา จากรุ่นสู่รุ่น ถ่ายทอดให้ลูกหลาน เช่น การแต่งกาย ของใช้ เช่นย่าม ช่วยรักษา อัตลักษณ์วัฒนธรรมพื้นบ้านได้”

(ทน เอื้อสรวง, สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2556)

3.2.4 วิธีการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนกิจกรรม เป็นการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน โดยการหาเวทีสาธารณะ ที่สามารถนำคนมารวมกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เช่น 1 ปีจัด 12 ครั้ง เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยการหาเป้าหมายร่วมกันของชุมชน โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ ทำให้เกิดความสนใจจากคนในชุมชนที่จะเข้ามาร่วมทำกิจกรรม มีเวทีสาธารณะที่สามารถเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการเรียนรู้ เช่น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน วัด โรงเรียน อาจจะจัดเดือนละ 1 ครั้งในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประชุมงาน โดยมีการประสานกับทางผู้นำชุมชน โรงเรียน และการดำเนินกิจกรรมของชุมชนต้องมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง เสียสละที่จะเป็นแกนนำในการนำทำกิจกรรม เข้าไปเชิญลูกบ้านให้มาร่วมทำกิจกรรม และลูกบ้านต้องรู้จักการช่วยเหลือและให้ความสนับสนุน แกนนำชุมชนจึงจะมีกำลังใจที่ดำเนินกิจกรรม รวมถึงครูภูมิปัญญาที่มีความรู้ ต้องรู้จักชวนขยายความรู้อยู่เสมอสามารถนำมาประยุกต์ในปัจจุบัน สอดแทรกในเรื่องคุณธรรม และการผลักดันกิจกรรมให้เข้าสู่สถานศึกษา เช่นการทำของเล่นพื้นบ้าน เพื่อนำสิ่งเหล่านี้ให้เด็กเกิดความสนใจเข้ามาร่วมทำกิจกรรมมากขึ้น หรือจัดทำสถานที่ให้มีแหล่งเรียนรู้มากขึ้นในชุมชน โดยการทำทะเบียนแหล่งเรียนรู้ ให้ไปเรียนรู้โดยตรงกับหมู่บ้าน เข้าไปสอบถามถึงประวัติชุมชน การดำเนินชีวิตจากคนเฒ่าคนแก่ จัดทำถนนสายวัฒนธรรม เรียนรู้ในแต่ละบ้านที่มีสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง เช่น การทอผ้า การทำย่าม การตัดมัด เครื่องจักสาน ให้เกิดความน่าสนใจ เกิดการเรียนรู้และต้องปลูกจิตสำนึกของเด็ก โดยการรักษาประเพณีดั้งเดิมเอาไว้ ให้เด็กเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีของ

ชุมชน ไม่ละทิ้งวัฒนธรรมเก่าๆ เช่น ระดับอนุบาล มีการประดิษฐ์ของเล่นพื้นบ้าน เพื่อเตรียมความพร้อม ทางด้าน ร่างกาย จิตใจ สังคม สติปัญญา เด็กจะรู้สึกสนุกสนาน เกิดการเรียนรู้ที่จะรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนไว้ ระดับประถมให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นตนเอง เช่น ทางด้านของภาษา ท้องถิ่น

“การทำเวที ที่สามารถนำคนมารวมกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เช่น 1 ปีจัด 12 ครั้ง หากกิจกรรมที่ทำต่อเนื่อง ต่อยอด ต้องมีเวทีที่สามารถนำทุกเรื่องมาเข้าด้วยกัน อาจจะเดือนละ 1 ครั้ง หรือการผลักดันกิจกรรม ให้เข้าไปสู่โรงเรียน ทั้ง 5 โรงเรียน เช่น การเสริมการทำของเล่น เพื่อนำสิ่งเหล่านี้ มาล่อใจเด็ก ทำให้เด็กเข้ามามีส่วนทำกิจกรรมมากขึ้น จัดทำสถานที่ และ แหล่งเรียนรู้ ให้มีมากขึ้น ในสังคม ทำทะเบียนแหล่งเรียนรู้ ให้ไปเรียนรู้ โดยตรงกับหมู่บ้านเองโดยตรง มีการทำถนนสายวัฒนธรรม เรียนรู้ในแต่ละบ้าน ที่มีสื่อศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น การทอผ้า การทำย่าม การตัดมีด เครื่องจักสาน”

(ครูชำนาญการพิเศษโรงเรียนวัดโคกสูง, สนทนากลุ่มวันที่ 2 เมษายน 2557)

3.2.5 วิธีการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนสังคม เป็นการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน โดยการจัดลานวัฒนธรรม เพราะเป็นการรวมตัวกันของคน 3 วัย ได้แก่ วัยเด็ก วัยทำงาน วัยผู้สูงอายุ ให้มาร่วมกิจกรรมวัฒนธรรมในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน เด็กมาแสดง ผู้ปกครองเข้ามาร่วมชม คนเฒ่าคนแก่เข้ามาสอน ผู้ปกครองแต่ละคนได้พูดคุยถึงความสามารถของลูกหลานตนเอง ชุมชนร่วมกันจัดกิจกรรม เช่น การละเล่นพื้นบ้าน การแสดงพื้นบ้าน ความร่วมมือทำให้เกิดความรัก ความสามัคคี เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สนุกสนาน อยากร่วมกันทำ ทำให้เข้าใจกันได้ง่ายขึ้น ลดช่องว่างระหว่างวัย โดยอาศัยสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการรวมคนให้มาพูดคุยกัน เพราะชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ในตัวคนเฒ่าคนแก่ ทำให้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาคุณค่าของตัวตน ที่สามารถถ่ายทอดไปให้รุ่นหลังได้เรียนรู้ เช่น การทำเครื่องจักสานที่ใช้ในการทำมหากิน ทำให้เกิดคุณค่าต่อชุมชน ที่สามารถนำความรู้เหล่านี้มาสอนเด็ก มาถ่ายทอดให้คนที่สนใจ ทำให้คนเฒ่าคนแก่ เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง เห็นคุณค่าจากตนเอง เกิดการยอมรับของสังคมสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้ และคนในชุมชนต้องทำหน้าที่ของตนเองให้ครบถ้วน เช่น ครูภูมิปัญญาทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็ก เด็กมีหน้าที่ที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่ครูมอบหมายให้ ผู้นำชุมชนมีหน้าที่สร้างความสงบสุขให้ชุมชน อำนวยความสะดวกให้ชุมชนน่าอยู่ พยายามสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชน ทุกฝ่ายต้องทำหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์ จะทำให้ชุมชนมีแต่ความสุข ชุมชนต้องมีส่วนร่วม

ร่วมในการคิดและการทำให้สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจัดเป็นวิชาเลือกของโรงเรียน และประสานงานกับทางโรงเรียน ต้องมีการประชาสัมพันธ์ถึงประโยชน์ของการร่วมมือกัน ผลที่ได้รับตามมาจะส่งผลมาถึงตนเองและชุมชน

“การจัดลานวัฒนธรรมไทยเบ็ง เพราะเป็นการดึงชุมชน ตั้งแต่เด็ก จนถึงผู้ปกครอง ให้มารู้จักกิจกรรมในไทยเบ็ง มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เด็กมาแสดง ผู้ปกครองเข้ามาร่วม ผู้ปกครองแต่ละคนได้พูดคุยถึงความสามารถของลูกหลานตนเอง เป็นการรวมตัวกันของคน 3 วัย มีการเล่นพื้นบ้าน การแสดงพื้นบ้าน แต่ละบ้านก็จะนำเสนอสิ่งต่างๆเหล่านี้ เพราะมันเป็นสิ่งที่เราได้ทำร่วมกัน ความร่วมมือทำให้เกิดความสามัคคี พอสามัคคี เราก็จะเกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สนุกสนาน อยากช่วยกันทำอีก”

(นาวาอากาศโทจิตติ อนันตสูง, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2557)

3.3 แหล่งเรียนรู้การสร้างเสริมชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

3.3.1 พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน พิพิธภัณฑ์เป็นสถานที่ที่นำข้าวของมาจัดวางไว้ เช่น เครื่องจักสาน เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน คนมาชมแล้วก็กลับไป เหมือนพิพิธภัณฑ์ตาย ไม่มีชีวิต แต่แท้จริงแล้วพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเป็นสถานที่ ต้องการให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ไม่ตาย เคลื่อนไหวได้ โดยการชวนผู้สูงอายุออกมาทำกิจกรรม เข้ามาร่วมฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ได้แก่ การเล่นพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน ซึ่งสิ่งเหล่านี้หาเล่นได้ยากแล้วในชุมชน ถ้าหากไม่รักษาไว้อนาคตคนรุ่นลูกรุ่นหลานอาจจะไม่รู้จัก และหมดโอกาสที่จะได้เล่นและสัมผัส ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถรวมคน 3 วัย ได้แก่ เด็กและเยาวชน วัยทำงาน และ วัยผู้สูงอายุในชุมชนให้เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน และเป็นเวทีสาธารณะที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนในการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันของคนทำงาน เป็นการตั้งวงคุยกันอย่างไม่เป็นทางการ โดยใช้เวลาช่วงเย็น มีผลต่อการพัฒนาตนเองของกลุ่มแกนนำจากการที่ได้แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ที่แต่ละคนได้ไปเรียนรู้ นำมาเสริมให้กันและกัน ทำให้มีมุมมองและความคิดที่หลากหลายที่จะนำไปใช้ในการพัฒนากิจกรรมสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไปในอนาคต

3.3.2 สถานศึกษา เป็นแหล่งเรียนรู้การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม โดยนำวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อนำไปบูรณาการกับการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ช่วยสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างยั่งยืน โดยได้รับการยอมรับจากครูและผู้บริหารจากโรงเรียนในชุมชนมาร่วมพูดคุย รับฟังความ

คิดเห็นของผู้ปกครอง โดยจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสนับสนุนเรื่องของครุภูมิปัญญา ในด้านทฤษฎีให้ครูเป็นผู้สอน เช่น ความสำคัญของการเดินกะลา การเดินกะลาใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างไรบ้าง จากนั้นนำครุภูมิปัญญาเข้าไปสอนเด็กในโรงเรียน ผู้สูงอายุที่เป็นครุภูมิปัญญารู้สึกภูมิใจในตนเอง เห็นว่าตนเองมีคุณค่า มีความสามารถ มีความสุข โดยมีเป้าหมายเน้นหนักที่การสืบสานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และการพัฒนาศักยภาพกลุ่มเด็กและเยาวชน เช่น อนุบาล เป็นการฝึกเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ จิตใจ และทำให้เป็นเอกลักษณ์ของทางโรงเรียน

“จัดการเรียนการสอนตามเนื้อหา ตามหลักสูตรวิชาการ เช่น การทำอาหาร ครูไปเรียนรู้จากชุมชน จากนั้นนำมาสอนเด็ก อนุบาล เป็นการฝึกเตรียมความพร้อม ด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ จิตใจ ส่วนนี้จะเน้นในเรื่องของเล่นพื้นบ้าน และทำให้เป็นเอกลักษณ์ของทางโรงเรียน”

(นิตย ประจงแต่ง, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2557)

3.3.3 เวทีอบรม มีการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องของกลุ่มแกนนำหลัก เป็นการแสวงหาโอกาสการเรียนรู้โดยเข้าไปร่วมกับโครงการหรือหน่วยงานอื่นๆ ภายนอกชุมชน เช่น สถาบันราชภัฏ กระทรวงวัฒนธรรมและการเรียนรู้ที่เกิดจากการลงปฏิบัติจริงเพื่อพัฒนาศักยภาพตนเองและพัฒนากิจกรรมของสื่อศิลปวัฒนธรรมให้มีความหลากหลายมากขึ้น เพื่อให้เกิดความน่าสนใจของคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วม

3.3.4 ศาสนสถาน เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญในชุมชน แต่คนส่วนใหญ่กลับมองข้าม มีวัดอุโบสถที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีต แต่ในปัจจุบัน เยาวชนเข้ามาศึกษาหาข้อมูลในเฉพาะเวลาที่ทำรายงาน และการเข้ามาร่วมทำกิจกรรมตามประเพณี เช่น วันสงกรานต์ที่มีการสรงน้ำพระ ทำบุญตักบาตรลูกอม และในโรงเรียน ทุกวันพระเด็กและคุณครูจะใส่ชุดขาวเพื่อให้เด็กตระหนักถึงพระพุทธศาสนา ไม่กลัววัด มีการนั่งสมาธิทุกวันก่อนเข้าเรียน และแกนนำชุมชนจะฟื้นฟูและปลูกฝังจิตสำนึกโดยการนำเด็กไปวัด ไปร่วมทำกิจกรรมในวันสำคัญเพื่อให้เด็กทำความคุ้นเคยกับวัด

3.4 กลไกการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

กลไกการเรียนรู้การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น มีด้วยกันหลายกลไกได้แก่

3.4.1 คนในชุมชน

1) ตนเอง ต้องคิดว่าตัวเองและใจเราพร้อมที่จะยอมรับสิ่งใหม่ๆหรือไม่ พร้อมที่จะเรียนรู้หรือไม่ มีใจรัก มีใจอยากจะทำ มีความตั้งใจจริง ถ้าใจพร้อมทุกอย่างสามารถเรียนรู้ได้ตลอด และต้องเห็นความสำคัญของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน

2) ครอบครัว เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ เพราะพ่อแม่คือต้นแบบ พ่อแม่ทำอะไร ลูกก็จะทำตาม กรรมพันธุ์ สภาพแวดล้อมของครอบครัว เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ต้องได้รับการอนุญาตของครอบครัว ครอบครัวให้การสนับสนุน ความรักความเอาใจใส่ กิจกรรมของพ่อแม่ลูก ปู่ย่าตายาย มาทำร่วมกัน กิจกรรมต่างๆเหล่านี้ไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันที่แข็งแรง สามารถนำความรู้เหล่านี้ไปทำกิจกรรมใหญ่ๆได้ เช่น การทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน ร่วมกับโรงเรียน ร่วมกับองค์กร ผ่านกิจกรรมของครอบครัว ได้มีเวลาได้คุยกันในครอบครัว ทุนสถาบันครอบครัวจึงมีผลและส่งไปยังทุนสังคม

3) เพื่อนและกิจกรรม ตัวกิจกรรมสามารถนำไปสู่การสร้างปัญญา ให้กับตัวเอง เป็นที่ยอมรับในสังคมเป็นการช่วยสร้างเสริมทุนชุมชน ทำให้เราเป็นคนที่น่าศรัทธาภาพของตัวเองออกมาใช้ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนมากกว่าที่เราเรียนในระบบ ตัวกิจกรรมเป็นสิ่งที่ช่วยสอนให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคม และในปัจจุบันคนที่เข้าร่วมทำกิจกรรมต้องมีเพื่อน ถ้าตัวคนเดียวจะไม่มาเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เพราะไม่มีเพื่อน เพื่อนจึงมีส่วนให้ทุนกิจกรรมต่างๆของชุมชนดำเนินไปได้โดยไม่มีอุปสรรค

4) ทีมงานและผู้นำชุมชน ต้องมองโลกในแง่ดี เข้าใจเหตุการณ์อดีตและปัจจุบันสามารถเชื่อมโยงได้ ต้องมองส่วนดีในทุกคน อย่ามองส่วนเสีย พยายามพูดคุย สร้างความเข้าใจ สร้างความเชื่อมั่นกับชาวบ้าน ผลงานที่ต้องทำให้ลูกบ้านเห็นว่า มันเป็นผลดีต่อชุมชน และเชิญชวนให้คนในชุมชนมาทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การบำเพ็ญประโยชน์ต่องานส่วนรวมของชุมชน ให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ เพื่อสร้างจิตอาสาในชุมชนให้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ทุนชุมชน

3.4.2 กระบวนการชุมชน

1) การมีส่วนร่วม ของคนในชุมชน วันเด็กและเยาวชน เข้าร่วมทำกิจกรรม เข้าร่วมในส่วนของการสืบทอดภูมิปัญญา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ วิทยากรเริ่มคิดเปิดใจที่จะมีส่วนร่วม ให้เข้าใจกับสิ่งที่ชุมชนทำ เข้าร่วมในการทำกิจกรรม ร่วมวางแผน สืบ

สานประเพณี พื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นขึ้นมา เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน วัยผู้สูงอายุต้องพร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ต้องมีความสุขที่ได้ถ่ายทอด เด็กเต็มใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทำให้ผู้สูงอายุกับเด็กเข้าใจกัน ดีขึ้น การมีส่วนร่วมต่างๆ เพื่อต้องการพัฒนาคนให้มีจิตสาธารณะ ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยใช้เครื่องมือทางวัฒนธรรมของตนเองที่จะนำไปสู่เป้าหมาย ให้สังคมที่อยู่ได้อย่างมีความสุข ใช้สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมารวมคน การพัฒนาคน เพื่อให้ได้เรียนรู้วัฒนธรรม เรียนรู้ประเพณีที่ดีงามของชุมชน ทุนชุมชนจึงเข้มแข็งขึ้น

2) การมีพื้นที่และโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อเป็นการเติมเต็มความรู้และทักษะในการทำงาน ทำให้ได้แนวคิด มุมมอง รูปแบบและวิธีการทำงานที่กว้างและหลากหลายขึ้น อีกทั้งยังทำให้มีพลังที่จะกลับมาทำงานต่อ เป็นโอกาสของการพัฒนาตัวเองซึ่งมีผลต่อความสำเร็จในการทำงาน จากตัวบุคคล นำไปสู่การทำกิจกรรม จากนั้นชุมชนจะเกิดความเข้มแข็งมากขึ้น

3) การสร้างเครือข่าย ประสาน เชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอก ถ้าชุมชนมีการทำงานอย่างจริงจังต่อเนื่อง และมีผลงานเป็นรูปธรรม จะมีหน่วยงานจากภายนอก ที่พร้อมจะให้การสนับสนุนทั้งในเรื่องงบประมาณ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ และข้อมูลทางวิชาการ เพราะการมีเครือข่ายที่เข้ามาช่วยเสริมหนุนจะช่วยให้การขับเคลื่อนงานไปได้เร็วและมีโอกาสสำเร็จมากขึ้น คนภายนอกรู้จักชุมชนมากขึ้น คนในชุมชนจะรู้สึกภูมิใจกับสิ่งที่คนภายนอกมองเห็น จึงเกิดการเห็นคุณค่าของชุมชนตนเอง สามารถพัฒนาทุนสังคมให้ดียิ่งขึ้น

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งในการวิจัยใช้วิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ การศึกษาเอกสาร การใช้แบบสอบถาม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) โดยทำการวิจัยภาคสนามในชุมชนที่มีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้ในการสร้างเสริมทุนชุมชน
- 2) เพื่อวิเคราะห์การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน
- 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

2. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยทั้งเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยทำการวิจัยภาคสนามในชุมชนที่มีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ตอน แต่ละตอนมีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1) ศึกษาสภาพและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้ในการสร้างเสริมทุนชุมชน วิธีการวิจัย คือ การวิจัยเชิงสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างจากชุมชนที่มีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ที่มีโครงการร่วมกับหน่วยงานของกระทรวงวัฒนธรรม แผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ (ศสส.) และการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) จำนวน 22 ชุมชน โดยมีแนวคำถามหลักเกี่ยวกับทุนชุมชน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสถาบันครอบครัว ทุนวัฒนธรรม ทุนกิจกรรม และทุนสังคม เมื่อได้ข้อมูลจากแบบสอบถามทั้ง 407 ฉบับแล้ว วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ SPSS FOR WINDOW นำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา นำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่อสรุปสภาพและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้ในการสร้างเสริมทุนชุมชน

2) วิเคราะห์การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน วิธีการวิจัย คือ การศึกษากรณีศึกษาจากชุมชนที่มีทุนชุมชนสูงจากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่คัดเลือกโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ได้แก่ ชุมชนโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี โดยใช้เทคนิคการสังเกต การสัมภาษณ์คนในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ ผู้นำทางการ ผู้นำไม่เป็นทางการ ครูภูมิปัญญา ครู และการสนทนากลุ่ม (focus

group) กับผู้ริเริ่ม แกนนำชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ครูภูมิปัญญา และตัวแทนเยาวชน ในชุมชน

3) นำเสนอแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม มาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อศึกษาแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป โดยวิธีการวิจัย คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับ เยาวชน แกนนำชุมชน ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู ครูภูมิปัญญา เพื่อสอบถามถึงความเป็นไปได้ในการ ใช้สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน

จากนั้นทำการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 2 และ 3 แล้วกร่างนำเสนอแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยพรณาคความ ในการนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรับผิดชอบด้านการสร้างเสริมทุนชุมชน หรือมีประสบการณ์ ตรงด้านการเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นตรวจสอบต่อไป

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 สภาพและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้ในการสร้างเสริมทุนชุมชน

คนในชุมชนส่วนใหญ่ประเมินว่าชุมชนมีทุนชุมชนทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก โดยทุน มนุษย์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ทุนสังคม ทุนสถาบันครอบครัว ทุนวัฒนธรรม และทุนกิจกรรม ตามลำดับ

เนื้อหาการเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชนทั้ง 5 ด้านในภาพรวม คือ การ เรียนรู้ด้านทักษะการสื่อสารมากที่สุด ร้อยละ 40.5 รองลงมา ได้แก่ การเรียนรู้ด้านทักษะการอยู่ ร่วมกันในสังคม และการเรียนรู้ด้านทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม ร้อยละ 39.6 และ 31.7 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาเนื้อหาการเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชนในแต่ละทุนชุมชน พบว่า ทุนมนุษย์ ทุนกิจกรรม และ ทุนสังคม คือ การเรียนรู้ด้านทักษะการสื่อสารมากที่สุด ทุน สถาบันครอบครัว และทุนวัฒนธรรม คือ การเรียนรู้ด้านทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมมากที่สุด

วิธีการเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชนทั้ง 5 ด้านในภาพรวม คือ วิธีการ เรียนรู้จากการฝึกจากประสบการณ์มากที่สุด ร้อยละ 43.5 รองลงมา ได้แก่ การศึกษาด้วยตนเอง และการเรียนรู้ร่วมกัน ร้อยละ 42.9 และ 37.9 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาวิธีการเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชนในแต่ละทุนชุมชน พบว่า ทุนมนุษย์ ทุนสถาบันครอบครัว และทุนกิจกรรม คือ วิธีการเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเองมากที่สุด ทุนวัฒนธรรมและทุนสังคมคือ วิธีการเรียนรู้จากการฝึกจากประสบการณ์มากที่สุด

แหล่งเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชนทั้ง 5 ด้านในภาพรวม คือ แหล่งเรียนรู้จากสถานศึกษามากที่สุด ร้อยละ 52.8 รองลงมา ได้แก่ ศาสนสถานและเวทิสาธารณะร้อยละ 43.6 และ 38.1 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาแหล่งเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชนในแต่ละทุนชุมชน พบว่า ทุนมนุษย์ ทุนสถาบันครอบครัว ทุนวัฒนธรรม และทุนสังคม คือ แหล่งเรียนรู้จากสถานศึกษามากที่สุด ทุนกิจกรรม คือ แหล่งเรียนรู้จากเวทิสาธารณะมากที่สุด

กลไกการเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชนทั้ง 5 ด้านในภาพรวม คือ กลไกการเรียนรู้ด้านบุคลากรมากที่สุด ร้อยละ 55.7 รองลงมา ได้แก่ ด้านฐานความรู้ และ ด้านความร่วมมือ ร้อยละ 47.7 และ 44.6 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณากลไกการเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชนในแต่ละทุนชุมชน พบว่า ทุนชุมชนทั้ง 5 ด้าน คือ กลไกการเรียนรู้ด้านบุคลากรมากที่สุด

ปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชนทั้ง 5 ด้านในภาพรวม คือ ปัจจัยด้านความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในชุมชนมากที่สุด ร้อยละ 44.6 รองลงมา ได้แก่ ปัจจัยด้านฐานวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน และปัจจัยด้านความรู้ภูมิปัญญาของชุมชน ร้อยละ 41.3 และ 41.1 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาปัจจัยการเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชนในแต่ละทุนชุมชน พบว่า ทุนมนุษย์ คือ ปัจจัยด้านความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในชุมชน ทุนสถาบันครอบครัว คือ ปัจจัยด้านความรู้ภูมิปัญญาของชุมชน ทุนวัฒนธรรม คือ ปัจจัยด้านความร่วมมือจากเครือข่ายภาคีภายนอก ทุนกิจกรรม คือ ปัจจัยด้านการบริหารจัดการที่ดีของผู้นำชุมชน และ ฐานวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน และทุนสังคม คือ ปัจจัยด้านความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในชุมชน

5.1.2 การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน

การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงการเตรียมการ ช่วงการดำเนินการ และช่วงการประเมินผลและเผยแพร่ ผลจากการศึกษาพบว่า ชุมชนมีการเรียนรู้เนื้อหาผ่านวิธีการ แหล่งเรียนรู้ และกลไกการเรียนรู้ ที่สำคัญส่วนใหญ่เหมือนกันทั้ง 3 ช่วง ดังนี้

เนื้อหาการเรียนรู้ ทำให้ชุมชนเกิดทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ทักษะการสื่อสาร และ ทักษะการดำเนินชีวิต และเมื่อวิเคราะห์การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้ง 3 ช่วง พบว่า การเรียนรู้การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง ได้จากกิจกรรมกำหนดเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การเรียนรู้ความเอื้ออาทร ได้จากกิจกรรมค้นคว้าหาข้อมูลในการจัดทำสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การเรียนรู้ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม และการเรียนรู้ทักษะการดำเนินชีวิต ได้จากกิจกรรมระดมสมอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเรียนรู้

ทักษะการสื่อสาร และการเรียนรู้ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม ได้จากกิจกรรมติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง และการเรียนรู้ทักษะการสร้างองค์ความรู้ ได้จากกิจกรรมจัดเป็นรายวิชาในสถานศึกษามากที่สุด โดยผ่านวิธีการเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเองมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การฝึกจากประสบการณ์ และผู้เชี่ยวชาญแนะนำ โดยชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ คือ สถานศึกษามากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ศาสนสถาน และเวทีสาธารณะ ทั้งนี้โดยมีกลไกการเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สำคัญมากที่สุด คือ บุคลากร รองลงมา ได้แก่ ฐานความรู้ และ ความร่วมมือ

ซึ่งจากการสัมภาษณ์คนในชุมชน พบว่า การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชนทั้ง 5 ด้านไปพร้อมกัน แต่จะช่วยสร้างเสริมทุนชุมชนในด้านทุนสังคมมากที่สุด เนื่องจากการสร้างเสริมทุนชุมชนต้องเริ่มจากตนเองก่อน ส่งผลไปถึงครอบครัว จากนั้นนำไปสู่เพื่อน โดยมีคนในสังคมให้การสนับสนุน เมื่อสังคมช่วยกันสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแล้ว ผลลัพธ์ที่ได้จะทำให้ สังคมน่าอยู่ขึ้น ทำให้มีความรัก ความสามัคคีกัน นำความรู้ ประสบการณ์ที่ได้มาถ่ายทอด มาแบ่งปันกัน คนแก่คนเฒ่าที่มาทำกิจกรรมต่างๆ มีความสุข และไม่รู้สึกว่าตนเองเป็นภาระของลูกหลาน ได้มาพบปะพูดคุยกัน

ทั้งนี้คนในชุมชน เห็นว่าการเรียนรู้ในช่วงการเตรียมการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ช่วยสร้างเสริมทุนชุมชนในด้านทุนมนุษย์มากที่สุด เนื่องจาก ตนเองได้ศึกษาก่อน หาความรู้ หากคนเข้าไปร่วมทำกิจกรรม เกิดการระดมสมอง ทำให้มีความคิดที่หลากหลายมากขึ้น ตนเองเป็นฝ่ายลงมือทำ ทุกอย่างที่ทำจะส่งผลต่อตนเองมากที่สุด เป็นการเรียนรู้การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง

การเรียนรู้ในช่วงการดำเนินการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นช่วยสร้างเสริมทุนชุมชนในด้านทุนวัฒนธรรมมากที่สุด เนื่องจากการทำกิจกรรมการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง เป็นเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถรักษาอัตลักษณ์ต่างๆ ของชุมชนได้ โดยการจัดเป็นนโยบายของโรงเรียนจากการเรียนรู้ ทำให้สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นไม่สูญหายไปอยู่กับชุมชนต่อไป

และการเรียนรู้ในช่วงการประเมินผลและเผยแพร่การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นช่วยสร้างเสริมทุนชุมชนในด้านทุนสถาบันครอบครัวมากที่สุด เนื่องจากเมื่อเด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ได้เรียนรู้จากครูภูมิปัญญา ก็จะนำกลับไปใช้ที่ครอบครัว เช่นการทำอาหารที่บ้าน เด็กสามารถนำไปทำให้พ่อแม่รับประทานทานได้ และคนที่มาร่วมกิจกรรม ต้องได้รับการสนับสนุนและการให้กำลังใจจากครอบครัว ครอบครัวต้องเห็นความสำคัญของกิจกรรม จึงอนุญาตมาให้เด็กมาร่วมกิจกรรมได้ จึงทำให้เกิดสัมพันธ์ภาพที่ดีของครอบครัว มีการพูดคุยระหว่างกันมากขึ้น

5.1.3 แนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

แนวทางการสร้างเสริมทุนมนุษย์ เรียนรู้ถึงการตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง รู้สึกเชื่อมั่นในตนเอง เป็นความภูมิใจที่ความรู้ที่ตนเองมีอยู่ในชุมชนคนเฒ่าคนแก่รู้สึกดีใจที่ตนเองสามารถถ่ายทอดให้รุ่นลูก รุ่นหลาน ให้วิชาความรู้กับเด็ก ได้ทักษะการดำรงชีวิต สามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน ได้ประสบการณ์ รู้วิธีการ ถึงทักษะการประสานงาน โดยมีวิธีการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองควรเป็นกิจกรรมที่มีการทำจริง ลงมือไปปฏิบัติจริง จากช่วงการวางแผนการทำงาน การกำหนดเป้าหมาย และการสรุปบทเรียนจากการทำกิจกรรม สามารถช่วยพัฒนาตัวเองได้ เพราะต้องมีการระดมสมอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตรประจำวัน เพื่อเป็นการเพิ่มความรู้ให้กับตนเอง เพราะความรู้และทักษะการดำเนินชีวิต สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาในชีวิตประจำวัน

แนวทางการสร้างเสริมทุนสถาบันครอบครัว เรียนรู้จากความเอื้ออาทรของคนในครอบครัว เกิดสัมพันธภาพที่ดี เริ่มจากการให้ความรัก ความเอาใจใส่ ความอบอุ่น ที่จะมาช่วยการดำเนินกิจกรรมการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เรียนรู้ทักษะการดำเนินชีวิต การปลูกฝังให้มีวิถีการดำเนินชีวิตที่ดี เพื่อจะได้มีวิถีการดำเนินชีวิตที่ดีและถูกต้อง ครอบครัวต้องให้การสนับสนุนต่างๆ เช่น สนับสนุนให้เข้ามาร่วมทำกิจกรรม จะมีความสัมพันธ์ที่ดีของครอบครัว เห็นคุณค่า เกิดความสนุกสนานร่วมกัน ขึ้นชมในการแสดง และรู้สึกสนุกสนานในการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เป็นการรักษาสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ พ่อแม่จะรู้สึกมีความสุขที่เห็นความสามารถของลูก เด็กจะรู้สึกภาคภูมิใจ ที่ตนเองสามารถสืบทอดสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และครอบครัวก็มีความอบอุ่นด้วยเช่นกัน

แนวทางการสร้างเสริมทุนวัฒนธรรม เรียนรู้จากทักษะการเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณี เช่น ตักบาตรเทโว สงกรานต์ หรือหาผู้สืบทอดสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการหาครูภูมิปัญญาในชุมชน มาร่วมสอนเด็ก และเรียนรู้ทักษะการดำเนินชีวิต เด็กจะได้รู้ถึงวิถีชีวิต และวัฒนธรรม จะทำให้อัตลักษณ์ของชุมชนดำรงอยู่ เริ่มจากการปลูกฝังต้องให้ลงมือทำ พัฒนาให้ดีขึ้น ความรู้ค่อยๆเพิ่มขึ้น ต้องเรียนรู้ตลอดเวลา จากภายในและภายนอกห้องเรียน เช่น เรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ต้องเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยการจัดการเรียนการสอนให้เข้าไปอยู่ในสถานศึกษา ชุมชนต้องเข้าไปร่วมจัดการในด้านหลักสูตรท้องถิ่น เพราะชุมชนมีคนเฒ่าคนแก่ที่มีความรู้เรื่องสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิม นำเด็กไปเรียนรู้ โดยชุมชนเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ แล้วนำไปประสานกับโรงเรียน โดยมีการจัดการเรียนรู้ที่นำคนเฒ่าคนแก่มาสอนเด็กในโรงเรียน โดยอาศัยความร่วมมือของครู ผู้อำนวยการโรงเรียน เด็กและเยาวชน แกนนำชุมชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมกัน

แนวทางการสร้างเสริมทุนกิจกรรม เรียนรู้ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยการหาเวทีสาธารณะที่สามารถนำคนมารวมกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยการหาเป้าหมายร่วมกันของชุมชน โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ ทำให้เกิดความสนใจจากคนในชุมชนที่จะเข้ามาร่วมทำกิจกรรม การผลักดันกิจกรรมให้เข้าไปสู่โรงเรียน หรือจัดทำสถานที่ให้มีแหล่งเรียนรู้มากขึ้นในชุมชน โดยการทำทะเบียนแหล่งเรียนรู้ ให้ไปเรียนรู้โดยตรงกับหมู่บ้าน เข้าไปสอบถามถึงประวัติชุมชน การดำเนินชีวิตจากคนเฒ่าคนแก่ ทำถนนสายวัฒนธรรม เรียนรู้ในแต่ละบ้านที่มีสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง เช่น การทอผ้า การทำย้อม เครื่องจักสาน ให้เกิดความน่าสนใจ เกิดการเรียนรู้และต้องปลูกจิตสำนึกของเด็ก โดยการรักษาประเพณีดั้งเดิมเอาไว้ ให้เด็กเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีของชุมชนไม่ละทิ้งวัฒนธรรมเดิม

แนวทางการสร้างเสริมทุนสังคม เรียนรู้ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยการจัดสถานวัฒนธรรมขึ้น เพราะเป็นเป็นการรวมตัวกันของคน 3 วัย ได้แก่ วัยเด็ก วัยทำงาน วัยผู้สูงอายุ ให้มาร่วมกิจกรรมวัฒนธรรมในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน เด็กมาแสดง ผู้ปกครองเข้ามาร่วมชม คนเฒ่าคนแก่เข้ามาสอน ความร่วมมือของคนในชุมชนทำให้เกิดความรัก ความสามัคคี เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สนุกสนาน อยากร่วมกันทำ ทำให้เข้าใจกันได้ง่ายขึ้น ลดช่องว่างระหว่างวัย โดยอาศัยสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการรวมคนให้มาพูดคุยกัน และคนในชุมชนต้องทำหน้าที่ของตนเองให้ครบถ้วน เช่น ครูภูมิปัญญาทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็ก เด็กมีหน้าที่ที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่ครูมอบหมายให้ ผู้นำชุมชนมีหน้าที่สร้างความสงบสุขให้ชุมชน อำนวยความสะดวกให้ชุมชนนำอยู่ พยายามสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชน ทุกฝ่ายต้องทำหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์ จะทำให้ชุมชนมีแต่ความสุข

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

ข้อค้นพบจากผลการวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล 3 ประเด็น ได้แก่ 1. การเรียนรู้ด้านทักษะการสื่อสารเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญในการสร้างเสริมทุนชุมชน 2. การเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีการศึกษาด้วยตนเองผ่านแหล่งเรียนรู้จากสถานศึกษา และ 3. กระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นช่วยสร้างเสริมทุนชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. **การเรียนรู้ด้านทักษะการสื่อสารเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญในการสร้างเสริมทุนชุมชน** อาจเป็นเพราะชุมชนที่มีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นตระหนักว่าคนเพียงคนเดียวไม่สามารถทำกิจกรรมการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืนและต่อเนื่องได้ แต่ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนหลายภาคส่วนในชุมชน จึงต้องมีการเรียนรู้ทักษะการสื่อสารให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญและเห็นคุณค่าของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้ตระหนักู้เข้ามาร่วมการทำกิจกรรมทั้งในด้านของครูภูมิปัญญาในชุมชน ต้องเกิดการติดต่อประสานงานให้เข้ามาร่วมสอน เด็กและ

เยาวชนเข้ามาร่วมเรียนรู้จากกรณีปัญหา หากการเรียนรู้ด้านการสื่อสารไม่มีประสิทธิภาพ คนในชุมชนอาจจะไม่ตระหนักและเห็นความสำคัญที่จะอนุรักษ์สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่จำเป็น การดำเนินกิจกรรมก็ไม่สามารถเกิดประสิทธิผล และทำให้สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนเลือนหายไป สอดคล้องกับสัคพัศ แสงฉาย (2557) ที่ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ทูตทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนบางนางลี่ อำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่าการรวมกลุ่มเปิดเวทีประชาคม ที่จะสื่อสารความเป็นไปของการพัฒนาหมู่บ้านหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และระดมความเห็นของประชาชนในชุมชนในประเด็นที่สำคัญโดยจะมีองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ประสานงานในการดำเนินงาน ซึ่งเป็นการสร้างเสริมทุนชุมชนให้ประสบความสำเร็จและเกศินี จุฑาวิจิตร (2542) ที่กล่าวว่า การสื่อสารต้องให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการสื่อสาร ทั้งในฐานะผู้รับสารและผู้มีส่วนร่วมในการวางแผนและผลิตเนื้อหาของสื่อ สร้างความเข้าใจ และการใช้สื่อต้องช่วยให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจปัญหาและสภาพแวดล้อมของตนเอง เป็นก้าวที่สำคัญที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

2. การเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีการศึกษาด้วยตนเองผ่านแหล่งเรียนรู้จากสถานศึกษา ชุมชนที่มีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่วนใหญ่มีวิธีการศึกษาด้วยตนเอง ผ่านแหล่งเรียนรู้จากสถานศึกษา อาจเป็นเพราะสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่มีมานาน เป็นสถานที่สะสมองค์ความรู้ จึงทำให้เกิดการตระหนักว่าสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ ซึ่งในปัจจุบันโลกออนไลน์เข้ามาบดบังต่อชุมชนเมืองค่อนข้างมาก จึงทำให้เกิดการเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเองผ่านอินเทอร์เน็ต แต่ในชุมชนชนบท การค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ต อาจจะไม่แพร่หลายมากนัก คนในชุมชนยังไม่ค่อยรู้จัก ดังนั้น คนในชุมชนส่วนใหญ่จึงเกิดการเรียนรู้จากสถานศึกษา ทั้งศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุด สภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่ทำให้คนเกิดการเรียนรู้ เมื่อต้องการเรียนรู้จึงต้องไปศึกษาเรียนรู้ที่สถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้แบบเป็นทางการ หรือไม่เป็นทางการ เช่น การศึกษาด้วยตนเอง หรือ การศึกษาผ่านการสอน อบรม ประกอบกับโรงเรียนได้มีบทบาทและทำหน้าที่ปลูกฝังค่านิยมเกี่ยวกับสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกับชุมชนโดยการส่งเสริมให้ครูภูมิปัญญาเข้าไปร่วมสอนในสถานศึกษาอีกด้วย ทั้งนี้ การเรียนรู้ในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น มักต้องเริ่มจากความสนใจของตนเอง แล้วจึงค่อยเรียนรู้ศึกษา ค้นคว้าจนเกิดความรู้ ความเชี่ยวชาญ จนเกิดความตระหนักถึงคุณค่าของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนั้น สถานศึกษาจึงกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ในการศึกษาด้วยตนเองของเยาวชนและคนในชุมชน สอดคล้องกับ ดำริ บุญชู (2548) ที่กล่าวว่าสถานศึกษาเป็นแหล่งที่รวมขององค์ความรู้อันหลากหลายพร้อมที่จะให้ผู้เรียนเข้าไปศึกษาค้นคว้า สามารถใช้เป็นแหล่งข้อมูล ข่าวสาร เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตามอัธยาศัย รวมถึงเป็นแหล่งเชื่อมโยงให้สถานศึกษาและชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการได้คิดเองปฏิบัติ

เอง และสร้างความรู้ด้วยตนเอง รวมถึงทำให้ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังให้รู้และรักท้องถิ่นของตนเอง มองเห็นคุณค่าและตระหนักถึงปัญหาในชุมชนของตน พร้อมทั้งจะเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต

3. กระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นช่วยสร้างเสริมทุนชุมชน จากข้อค้นพบนี้ ยืนยันได้ว่า กระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้คนในชุมชนมาร่วมตัวกัน อยู่ร่วมกัน และได้เรียนรู้ร่วมกันจากการทำกิจกรรมการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในช่วงต่างๆ อย่างเป็นลำดับ ช่วงการเตรียมการ เป็นช่วงที่เกิดการร้อยคน ร้อยใจ และร้อยวัฒนธรรมของชุมชน ที่คนในชุมชนจะได้ร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ตระหนักเห็นคุณค่าของสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นตนเอง เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน นำไปสู่การสร้างเสริมทุนมนุษย์ ช่วงการดำเนินการที่ทำให้คนในชุมชนได้ร่วมกันเรียนรู้ประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ของชุมชน ได้รับรู้และเข้าใจความเป็นมาของชุมชนซึ่งมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้น เป็นการเรียนรู้ถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชน ที่สืบทอดต่อกันมา รักษาอัตลักษณ์ที่ดั้งเดิมของชุมชน เกิดความภาคภูมิใจและหวงแหนนำไปสู่การสร้างเสริมทุนวัฒนธรรม และช่วงการประเมินผล และเผยแพร่ ช่วยให้คนในชุมชนเกิดความเข้าใจคุณค่า ความหมาย และตัวตนของชุมชนของตนเอง เกิดความผูกพันและสำนึก ในขณะเดียวกันก็เร้าอารมณ์ความรู้สึกของคนในชุมชนให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากชุมชนไปแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในครอบครัว เกิดสัมพันธ์ภาพที่ดีงาม นำไปสู่การสร้างเสริมทุนสถาบันครอบครัว เมื่อทุนสถาบันครอบครัวเกิดความเข้มแข็งจึงทำให้เกิดทุนสังคมที่ดีงามตามมา จากกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเกิดการเรียนรู้ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์เกิดการรวมกลุ่มทำงานเพื่อรื้อฟื้นสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กลับมามีชีวิตชีวาทันทีอีกครั้งหนึ่ง ให้เกิดความสามัคคี มีจุดรวมใจร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บนพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกัน จึงทำให้เกิดทุนชุมชนทั้ง 5 ด้าน เพราะ ทุนชุมชนจะเกิดขึ้นได้ ต้องเกิดจากร่วมมือกันคนในชุมชน มีความรัก ความเอาใจใส่ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และรู้จักเสียสละต่อคนในชุมชน นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน สอดคล้องกับ สุรินทร์ กิจนิตยชีวี (2552) ที่กล่าวว่า ทุนสังคม ที่คนมารวมกันด้วยใจ และทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีการจัดการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยการใช้อภิธรรมการเรียนรู้ ใช้ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์เป็นตัวเดินเรื่อง เอาผู้คนในชุมชนจากหลายภาคส่วน เพื่อฟื้นสำนึกความเป็นมาด้านประวัติศาสตร์ ทำให้มีเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีบูรณาการ เข้ามาช่วยพลิกฟื้นทุนสังคมได้ ควบคู่กับทำงานกันด้วยใจ โดยมีการรวมตัวกันของคนในชุมชน และสอดคล้องกับพงศ์กฤษฎี พลเลิศ (2554) ที่ทำการศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทการใช้สื่อพื้นบ้านในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ของชุมชนตลาดเก่าห้อง อ.บางปลาหมอ จ.สุพรรณบุรี พบว่าการรื้อฟื้นสื่อพื้นบ้านมีคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ไม่เปลี่ยนแปลง เช่น

วิถีการผลิต และคุณค่าทางสังคม การยึดถือจารีตประเพณีของสังคม และยังช่วยดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน ตลอดจนสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการบอกเล่าความคิดของชุมชน

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1) ครอบครัว ควรสนับสนุนให้เด็กเข้าร่วมทำกิจกรรม ควรสร้างความเชื่อมั่นให้กับเด็กชักชวนมาทำสิ่งที่ดี มีคุณค่า และมีประโยชน์ต่อทั้งตัวเด็กและชุมชน ให้รับรู้และเข้าใจถึงเป้าหมาย วัตถุประสงค์ รูปแบบการทำงาน และรายละเอียดการทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งในปัจจุบันครอบครัวยังไม่สนับสนุนเท่าที่ควร เนื่องมาจากการจัดกิจกรรม การประชาสัมพันธ์ภายในชุมชนยังมีน้อยเกินไป ทำให้ครอบครัวส่วนใหญ่ไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ จะไม่เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน

2) สถานศึกษา ควรมีการจัดการเรียนการสอนที่เชื่อมโยงกับหลักสูตรท้องถิ่น และปลูกฝังให้ตระหนักถึงอัตลักษณ์ของชุมชน วิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน เห็นคุณค่าและความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เน้นการมีส่วนร่วมของโรงเรียน ตั้งแต่คิด เข้ามาพูดคุยกับผู้นำชุมชน ทำกิจกรรมร่วมกัน หลักสูตรท้องถิ่นจึงจะประสบความสำเร็จโดยมีเป้าหมายเพื่อให้เด็กและเยาวชนสืบสานและมีความสุขภายใต้วัฒนธรรมของชุมชน แต่ที่ผ่านมาสถานศึกษาบางแห่งยังไม่ให้ความสนใจ เพราะสถานศึกษาเน้นในด้านวิชาการจนลืมตระหนักถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน

3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องให้ความสำคัญกับการสร้างเสริมทุนชุมชน โดยเข้ามารับรู้ ช่วยเหลือในเรื่องของงบประมาณ สนับสนุนจัดเข้าไปไว้ในแผนชุมชน เช่น การฟื้นฟูงานวัฒนธรรมตามประเพณี การจัดนิทรรศการ และหลักสูตรท้องถิ่น พร้อมทั้งให้การสนับสนุนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่ง จะเน้นในเรื่องของคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนด้านอื่นๆ เช่น โครงสร้างพื้นฐานด้านสาธารณสุข ปลอดภัย สาธารณูปการ มากกว่าที่จะนำงบประมาณมาสนับสนุนเรื่องศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

4) ภาครัฐควรจัดให้มีพื้นที่และโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เฉพาะสำหรับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นการเติมเต็มความรู้และเปิดโอกาสให้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมีบทบาทในการกลมเกลียวสังคมและสร้างเสริมทุนชุมชนที่มากขึ้น ซึ่งในปัจจุบันการที่เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวัน การรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามากขึ้น ทำให้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเริ่มเลือนหายไป

5) กระทรวงวัฒนธรรม ควรให้ความสำคัญกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทุกรูปแบบ โดยการประสานความร่วมมือของทุกฝ่ายของชุมชน ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การสืบสาน และการพัฒนา ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อปลูกฝังให้คนในสังคมมีจิตสำนึก เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

6) คนในชุมชน ควรมีทัศนคติที่เห็นคุณค่าของชุมชนตนเองเป็นหลัก เช่น ระบบคุณค่าดั้งเดิม วิธีของชุมชน องค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น และส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุนชุมชนเหล่านี้ผ่านการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานภายนอกที่ให้ความช่วยเหลือ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุตระหนักเห็นคุณค่าและร่วมกันอนุรักษ์และสืบสานสื่อศิลปวัฒนธรรม วัยทำงานเข้ามาทำกิจกรรมของชุมชน และวัยเด็กและเยาวชนเข้ามาร่วมเรียนรู้จากครูภูมิปัญญาด้วยความสมัครใจ เนื่องจากจากผู้สูงอายุที่มีความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นมีน้อยลง ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเริ่มเลือนหายไปกับครูภูมิปัญญาหากไม่ได้รับการสืบสานต่อ วัยทำงานต้องมีการทำมาหากินจึงไม่สะดวกเข้ามาร่วมทำกิจกรรมของชุมชน และและคิดว่าเป็นเรื่องไกลตัว จึงไม่ตระหนักเห็นคุณค่าและความสำคัญ และวัยเด็กและเยาวชน ถ้าเข้ามาร่วมทำกิจกรรมต้องมีเพื่อนมาด้วย ถ้าไม่มีเพื่อนจะไม่กล้ามาคนเดียว เพราะเป็นวัยที่ติดเพื่อน

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการสร้างเสริมทุนชุมชนจากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพียงชุมชนเดียวเท่านั้น ดังนั้นการวิจัยครั้งต่อไปจึงควรเป็นการขยายแนวทางการขับเคลื่อนของชุมชนที่สามารถสร้างเครือข่ายและขยายผลในวงกว้างมากขึ้น

2) เพื่อเปรียบเทียบทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ตั้งแต่ 2 ชุมชนขึ้นไป ว่าแต่ละชุมชนมีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันจากทุนชุมชนในชุมชนอื่นอย่างไร เพื่อให้ผลวิจัยเกิดประโยชน์ในการเป็นข้อมูลพื้นฐานทำความเข้าใจชุมชนสามารถนำไปวางแผนวิธีการที่จะช่วยส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพัฒนาและรักษาทุนชุมชนที่มีอยู่

3) ศึกษาสภาพและปัจจัยเงื่อนไขการสร้างเสริมทุนชุมชนจากกิจกรรมสร้างสรรค์อื่นๆ เพราะการสร้างเสริมทุนชุมชนสามารถสร้างเสริมได้จากกิจกรรมในหลายรูปแบบ

4) ศึกษาทุนชุมชนในประเด็นของชุมชนชนบทและชุมชนเมือง จะมีการดำรงอยู่ของทุนชุมชนเหมือนกันหรือไม่อย่างไร และชุมชนนั้นสามารถนำทุนชุมชนมาใช้เป็นกลไกสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้หรือไม่

รายการอ้างอิง

- Best, W. (1977). *Research in education Englewood Cliffs, NJ*. Prentice-Hall.
- Briones, M. (2011). *Workforce Development Initiatives for Out-of-School Youth–What Works?* USA, Education Development Center.
- Cloud, W. and Granfield W. (2009). *The Potential of recovery capital*, RSA Action and Research Centre.
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the Oppressed*. New York, Seabudy Press.
- Jennifer, L. and Russell-Mayhew S. (2009). "hat Counsellors Need to Know About Resiliency in Adolescents." *International Journal for the Advancement of Counselling* 31(September 2009): 225.
- Kolb, A., et al. (1991). *Organizational Behavior: An Experiential Approach*. Englewood, Prentice Hall.
- กรมการพัฒนาชุมชน (2553). *แนวทางการพัฒนาทุนชุมชน*. กรุงเทพมหานคร, สำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน.
- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2543). *คู่มือการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม*. นนทบุรี, กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข.
- กรรณจรรยา สุขรุ่ง และคณะ (2554). *เมล็ดพันธุ์ชีวิตบูรณาการ คู่มือเรียนรู้ และทดลองปฏิบัติการบูรณาการแบบระบบที่มีชีวิต เพื่อสร้างเสริมสุขภาวะในสังคม*. กรุงเทพมหานคร, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส).
- กรรณิกา ชมดี. (2524). *การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ: ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี*. ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กระทรวงวัฒนธรรม (2554). *โครงการเทศกาลศิลปวัฒนธรรม*. Retrieved 24 กุมภาพันธ์, 2555, from <http://www.creativeculturethailand.com>
- กระทรวงศึกษาธิการ (2540). *แผนแม่บทวาระแห่งชาติ ว่าด้วย "ทศวรรษสืบสานวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา" (พ.ศ. 2541-2550)*. กรุงเทพมหานคร, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- กาญจนา แก้วเทพและคณะ (2543). *สื่อเพื่อชุมชน: การประมวลองค์ความรู้*. กรุงเทพมหานคร, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กาญจนา แก้วเทพ (2539). *สื่อส่งเสริมวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร, มูลนิธิภูมิปัญญา.
- กาญจนา แก้วเทพ (2541). *การวิเคราะห์สื่อ: แนวคิดและเทคนิค*. กรุงเทพมหานคร, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา แก้วเทพ (2547). *ทฤษฎีและแนวทางการศึกษาสื่อสารมวลชน*. กรุงเทพมหานคร, แปรนด์เอจ.

- กาญจนา แก้วเทพ (2549). *สื่อพื้นบ้านชาวรับงานสุขภาพ*. นนทบุรี, โครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข.
เกศินี จุฑาวิจิตร (2542). *การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น*. นครปฐม, คณะวิทยาการจัดการ
สถาบันราชภัฏนครปฐม.
- เกื้อ แก้วเกต (2552). *พลังเพื่อนและกิจกรรม. ต้นทุนชีวิตเด็กและเยาวชนไทย*. รัศมี มณีนิล.
กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์เดือนตุลา: 214-215.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ (2545). *วิถีชุมชน: คู่มือการเรียนรู้ที่ทำให้งานชุมชนง่ายได้ผล
และสนุก*. นนทบุรี, สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- คณิตตา แสงอุไร (2546). *กระบวนการสร้างสื่อและการเข้าถึงสื่อส่งเสริมสิทธิเด็ก: กรณีศึกษา ละคร
นิทานเพลงเรื่องช้างกับเรือ*. คณะสังคมศาสตร์, สถาบันราชภัฏเชียงราย.
- ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ (2546). "การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และความพร้อมในการเรียนรู้
ด้วยตนเองของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร." *ศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร*(พฤศจิกายน 2546): 143-154.
- จุมพล รอดคำดี (2542). *วิทยุชุมชน การปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม*. กรุงเทพมหานคร, โครงการวิทยุชุมชน
ของสำนักประชาสัมพันธ์เขต 2 สวท.อุบลราชธานี.
- เฉลียว บุรีภักดีและคณะ (2545). *ชุดวิชาการวิจัยชุมชน*. กรุงเทพมหานคร, เอสอาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์.
- ชนิกา ตูจินดา (2552). *พลังครอบครัว. ต้นทุนชีวิตเด็กและเยาวชนไทย*. ร. มณีนิล. กรุงเทพมหานคร
, โรงพิมพ์เดือนตุลา: 109-111.
- ชมภูมาศ ฉัญน้อม (2551). *การวิเคราะห์และพัฒนาเว็บไซต์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรม:
กรณีศึกษาสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*. สาขาศิลปะและการออกสื่อ,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2522). *เครื่องมือเทคโนโลยีทางการศึกษา*. มหาสารคาม, มหาวิทยาลัยศรี
นครินทรวิโรฒมหาสารคาม.
- ณรงค์ เส็งประชา (2539). *พื้นฐานวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร, สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- दनัย หวังบุญชัย (2553). *เปิดตัว 18 โครงการสื่อศิลปวัฒนธรรม ปลูกฝังจิตอาสาแก่เด็ก สู่การพัฒนา
ที่ยั่งยืน*. Retrieved 21 กุมภาพันธ์, 2555, from
<http://www.artculture4health.com/project.php>
- ดำริ บุญชู (2548). "การใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา." *วารสารวิชาการ* 1(มกราคม-
มีนาคม 2548): 27-31.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (บรรณาธิการ) (2547). *ทุนสังคมและทุนวัฒนธรรมในระบบเศรษฐกิจและการ
จัดการยุคใหม่*. กรุงเทพมหานคร, พี.เอ.ลิฟวิ่ง.
- ทองอยู่ แก้วไทรฮะ (2528). *นโยบายและแนวคิดเกี่ยวกับการผลิตสื่อสำหรับชนบท*.
กรุงเทพมหานคร, กรมการศึกษานอกโรงเรียน.
- ธีระ ชัยยุทธยรรยง (2545). "วิธีการฝึกทักษะการดำเนินชีวิตแก่เด็กและเยาวชน." *วารสารวิชาการ*
2(2 กุมภาพันธ์ 2545): 61-67.

- นภาพรณ์ หะวานนท์และคณะ. (2550). *ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- นันทนุช สัจจวาลย์ (2546). *กระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์: กรณีศึกษา หมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านทรงไทยปลายโพรงพง จังหวัดสมุทรสงคราม*. สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นุชทิพย์ ป.บรรจงศิลป์ (2537). "ครอบครัวในปัจจุบัน ปัญหาเด็กและสตรี." *สุทธิปริทัศน์* 26(ตุลาคม 2537 - มกราคม 2538): 55-56.
- นุทิต เอี่ยมใส (2555). *ทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนาความเข้มแข็ง ของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์*, มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- บุญมี พันธุ์ไทย (2545). *ประมวลสาระชุดวิชาสัมมนาการประเมิน หน่วย 5 สัมมนาการวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอ และการใช้ผลการประเมิน นนทบุรี*, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ประเวศ วะสี (2541). *ชุมชนเข้มแข็ง ทุนทางสังคมของไทย* กรุงเทพมหานคร, สำนักงานกองทุนเพื่อสังคมและธนาคารออมสิน.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543). *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร, สำนักงานคณะกรรมการสนับสนุนการวิจัย.
- แผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ (2553). ข้อมูลโครงการรับทุน. Retrieved 21, กุมภาพันธ์, 2553, from <http://www.artculture4health.com/project.php>
- แผนงานสุขภาวะเด็กและเยาวชน (2551). *ดัชนีชี้วัดต้นทุนชีวิตของเด็กและเยาวชน*. Retrieved 21 กันยายน, 2554, from <http://www.thaihealth.or.th/>
- แผนงานสุขภาวะเด็กและเยาวชน (2553). *สรุปการเสวนาเรื่อง “การสร้างต้นทุนชีวิต เพื่อการแก้วิกฤตเด็ก และเยาวชนในประเทศไทย*. ปทุมธานี, รวมทวีผลการพิมพ์.
- พงศ์กฤษฎี พลเลิศ (2554). *บทบาทการใช้สื่อพื้นบ้านในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนตลาดเก่าห้อง อ.บางปลาหมอ จ.สุพรรณบุรี*, คณะเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- พจนา เอื้องไพบูลย์ (2546). *การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: การศึกษาแบบพหุภาคี*. สาขาวิชาการศึกษาอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (2537). *วัฒนธรรมไทยสู่ยุคเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้*. กรุงเทพมหานคร, สหธรรมิก จำกัด.
- พระศุภชัย พันทะมนต์ (2551). *เจตคติของพระสงฆ์เกี่ยวกับบทบาทในการอนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด*. สาขาจิตวิทยาการศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พวงผกา ประเสริฐศิลป์ (2541). *ฝ่ายเอกสารและตำราสถาบันราชภัฏสวนดุสิต*, กรุงเทพมหานคร.
- พัชรภรณ์ ปันแก้ว (2549). *การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดน่าน ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต*. สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศและการจัดการ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- พัชรี ดำรงสุนทรชัย (2550). *แนวทางการจัดการความรู้เพื่อสุขภาวะชุมชน*. สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิมสาย จิ่งตระกูล (2546). *การนำเสนอรูปแบบการฝึกอบรมในงานเพื่อพัฒนาทักษะการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันตามแนวคิดวิธีการเรียนแบบมีส่วนร่วมสำหรับนักเทคโนโลยีการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา*. ภาควิชาโสตทัศนศึกษา คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพ็ญประภา ภัทรานุกรม (2553). "การพัฒนาทุนทางสังคมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน กรณีศึกษาชุมชนในพื้นที่จังหวัดพังงา." *วารสารร่วมพฤษภ* 28(2): 1-34.
- ภูธร ภูมะธ (2542). *รายงานการศึกษาเรื่องมรดกวัฒนธรรมไทยเบิ้ง ลุ่มน้ำป่าสักในเขตที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนป่าสัก*. กรุงเทพฯ, บริษัท พี.เอ.ลิฟวิ่ง จำกัด.
- ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์ (2552). *พลังตัวตน. ต้นทุนชีวิตเด็กและเยาวชนไทย*. ร. มณีนิล. กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์เดือนตุลา: 33-35.
- รุจิรา สุภาษา (2542). *การสร้างสื่อแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมขององค์กรพัฒนาเอกชน*, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วราคม ทีสุกะ (2544). *สังคมและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร, สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา.
- วรารัตน์ เขียวไพบรี (2551). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร*. กรุงเทพมหานคร, มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- วราภรณ์ ศิริวรรณ (2526). "สื่อกับการพัฒนาการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ." *วารสารการศึกษานอกโรงเรียน*(ตุลาคม 2526): 45-62.
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2540). *มรดกวัฒนธรรมพื้นบ้าน*. กรุงเทพมหานคร, ต้นอ้อ แกรมมี่ จำกัด.
- วิมลลักษณ์ ชูชาติ (2540). *การนำเสนอรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สำหรับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้*. สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ปริญญาดุขุภักดิ์บัณฑิต.
- วิรุณ ตั้งเจริญ (2544). *ศิลปวัฒนธรรม ศิลปกรรม และศิลปะอาชีพ*. กรุงเทพมหานคร, บริษัท พัฒนาคุณภาพวิชาการ จำกัด.
- วิศนี ศิลตระกูล และ จีระศักดิ์ สีหรัตน์ (2527). *การพัฒนาสื่อเพื่อชาวบ้าน*. นครราชสีมา, ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดนครราชสีมา.
- วีระ อรัญญมงคล (2552). *การจัดการทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพมหานคร, องค์กรค้าของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา.
- ศรีปาน รัตติกาลชลากร (2538). *บทบาทของสื่อพื้นบ้านในวัฒนธรรมมอญในอำเภอพระประแดง*. ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศักดิ์ชัย นิรัญทวี (2541). *รายงานการวิจัยประกอบร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ... ประเด็นปรัชญาการศึกษา*, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สมควร กวียะ (2535). *วิวัฒนาการของสื่อพื้นบ้าน*. อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

- สมคิด อิศระวัฒน์ (2543). *ลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของคนไทย*. นครปฐม, คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมชาติ เอี่ยมอนุพงษ์ (2547). การสร้างความเข้มแข็งชุมชนโดยทุนชุมชน. เอกสารวิจัยกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม:(อัตสำเนา).
- ศักดิ์ ศแสงฉาย (2557). "ทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนบางนางลี่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม." *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ 3*(มกราคม-กุมภาพันธ์ 2557): 79-92.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554)*. กรุงเทพมหานคร, สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2553). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559)*. กรุงเทพมหานคร, สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทร (2548). *กระบวนการค้นคว้าใหม่กับการเรียนรู้ของชุมชน*. กรุงเทพมหานคร, โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- สีลาภรณ์ นาคทรพร (2538). "ระบบการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนอีสานใต้." *วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช 8*(พฤษภาคม – สิงหาคม 2538): 40 -41.
- สีลาภรณ์ นาคทรพร (2539). การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. *การประชุมเรื่องการศึกษากับการวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุนทร สุนันท์ชัย (2534). *การพัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์*. อุบลราชธานี, โรงพิมพ์ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- สุพจน์ แสงเงิน (2545). *เครือข่ายการเรียนรู้การจัดการทรัพยากรเพื่อการพึ่งตนเอง: ศึกษากรณีชุมชนสาคร*. กรุงเทพมหานคร, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏพระนคร.
- สุพัตรา ชาติปัญญาชัย (2549). *กระบวนการเรียนรู้: แนวคิด ความหมาย และบทเรียนในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร, โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- สุมลทา พรหมบุญ และคณะ (2541). *การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวคิด 5 ทฤษฎี*. กรุงเทพมหานคร, ไอเดีย สแควร์.
- สุมาลี สังข์ศรี และ วีระฉัตร สุปัญญา (2534). *การพัฒนาและการใช้สื่อการศึกษานอกระบบ เล่มที่ 1 หน่วยที่ 1-8*. นนทบุรี, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุรัชย์ เสือสูงเนิน (2548). *การศึกษางานศิลปะทัศนศิลป์และวิถีชีวิตของชาวไทยเบิ่งโคกสูง จังหวัดลพบุรี*. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุรินทร์ กิจนิตย์ชิว (2552). *พลังชุมชน. ต้นทุนชีวิตเด็กและเยาวชนไทย*. ร. มณีนิล. กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- สุริยเดว ทรีปาตี (2552). *ต้นทุนชีวิตเด็กและเยาวชนไทย*. กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- สุวิทย์ จงตระกูลรัตน์ (2532). *การผลิตสื่อสิ่งพิมพ์สำหรับชาวบ้าน*. ลำปาง, ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ.

- เสรี พงศ์พิศ (2547). *ร้อยคำที่ควรรู้: ฉบับปรับปรุงใหม่ เพิ่มอีกกว่า 100 คำ*. กรุงเทพมหานคร, พลังปัญญา.
- เสรี พงศ์พิศ (2546). *ฐานคิดจากแผนแม่บทสู่วิสัยทัศน์ของชุมชน*. กรุงเทพฯ : ภูมิปัญญาไท.
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2546). "สันติวิธีและมิติวัฒนธรรมในการแก้ไขปัญหาสังคมไทย." *วารสารวิชาการ สถาบันราชภัฏธนบุรี* 3(มกราคม-ธันวาคม 2546): 110.
- เสาวภา ไพทยวัฒน์ (2538). *พื้นฐานวัฒนธรรมไทย: แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร, การศาสนา.
- องอาจ จิยะนันท์ (2523). *เอกสารประกอบการสอนการจัดการบริการสื่อการสอน*. กรุงเทพมหานคร, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- อดุลย์ วัชรีคุณ (2543). *การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง: การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาอภิมาน*. สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนันธนา อังกินันท์ และ เกื้อกุล คุปรัตน์ (2523). *สื่อสารมวลชนและการประชาสัมพันธ์การศึกษา*. กรุงเทพมหานคร, รามคำแหง.
- อเนก นาคะบุตร (2545). *ทุนทางสังคมและประชาสังคมในเมืองไทย*. กรุงเทพมหานคร, สำนักกองทุนเพื่อสังคมธนาคารออมสิน.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง (2534). *เพื่อความเข้าใจวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540). *ภูมิปัญญาชาวบ้านสู่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย*. นนทบุรี, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยนางสาวณัฐวดี ใจแสงทรัพย์ นิสิตระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อนำข้อมูลทุนชุมชนที่ได้รับจากท่านเกี่ยวกับการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้เป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการนำเสนอแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป จึงขอความอนุเคราะห์ท่าน**ตอบคำถามครบทุกข้อ**จะเป็นพระคุณยิ่ง ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของท่านเป็นความลับ

คำถามในแบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม
- ตอนที่ 2 การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนรู้ของชุมชนจากกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น 3 ช่วง ได้แก่ 1) ช่วงการเตรียมการสร้างสื่อ 2) ช่วงการดำเนินการสร้างสื่อ และ 3) ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ตอนที่ 3 การประเมินทุนชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลระดับทุนชุมชนที่ได้รับจากการเรียนรู้ในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ผู้วิจัย : นางสาวณัฐวดี ใจแสงทรัพย์

โทรศัพท์ : 081-9432208

Email : nutabo_toey@hotmail.com

ทุนชุมชน หมายถึง ความเข้มแข็งของชุมชน ความสามัคคี การมีองค์กรมีหน่วยงานที่จะจัดการ จัดระบบต่าง ๆ ในชุมชน มีศิลปวัฒนธรรม มีจุดรวมใจ มีศีลธรรม มีความสมัครสมานรักใคร่กลมเกลียวกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานในท้องถิ่นและชุมชนให้มีการพัฒนาที่เข้มแข็งและยั่งยืน ซึ่งการสร้างเสริมทุนชุมชนเป็นผลจากปัจจัยภายในตนเองและปัจจัยภายนอก ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน เพื่อนชุมชน รวมทั้ง กิจกรรมสร้างสรรค์ของชุมชน สำหรับแบบสอบถามฉบับนี้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญการสร้างเสริมทุนชุมชนจากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน ดังนั้น การออกแบบสอบถาม ของท่าน โปรดระบุคำตอบเฉพาะทุนชุมชนที่ได้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเท่านั้น ทั้งนี้ ทุนชุมชนทั้ง 5 มีดังนี้

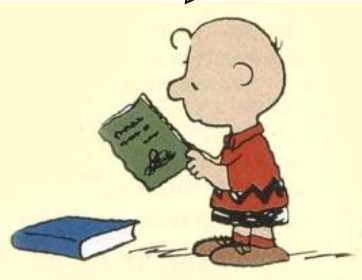
ทุนกิจกรรม หมายถึง เป็นการทำกิจกรรมในหมู่เพื่อนๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เกิดวินัยในหมู่เพื่อน เช่น กิจกรรมออกกำลังกาย การเล่นกีฬา สันทนาการนอกหลักสูตร

ทุนมนุษย์ หมายถึง คุณสมบัติด้านต่าง ๆ ของคนทุกเพศทุกวัยในชุมชน ทั้งทางด้านสุขภาพ อนามัย การศึกษา ภูมิปัญญา ชีตความสามารถ ตลอดจนฐานะทางเศรษฐกิจ

ทุนวัฒนธรรม หมายถึง ความรู้ ภูมิปัญญา และวิถีชุมชนที่ เครื่องมือต่าง ๆ เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

ทุนสถาบันครอบครัว หมายถึง สมาชิกในครอบครัวให้ความรัก ความเอาใจใส่ ให้กำลังใจและสามารถปรึกษาได้ทุกเรื่อง

ทุนสังคม หมายถึง กฎเกณฑ์ที่ร้อยรัดผู้คนที่อยู่ร่วมกัน เป็นพี่เป็นน้อง ไว้วางใจกัน กฎเกณฑ์ทางศีลธรรม ศาสนา จารีต ประเพณีที่ทำให้คนร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ ไปในทางเดียวกัน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ใน หน้าข้อความที่เป็นข้อมูลของท่าน

1. เพศ 1) ชาย 2) หญิง
2. อายุ 1) 25-35 ปี 2) 36-45 ปี 3) 45-60 ปี 4) 61ปีขึ้นไป
3. ระดับการศึกษา
 - 1) ต่ำกว่าประถมศึกษา 2) ประถมศึกษา 3) มัธยมศึกษา
 - 4) อนุปริญญาหรือเทียบเท่า 5) ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า 6) สูงกว่าปริญญาตรี
4. สถานภาพของท่านในชุมชน
 - 1) กำนัน 2) ผู้ใหญ่บ้าน 3) นายกเทศมนตรี 4) สมาชิกเทศบาล
 - 5) นายกองจัดการบริหารส่วนตำบล 6) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
 - 7) ลูกบ้าน 8) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ 2 การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน

5. สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชนท่าน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 - 1) ศิลปหัตถกรรมชุมชน เช่น เครื่องจักสาน ผ้าพื้นเมือง หัตถกรรม งานปูนปั้น
 - 2) การแสดง และ/หรือ ดนตรีพื้นบ้าน เช่น ระบำฟ้อน หนังตะลุง
 - 3) การละเล่นพื้นบ้าน เช่น การละเล่นสะบ้า
 - 4) อื่นๆ โปรดระบุ.....
6. ผู้ริเริ่มการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 - 1) ผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการ เช่น คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
 - 2) ผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการ เช่น ครูภูมิปัญญา
 - 3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น อบต. เทศบาล
 - 4) องค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐ เช่น NGOs
 - 5) ภาครัฐ เช่น หน่วยงานราชการ
 - 6) ภาคธุรกิจเอกชน เช่น บริษัทต่างๆ
 - 7) อื่นๆ โปรดระบุ.....

7. ปัจจัยส่งเสริมการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น (โปรดระบุความสำคัญ 5 = สำคัญมากที่สุด 4 = สำคัญมาก 3 = สำคัญปานกลาง 2 = สำคัญน้อย 1 = สำคัญน้อยที่สุด 0 = ไม่มีความสำคัญเลย)

ปัจจัยส่งเสริม	ระดับความสำคัญ					
	5	4	3	2	1	0
1) งบประมาณที่เพียงพอ						
2) การบริหารจัดการที่ดีของผู้นำชุมชน						
3) ความรู้ภูมิปัญญาของชุมชน						
4) ฐานวัฒนธรรมดั้งเดิม						
5) ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในชุมชน						
6) เทคโนโลยีที่เหมาะสม						
7) ความร่วมมือจากเครือข่ายภาคีภายนอกชุมชน						

8. ประโยชน์ของการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น (โปรดระบุประโยชน์ 5 = มากที่สุด 4 = มาก 3 = ปานกลาง 2 = น้อย 1 = น้อยที่สุด 0 = ไม่มีประโยชน์เลย)

ประโยชน์การสร้างสื่อ	ระดับประโยชน์					
	5	4	3	2	1	0
1) สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชน						
2) อนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน						
3) ให้สาระในการดำเนินชีวิต						
4) ให้ความบันเทิง						
5) ส่งเสริมความสามัคคีของคนในชุมชน						

ตอนที่ 3 การประเมินทุนชุมชน

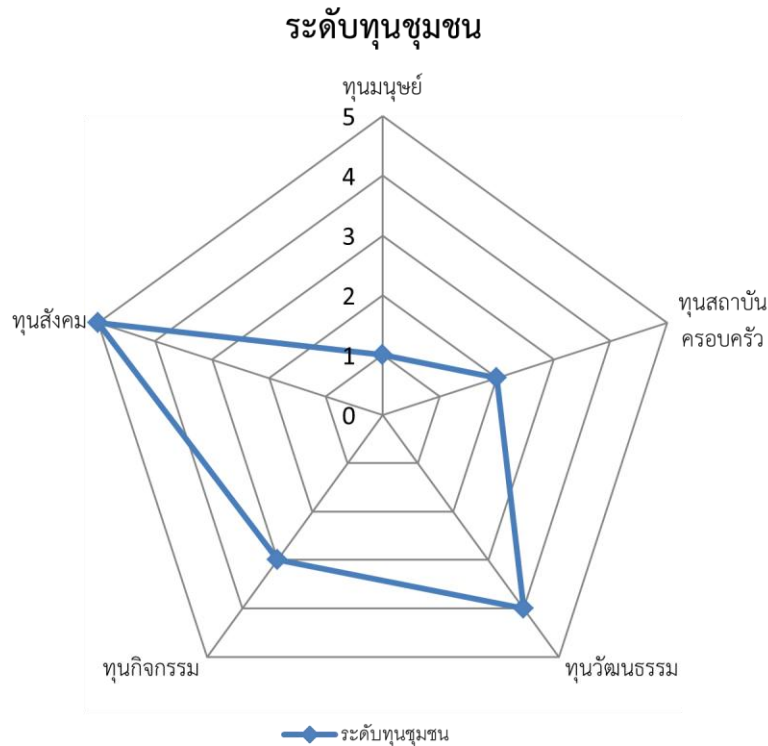
12. จงประเมินระดับทุนชุมชน ตามความเห็นของท่านที่ได้รับจากกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น แบ่งเป็นพลังทั้ง 5 ด้าน คือ ทุนมนุษย์ ทุนสถาบันครอบครัว ทุนวัฒนธรรม ทุนกิจกรรม และทุนสังคม ทั้งนี้ ระดับของการประเมินทุนชุมชนในแต่ละพลัง แบ่งเป็น

5 = มีผลต่อทุนชุมชนมากที่สุด 4 = มีผลต่อทุนชุมชนมาก

3 = มีผลต่อทุนชุมชนปานกลาง 2 = มีผลต่อทุนชุมชนน้อย

1 = มีผลต่อทุนชุมชนน้อยที่สุด 0 = ไม่มีผลต่อทุนชุมชน

ตัวอย่าง

จากภาพนี้ แปรผลได้ดังนี้

ทุนมนุษย์ = 1 มีผลต่อทุนชุมชนน้อยที่สุด

ทุนสถาบันครอบครัว = 2 มีผลต่อทุนชุมชนน้อย

ทุนวัฒนธรรม = 4 มีผลต่อทุนชุมชนมาก

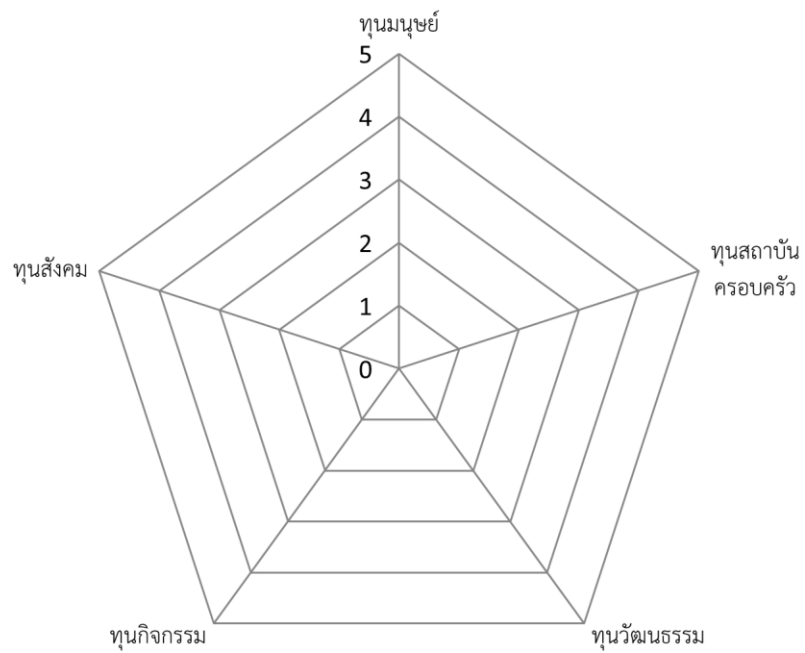
ทุนกิจกรรม = 3 มีผลต่อทุนชุมชนปานกลาง

ทุนสังคม = 5 มีผลต่อทุนชุมชนมากที่สุด

การประเมินของท่าน

5 = มีผลต่อทุนชุมชนมากที่สุด 4 = มีผลต่อทุนชุมชนมาก
 3 = มีผลต่อทุนชุมชนปานกลาง 2 = มีผลต่อทุนชุมชนน้อย
 1 = มีผลต่อทุนชุมชนน้อยที่สุด 0 = ไม่มีผลต่อทุนชุมชนเลย

ระดับทุนชุมชน

ขอบคุณมากค่ะ

ภาคผนวก ข

ผลการวิเคราะห์สภาพการเรียนรู้จำแนกตามชุมชนในกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ผู้วิจัยได้จำแนกชุมชนเป็น 3 กลุ่ม ตามการประเมินตนเองของกลุ่มตัวอย่าง ที่คิดว่าชุมชนตนเองมีสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นประเภทใดมากที่สุด โดย กลุ่มที่ 1 คิดว่าชุมชนตนเองมีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด กลุ่มที่ 2 คิดว่าชุมชนตนเองมีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด และ กลุ่มที่ 3 คิดว่าชุมชนตนเองมีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด ดังนี้

ตารางที่ 1 เนื้อหาการเรียนรู้จำแนกตามชุมชนในช่วงการเตรียมการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ชุมชน	จำนวนคน (N)	เนื้อหาการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)								
		การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง	ความเอื้ออาทร	ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม	ทักษะการสื่อสาร	ทักษะการดำเนินชีวิต	ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม	ความสามารถการสร้างองค์ความรู้		
ช่วงการเตรียมการ										
กิจกรรมกำหนดเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม										
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด										
โคกสูง	27	12 (44.4)	9 (33.3)	14 (51.9)	9 (33.3)	9 (33.3)	10 (37.0)	10 (37.0)		
นครชุม	22	14 (63.6)	3 (13.6)	7 (31.8)	5 (22.7)	4 (18.2)	4 (18.2)	3 (13.6)		
ป่าแดด	20	11 (55.0)	6 (30.0)	10 (50.0)	6 (30.0)	9 (45.0)	9 (45.0)	10 (50.0)		
โพธิ์ไทร	19	14 (73.7)	13 (68.4)	13 (68.4)	16 (84.2)	10 (52.6)	1 (5.3)	1 (5.3)		
นาตุน	20	1 (5.0)	7 (35.0)	10 (50.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	2 (10.0)	1 (5.0)		
บางแตน	20	7 (35.0)	6 (30.0)	11 (55.0)	5 (25.0)	9 (45.0)	3 (15.0)	3 (15.0)		
ดอกคำใต้	20	12 (60.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	3 (15.0)	4 (20.0)	4 (20.0)	8 (40.0)		
เขียงคาน	20	12 (60.0)	11 (55.0)	8 (40.0)	2 (10.0)	12 (60.0)	7 (35.0)	5 (25.0)		
นาหว้า	18	6 (33.3)	2 (11.1)	8 (44.4)	7 (38.9)	5 (27.8)	2 (11.1)	10 (55.6)		
จันเสน	20	10 (50.0)	1 (5.0)	1 (5.0)	2 (10.0)	4 (20.0)	3 (15.0)	2 (10.0)		
ไทใหญ่	18	9 (50.0)	6 (33.3)	11 (61.1)	8 (44.4)	10 (55.6)	4 (22.2)	3 (16.7)		
ต้นหยงมัส	18	4 (22.2)	8 (44.4)	9 (50.0)	6 (33.3)	4 (22.2)	9 (50.0)	6 (33.3)		
วังห้ว	16	10 (62.5)	7 (43.8)	8 (50.0)	9 (56.3)	10 (62.5)	9 (56.3)	8 (50.0)		
พระปรางค์	15	9 (60.0)	4 (26.7)	8 (53.3)	8 (53.3)	4 (26.7)	5 (33.3)	1 (6.7)		
คลองประสังค์	18	10 (55.6)	8 (44.4)	11 (61.1)	7 (38.9)	5 (27.8)	6 (33.3)	9 (50.0)		
บางหลวง	15	7 (46.7)	4 (26.7)	6 (40.0)	6 (40.0)	9 (60.0)	6 (40.0)	4 (26.7)		
ไลโว	14	12 (85.7)	5 (35.7)	7 (50.0)	6 (42.9)	4 (28.6)	6 (42.9)	6 (42.9)		
คลองลัดมะยม	17	7 (41.2)	4 (23.5)	10 (58.8)	4 (23.5)	7 (41.2)	3 (17.6)	5 (29.4)		
ยี่สาร	19	5 (41.7)	3 (25.0)	4 (33.3)	4 (33.3)	4 (33.3)	4 (33.3)	5 (41.7)		
รวม	349	172 (49.3)	107 (30.7)	156 (44.7)	113 (32.4)	123 (35.2)	97 (27.8)	100 (28.7)		
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด										
ต้นตาลพะเยา	20	17 (85.0)	2 (10.0)	13 (65.0)	4 (20.0)	14 (70.0)	8 (40.0)	7 (35.0)		
นาโหนด	18	9 (50.0)	5 (27.8)	5 (27.8)	8 (44.4)	7 (38.9)	5 (27.8)	6 (33.3)		
รวม	38	26 (68.4)	7 (18.4)	18 (47.4)	12 (31.6)	21 (55.3)	13 (34.2)	13 (34.2)		
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด										
ท่าโสม	20	20 (100.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	1 (5.0)		
รวม	20	20 (100.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	1 (5.0)		
รวมทั้งหมด	407	218 (53.6)	114 (28.0)	174 (42.8)	125 (30.7)	144 (35.4)	110 (27.0)	114 (28.0)		

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	เนื้อหาการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)							
		การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง	ความเอื้ออาทร	ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม	ทักษะการสื่อสาร	ทักษะการดำเนินชีวิต	ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม	ความสามารถการสร้างความรู้	
ช่วงการเตรียมการ									
กิจกรรมระดมสมอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น									
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด									
โคกสูง	27	8 (29.6)	7 (25.9)	7 (25.9)	12 (44.4)	6 (22.2)	10 (37.0)	3 (11.1)	
นครชุม	22	1 (4.5)	6 (27.3)	4 (18.2)	4 (18.2)	9 (40.9)	4 (18.2)	5 (22.7)	
ป่าแดด	20	9 (45.0)	7 (35.0)	11 (55.0)	6 (30.0)	6 (30.0)	6 (30.0)	5 (25.0)	
โพธิ์ไทร	19	0 (0.0)	1 (5.3)	11 (57.9)	16 (84.2)	12 (63.2)	3 (15.8)	3 (15.8)	
นาคูน	20	0 (0.0)	1 (5.0)	3 (15.0)	11 (55.0)	6 (30.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	
บางแตน	20	2 (10.0)	5 (25.0)	10 (50.0)	5 (25.0)	7 (35.0)	12 (60.0)	5 (25.0)	
ดอกคำใต้	20	4 (20.0)	9 (45.0)	5 (25.0)	2 (10.0)	4 (20.0)	8 (40.0)	4 (20.0)	
เชียงคาน	20	9 (45.0)	4 (20.0)	12 (60.0)	8 (40.0)	4 (20.0)	10 (50.0)	6 (30.0)	
นาหว้า	18	3 (16.7)	3 (16.7)	7 (38.9)	2 (11.1)	5 (27.8)	5 (27.8)	5 (27.8)	
จันเสน	20	6 (30.0)	3 (15.0)	5 (25.0)	6 (30.0)	6 (30.0)	5 (25.0)	1 (5.0)	
ไทใหญ่	18	9 (50.0)	2 (11.1)	6 (33.3)	12 (66.7)	8 (44.4)	6 (33.3)	4 (22.2)	
ต้นหมยมัส	18	4 (22.2)	2 (11.1)	7 (38.9)	7 (38.9)	5 (27.8)	12 (66.7)	7 (38.9)	
วังหว้า	16	7 (43.8)	2 (12.5)	14 (87.5)	9 (56.3)	8 (50.0)	8 (50.0)	6 (37.5)	
พระปรารักษ์	15	2 (13.3)	6 (40.0)	9 (60.0)	8 (53.3)	5 (33.3)	2 (13.3)	4 (26.7)	
คลองประสังข์	18	4 (22.2)	4 (22.2)	6 (33.3)	8 (44.4)	8 (44.4)	13 (72.2)	5 (27.8)	
บางหลวง	15	4 (26.7)	2 (13.3)	6 (40.0)	8 (53.3)	5 (33.3)	4 (26.7)	5 (33.3)	
ไล่โว่	14	4 (28.6)	6 (42.9)	7 (50.0)	4 (28.6)	8 (57.1)	5 (35.7)	5 (35.7)	
คลองลัดมะยม	17	5 (29.4)	3 (17.6)	7 (41.2)	6 (35.3)	8 (47.1)	9 (52.9)	3 (17.6)	
ยี่สาร	19	2 (16.7)	3 (25.0)	5 (41.7)	5 (41.7)	4 (33.3)	5 (41.7)	3 (25.0)	
รวม	349	83 (23.8)	76 (21.8)	142 (40.7)	139 (39.8)	124 (35.5)	127 (36.4)	79 (22.6)	
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด									
ต้นตาลพระยาท	20	8 (40.0)	13 (65.0)	10 (50.0)	13 (65.0)	12 (60.0)	11 (55.0)	9 (45.0)	
นาโหนด	18	4 (22.2)	4 (22.2)	12 (66.7)	11 (61.1)	8 (44.4)	6 (33.3)	4 (22.2)	
รวม	38	12 (31.6)	17 (44.7)	22 (57.9)	24 (63.2)	20 (52.6)	17 (44.7)	13 (34.2)	
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด									
ท่าโสม	20	0 (0.0)	0 (0.0)	19 (95.0)	1 (5.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	2 (10.0)	
รวม	20	0 (0.0)	0 (0.0)	19 (95.0)	1 (5.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	2 (10.0)	
รวมทั้งหมด	407	95 (23.3)	93 (22.9)	183 (45.0)	164 (40.3)	144 (35.4)	144 (35.4)	94 (23.1)	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	เนื้อหาการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)							
		การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง	ความเอื้ออาทร	ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม	ทักษะการสื่อสาร	ทักษะการดำเนินชีวิต	ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม	ความสามารถการสร้างองค์ความรู้	
ช่วงการเตรียมการ									
กิจกรรมวางแผนงานการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม									
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปวัฒนธรรมชุมชนมากที่สุด									
โคกสูง	27	9 (33.3)	4 (14.8)	10 (37.0)	10 (37.0)	6 (22.2)	10 (37.0)	7 (25.9)	
นครชุม	22	2 (9.1)	6 (27.3)	11 (50.0)	3 (13.6)	3 (13.6)	9 (40.9)	1 (4.5)	
ป่าแดด	20	6 (30.0)	7 (35.0)	9 (45.0)	8 (40.0)	9 (45.0)	9 (45.0)	9 (45.0)	
โพธิ์ไทร	19	1 (5.3)	7 (36.8)	14 (73.7)	15 (78.9)	8 (42.1)	5 (26.3)	9 (47.4)	
นาคุณ	20	0 (0.0)	2 (10.0)	13 (65.0)	5 (25.0)	1 (5.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	
บางแตน	20	5 (25.0)	5 (25.0)	9 (45.0)	8 (40.0)	12 (60.0)	9 (45.0)	9 (45.0)	
ดอกคำใต้	20	3 (15.0)	7 (35.0)	4 (20.0)	9 (45.0)	4 (20.0)	2 (10.0)	3 (15.0)	
เชียงคาน	20	10 (50.0)	11 (55.0)	6 (30.0)	5 (25.0)	1 (5.0)	5 (25.0)	4 (20.0)	
นาหว้า	18	6 (33.3)	3 (16.7)	2 (11.1)	9 (50.0)	5 (27.8)	8 (44.4)	3 (16.7)	
จันเสน	20	2 (10.0)	1 (5.0)	7 (35.0)	4 (20.0)	2 (10.0)	7 (35.0)	5 (25.0)	
ไทใหญ่	18	5 (27.8)	3 (16.7)	5 (27.8)	10 (55.6)	3 (16.7)	7 (38.9)	7 (38.9)	
ต้นหมยมัส	18	3 (16.7)	4 (22.2)	7 (38.9)	9 (50.0)	3 (16.7)	6 (33.3)	6 (33.3)	
วังหว้า	16	6 (37.5)	12 (75.0)	8 (50.0)	4 (25.0)	6 (37.5)	8 (50.0)	5 (31.3)	
พระปรารักษ์	15	4 (26.7)	4 (26.7)	9 (60.0)	7 (46.7)	3 (20.0)	5 (33.3)	4 (26.7)	
คลองประสังข์	18	4 (22.2)	3 (16.7)	6 (33.3)	4 (22.2)	3 (16.7)	10 (55.6)	7 (38.9)	
บางหลวง	15	2 (13.3)	3 (20.0)	8 (53.3)	6 (40.0)	2 (13.3)	4 (26.7)	4 (26.7)	
ไล่โว่	14	1 (7.1)	5 (35.7)	6 (42.9)	6 (42.9)	4 (28.6)	3 (21.4)	2 (14.3)	
คลองลัดมะยม	17	3 (17.6)	3 (17.6)	6 (35.3)	6 (35.3)	6 (35.3)	4 (23.5)	7 (41.2)	
ยี่สาร	12	2 (16.7)	3 (25.0)	6 (50.0)	4 (33.3)	4 (33.3)	4 (33.3)	3 (25.0)	
รวม	349	74 (21.2)	93 (26.6)	146 (41.8)	132 (37.8)	85 (24.4)	115 (33.0)	95 (27.2)	
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด									
ต้นตาลพระยาท	20	9 (45.0)	3 (15.0)	14 (70.0)	6 (30.0)	8 (40.0)	7 (35.0)	10 (50.0)	
นาโหนด	18	4 (22.2)	6 (33.3)	6 (33.3)	8 (44.4)	4 (22.2)	7 (38.9)	7 (38.9)	
รวม	38	13 (34.2)	9 (23.7)	20 (52.6)	14 (36.8)	12 (31.6)	14 (36.8)	17 (44.7)	
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด									
ท่าโสม	20	1 (5.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	19 (95.0)	3 (15.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	
รวม	20	1 (5.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	19 (95.0)	3 (15.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	
รวมทั้งหมด	407	88 (21.6)	102 (25.1)	166 (40.8)	165 (40.5)	100 (24.6)	129 (31.7)	112 (27.5)	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	เนื้อหาการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)							
		การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง	ความเอื้ออาทร	ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม	ทักษะการสื่อสาร	ทักษะการดำเนินชีวิต	ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม	ความสามารถการสร้างความรู้	
ช่วงการเตรียมการ									
กิจกรรมติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง									
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด									
โคกสลุง	27	3 (11.1)	5 (18.5)	5 (18.5)	12 (44.4)	5 (18.5)	8 (29.6)	10 (37.0)	
นครชุม	22	4 (18.2)	6 (27.3)	5 (22.7)	10 (45.5)	4 (18.2)	5 (22.7)	7 (31.8)	
ป่าแดด	20	4 (20.0)	8 (40.0)	6 (30.0)	15 (75.0)	3 (15.0)	10 (50.0)	5 (25.0)	
โพธิ์ไทร	19	1 (5.3)	2 (10.5)	12 (63.2)	18 (94.7)	8 (42.1)	7 (36.8)	2 (10.5)	
นาคูน	20	0 (0.0)	8 (40.0)	8 (40.0)	2 (10.0)	2 (10.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	
บางแตน	20	3 (15.0)	1 (5.0)	8 (40.0)	11 (55.0)	3 (15.0)	10 (50.0)	2 (10.0)	
ดอกคำใต้	20	4 (20.0)	4 (20.0)	1 (5.0)	8 (40.0)	6 (30.0)	7 (35.0)	4 (20.0)	
เชียงคาน	20	7 (35.0)	5 (25.0)	5 (25.0)	11 (55.0)	3 (15.0)	9 (45.0)	1 (5.0)	
นาหว้า	18	4 (22.2)	4 (22.2)	8 (44.4)	8 (44.4)	2 (11.1)	5 (27.8)	5 (27.8)	
จันเสน	20	5 (25.0)	2 (10.0)	5 (25.0)	4 (20.0)	1 (5.0)	6 (30.0)	4 (20.0)	
ไทใหญ่	18	5 (27.8)	5 (27.8)	4 (22.2)	6 (33.3)	7 (38.9)	9 (50.0)	1 (5.6)	
ต้นหยงมีส	18	2 (11.1)	4 (22.2)	8 (44.4)	10 (55.6)	3 (16.7)	8 (44.4)	3 (16.7)	
วังหว้า	16	5 (31.3)	7 (43.8)	11 (68.8)	11 (68.8)	5 (31.3)	7 (43.8)	5 (31.3)	
พระปรางค์	15	3 (20.0)	4 (26.7)	9 (60.0)	12 (80.0)	4 (26.7)	3 (20.0)	5 (33.3)	
คลองประสังค์	18	8 (44.4)	5 (27.8)	8 (44.4)	7 (38.9)	7 (38.9)	5 (27.8)	5 (27.8)	
บางหลวง	15	3 (20.0)	5 (33.3)	6 (40.0)	6 (40.0)	4 (26.7)	4 (26.7)	5 (33.3)	
ไล่โว่	14	4 (28.6)	1 (7.1)	9 (64.3)	6 (42.9)	2 (14.3)	5 (35.7)	2 (14.3)	
คลองลัดมะยม	17	3 (17.6)	2 (11.8)	7 (41.2)	6 (35.3)	3 (17.6)	6 (35.3)	3 (17.6)	
ยี่สาร	12	3 (25.0)	4 (33.3)	5 (41.7)	3 (25.0)	2 (16.7)	3 (25.0)	2 (16.7)	
รวม	349	71 (20.3)	82 (23.5)	130 (37.2)	166 (47.6)	74 (21.2)	117 (33.5)	71 (20.3)	
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด									
ต้นตาลพระยาท	20	4 (20.0)	8 (40.0)	9 (45.0)	14 (70.0)	9 (45.0)	14 (70.0)	8 (40.0)	
นาโหนด	18	8 (44.4)	4 (22.2)	8 (44.4)	5 (27.8)	8 (44.4)	7 (38.9)	3 (16.7)	
รวม	38	12 (31.6)	12 (31.6)	17 (44.7)	19 (50.0)	17 (44.7)	21 (55.3)	11 (28.9)	
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด									
ท่าโสม	20	2 (10.0)	1 (5.0)	0 (0.0)	4 (20.0)	3 (15.0)	16 (80.0)	0 (0.0)	
รวม	20	2 (10.0)	1 (5.0)	0 (0.0)	4 (20.0)	3 (15.0)	16 (80.0)	0 (0.0)	
รวมทั้งหมด	407	85 (20.9)	95 (23.3)	147 (36.1)	189 (46.4)	94 (23.1)	154 (37.8)	82 (20.1)	

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์เนื้อหาการเรียนรู้ในช่วงการเตรียมการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่นจากจำนวนทั้งหมด 22 ชุมชน โดยพิจารณาจากชุมชนที่มีเนื้อหาการเรียนรู้ตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป โดยมีรายละเอียดจำแนกตามกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมกำหนดเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนประเมินเนื้อหาการเรียนรู้ที่ได้รับในด้านการตระหนักเห็นคุณค่าในตนเองมากที่สุด (14 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม (13 ชุมชน) ทักษะการดำเนินชีวิต (7 ชุมชน) ความสามารถในการสร้างองค์ความรู้ (4 ชุมชน) ทักษะการสื่อสาร (3 ชุมชน) ความเอื้ออาทร (2 ชุมชน) และทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม (2 ชุมชน)

กิจกรรมระดมสมอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น พบว่า ชุมชนประเมินเนื้อหาการเรียนรู้ที่ได้รับในด้านทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมมากที่สุด (11 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ทักษะการสื่อสาร (8 ชุมชน) ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม (6 ชุมชน) ทักษะการดำเนินชีวิต (5 ชุมชน) การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง (1 ชุมชน) และความเอื้ออาทร (1 ชุมชน)

กิจกรรมวางแผนงาน การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนประเมินเนื้อหาการเรียนรู้ที่ได้รับในด้านทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมมากที่สุด (9 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ทักษะการสื่อสาร (5 ชุมชน) ความเอื้ออาทร (2 ชุมชน) ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม (2 ชุมชน) การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง (1 ชุมชน) ทักษะการดำเนินชีวิต (1 ชุมชน) และทักษะการสร้างองค์ความรู้ (1 ชุมชน)

กิจกรรมติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง พบว่า ชุมชนประเมินเนื้อหาการเรียนรู้ที่ได้รับในด้านทักษะการสื่อสาร (8 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม (5 ชุมชน) และทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม (4 ชุมชน)

จากข้อมูลพบว่าในช่วงการเตรียมการ ชุมชนประเมินเนื้อหาการเรียนรู้ที่ได้รับในด้านการตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง จากกิจกรรมกำหนดเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมมากที่สุด ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมจากกิจกรรมกำหนดเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมและกิจกรรมระดมสมองแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมากที่สุด และทักษะการสื่อสารจากกิจกรรมระดมสมอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและกิจกรรมติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องมากที่สุด

ตารางที่ 2 เนื้อหาการเรียนรู้จำแนกตามชุมชนในช่วงการดำเนินการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ชุมชน	จำนวนคน (N)	เนื้อหาการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)							ความสามารถในการสร้างองค์ความรู้
		การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง	ความเอื้ออาทร	ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม	ทักษะการสื่อสาร	ทักษะการดำเนินชีวิต	ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม		
ช่วงการดำเนินการ									
กิจกรรมค้นคว้าหาข้อมูลในการจัดทำสื่อศิลปวัฒนธรรม									
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปวัฒนธรรมชุมชนมากที่สุด									
โคกสูง	27	12 (44.4)	3 (11.1)	7 (25.9)	11 (40.7)	9 (33.3)	7 (25.9)	12 (44.4)	
นครชุม	22	13 (59.1)	5 (22.7)	4 (18.2)	4 (18.2)	5 (22.7)	2 (9.1)	8 (36.4)	
ป่าแดด	20	12 (60.0)	10 (50.0)	6 (30.0)	6 (30.0)	2 (10.0)	7 (35.0)	5 (25.0)	
โพธิ์ไทร	19	7 (36.8)	15 (78.9)	13 (68.4)	11 (57.9)	4 (21.1)	10 (52.6)	0 (0.0)	
นาคน	20	0 (0.0)	6 (30.0)	11 (55.0)	3 (15.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	1 (5.0)	
บางแดน	20	6 (30.0)	4 (20.0)	8 (40.0)	3 (15.0)	6 (30.0)	14 (70.0)	5 (25.0)	
ดอกคำใต้	20	9 (45.0)	3 (15.0)	4 (20.0)	4 (20.0)	2 (10.0)	6 (30.0)	6 (30.0)	
เชียงคาน	20	13 (65.0)	10 (50.0)	3 (15.0)	11 (55.0)	3 (15.0)	11 (55.0)	10 (50.0)	
นาหว้า	18	4 (22.2)	3 (16.7)	4 (22.2)	8 (44.4)	3 (16.7)	2 (11.1)	7 (38.9)	
จันเสน	20	15 (75.0)	4 (20.0)	2 (10.0)	4 (20.0)	6 (30.0)	4 (20.0)	7 (35.0)	
ไทใหญ่	18	10 (55.6)	7 (38.9)	9 (50.0)	9 (50.0)	4 (22.2)	4 (22.2)	3 (16.7)	
ต้นหมยม	18	4 (22.2)	7 (38.9)	7 (38.9)	8 (44.4)	7 (38.9)	7 (38.9)	4 (22.2)	
วังหว้า	16	10 (62.5)	9 (56.3)	7 (43.8)	9 (56.3)	10 (62.5)	6 (37.5)	2 (12.5)	
พระปรางค์	15	12 (80.0)	4 (26.7)	6 (40.0)	3 (20.0)	4 (26.7)	1 (6.7)	4 (26.7)	
คลองประสังข์	18	6 (33.3)	5 (27.8)	4 (22.2)	5 (27.8)	8 (44.4)	8 (44.4)	6 (33.3)	
บางหลวง	15	6 (40.0)	3 (20.0)	5 (33.3)	3 (20.0)	3 (20.0)	3 (20.0)	4 (26.7)	
ไล่โว่	14	7 (50.0)	2 (14.3)	6 (42.9)	5 (35.7)	6 (42.9)	3 (21.4)	1 (7.1)	
คลองลัดมะยม	17	6 (35.3)	8 (47.1)	2 (11.8)	3 (17.6)	4 (23.5)	7 (41.2)	4 (23.5)	
ยี่สาร	12	5 (41.7)	4 (33.3)	3 (25.0)	1 (8.3)	3 (25.0)	2 (16.7)	4 (33.3)	
รวม	349	157 (45.0)	112 (32.1)	111 (31.8)	111 (31.8)	89 (25.5)	104 (29.8)	93 (26.6)	
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด									
ต้นตาลพระยาท	20	10 (50.0)	5 (25.0)	9 (45.0)	9 (45.0)	4 (20.0)	8 (40.0)	7 (35.0)	
นาโหนด	18	7 (38.9)	6 (33.3)	8 (44.4)	4 (22.2)	4 (22.2)	9 (50.0)	7 (38.9)	
รวม	38	17 (44.7)	11 (28.9)	17 (44.7)	13 (34.2)	8 (21.1)	17 (44.7)	14 (36.8)	
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด									
ท่าไสม	20	2 (10.0)	19 (95.0)	1 (5.0)	2 (10.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	1 (5.0)	
รวม	20	2 (10.0)	19 (95.0)	1 (5.0)	2 (10.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	1 (5.0)	
รวมทั้งหมด	407	176 (43.2)	142 (34.9)	129 (31.7)	126 (31.0)	97 (23.8)	121 (29.7)	108 (26.5)	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	เนื้อหาการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)							ความสามารถ การสร้างองค์ ความรู้
		การตระหนัก เห็นคุณค่าใน ตนเอง	ความเอื้อ อาทร	ทักษะการอยู่ ร่วมกันใน สังคม	ทักษะการ สื่อสาร	ทักษะการ ดำเนินชีวิต	ทักษะการเข้า ร่วมกิจกรรม		
ช่วงการดำเนินการ									
กิจกรรมจัดทำงบประมาณ									
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปวัฒนธรรมชุมชนมากที่สุด									
โคกสลุง	27	4 (14.8)	6 (22.2)	5 (18.5)	10 (37.0)	3 (11.1)	3 (11.1)	4 (14.8)	
นครชุม	22	0 (0.0)	4 (18.2)	9 (40.9)	3 (13.6)	5 (22.7)	3 (13.6)	5 (22.7)	
ป่าแดด	20	6 (30.0)	6 (30.0)	6 (30.0)	7 (35.0)	4 (20.0)	3 (15.0)	4 (20.0)	
โพธิ์ไทร	19	1 (5.3)	4 (21.1)	14 (73.7)	12 (63.2)	9 (47.4)	0 (0.0)	2 (10.5)	
นาคูณ	20	0 (0.0)	2 (10.0)	2 (10.0)	7 (35.0)	8 (40.0)	1 (5.0)	1 (5.0)	
บางแตง	20	5 (25.0)	4 (20.0)	5 (25.0)	10 (50.0)	2 (10.0)	2 (10.0)	7 (35.0)	
ดอกคำใต้	20	5 (25.0)	9 (45.0)	3 (15.0)	2 (10.0)	4 (20.0)	3 (15.0)	5 (25.0)	
เชียงคาน	20	10 (50.0)	8 (40.0)	4 (20.0)	6 (30.0)	5 (25.0)	7 (35.0)	8 (40.0)	
นาหว้า	18	1 (5.6)	6 (33.3)	2 (11.1)	4 (22.2)	4 (22.2)	2 (11.1)	5 (27.8)	
จันเสน	20	2 (10.0)	6 (30.0)	5 (25.0)	7 (35.0)	1 (5.0)	7 (35.0)	7 (35.0)	
ไทใหญ่	18	3 (16.7)	4 (22.2)	5 (27.8)	6 (33.3)	7 (38.9)	3 (16.7)	2 (11.1)	
ต้นหยงมีส	18	2 (11.1)	7 (38.9)	8 (44.4)	9 (50.0)	7 (38.9)	5 (27.8)	2 (11.1)	
วังหว้า	16	4 (25.0)	8 (50.0)	6 (37.5)	4 (25.0)	7 (43.8)	4 (25.0)	5 (31.3)	
พระปรารค์	15	2 (13.3)	6 (40.0)	8 (53.3)	4 (26.7)	3 (20.0)	2 (13.3)	2 (13.3)	
คลองประสังข์	18	1 (5.6)	6 (33.3)	7 (38.9)	5 (27.8)	7 (38.9)	4 (22.2)	2 (11.1)	
บางหลวง	15	3 (20.0)	4 (26.7)	6 (40.0)	2 (13.3)	1 (6.7)	2 (13.3)	4 (26.7)	
ไล่โว่	14	4 (28.6)	4 (28.6)	6 (42.9)	5 (35.7)	2 (14.3)	2 (14.3)	4 (28.6)	
คลองลี้ตะมะยม	17	0 (0.0)	4 (23.5)	7 (41.2)	5 (29.4)	2 (11.8)	2 (11.8)	3 (17.6)	
ยี่สาร	12	1 (8.3)	3 (25.0)	5 (41.7)	4 (33.3)	2 (16.7)	3 (25.0)	2 (16.7)	
รวม	349	54 (15.5)	101 (28.9)	113 (32.4)	112 (32.1)	83 (23.8)	58 (16.6)	71 (20.3)	
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด									
ต้นตาลพระยาท	20	4 (20.0)	7 (35.0)	11 (55.0)	2 (10.0)	9 (45.0)	7 (35.0)	10 (50.0)	
นาโหนด	18	1 (5.6)	10 (55.6)	3 (16.7)	4 (22.2)	5 (27.8)	1 (5.6)	0 (0.0)	
รวม	38	5 (13.2)	17 (44.7)	14 (36.8)	6 (15.8)	14 (36.8)	8 (21.1)	13 (34.2)	
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด									
ท่าโสม	20	1 (5.0)	0 (0.0)	1 (5.0)	2 (10.0)	19 (95.0)	1 (5.0)	3 (15.0)	
รวม	20	1 (5.0)	0 (0.0)	1 (5.0)	2 (10.0)	19 (95.0)	1 (5.0)	3 (15.0)	
รวมทั้งหมด	407	60 (14.7)	118 (29.0)	128 (31.4)	120 (29.5)	116 (28.5)	67 (16.5)	87 (21.4)	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	เนื้อหาการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)							ความสามารถในการสร้างองค์ความรู้
		การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง	ความเอื้ออาทร	ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม	ทักษะการสื่อสาร	ทักษะการดำเนินชีวิต	ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม		
ช่วงการดำเนินการ									
จัดหาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับสื่อศิลปวัฒนธรรม									
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด									
โคกสลุง	27	11 (40.7)	6 (22.2)	10 (37.0)	6 (22.2)	7 (25.9)	12 (44.4)	5 (18.5)	
นครชุม	22	1 (4.5)	8 (36.4)	4 (18.2)	7 (31.8)	6 (27.3)	5 (22.7)	1 (4.5)	
ป่าแดด	20	6 (30.0)	6 (30.0)	8 (40.0)	9 (45.0)	4 (20.0)	2 (10.0)	6 (30.0)	
โพธิ์ไทร	19	6 (31.6)	11 (57.9)	17 (89.5)	8 (42.1)	4 (21.1)	1 (5.3)	0 (0.0)	
นาคูน	20	0 (0.0)	2 (10.0)	9 (45.0)	7 (35.0)	2 (10.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	
บางแตน	20	0 (0.0)	6 (30.0)	10 (50.0)	3 (15.0)	6 (30.0)	3 (15.0)	6 (30.0)	
ดอกคำใต้	20	1 (5.0)	2 (10.0)	7 (35.0)	4 (20.0)	7 (35.0)	8 (40.0)	3 (15.0)	
เชียงคาน	20	12 (60.0)	8 (40.0)	10 (50.0)	14 (70.0)	10 (50.0)	8 (40.0)	5 (25.0)	
นาหว้า	18	2 (11.1)	5 (27.8)	8 (44.4)	5 (27.8)	3 (16.7)	9 (50.0)	2 (11.1)	
จันเสน	20	10 (50.0)	4 (20.0)	2 (10.0)	7 (35.0)	3 (15.0)	3 (15.0)	9 (45.0)	
ไทใหญ่	18	5 (27.8)	11 (61.1)	12 (66.7)	6 (33.3)	4 (22.2)	6 (33.3)	9 (50.0)	
ต้นหยงมีส	18	2 (11.1)	5 (27.8)	12 (66.7)	7 (38.9)	8 (44.4)	4 (22.2)	3 (16.7)	
วังหว้า	16	3 (18.8)	4 (25.0)	10 (62.5)	7 (43.8)	9 (56.3)	6 (37.5)	4 (25.0)	
พระปรารค์	15	1 (6.7)	5 (33.3)	10 (66.7)	3 (20.0)	4 (26.7)	5 (33.3)	2 (13.3)	
คลองประสังค์	18	4 (22.2)	2 (11.1)	6 (33.3)	5 (27.8)	5 (27.8)	4 (22.2)	7 (38.9)	
บางหลวง	15	2 (13.3)	4 (26.7)	6 (40.0)	7 (46.7)	3 (20.0)	1 (6.7)	6 (40.0)	
ไล่โว่	14	3 (21.4)	4 (28.6)	5 (35.7)	5 (35.7)	5 (35.7)	4 (28.6)	3 (21.4)	
คลองลัดมะยม	17	3 (17.6)	4 (23.5)	9 (52.9)	6 (35.3)	4 (23.5)	3 (17.6)	5 (29.4)	
ยี่สาร	12	2 (16.7)	4 (33.3)	4 (33.3)	5 (41.7)	3 (25.0)	4 (33.3)	4 (33.3)	
รวม	349	74 (21.2)	101 (28.9)	159 (45.6)	121 (34.7)	97 (27.8)	88 (25.2)	80 (22.9)	
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด									
ต้นตาลพระยาท	20	7 (35.0)	6 (30.0)	10 (50.0)	12 (60.0)	4 (20.0)	11 (55.0)	6 (30.0)	
นาโหนด	18	3 (16.7)	5 (27.8)	9 (50.0)	3 (16.7)	5 (27.8)	12 (66.7)	2 (11.1)	
รวม	38	10 (26.3)	11 (28.9)	19 (50.0)	15 (39.5)	9 (23.7)	23 (60.5)	8 (21.1)	
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด									
ท่าโสม	20	0 (0.0)	1 (5.0)	2 (10.0)	1 (5.0)	0 (0.0)	19 (95.0)	1 (5.0)	
รวม	20	0 (0.0)	1 (5.0)	2 (10.0)	1 (5.0)	0 (0.0)	19 (95.0)	1 (5.0)	
รวมทั้งหมด	407	84 (20.6)	113 (27.8)	180 (44.2)	137 (33.7)	106 (26.0)	130 (31.9)	89 (21.9)	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	เนื้อหาการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)							ความสามารถ การสร้างองค์ความรู้
		การตระหนัก เห็นคุณค่าในตนเอง	ความเอื้ออาทร	ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม	ทักษะการสื่อสาร	ทักษะการดำเนินชีวิต	ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม		
ช่วงการดำเนินการ									
กิจกรรมจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม									
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด									
โคกสูง	27	6 (22.2)	7 (25.9)	8 (29.6)	8 (29.6)	5 (18.5)	4 (14.8)	6 (22.2)	
นครชุม	22	9 (40.9)	4 (18.2)	6 (27.3)	5 (22.7)	9 (40.9)	1 (4.5)	5 (22.7)	
ป่าแดด	20	7 (35.0)	7 (35.0)	7 (35.0)	6 (30.0)	7 (35.0)	3 (15.0)	10 (50.0)	
โพธิ์ไทร	19	1 (5.3)	7 (36.8)	11 (57.9)	13 (68.4)	11 (57.9)	5 (26.3)	5 (26.3)	
นาคูน	20	0 (0.0)	2 (10.0)	10 (50.0)	4 (20.0)	3 (15.0)	0 (0.0)	1 (5.0)	
บางแตน	20	0 (0.0)	7 (35.0)	9 (45.0)	6 (30.0)	4 (20.0)	7 (35.0)	5 (25.0)	
ดอกคำใต้	20	2 (10.0)	4 (20.0)	4 (20.0)	9 (45.0)	4 (20.0)	5 (25.0)	2 (10.0)	
เชียงคาน	20	6 (30.0)	11 (55.0)	6 (30.0)	7 (35.0)	10 (50.0)	6 (30.0)	3 (15.0)	
นาหว้า	18	5 (27.8)	8 (44.4)	3 (16.7)	9 (50.0)	3 (16.7)	3 (16.7)	5 (27.8)	
จันเสน	20	6 (30.0)	2 (10.0)	8 (40.0)	7 (35.0)	6 (30.0)	2 (10.0)	2 (10.0)	
ไทใหญ่	18	1 (5.6)	6 (33.3)	2 (11.1)	8 (44.4)	5 (27.8)	7 (38.9)	4 (22.2)	
ต้นหยงมีส	18	1 (5.6)	5 (27.8)	6 (33.3)	10 (55.6)	11 (61.1)	6 (33.3)	2 (11.1)	
วังหว้า	16	5 (31.3)	9 (56.3)	11 (68.8)	9 (56.3)	9 (56.3)	2 (12.5)	5 (31.3)	
พระปรารค์	15	4 (26.7)	7 (46.7)	5 (33.3)	8 (53.3)	3 (20.0)	4 (26.7)	1 (6.7)	
คลองประสังค์	18	1 (5.6)	10 (55.6)	4 (22.2)	6 (33.3)	2 (11.1)	7 (38.9)	4 (22.2)	
บางหลวง	15	4 (26.7)	2 (13.3)	7 (46.7)	4 (26.7)	5 (33.3)	1 (6.7)	6 (40.0)	
ไล่โว่	14	4 (28.6)	3 (21.4)	6 (42.9)	6 (42.9)	5 (35.7)	0 (0.0)	1 (7.1)	
คลองลัดมะยม	17	3 (17.6)	4 (23.5)	7 (41.2)	8 (47.1)	5 (29.4)	5 (29.4)	3 (17.6)	
ยี่สาร	12	1 (8.3)	4 (33.3)	7 (58.3)	5 (41.7)	3 (25.0)	1 (8.3)	1 (8.3)	
รวม	349	66 (18.9)	109 (31.2)	127 (36.4)	138 (39.5)	110 (31.5)	69 (19.8)	71 (20.3)	
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด									
ต้นตาลพระยาท	20	8 (40.0)	5 (25.0)	8 (40.0)	12 (60.0)	7 (35.0)	10 (50.0)	9 (45.0)	
นาโหนด	18	0 (0.0)	7 (38.9)	6 (33.3)	7 (38.9)	6 (33.3)	5 (27.8)	4 (22.2)	
รวม	38	8 (21.1)	12 (31.6)	14 (36.8)	19 (50.0)	13 (34.2)	15 (39.5)	13 (34.2)	
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด									
ท่าโสม	20	1 (5.0)	4 (20.0)	1 (5.0)	17 (85.0)	3 (15.0)	1 (5.0)	1 (5.0)	
รวม	20	1 (5.0)	4 (20.0)	1 (5.0)	17 (85.0)	3 (15.0)	1 (5.0)	1 (5.0)	
รวมทั้งหมด	407	75 (18.4)	125 (30.7)	142 (34.9)	174 (42.8)	126 (31.0)	85 (20.9)	85 (20.9)	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	เนื้อหาการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)							
		การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง	ความเอื้ออาทร	ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม	ทักษะการสื่อสาร	ทักษะการดำเนินชีวิต	ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม	ความสามารถการสร้างความรู้	
ช่วงการดำเนินการ									
กิจกรรมบริหารการก่อสร้างสื่อตามแผนงานที่วางไว้									
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด									
โคกสลุง	27	7 (25.9)	1 (3.7)	7 (25.9)	10 (37.0)	5 (18.5)	4 (14.8)	8 (29.6)	
นครชุม	22	5 (22.7)	3 (13.6)	10 (45.5)	5 (22.7)	9 (40.9)	3 (13.6)	5 (22.7)	
ป่าแดด	20	9 (45.0)	2 (10.0)	5 (25.0)	9 (45.0)	3 (15.0)	8 (40.0)	5 (25.0)	
โพธิ์ไทร	19	2 (10.5)	10 (52.6)	15 (78.9)	16 (84.2)	11 (57.9)	4 (21.1)	1 (5.3)	
นาคูน	20	2 (10.0)	1 (5.0)	6 (30.0)	6 (30.0)	3 (15.0)	2 (10.0)	0 (0.0)	
บางแตน	20	4 (20.0)	0 (0.0)	13 (65.0)	7 (35.0)	3 (15.0)	6 (30.0)	10 (50.0)	
ดอกคำใต้	20	5 (25.0)	2 (10.0)	7 (35.0)	8 (40.0)	4 (20.0)	5 (25.0)	6 (30.0)	
เขียงคาน	20	11 (55.0)	9 (45.0)	7 (35.0)	10 (50.0)	6 (30.0)	10 (50.0)	8 (40.0)	
นาหว้า	18	4 (22.2)	3 (16.7)	7 (38.9)	5 (27.8)	3 (16.7)	3 (16.7)	9 (50.0)	
จันเสน	20	4 (20.0)	5 (25.0)	4 (20.0)	10 (50.0)	6 (30.0)	4 (20.0)	5 (25.0)	
โทใหญ่	18	1 (5.6)	6 (33.3)	11 (61.1)	5 (27.8)	7 (38.9)	4 (22.2)	3 (16.7)	
ต้นหยงมีส	18	3 (16.7)	5 (27.8)	6 (33.3)	7 (38.9)	8 (44.4)	7 (38.9)	2 (11.1)	
วังหว้า	16	6 (37.5)	6 (37.5)	7 (43.8)	7 (43.8)	9 (56.3)	5 (31.3)	6 (37.5)	
พระปรางค์	15	3 (20.0)	3 (20.0)	7 (46.7)	8 (53.3)	1 (6.7)	4 (26.7)	4 (26.7)	
คลองประสังค์	18	5 (27.8)	4 (22.2)	3 (16.7)	6 (33.3)	7 (38.9)	5 (27.8)	4 (22.2)	
บางหลวง	15	4 (26.7)	1 (6.7)	4 (26.7)	10 (66.7)	5 (33.3)	2 (13.3)	4 (26.7)	
ไล่โว่	14	6 (42.9)	1 (7.1)	8 (57.1)	5 (35.7)	3 (21.4)	4 (28.6)	4 (28.6)	
คลองลัดมะยม	17	2 (11.8)	6 (35.3)	10 (58.8)	6 (35.3)	7 (41.2)	2 (11.8)	1 (5.9)	
ยี่สาร	12	4 (33.3)	1 (8.3)	6 (50.0)	8 (66.7)	2 (16.7)	2 (16.7)	6 (50.0)	
รวม	349	87 (24.9)	69 (19.8)	143 (41.0)	148 (42.4)	102 (29.2)	84 (24.1)	91 (26.1)	
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด									
ต้นตาลพระยาท	20	12 (60.0)	9 (45.0)	9 (45.0)	9 (45.0)	12 (60.0)	9 (45.0)	9 (45.0)	
นาโหนด	18	1 (5.6)	9 (50.0)	10 (55.6)	3 (16.7)	4 (22.2)	4 (22.2)	2 (11.1)	
รวม	38	13 (34.2)	18 (47.4)	19 (50.0)	12 (31.6)	16 (42.1)	13 (34.2)	11 (28.9)	
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด									
ท่าโสม	20	0 (0.0)	0 (0.0)	3 (15.0)	1 (5.0)	0 (0.0)	1 (5.0)	19 (95.0)	
รวม	20	0 (0.0)	0 (0.0)	3 (15.0)	1 (5.0)	0 (0.0)	1 (5.0)	19 (95.0)	
รวมทั้งหมด	407	100 (24.6)	87 (21.4)	165 (40.5)	161 (39.6)	118 (29.0)	98 (24.1)	121 (29.7)	

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์เนื้อหาการเรียนรู้ในช่วงการดำเนินการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จากจำนวนทั้งหมด 22 ชุมชน โดยพิจารณาชุมชนที่มีเนื้อหาการเรียนรู้ตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป โดยมีรายละเอียดจำแนกตามกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมค้นคว้าหาข้อมูลในการจัดทำสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนประเมินเนื้อหาการเรียนรู้ที่ได้รับในด้านการตระหนักเห็นคุณค่าในตนเองมากที่สุด (9 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ความเอื้ออาทร (5 ชุมชน) ทักษะการสื่อสาร (4 ชุมชน) ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม (4 ชุมชน) ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม (3 ชุมชน) ทักษะการดำเนินชีวิต (1 ชุมชน) และทักษะการสร้างองค์ความรู้ (1 ชุมชน)

กิจกรรมจัดหางบประมาณ พบว่า ชุมชนประเมินเนื้อหาการเรียนรู้ที่ได้รับในด้านทักษะการสื่อสารมากที่สุด (3 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม (2 ชุมชน) การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง มี 1 ชุมชน ความเอื้ออาทร (1 ชุมชน) ทักษะการดำเนินชีวิต (1 ชุมชน) และทักษะการสร้างองค์ความรู้ (1 ชุมชน)

กิจกรรมจัดหาบุคลากรที่เกี่ยวข้องสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนประเมินเนื้อหาการเรียนรู้ที่ได้รับในด้านทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมมากที่สุด (9 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม (4 ชุมชน) การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง (2 ชุมชน) ความเอื้ออาทร (2 ชุมชน) ทักษะการสื่อสาร (2 ชุมชน) และทักษะการดำเนินชีวิต (2 ชุมชน) และทักษะการสร้างองค์ความรู้ (1 ชุมชน)

กิจกรรมจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนประเมินเนื้อหาการเรียนรู้ที่ได้รับในด้านทักษะการสื่อสารมากที่สุด (7 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม (4 ชุมชน) ทักษะการดำเนินชีวิต (4 ชุมชน) และความเอื้ออาทร (3 ชุมชน) เนื้อหาการเรียนรู้ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม (1 ชุมชน) และทักษะการสร้างองค์ความรู้ (1 ชุมชน)

กิจกรรมบริหารการสร้างสื่อตามแผนงานที่วางไว้ พบว่า ชุมชนประเมินเนื้อหาการเรียนรู้ที่ได้รับในด้านทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมมากที่สุด (7 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ทักษะการสื่อสาร (6 ชุมชน) ผลความสามารถการสร้างองค์ความรู้ (4 ชุมชน) และทักษะการดำเนินชีวิต (3 ชุมชน) เนื้อหาการเรียนรู้การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง (2 ชุมชน) ความเอื้ออาทร (2 ชุมชน) และทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม (1 ชุมชน)

จากข้อมูลพบว่า ในช่วงการดำเนินการ ชุมชนประเมินเนื้อหาการเรียนรู้ที่ได้รับ ในด้านการตระหนักเห็นคุณค่าในตนเองจากกิจกรรมค้นคว้าหาข้อมูลในการจัดทำสื่อศิลปวัฒนธรรมมากที่สุด ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมจากกิจกรรมจัดหาบุคลากรที่เกี่ยวข้องสื่อศิลปวัฒนธรรมมากที่สุด และเนื้อหาการเรียนรู้ทักษะการสื่อสารจากกิจกรรมบริหารการสร้างสื่อตามแผนงานที่วางไว้มากที่สุด

ตารางที่ 3 เนื้อหาการเรียนรู้จำแนกตามชุมชนในช่วงการประเมินผลและเผยแพร่การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ชุมชน	จำนวนคน (N)	เนื้อหาการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)						
		การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง	ความเอื้ออาทร	ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม	ทักษะการสื่อสาร	ทักษะการดำเนินชีวิต	ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม	ความสามารถการสร้างองค์ความรู้
ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่								
กิจกรรมจัดเป็นรายวิชาในสถานศึกษา								
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปวัฒนธรรมชุมชนมากที่สุด								
โคกสลุง	27	13 (48.1)	8 (29.6)	7 (25.9)	11 (40.7)	10 (37.0)	9 (33.3)	8 (29.6)
นครชุม	22	13 (59.1)	6 (27.3)	7 (31.8)	7 (31.8)	3 (13.6)	2 (9.1)	5 (22.7)
ป่าแดด	20	8 (40.0)	8 (40.0)	8 (40.0)	8 (40.0)	10 (50.0)	5 (25.0)	4 (20.0)
โพธิ์ไทร	19	8 (42.1)	12 (63.2)	8 (42.1)	13 (68.4)	8 (42.1)	13 (68.4)	7 (36.8)
นาตุน	20	2 (10.0)	5 (25.0)	12 (60.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	1 (5.0)	0 (0.0)
บางแตน	20	7 (35.0)	0 (0.0)	5 (25.0)	9 (45.0)	7 (35.0)	7 (35.0)	8 (40.0)
ดอกคำใต้	20	10 (50.0)	0 (0.0)	4 (20.0)	2 (10.0)	2 (10.0)	1 (5.0)	10 (50.0)
เขียงคาน	20	11 (55.0)	8 (40.0)	9 (45.0)	9 (45.0)	13 (65.0)	10 (50.0)	3 (15.0)
นาหว้า	18	4 (22.2)	3 (16.7)	3 (16.7)	7 (38.9)	6 (33.3)	7 (38.9)	13 (72.2)
จันเสน	20	10 (50.0)	5 (25.0)	3 (15.0)	4 (20.0)	4 (20.0)	9 (45.0)	4 (20.0)
ไทใหญ่	18	3 (16.7)	5 (27.8)	5 (27.8)	7 (38.9)	8 (44.4)	7 (38.9)	4 (22.2)
ต้นหมยมีส	18	5 (27.8)	4 (22.2)	4 (22.2)	7 (38.9)	3 (16.7)	12 (66.7)	12 (66.7)
วังหว้า	16	10 (62.5)	7 (43.8)	8 (50.0)	5 (31.3)	6 (37.5)	11 (68.8)	8 (50.0)
พระปรางค์	15	9 (60.0)	8 (53.3)	2 (13.3)	5 (33.3)	3 (20.0)	2 (13.3)	2 (13.3)
คลองประสังค์	18	7 (38.9)	3 (16.7)	7 (38.9)	7 (38.9)	5 (27.8)	3 (16.7)	10 (55.6)
บางหลวง	15	5 (33.3)	4 (26.7)	7 (46.7)	5 (33.3)	3 (20.0)	5 (33.3)	8 (53.3)
โล้ว	14	6 (42.9)	5 (35.7)	3 (21.4)	6 (42.9)	4 (28.6)	5 (35.7)	4 (28.6)
คลองลัดมะยม	17	8 (47.1)	3 (17.6)	8 (47.1)	6 (35.3)	6 (35.3)	5 (29.4)	6 (35.3)
ยี่สาร	12	3 (25.0)	4 (33.3)	6 (50.0)	7 (58.3)	1 (8.3)	3 (25.0)	4 (33.3)
รวม	349	142 (40.7)	98 (28.1)	116 (33.2)	125 (35.8)	102 (29.2)	117 (33.5)	120 (34.4)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด								
ต้นตาลพระยาท	20	10 (50.0)	5 (25.0)	8 (40.0)	11 (55.0)	9 (45.0)	9 (45.0)	11 (55.0)
นาโหนด	18	4 (22.2)	2 (11.1)	3 (16.7)	10 (55.6)	5 (27.8)	2 (11.1)	9 (50.0)
รวม	38	14 (36.8)	7 (18.4)	11 (28.9)	21 (55.3)	14 (36.8)	11 (28.9)	20 (52.6)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด								
ท่าโสม	20	1 (5.0)	4 (20.0)	9 (45.0)	7 (35.0)	1 (5.0)	3 (15.0)	3 (15.0)
รวม	20	1 (5.0)	4 (20.0)	9 (45.0)	7 (35.0)	1 (5.0)	3 (15.0)	3 (15.0)
รวมทั้งหมด	407	157 (38.6)	9 (26.8)	136 (33.4)	153 (37.6)	117 (28.7)	131 (32.2)	143 (35.1)

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	เนื้อหาการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)							
		การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง	ความเอื้ออาทร	ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม	ทักษะการสื่อสาร	ทักษะการดำเนินชีวิต	ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม	ความสามารถการสร้างความรู้	
ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่									
กิจกรรมนำสื่อศิลปวัฒนธรรมไปเผยแพร่									
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด									
โคกสูง	27	7 (25.9)	7 (25.9)	9 (33.3)	6 (22.2)	4 (14.8)	7 (25.9)	5 (18.5)	
นครชุม	22	7 (31.8)	7 (31.8)	1 (4.5)	7 (31.8)	9 (40.9)	7 (31.8)	4 (18.2)	
ป่าแดด	20	2 (10.0)	8 (40.0)	8 (40.0)	9 (45.0)	3 (15.0)	7 (35.0)	4 (20.0)	
โพธิ์ไทร	19	0 (0.0)	5 (26.3)	15 (78.9)	16 (84.2)	12 (63.2)	3 (15.8)	0 (0.0)	
นาคูน	20	0 (0.0)	4 (20.0)	1 (5.0)	8 (40.0)	7 (35.0)	1 (5.0)	0 (0.0)	
บางแตน	20	1 (5.0)	5 (25.0)	5 (25.0)	8 (40.0)	6 (30.0)	8 (40.0)	3 (15.0)	
ดอกคำใต้	20	4 (20.0)	7 (35.0)	5 (25.0)	7 (35.0)	2 (10.0)	9 (45.0)	2 (10.0)	
เชียงคาน	20	13 (65.0)	9 (45.0)	5 (25.0)	7 (35.0)	7 (35.0)	7 (35.0)	6 (30.0)	
นาหว้า	18	2 (11.1)	7 (38.9)	5 (27.8)	7 (38.9)	3 (16.7)	4 (22.2)	5 (27.8)	
จันเสน	20	5 (25.0)	5 (25.0)	2 (10.0)	9 (45.0)	5 (25.0)	2 (10.0)	9 (45.0)	
ไทใหญ่	18	3 (16.7)	5 (27.8)	6 (33.3)	8 (44.4)	7 (38.9)	2 (11.1)	1 (5.6)	
ต้นหยงมีส	18	1 (5.6)	6 (33.3)	9 (50.0)	8 (44.4)	4 (22.2)	9 (50.0)	7 (38.9)	
วังหว้า	16	5 (31.3)	8 (50.0)	10 (62.5)	8 (50.0)	7 (43.8)	5 (31.3)	4 (25.0)	
พระปรางค์	15	1 (6.7)	6 (40.0)	6 (40.0)	4 (26.7)	6 (40.0)	5 (33.3)	3 (20.0)	
คลองประสังค์	18	6 (33.3)	5 (27.8)	5 (27.8)	5 (27.8)	3 (16.7)	5 (27.8)	5 (27.8)	
บางหลวง	15	2 (13.3)	2 (13.3)	2 (13.3)	9 (60.0)	3 (20.0)	4 (26.7)	3 (20.0)	
ไล่โว่	14	3 (21.4)	3 (21.4)	5 (35.7)	6 (42.9)	3 (21.4)	2 (14.3)	2 (14.3)	
คลองลี้ดมะยม	17	4 (23.5)	3 (17.6)	6 (35.3)	11 (64.7)	6 (35.3)	6 (35.3)	4 (23.5)	
ยี่สาร	12	3 (25.0)	3 (25.0)	3 (25.0)	8 (66.7)	3 (25.0)	4 (33.3)	3 (25.0)	
รวม	349	69 (19.8)	105 (30.1)	108 (30.9)	151 (43.3)	100 (28.7)	97 (27.8)	70 (20.1)	
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด									
ต้นตาลพระยาท	20	6 (30.0)	8 (40.0)	9 (45.0)	10 (50.0)	7 (35.0)	10 (50.0)	10 (50.0)	
นาโหนด	18	1 (5.6)	6 (33.3)	7 (38.9)	6 (33.3)	6 (33.3)	5 (27.8)	1 (5.6)	
รวม	38	7 (18.4)	14 (36.8)	16 (42.1)	16 (42.1)	13 (34.2)	15 (39.5)	11 (28.9)	
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด									
ท่าโสม	20	0 (0.0)	0 (0.0)	2 (10.0)	20 (100.0)	2 (10.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	
รวม	20	0 (0.0)	0 (0.0)	2 (10.0)	20 (100.0)	2 (10.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	
รวมทั้งหมด	407	76 (18.7)	119 (29.2)	126 (31.0)	187 (45.9)	115 (28.3)	112 (27.5)	81 (19.9)	

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	เนื้อหาการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)							
		การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง	ความเอื้ออาทร	ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม	ทักษะการสื่อสาร	ทักษะการดำเนินชีวิต	ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม	ความสามารถการสร้างองค์ความรู้	
ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่									
กิจกรรมประเมินผลเทียบกับเป้าหมายการสร้างสื่อ									
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด									
โคกสูง	27	6 (22.2)	8 (29.6)	5 (18.5)	9 (33.3)	5 (18.5)	10 (37.0)	7 (25.9)	
นครชุม	22	1 (4.5)	4 (18.2)	12 (54.5)	4 (18.2)	6 (27.3)	4 (18.2)	2 (9.1)	
ป่าแดด	20	3 (15.0)	8 (40.0)	5 (25.0)	7 (35.0)	7 (35.0)	4 (20.0)	4 (20.0)	
โพธิ์ไทร	19	10 (52.6)	15 (78.9)	16 (84.2)	13 (68.4)	10 (52.6)	5 (26.3)	1 (5.3)	
นาคูน	20	0 (0.0)	0 (0.0)	8 (40.0)	7 (35.0)	5 (25.0)	1 (5.0)	0 (0.0)	
บางแตน	20	3 (15.0)	6 (30.0)	8 (40.0)	2 (10.0)	11 (55.0)	7 (35.0)	6 (30.0)	
ดอกคำใต้	20	4 (20.0)	1 (5.0)	10 (50.0)	3 (15.0)	0 (0.0)	4 (20.0)	4 (20.0)	
เชียงคาน	20	7 (35.0)	8 (40.0)	9 (45.0)	2 (10.0)	8 (40.0)	8 (40.0)	6 (30.0)	
นาหว้า	18	5 (27.8)	2 (11.1)	4 (22.2)	8 (44.4)	7 (38.9)	5 (27.8)	6 (33.3)	
จันเสน	20	9 (45.0)	4 (20.0)	12 (60.0)	6 (30.0)	4 (20.0)	5 (25.0)	4 (20.0)	
ไทใหญ่	18	5 (27.8)	5 (27.8)	6 (33.3)	9 (50.0)	2 (11.1)	4 (22.2)	5 (27.8)	
ต้นหยงมีส	18	1 (5.6)	5 (27.8)	8 (44.4)	8 (44.4)	4 (22.2)	12 (66.7)	9 (50.0)	
วังหว้า	16	3 (18.8)	10 (62.5)	9 (56.3)	5 (31.3)	7 (43.8)	5 (31.3)	7 (43.8)	
พระปรางค์	15	4 (26.7)	4 (26.7)	8 (53.3)	6 (40.0)	5 (33.3)	5 (33.3)	2 (13.3)	
คลองประสงค์	18	3 (16.7)	3 (16.7)	4 (22.2)	6 (33.3)	3 (16.7)	9 (50.0)	6 (33.3)	
บางหลวง	15	4 (26.7)	3 (20.0)	5 (33.3)	3 (20.0)	5 (33.3)	8 (53.3)	6 (40.0)	
ไล่โว่	14	4 (28.6)	5 (35.7)	7 (50.0)	6 (42.9)	3 (21.4)	3 (21.4)	5 (35.7)	
คลองลัดมะยม	17	2 (11.8)	4 (23.5)	10 (58.8)	5 (29.4)	2 (11.8)	5 (29.4)	8 (47.1)	
ยี่สาร	12	2 (16.7)	1 (8.3)	6 (50.0)	5 (41.7)	1 (8.3)	2 (16.7)	6 (50.0)	
รวม	349	76 (21.8)	96 (27.5)	152 (43.6)	114 (32.7)	95 (27.2)	106 (30.4)	94 (26.9)	
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด									
ต้นตาลพระยาท	20	6 (30.0)	5 (25.0)	11 (55.0)	6 (30.0)	9 (45.0)	10 (50.0)	7 (35.0)	
นาโหนด	18	5 (27.8)	9 (50.0)	3 (16.7)	4 (22.2)	3 (16.7)	5 (27.8)	3 (16.7)	
รวม	38	11 (28.9)	14 (36.8)	14 (36.8)	10 (26.3)	12 (31.6)	15 (39.5)	10 (26.3)	
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด									
ท่าโสม	20	0 (0.0)	1 (5.0)	0 (0.0)	1 (5.0)	1 (5.0)	1 (5.0)	20 (100.0)	
รวม	20	0 (0.0)	1 (5.0)	0 (0.0)	1 (5.0)	1 (5.0)	1 (5.0)	20 (100.0)	
รวมทั้งหมด	407	87 (21.4)	111 (27.3)	166 (40.8)	125 (30.7)	108 (26.5)	122 (30.0)	124 (30.5)	

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	เนื้อหาการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)							ความสามารถ การสร้างองค์ความรู้
		การตระหนัก เห็นคุณค่าในตนเอง	ความเอื้ออาทร	ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม	ทักษะการสื่อสาร	ทักษะการดำเนินชีวิต	ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม		
ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่									
กิจกรรมปรับปรุงและพัฒนาสื่อศิลปวัฒนธรรม									
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด									
โคกสูง	27	12 (44.4)	5 (18.5)	6 (22.2)	12 (44.4)	4 (14.8)	10 (37.0)	9 (33.3)	
นครชุม	22	4 (18.2)	7 (31.8)	5 (22.7)	4 (18.2)	7 (31.8)	4 (18.2)	2 (9.1)	
ป่าแดด	20	11 (55.0)	8 (40.0)	8 (40.0)	5 (25.0)	7 (35.0)	8 (40.0)	8 (40.0)	
โพธิ์ไทร	19	0 (0.0)	5 (26.3)	9 (47.4)	13 (68.4)	16 (84.2)	0 (0.0)	3 (15.8)	
นาคุณ	20	0 (0.0)	4 (20.0)	10 (50.0)	4 (20.0)	1 (5.0)	2 (10.0)	0 (0.0)	
บางแตน	20	2 (10.0)	6 (30.0)	5 (25.0)	7 (35.0)	8 (40.0)	4 (20.0)	4 (20.0)	
ดอกคำใต้	20	4 (20.0)	3 (15.0)	1 (5.0)	6 (30.0)	2 (10.0)	3 (15.0)	12 (60.0)	
เชียงคาน	20	9 (45.0)	9 (45.0)	6 (30.0)	5 (25.0)	2 (10.0)	7 (35.0)	10 (50.0)	
นาหว้า	18	5 (27.8)	3 (16.7)	2 (11.1)	9 (50.0)	5 (27.8)	4 (22.2)	9 (50.0)	
จันเสน	20	1 (5.0)	4 (20.0)	7 (35.0)	10 (50.0)	5 (25.0)	6 (30.0)	8 (40.0)	
ไทใหญ่	18	0 (0.0)	3 (16.7)	10 (55.6)	6 (33.3)	5 (27.8)	3 (16.7)	4 (22.2)	
ต้นหยงมีส	18	4 (22.2)	5 (27.8)	3 (16.7)	9 (50.0)	2 (11.1)	10 (55.6)	7 (38.9)	
วังหว้า	16	10 (62.5)	5 (31.3)	6 (37.5)	3 (18.8)	8 (50.0)	4 (25.0)	7 (43.8)	
พระปรางค์	15	2 (13.3)	8 (53.3)	5 (33.3)	5 (33.3)	7 (46.7)	0 (0.0)	3 (20.0)	
คลองประสังค์	18	2 (11.1)	9 (50.0)	5 (27.8)	2 (11.1)	6 (33.3)	3 (16.7)	6 (33.3)	
บางหลวง	15	1 (6.7)	2 (13.3)	4 (26.7)	4 (26.7)	4 (26.7)	3 (20.0)	5 (33.3)	
ไล่โว่	14	6 (42.9)	6 (42.9)	5 (35.7)	3 (21.4)	4 (28.6)	3 (21.4)	6 (42.9)	
คลองลัดมะยม	17	2 (11.8)	2 (11.8)	9 (52.9)	5 (29.4)	6 (35.3)	6 (35.3)	6 (35.3)	
ยี่สาร	12	2 (16.7)	3 (25.0)	6 (50.0)	6 (50.0)	4 (33.3)	7 (58.3)	2 (16.7)	
รวม	349	77 (22.1)	97 (27.8)	112 (32.1)	118 (33.8)	103 (29.5)	87 (24.9)	111 (31.8)	
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด									
ต้นตาลพระยาท	20	12 (60.0)	11 (55.0)	5 (25.0)	12 (60.0)	7 (35.0)	8 (40.0)	8 (40.0)	
นาโหนด	18	4 (22.2)	7 (38.9)	6 (33.3)	10 (55.6)	5 (27.8)	4 (22.2)	6 (33.3)	
รวม	38	16 (42.1)	18 (47.4)	11 (28.9)	22 (57.9)	12 (31.6)	12 (31.6)	14 (36.8)	
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด									
ท่าโสม	20	1 (5.0)	1 (5.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	3 (15.0)	20 (100.0)	0 (0.0)	
รวม	20	1 (5.0)	1 (5.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	3 (15.0)	20 (100.0)	0 (0.0)	
รวมทั้งหมด	407	94 (23.1)	116 (28.5)	123 (30.2)	140 (34.4)	118 (29.0)	119 (29.2)	125 (30.7)	

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	เนื้อหาการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)							
		การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง	ความเอื้ออาทร	ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม	ทักษะการสื่อสาร	ทักษะการดำเนินชีวิต	ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม	ความสามารถการสร้างองค์ความรู้	
ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่									
กิจกรรมหาผู้สืบทอดการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม									
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด									
โคกสลุง	27	12 (44.4)	7 (25.9)	8 (29.6)	7 (25.9)	12 (44.4)	9 (33.3)	2 (7.4)	
นครชุม	22	7 (31.8)	5 (22.7)	4 (18.2)	8 (36.4)	5 (22.7)	9 (40.9)	3 (13.6)	
ป่าแดด	22	6 (30.0)	13 (65.0)	5 (25.0)	6 (30.0)	7 (35.0)	4 (20.0)	8 (40.0)	
โพธิ์ไทร	19	4 (21.1)	13 (68.4)	17 (89.5)	14 (73.7)	13 (68.4)	2 (10.5)	1 (5.3)	
นาคูน	20	1 (5.0)	4 (20.0)	5 (25.0)	3 (15.0)	4 (20.0)	2 (10.0)	2 (10.0)	
บางแตน	20	2 (10.0)	5 (25.0)	8 (40.0)	10 (50.0)	8 (40.0)	7 (35.0)	7 (35.0)	
ดอกคำใต้	20	3 (15.0)	4 (20.0)	9 (45.0)	4 (20.0)	5 (25.0)	1 (5.0)	6 (30.0)	
เขียงคาน	20	9 (45.0)	14 (70.0)	9 (45.0)	6 (30.0)	6 (30.0)	5 (25.0)	11 (55.0)	
นาหว้า	18	7 (38.9)	3 (16.7)	3 (16.7)	4 (22.2)	3 (16.7)	6 (33.3)	9 (50.0)	
จันเสน	20	4 (20.0)	4 (20.0)	12 (60.0)	1 (5.0)	9 (45.0)	6 (30.0)	1 (5.0)	
ไทใหญ่	18	1 (5.6)	7 (38.9)	6 (33.3)	4 (22.2)	8 (44.4)	3 (16.7)	5 (27.8)	
ต้นหยงมีส	18	5 (27.8)	3 (16.7)	4 (22.2)	6 (33.3)	6 (33.3)	7 (38.9)	6 (33.3)	
วังหว้า	16	7 (43.8)	8 (50.0)	8 (50.0)	3 (18.8)	7 (43.8)	7 (43.8)	5 (31.3)	
พระปรางค์	15	6 (40.0)	6 (40.0)	7 (46.7)	6 (40.0)	6 (40.0)	6 (40.0)	4 (26.7)	
คลองประสังข์	18	11 (61.1)	2 (11.1)	5 (27.8)	9 (50.0)	3 (16.7)	5 (27.8)	8 (44.4)	
บางหลวง	15	3 (20.0)	5 (33.3)	8 (53.3)	3 (20.0)	2 (13.3)	5 (33.3)	4 (26.7)	
ไล่โว่	14	9 (64.3)	4 (28.6)	8 (57.1)	6 (42.9)	6 (42.9)	5 (35.7)	5 (35.7)	
คลองลัดมะยม	17	2 (11.8)	3 (17.6)	7 (41.2)	6 (35.3)	8 (47.1)	2 (11.8)	3 (17.6)	
ยี่สาร	12	4 (33.3)	4 (33.3)	7 (58.3)	5 (41.7)	1 (8.3)	2 (16.7)	4 (33.3)	
รวม	349	103 (29.5)	114 (32.7)	140 (40.1)	111 (31.8)	119 (34.1)	93 (26.6)	94 (26.9)	
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด									
ต้นตาลพระยาท	20	8 (40.0)	6 (30.0)	12 (60.0)	3 (15.0)	10 (50.0)	9 (45.0)	10 (50.0)	
นาโหนด	18	1 (5.6)	8 (44.4)	7 (38.9)	8 (44.4)	7 (38.9)	3 (16.7)	3 (16.7)	
รวม	38	9 (23.7)	14 (36.8)	19 (50.0)	11 (28.9)	17 (44.7)	12 (31.6)	13 (34.2)	
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด									
ท่าไสม	20	1 (5.0)	2 (10.0)	20 (100.0)	0 (0.0)	1 (5.0)	1 (5.0)	12 (60.0)	
รวม	20	1 (5.0)	2 (10.0)	20 (100.0)	0 (0.0)	1 (5.0)	1 (5.0)	12 (60.0)	
รวมทั้งหมด	407	113 (27.8)	130 (31.9)	179 (44.0)	122 (30.0)	137 (33.7)	106 (26.0)	119 (29.2)	

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์เนื้อหาการเรียนรู้ในช่วงการประเมินผลและเผยแพร่การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจากจำนวนทั้งหมด 22 ชุมชน โดยพิจารณาจากชุมชนที่มีเนื้อหาการเรียนรู้ตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป โดยมีรายละเอียดจำแนกตามกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมจัดเป็นรายวิชาในสถานศึกษา พบว่า ชุมชนประเมินเนื้อหาการเรียนรู้ที่ได้รับในด้านความสามารถการสร้างองค์ความรู้มากที่สุด (8 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง (7 ชุมชน) ทักษะการสื่อสาร (4 ชุมชน) ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม (4 ชุมชน) ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม (3 ชุมชน) ความเอื้ออาทร (2 ชุมชน) ทักษะการดำเนินชีวิต (2 ชุมชน)

กิจกรรมนำสื่อศิลปวัฒนธรรมไปเผยแพร่ พบว่า ชุมชนประเมินเนื้อหาการเรียนรู้ที่ได้รับในด้านทักษะการสื่อสารมากที่สุด (6 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม (3 ชุมชน) ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม (2 ชุมชน) การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง (1 ชุมชน) ความเอื้ออาทร (1 ชุมชน) ทักษะการดำเนินชีวิต (1 ชุมชน) และทักษะการสร้างองค์ความรู้ (1 ชุมชน)

กิจกรรมประเมินผลเปรียบเทียบกับเป้าหมายการสร้างสื่อ พบว่า ชุมชนประเมินเนื้อหาการเรียนรู้ที่ได้รับในด้านทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมมากที่สุด (10 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ความเอื้ออาทร (3 ชุมชน) ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม (3 ชุมชน) ทักษะการสร้างองค์ความรู้ (3 ชุมชน) ทักษะการสื่อสาร (2 ชุมชน) ทักษะการดำเนินชีวิต (2 ชุมชน) และการตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง (1 ชุมชน)

กิจกรรมปรับปรุงและพัฒนาสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนประเมินเนื้อหาการเรียนรู้ที่ได้รับในด้านทักษะการสื่อสารมากที่สุด (7 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม (4 ชุมชน) การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง (3 ชุมชน) ความเอื้ออาทร (3 ชุมชน) ทักษะการสร้างองค์ความรู้ (3 ชุมชน) ทักษะการดำเนินชีวิต (2 ชุมชน) และทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม (2 ชุมชน)

กิจกรรมหาผู้สืบทอดการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนประเมินเนื้อหาการเรียนรู้ที่ได้รับในด้านทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม (7 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ความเอื้ออาทร (4 ชุมชน) ทักษะการสร้างองค์ความรู้ (4 ชุมชน) การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง (2 ชุมชน) ทักษะการสื่อสาร (3 ชุมชน) และทักษะการดำเนินชีวิต (2 ชุมชน)

จากข้อมูลพบว่า ในช่วงการประเมินผลและเผยแพร่ ชุมชนประเมินเนื้อหาการเรียนรู้ที่ได้รับในด้านการตระหนักเห็นคุณค่าในตนเองและความสามารถในการสร้างองค์ความรู้จากกิจกรรมจัดเป็นรายวิชาในสถานศึกษามากที่สุด ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมจากกิจกรรมประเมินผลเปรียบเทียบกับเป้าหมายการสร้างสื่อมากที่สุดและทักษะการสื่อสารจากกิจกรรมปรับปรุงและพัฒนาสื่อศิลปวัฒนธรรมมากที่สุด

ตารางที่ 4 วิธีการเรียนรู้จำแนกตามชุมชนในช่วงการเตรียมการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ชุมชน	จำนวน คน (N)	วิธีการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ	ศึกษาด้วยตนเอง	ฝึกจาก ประสบการณ์	เรียนรู้ร่วมกัน
ช่วงการเตรียมการ					
กิจกรรมกำหนดเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	12 (44.4)	8 (29.6)	9 (33.3)	14 (51.9)
นครชุม	22	15 (68.2)	2 (9.1)	6 (27.3)	3 (13.6)
ป่าแดด	20	8 (40.0)	9 (45.0)	6 (30.0)	11 (55.0)
โพธิ์ไทร	19	16 (84.2)	17 (89.5)	10 (52.6)	7 (36.8)
นาตุน	20	9 (45.0)	6 (30.0)	2 (10.0)	3 (15.0)
บางแตน	20	11 (55.0)	10 (50.0)	6 (30.0)	7 (35.0)
ดอกคำใต้	20	10 (50.0)	4 (20.0)	1 (5.0)	6 (30.0)
เขียงคาน	20	10 (50.0)	6 (30.0)	2 (10.0)	12 (60.0)
นาหว้า	18	7 (38.9)	10 (55.6)	7 (38.9)	7 (38.9)
จันเสน	20	8 (40.0)	9 (45.0)	4 (20.0)	3 (15.0)
ไทใหญ่	18	8 (44.4)	5 (27.8)	11 (61.1)	8 (44.4)
ต้นหอมมีส	18	6 (33.3)	10 (55.6)	8 (44.4)	4 (22.2)
วังห้วย	16	9 (56.3)	9 (56.3)	5 (31.3)	4 (25.0)
พระปรางค์	15	10 (66.7)	10 (66.7)	7 (46.7)	7 (46.7)
คลองประสงค์	18	6 (33.3)	8 (44.4)	6 (33.3)	5 (27.8)
บางหลวง	15	6 (40.0)	5 (33.3)	8 (53.3)	6 (40.0)
ไล่โว่	14	8 (57.1)	9 (64.3)	7 (50.0)	4 (28.6)
คลองลัดมะยม	17	7 (41.2)	9 (52.9)	9 (52.9)	8 (47.1)
ยี่สาร	12	6 (50.0)	5 (41.7)	6 (50.0)	4 (33.3)
รวม	349	172 (49.3)	151 (43.3)	120 (34.4)	123 (35.2)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	7 (35.0)	16 (80.0)	7 (35.0)	12 (60.0)
นาโหนด	18	8 (44.4)	6 (33.3)	6 (33.3)	10 (55.6)
รวม	38	15 (39.5)	22 (57.9)	13 (34.2)	22 (57.9)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	1 (5.0)	0 (0.0)	20 (100.0)	2 (10.0)
รวม	20	1 (5.0)	0 (0.0)	20 (100.0)	2 (10.0)
รวมทั้งหมด	407	188 (46.2)	173 (42.5)	153 (37.6)	147 (36.1)

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวน คน (N)	วิธีการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ	ศึกษาด้วยตนเอง	ฝึกจาก ประสบการณ์	เรียนรู้ร่วมกัน
ช่วงการเตรียมการ					
กิจกรรมระดมสมอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปะทัศนกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	10 (37.0)	8 (29.6)	6 (22.2)	13 (48.1)
นครชุม	22	3 (13.6)	13 (59.1)	5 (22.7)	9 (40.9)
ป่าแดด	20	9 (45.0)	13 (65.0)	7 (35.0)	11 (55.0)
โพธิ์ไทร	19	6 (31.6)	13 (68.4)	15 (78.9)	11 (57.9)
นาตุน	20	3 (15.0)	5 (25.0)	12 (60.0)	0 (0.0)
บางแตน	20	7 (35.0)	10 (50.0)	10 (50.0)	11 (55.0)
ดอกคำใต้	20	7 (35.0)	9 (45.0)	5 (25.0)	10 (50.0)
เขียงคาน	20	15 (75.0)	8 (40.0)	11 (55.0)	8 (40.0)
นาหว้า	18	3 (16.7)	5 (27.8)	5 (27.8)	13 (72.2)
จันเสน	20	5 (25.0)	8 (40.0)	4 (20.0)	8 (40.0)
ไทใหญ่	18	6 (33.3)	11 (61.1)	7 (38.9)	8 (44.4)
ต้นหอมมีส	18	3 (16.7)	10 (55.6)	8 (44.4)	7 (38.9)
วังหว้า	16	6 (37.5)	7 (43.8)	14 (87.5)	4 (25.0)
พระปรางค์	15	5 (33.3)	10 (66.7)	6 (40.0)	9 (60.0)
คลองประสงค์	18	6 (33.3)	9 (50.0)	8 (44.4)	6 (33.3)
บางหลวง	15	2 (13.3)	6 (40.0)	6 (40.0)	7 (46.7)
ไล่โว่	14	2 (14.3)	6 (42.9)	10 (71.4)	4 (28.6)
คลองลัดมะยม	17	8 (47.1)	9 (52.9)	7 (41.2)	9 (52.9)
ยี่สาร	12	3 (25.0)	6 (50.0)	6 (50.0)	5 (41.7)
รวม	349	109 (31.2)	166 (47.6)	152 (43.6)	153 (43.8)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	12 (60.0)	8 (40.0)	17 (85.0)	9 (45.0)
นาโหนด	18	8 (44.4)	6 (33.3)	8 (44.4)	12 (66.7)
รวม	38	20 (52.6)	14 (36.8)	25 (65.8)	21 (55.3)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	0 (0.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	20 (100.0)
รวม	20	0 (0.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	20 (100.0)
รวมทั้งหมด	407	129 (31.7)	180 (44.2)	177 (43.5)	194 (47.7)

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวน คน (N)	วิธีการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ	ศึกษด้วยตนเอง	ฝึกจาก ประสบการณ์	เรียนรู้ร่วมกัน
ช่วงการเตรียมการ					
กิจกรรมวางแผนงานการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	10 (37.0)	8 (29.6)	7 (25.9)	12 (44.4)
นครชุม	22	7 (31.8)	6 (27.3)	8 (36.4)	6 (27.3)
ป่าแดด	20	14 (70.0)	5 (25.0)	7 (35.0)	7 (35.0)
โพธิ์ไทร	19	10 (52.6)	15 (78.9)	15 (78.9)	6 (31.6)
นาตุน	20	2 (10.0)	9 (45.0)	5 (25.0)	4 (20.0)
บางแตน	20	9 (45.0)	10 (50.0)	10 (50.0)	11 (55.0)
ดอกคำใต้	20	4 (20.0)	8 (40.0)	8 (40.0)	10 (50.0)
เขียงคาน	20	15 (75.0)	11 (55.0)	7 (35.0)	9 (45.0)
นาหว้า	18	10 (55.6)	3 (16.7)	6 (33.3)	8 (44.4)
จันเสน	20	4 (20.0)	9 (45.0)	9 (45.0)	2 (10.0)
ไทใหญ่	18	7 (38.9)	3 (16.7)	9 (50.0)	5 (27.8)
ต้นหอมมีส	18	3 (16.7)	9 (50.0)	13 (72.2)	5 (27.8)
วังห้วย	16	6 (37.5)	6 (37.5)	8 (50.0)	10 (62.5)
พระปรางค์	15	6 (40.0)	9 (60.0)	5 (33.3)	4 (26.7)
คลองประสงค์	18	7 (38.9)	2 (11.1)	9 (50.0)	5 (27.8)
บางหลวง	15	4 (26.7)	6 (40.0)	5 (33.3)	7 (46.7)
ไล่โว่	14	5 (35.7)	8 (57.1)	8 (57.1)	4 (28.6)
คลองลัดมะยม	17	6 (35.3)	5 (29.4)	6 (35.3)	5 (29.4)
ยี่สาร	12	4 (33.3)	5 (41.7)	5 (41.7)	4 (33.3)
รวม	349	133 (38.1)	137 (39.3)	150 (43.0)	124 (35.5)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	5 (25.0)	10 (50.0)	11 (55.0)	8 (40.0)
นาโหนด	18	4 (22.2)	10 (55.6)	8 (44.4)	6 (33.3)
รวม	38	9 (23.7)	20 (52.6)	19 (50.0)	14 (36.8)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	20 (100.0)	1 (5.0)	1 (5.0)	0 (0.0)
รวม	20	20 (100.0)	1 (5.0)	1 (5.0)	0 (0.0)
รวมทั้งหมด	407	162 (39.8)	158 (38.8)	170 (41.8)	138 (33.9)

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวน คน (N)	วิธีการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ	ศึกษาด้วยตนเอง	ฝึกจาก ประสบการณ์	เรียนรู้ร่วมกัน
ช่วงการเตรียมการ					
กิจกรรมติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปะทัศนกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	8 (29.6)	10 (37.0)	4 (14.8)	14 (51.9)
นครชุม	22	1 (4.5)	3 (13.6)	12 (54.5)	10 (45.5)
ป่าแดด	20	8 (40.0)	6 (30.0)	11 (55.0)	8 (40.0)
โพธิ์ไทร	19	4 (21.1)	11 (57.9)	13 (68.4)	8 (42.1)
นาตุน	20	0 (0.0)	11 (55.0)	6 (30.0)	3 (15.0)
บางแตน	20	9 (45.0)	8 (40.0)	9 (45.0)	4 (20.0)
ดอกคำใต้	20	4 (20.0)	6 (30.0)	3 (15.0)	12 (60.0)
เขียงคาน	20	11 (55.0)	11 (55.0)	5 (25.0)	12 (60.0)
นาหว้า	18	4 (22.2)	10 (55.6)	3 (16.7)	9 (50.0)
จันเสน	20	4 (20.0)	10 (50.0)	3 (15.0)	10 (50.0)
ไทใหญ่	18	3 (16.7)	5 (27.8)	10 (55.6)	4 (22.2)
ต้นหอมมีส	18	4 (22.2)	9 (50.0)	9 (50.0)	6 (33.3)
วังหว้า	16	5 (31.3)	11 (68.8)	10 (62.5)	11 (68.8)
พระปรารค์	15	11 (73.3)	5 (33.3)	5 (33.3)	3 (20.0)
คลองประสงค์	18	7 (38.9)	2 (11.1)	7 (38.9)	4 (22.2)
บางหลวง	15	2 (13.3)	9 (60.0)	4 (26.7)	4 (26.7)
ไล่โว่	14	4 (28.6)	7 (50.0)	1 (7.1)	7 (50.0)
คลองลัดมะยม	17	7 (41.2)	6 (35.3)	8 (47.1)	8 (47.1)
ยี่สาร	12	3 (25.0)	7 (58.3)	4 (33.3)	4 (33.3)
รวม	349	99 (28.4)	147 (42.1)	127 (36.4)	141 (40.4)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	13 (65.0)	9 (45.0)	11 (55.0)	9 (45.0)
นาโหนด	18	7 (38.9)	10 (55.6)	3 (16.7)	8 (44.4)
รวม	38	20 (52.6)	19 (50.0)	14 (36.8)	17 (44.7)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	17 (85.0)	4 (20.0)	0 (0.0)	1 (5.0)
รวม	20	17 (85.0)	4 (20.0)	0 (0.0)	1 (5.0)
รวมทั้งหมด	407	136 (33.4)	170 (41.8)	141 (34.6)	159 (39.1)

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์วิธีการเรียนรู้ในช่วงการเตรียมการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม
ท้องถิ่น จากจำนวนทั้งหมด 22 ชุมชน โดยพิจารณาจากชุมชนที่เลือกเรียนรู้จากวิธีต่างๆ ตั้งแต่ร้อยละ
50 ขึ้นไป โดยมีรายละเอียดจำแนกตามกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมกำหนดเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้จาก
การศึกษาด้วยตนเองมากที่สุด (9 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ การเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญแนะนำ (8
ชุมชน) การเรียนรู้จากการฝึกจากประสบการณ์ (6 ชุมชน) และการเรียนรู้จากการเรียนรู้ร่วมกัน (5
ชุมชน)

กิจกรรมระดมสมอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น พบว่า ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้จากการเรียนรู้
จากการศึกษาด้วยตนเองมากที่สุด (10 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ การเรียนรู้จากการเรียนรู้ร่วมกัน (8
ชุมชน) การเรียนรู้จากการฝึกจากประสบการณ์ (7 ชุมชน) และการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญแนะนำ (3
ชุมชน)

กิจกรรมวางแผนงาน การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้จากการ
เรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเองมากที่สุด (8 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ การเรียนรู้จากการฝึกจาก
ประสบการณ์ (8 ชุมชน) การเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญแนะนำ (4 ชุมชน) และการเรียนรู้จากการเรียนรู้
ร่วมกัน (3 ชุมชน)

กิจกรรมติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง พบว่า ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้จากเรียนรู้จาก
การศึกษาด้วยตนเองมากที่สุด (11 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ การเรียนรู้จากการฝึกจากประสบการณ์
(7 ชุมชน) การเรียนรู้จากการเรียนรู้ร่วมกัน (7 ชุมชน) และการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญแนะนำ (4
ชุมชน)

จากข้อมูลพบว่า ในช่วงการเตรียมการชุมชนส่วนใหญ่มีวิธีการเรียนรู้ในทุกกิจกรรม ด้วย
การศึกษาด้วยตนเองมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ เรียนรู้จากฝึกจากประสบการณ์

ตารางที่ 5 วิธีการเรียนรู้จำแนกตามชุมชนในช่วงการดำเนินการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ชุมชน	จำนวน คน (N)	วิธีการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)							
		ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ		ศึกษาด้วยตนเอง		ฝึกจาก ประสบการณ์		เรียนรู้ร่วมกัน	
ช่วงการดำเนินการ									
กิจกรรมค้นคว้าหาข้อมูลในการจัดทำสื่อศิลปวัฒนธรรม									
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด									
โคกสลุง	27	9	(33.3)	14	(51.9)	14	(51.9)	11	(40.7)
นครชุม	22	10	(45.5)	12	(54.5)	3	(13.6)	6	(27.3)
ป่าแดด	20	10	(50.0)	10	(50.0)	9	(45.0)	10	(50.0)
โพธิ์ไทร	19	15	(78.9)	16	(84.2)	7	(36.8)	10	(52.6)
นาตุน	20	7	(35.0)	8	(40.0)	3	(15.0)	2	(10.0)
บางแตน	20	7	(35.0)	15	(75.0)	6	(30.0)	8	(40.0)
ดอกคำใต้	20	13	(65.0)	5	(25.0)	8	(40.0)	5	(25.0)
เขียงคาน	20	9	(45.0)	12	(60.0)	4	(20.0)	13	(65.0)
นาหว้า	18	9	(50.0)	10	(55.6)	5	(27.8)	5	(27.8)
จันเสน	20	5	(25.0)	4	(20.0)	8	(40.0)	7	(35.0)
ไทใหญ่	18	10	(55.6)	11	(61.1)	9	(50.0)	10	(55.6)
ต้นหอมมีส	18	3	(16.7)	9	(50.0)	8	(44.4)	6	(33.3)
วังหว้า	16	9	(56.3)	9	(56.3)	8	(50.0)	3	(18.8)
พระปรางค์	15	5	(33.3)	8	(53.3)	6	(40.0)	5	(33.3)
คลองประสังค์	18	5	(27.8)	6	(33.3)	6	(33.3)	6	(33.3)
บางหลวง	15	7	(46.7)	5	(33.3)	2	(13.3)	9	(60.0)
ไล่โว่	14	7	(50.0)	6	(42.9)	3	(21.4)	5	(35.7)
คลองลัดมะยม	17	9	(52.9)	6	(35.3)	6	(35.3)	5	(29.4)
ยี่สาร	12	6	(50.0)	5	(41.7)	3	(25.0)	7	(58.3)
รวม	349	155	(44.4)	171	(49.0)	118	(33.8)	133	(38.1)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด									
ต้นตาลพระยาท	20	9	(45.0)	15	(75.0)	12	(60.0)	6	(30.0)
นาโหนด	18	13	(72.2)	9	(50.0)	5	(27.8)	7	(38.9)
รวม	38	22	(57.9)	24	(63.2)	17	(44.7)	13	(34.2)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด									
ท่าโสม	20	1	(5.0)	1	(5.0)	2	(10.0)	19	(95.0)
รวม	20	1	(5.0)	1	(5.0)	2	(10.0)	19	(95.0)
รวมทั้งหมด	407	178	(43.7)	196	(48.2)	137	(33.7)	165	(40.5)

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวน คน (N)	วิธีการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ	ศึกษด้วยตนเอง	ฝึกจาก ประสบการณ์	เรียนรู้ร่วมกัน
ช่วงการดำเนินการ					
กิจกรรมจัดทำงบประมาณ					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปะหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	7 (25.9)	8 (29.6)	6 (22.2)	6 (22.2)
นครชุม	22	4 (18.2)	9 (40.9)	10 (45.5)	2 (9.1)
ป่าแดด	20	9 (45.0)	13 (65.0)	2 (10.0)	0 (0.0)
โพธิ์ไทร	19	2 (10.5)	13 (68.4)	3 (15.8)	0 (0.0)
นาตุน	20	1 (5.0)	7 (35.0)	12 (60.0)	0 (0.0)
บางแตน	20	6 (30.0)	8 (40.0)	4 (20.0)	7 (35.0)
ดอกคำใต้	20	2 (10.0)	6 (30.0)	9 (45.0)	5 (25.0)
เขียงคาน	20	13 (65.0)	10 (50.0)	6 (30.0)	6 (30.0)
นาหว้า	18	5 (27.8)	5 (27.8)	5 (27.8)	5 (27.8)
จันเสน	20	4 (20.0)	9 (45.0)	8 (40.0)	4 (20.0)
ไทใหญ่	18	1 (5.6)	9 (50.0)	6 (33.3)	4 (22.2)
ต้นหอมมีส	18	3 (16.7)	12 (66.7)	5 (27.8)	8 (44.4)
วังห้ว	16	2 (12.5)	9 (56.3)	8 (50.0)	7 (43.8)
พระปรางค์	15	3 (20.0)	9 (60.0)	5 (33.3)	2 (13.3)
คลองประสงค์	18	0 (0.0)	7 (38.9)	9 (50.0)	6 (33.3)
บางหลวง	15	4 (26.7)	6 (40.0)	5 (33.3)	5 (33.3)
ไล่โว่	14	7 (50.0)	4 (28.6)	4 (28.6)	4 (28.6)
คลองลัดมะยม	17	4 (23.5)	6 (35.3)	5 (29.4)	5 (29.4)
ยี่สาร	12	2 (16.7)	5 (41.7)	5 (41.7)	3 (25.0)
รวม	349	79 (22.6)	155 (44.4)	117 (33.5)	79 (22.6)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	10 (50.0)	7 (35.0)	10 (50.0)	11 (55.0)
นาโหนด	18	4 (22.2)	6 (33.3)	7 (38.9)	2 (11.1)
รวม	38	14 (36.8)	13 (34.2)	17 (44.7)	13 (34.2)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	0 (0.0)	12 (60.0)	8 (40.0)	2 (10.0)
รวม	20	0 (0.0)	12 (60.0)	8 (40.0)	2 (10.0)
รวมทั้งหมด	407	93 (22.9)	180 (44.2)	142 (34.9)	94 (23.1)

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวน คน (N)	วิธีการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ	ศึกษาด้วยตนเอง	ฝึกจาก ประสบการณ์	เรียนรู้ร่วมกัน
ช่วงการดำเนินการ					
กิจกรรมจัดหาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับสื่อศิลปวัฒนธรรม					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	6 (22.2)	8 (29.6)	13 (48.1)	7 (25.9)
นครชุม	22	5 (22.7)	10 (45.5)	7 (31.8)	4 (18.2)
ป่าแดด	20	10 (50.0)	9 (45.0)	10 (50.0)	5 (25.0)
โพธิ์ไทร	19	0 (0.0)	9 (47.4)	13 (68.4)	2 (10.5)
นาตุน	20	1 (5.0)	8 (40.0)	10 (50.0)	1 (5.0)
บางแตน	20	9 (45.0)	8 (40.0)	10 (50.0)	9 (45.0)
ดอกคำใต้	20	6 (30.0)	6 (30.0)	6 (30.0)	8 (40.0)
เขียงคาน	20	14 (70.0)	9 (45.0)	4 (20.0)	7 (35.0)
นาหว้า	18	3 (16.7)	4 (22.2)	8 (44.4)	8 (44.4)
จันเสน	20	3 (15.0)	2 (10.0)	8 (40.0)	2 (10.0)
ไทใหญ่	18	8 (44.4)	4 (22.2)	10 (55.6)	4 (22.2)
ต้นหอมมีส	18	4 (22.2)	7 (38.9)	9 (50.0)	9 (50.0)
วังหว้า	16	6 (37.5)	12 (75.0)	11 (68.8)	10 (62.5)
พระปรางค์	15	5 (33.3)	5 (33.3)	5 (33.3)	6 (40.0)
คลองประสงค์	18	10 (55.6)	5 (27.8)	6 (33.3)	5 (27.8)
บางหลวง	15	3 (20.0)	6 (40.0)	7 (46.7)	4 (26.7)
ไล่โว่	14	5 (35.7)	6 (42.9)	8 (57.1)	3 (21.4)
คลองลัดมะยม	17	4 (23.5)	8 (47.1)	6 (35.3)	5 (29.4)
ยี่สาร	12	3 (25.0)	3 (25.0)	7 (58.3)	3 (25.0)
รวม	349	105 (30.1)	129 (37.0)	158 (45.3)	102 (29.2)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	8 (40.0)	14 (70.0)	9 (45.0)	8 (40.0)
นาโหนด	18	8 (44.4)	4 (22.2)	13 (72.2)	3 (16.7)
รวม	38	16 (42.1)	18 (47.4)	22 (57.9)	11 (28.9)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	1 (5.0)	0 (0.0)	19 (95.0)	1 (5.0)
รวม	20	1 (5.0)	0 (0.0)	19 (95.0)	1 (5.0)
รวมทั้งหมด	407	122 (30.0)	147 (36.1)	199 (48.9)	114 (28.0)

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวน คน (N)	วิธีการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ	ศึกษาด้วยตนเอง	ฝึกจาก ประสบการณ์	เรียนรู้ร่วมกัน
ช่วงการดำเนินการ					
กิจกรรมจัดท้าวัดอุปกรณในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	10 (37.0)	5 (18.5)	9 (33.3)	9 (33.3)
นครชุม	22	3 (13.6)	8 (36.4)	12 (54.5)	3 (13.6)
ป่าแดด	20	8 (40.0)	9 (45.0)	8 (40.0)	7 (35.0)
โพธิ์ไทร	19	11 (57.9)	12 (63.2)	15 (78.9)	4 (21.1)
นาตุน	20	1 (5.0)	7 (35.0)	9 (45.0)	3 (15.0)
บางแตน	20	2 (10.0)	4 (20.0)	9 (45.0)	11 (55.0)
ดอกคำใต้	20	2 (10.0)	10 (50.0)	4 (20.0)	10 (50.0)
เขียงคาน	20	8 (40.0)	15 (75.0)	8 (40.0)	9 (45.0)
นาหว้า	18	7 (38.9)	7 (38.9)	2 (11.1)	7 (38.9)
จันเสน	20	5 (25.0)	5 (25.0)	2 (10.0)	3 (15.0)
ไทใหญ่	18	3 (16.7)	5 (27.8)	10 (55.6)	6 (33.3)
ต้นหอมมีส	18	4 (22.2)	8 (44.4)	13 (72.2)	8 (44.4)
วังหว้า	16	8 (50.0)	6 (37.5)	8 (50.0)	12 (75.0)
พระปรางค์	15	3 (20.0)	7 (46.7)	8 (53.3)	4 (26.7)
คลองประสงค์	18	5 (27.8)	8 (44.4)	7 (38.9)	2 (11.1)
บางหลวง	15	4 (26.7)	9 (60.0)	6 (40.0)	2 (13.3)
ไล่โว่	14	6 (42.9)	5 (35.7)	6 (42.9)	7 (50.0)
คลองลัดมะยม	17	6 (35.3)	9 (52.9)	5 (29.4)	7 (41.2)
ยี่สาร	12	6 (50.0)	3 (25.0)	4 (33.3)	2 (16.7)
รวม	349	102 (29.2)	142 (40.7)	145 (41.5)	116 (33.2)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	10 (50.0)	11 (55.0)	11 (55.0)	8 (40.0)
นาโหนด	18	1 (5.6)	9 (50.0)	6 (33.3)	8 (44.4)
รวม	38	11 (28.9)	20 (52.6)	17 (44.7)	16 (42.1)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	19 (95.0)	0 (0.0)	1 (5.0)	2 (10.0)
รวม	20	19 (95.0)	0 (0.0)	1 (5.0)	2 (10.0)
รวมทั้งหมด	407	132 (32.4)	162 (39.8)	163 (40.0)	134 (32.9)

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวน คน (N)	วิธีการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ	ศึกษาด้วยตนเอง	ฝึกจาก ประสบการณ์	เรียนรู้ร่วมกัน
ช่วงการดำเนินการ					
กิจกรรมบริหารการก่อสร้างสื่อตามแผนงานที่วางไว้					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปะหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	8 (29.6)	6 (22.2)	16 (59.3)	9 (33.3)
นครชุม	22	8 (36.4)	10 (45.5)	8 (36.4)	2 (9.1)
ป่าแดด	20	14 (70.0)	7 (35.0)	9 (45.0)	4 (20.0)
โพธิ์ไทร	19	6 (31.6)	13 (68.4)	12 (63.2)	1 (5.3)
นาตุน	20	2 (10.0)	7 (35.0)	10 (50.0)	2 (10.0)
บางแตน	20	8 (40.0)	7 (35.0)	11 (55.0)	5 (25.0)
ดอกคำใต้	20	5 (25.0)	6 (30.0)	10 (50.0)	3 (15.0)
เขียงคาน	20	16 (80.0)	8 (40.0)	6 (30.0)	10 (50.0)
นาหว้า	18	9 (50.0)	9 (50.0)	5 (27.8)	6 (33.3)
จันเสน	20	3 (15.0)	5 (25.0)	5 (25.0)	5 (25.0)
ไทใหญ่	18	4 (22.2)	10 (55.6)	6 (33.3)	6 (33.3)
ต้นหอมมีส	18	3 (16.7)	7 (38.9)	14 (77.8)	7 (38.9)
วังหว้า	16	9 (56.3)	11 (68.8)	9 (56.3)	8 (50.0)
พระปรางค์	15	8 (53.3)	8 (53.3)	6 (40.0)	4 (26.7)
คลองประสงค์	18	5 (27.8)	7 (38.9)	7 (38.9)	4 (22.2)
บางหลวง	15	2 (13.3)	5 (33.3)	8 (53.3)	3 (20.0)
ไล่โว่	14	2 (14.3)	6 (42.9)	6 (42.9)	2 (14.3)
คลองลัดมะยม	17	4 (23.5)	7 (41.2)	7 (41.2)	4 (23.5)
ยี่สาร	12	3 (25.0)	6 (50.0)	3 (25.0)	3 (25.0)
รวม	349	119 (34.1)	145 (41.5)	158 (45.3)	88 (25.2)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	11 (55.0)	9 (45.0)	13 (65.0)	13 (65.0)
นาโหนด	18	6 (33.3)	7 (38.9)	7 (38.9)	9 (50.0)
รวม	38	17 (44.7)	16 (42.1)	20 (52.6)	22 (57.9)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	1 (5.0)	2 (10.0)	1 (5.0)	19 (95.0)
รวม	20	1 (5.0)	2 (10.0)	1 (5.0)	19 (95.0)
รวมทั้งหมด	407	137 (33.7)	163 (40.0)	179 (44.0)	129 (31.7)

จากตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์วิธีการเรียนรู้ในช่วงการดำเนินการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่นจากจำนวนทั้งหมด 22 ชุมชน โดยพิจารณาจากชุมชนที่เลือกเรียนรู้จากวิธีต่างๆ ตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป โดยมีรายละเอียดจำแนกตามกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมค้นคว้าหาข้อมูลในการจัดทำสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้จากเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเองมากที่สุด (11 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ การเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญแนะนำ (10 ชุมชน) การเรียนรู้จากการเรียนรู้ร่วมกัน (7 ชุมชน) และการเรียนรู้จากการฝึกจากประสบการณ์ (4 ชุมชน)

กิจกรรมจัดทำงบประมาณ พบว่า ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเองมากที่สุด (7 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ การเรียนรู้จากการฝึกจากประสบการณ์ (4 ชุมชน) การเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญแนะนำ (3 ชุมชน) และการเรียนรู้จากการเรียนรู้ร่วมกัน (1 ชุมชน)

กิจกรรมจัดหาบุคลากรที่เกี่ยวข้องสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้จากการฝึกจากประสบการณ์มากที่สุด (11 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ การเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญแนะนำ (3 ชุมชน) การเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเอง (2 ชุมชน) และการเรียนรู้จากการเรียนรู้ร่วมกัน (2 ชุมชน)

กิจกรรมจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้จากการฝึกจากประสบการณ์มากที่สุด (7 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ การเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเอง (6 ชุมชน) การเรียนรู้จากการเรียนรู้ร่วมกัน (4 ชุมชน) และการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญแนะนำ (2 ชุมชน)

กิจกรรมบริหารการสร้างสื่อตามแผนงานที่วางไว้ พบว่า ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้จากการฝึกจากประสบการณ์มากที่สุด (9 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ การเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญแนะนำ (6 ชุมชน) การเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเอง (6 ชุมชน) และการเรียนรู้จากการเรียนรู้ร่วมกัน (5 ชุมชน)

จากข้อมูลพบว่า ในช่วงการดำเนินการชุมชนส่วนใหญ่มีวิธีการเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเอง และการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญแนะนำจากกิจกรรมค้นคว้าหาข้อมูลในการจัดทำสื่อศิลปวัฒนธรรมมากที่สุด และเรียนรู้จากการฝึกจากประสบการณ์จากกิจกรรมจัดหาบุคลากรที่เกี่ยวข้องสื่อศิลปวัฒนธรรมมากที่สุด

ตารางที่ 6 วิธีการเรียนรู้จำแนกตามชุมชนในช่วงการประเมินผลและเผยแพร่การสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ชุมชน	จำนวน คน (N)	วิธีการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ	ศึกษด้วยตนเอง	ฝึกจาก ประสบการณ์	เรียนรู้ร่วมกัน
ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่					
กิจกรรมจัดเป็นรายวิชาในสถานศึกษา					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	8 (29.6)	9 (33.3)	10 (37.0)	14 (51.9)
นครชุม	22	10 (45.5)	4 (18.2)	11 (50.0)	5 (22.7)
ป่าแดด	20	11 (55.0)	10 (50.0)	6 (30.0)	6 (30.0)
โพธิ์ไทร	19	15 (78.9)	15 (78.9)	5 (26.3)	13 (68.4)
นาตุน	20	6 (30.0)	10 (50.0)	3 (15.0)	1 (5.0)
บางแตน	20	11 (55.0)	5 (25.0)	7 (35.0)	6 (30.0)
ดอกคำใต้	20	10 (50.0)	2 (10.0)	7 (35.0)	7 (35.0)
เขียงคาน	20	14 (70.0)	11 (55.0)	7 (35.0)	7 (35.0)
นาหว้า	18	11 (61.1)	4 (22.2)	7 (38.9)	8 (44.4)
จันเสน	20	5 (25.0)	8 (40.0)	1 (5.0)	4 (20.0)
ไทใหญ่	18	13 (72.2)	8 (44.4)	2 (11.1)	8 (44.4)
ต้นยางมีส	18	6 (33.3)	7 (38.9)	9 (50.0)	11 (61.1)
วังหว้า	16	11 (68.8)	6 (37.5)	10 (62.5)	9 (56.3)
พระปรางค์	15	10 (66.7)	5 (33.3)	6 (40.0)	7 (46.7)
คลองประสงค์	18	6 (33.3)	8 (44.4)	7 (38.9)	7 (38.9)
บางหลวง	15	6 (40.0)	6 (40.0)	6 (40.0)	6 (40.0)
ไล่โว่	14	10 (71.4)	6 (42.9)	7 (50.0)	6 (42.9)
คลองลัดมะยม	17	11 (64.7)	3 (17.6)	6 (35.3)	6 (35.3)
ยี่สาร	12	6 (50.0)	2 (16.7)	3 (25.0)	3 (25.0)
รวม	349	180 (51.6)	129 (37.0)	120 (34.4)	134 (38.4)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	10 (50.0)	9 (45.0)	10 (50.0)	10 (50.0)
นาโหนด	18	12 (66.7)	4 (22.2)	7 (38.9)	8 (44.4)
รวม	38	22 (57.9)	13 (34.2)	17 (44.7)	18 (47.4)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	18 (90.0)	0 (0.0)	1 (5.0)	0 (0.0)
รวม	20	18 (90.0)	0 (0.0)	1 (5.0)	0 (0.0)
รวมทั้งหมด	407	220 (54.1)	142 (34.9)	138 (33.9)	152 (37.3)

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวน คน (N)	วิธีการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ	ศึกษาด้วยตนเอง	ฝึกจาก ประสบการณ์	เรียนรู้ร่วมกัน
ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่					
กิจกรรมนำสื่อศิลปวัฒนธรรมไปเผยแพร่					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	6 (22.2)	12 (44.4)	9 (33.3)	7 (25.9)
นครชุม	22	9 (40.9)	7 (31.8)	6 (27.3)	5 (22.7)
ป่าแดด	20	10 (50.0)	9 (45.0)	8 (40.0)	7 (35.0)
โพธิ์ไทร	19	11 (57.9)	16 (84.2)	5 (26.3)	0 (0.0)
นาตุน	20	2 (10.0)	5 (25.0)	12 (60.0)	1 (5.0)
บางแตน	20	5 (25.0)	8 (40.0)	12 (60.0)	6 (30.0)
ดอกคำใต้	20	6 (30.0)	8 (40.0)	7 (35.0)	5 (25.0)
เขียงคาน	20	11 (55.0)	9 (45.0)	9 (45.0)	13 (65.0)
นาหว้า	18	6 (33.3)	8 (44.4)	2 (11.1)	9 (50.0)
จันเสน	20	4 (20.0)	7 (35.0)	3 (15.0)	5 (25.0)
ไทใหญ่	18	3 (16.7)	9 (50.0)	9 (50.0)	3 (16.7)
ต้นหอมมีส	18	5 (27.8)	11 (61.1)	6 (33.3)	5 (27.8)
วังหว้า	16	9 (56.3)	11 (68.8)	10 (62.5)	6 (37.5)
พระปรารักษ์	15	7 (46.7)	6 (40.0)	4 (26.7)	5 (33.3)
คลองประสังค์	18	6 (33.3)	5 (27.8)	7 (38.9)	5 (27.8)
บางหลวง	15	1 (6.7)	4 (26.7)	7 (46.7)	4 (26.7)
ไล่วัว	14	7 (50.0)	7 (50.0)	2 (14.3)	3 (21.4)
คลองลัดมะยม	17	8 (47.1)	6 (35.3)	6 (35.3)	5 (29.4)
ยี่สาร	12	4 (33.3)	6 (50.0)	5 (41.7)	2 (16.7)
รวม	349	120 (34.4)	154 (44.1)	129 (37.0)	96 (27.5)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	14 (70.0)	11 (55.0)	12 (60.0)	9 (45.0)
นาโหนด	18	2 (11.1)	10 (55.6)	7 (38.9)	6 (33.3)
รวม	38	16 (42.1)	21 (55.3)	19 (50.0)	15 (39.5)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	3 (15.0)	13 (65.0)	4 (20.0)	0 (0.0)
รวม	20	3 (15.0)	13 (65.0)	4 (20.0)	0 (0.0)
รวมทั้งหมด	407	139 (34.2)	188 (46.2)	152 (37.3)	111 (27.3)

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวน คน (N)	วิธีการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)							
		ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ		ศึกษาด้วยตนเอง		ฝึกจาก ประสบการณ์		เรียนรู้ร่วมกัน	
ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่									
กิจกรรมประเมินผลเทียบกับเป้าหมายการสร้างสื่อ									
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด									
โคกสูง	27	5	(18.5)	11	(40.7)	8	(29.6)	14	(51.9)
นครชุม	22	6	(27.3)	5	(22.7)	7	(31.8)	4	(18.2)
ป่าแดด	20	6	(30.0)	14	(70.0)	8	(40.0)	7	(35.0)
โพธิ์ไทร	19	2	(10.5)	6	(31.6)	9	(47.4)	1	(5.3)
นาตุน	20	1	(5.0)	14	(70.0)	3	(15.0)	2	(10.0)
บางแตน	20	3	(15.0)	12	(60.0)	10	(50.0)	7	(35.0)
ดอกคำใต้	20	4	(20.0)	6	(30.0)	3	(15.0)	10	(50.0)
เขียงคาน	20	9	(45.0)	7	(35.0)	9	(45.0)	7	(35.0)
นาหว้า	18	2	(11.1)	3	(16.7)	10	(55.6)	8	(44.4)
จันเสน	20	5	(25.0)	7	(35.0)	11	(55.0)	1	(5.0)
ไทใหญ่	18	5	(27.8)	12	(66.7)	4	(22.2)	4	(22.2)
ต้นหอมมีส	18	3	(16.7)	10	(55.6)	9	(50.0)	8	(44.4)
วังหว้า	16	6	(37.5)	8	(50.0)	10	(62.5)	10	(62.5)
พระปรารค์	15	3	(20.0)	6	(40.0)	7	(46.7)	3	(20.0)
คลองประสงค์	18	5	(27.8)	2	(11.1)	9	(50.0)	9	(50.0)
บางหลวง	15	3	(20.0)	7	(46.7)	6	(40.0)	5	(33.3)
ไล่วัว	14	4	(28.6)	4	(28.6)	9	(64.3)	3	(21.4)
คลองลัดมะยม	17	5	(29.4)	9	(52.9)	6	(35.3)	4	(23.5)
ยี่สาร	12	6	(50.0)	5	(41.7)	4	(33.3)	2	(16.7)
รวม	349	83	(23.8)	148	(42.4)	142	(40.7)	109	(31.2)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด									
ต้นตาลพระยาท	20	5	(25.0)	11	(55.0)	10	(50.0)	6	(30.0)
นาโหนด	18	3	(16.7)	9	(50.0)	6	(33.3)	5	(27.8)
รวม	38	8	(21.1)	20	(52.6)	16	(42.1)	11	(28.9)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด									
ท่าโสม	20	0	(0.0)	2	(10.0)	15	(75.0)	6	(30.0)
รวม	20	0	(0.0)	2	(10.0)	15	(75.0)	6	(30.0)
รวมทั้งหมด	407	91	(22.4)	170	(41.8)	173	(42.5)	126	(31.0)

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวน คน (N)	วิธีการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ	ศึกษาด้วยตนเอง	ฝึกจาก ประสบการณ์	เรียนรู้ร่วมกัน
ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่					
กิจกรรมปรับปรุงและพัฒนาสื่อศิลปวัฒนธรรม					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	9 (33.3)	7 (25.9)	8 (29.6)	9 (33.3)
นครชุม	22	4 (18.2)	8 (36.4)	10 (45.5)	2 (9.1)
ป่าแดด	20	9 (45.0)	6 (30.0)	9 (45.0)	3 (15.0)
โพธิ์ไทร	19	8 (42.1)	14 (73.7)	14 (73.7)	12 (63.2)
นาตุน	20	5 (25.0)	8 (40.0)	6 (30.0)	3 (15.0)
บางแตน	20	8 (40.0)	8 (40.0)	12 (60.0)	6 (30.0)
ดอกคำใต้	20	4 (20.0)	5 (25.0)	6 (30.0)	8 (40.0)
เขียงคาน	20	9 (45.0)	8 (40.0)	5 (25.0)	10 (50.0)
นาหว้า	18	5 (27.8)	9 (50.0)	8 (44.4)	8 (44.4)
จันเสน	20	5 (25.0)	6 (30.0)	6 (30.0)	6 (30.0)
ไทใหญ่	18	7 (38.9)	4 (22.2)	7 (38.9)	10 (55.6)
ต้นทองมัส	18	6 (33.3)	8 (44.4)	5 (27.8)	8 (44.4)
วังหว้า	16	5 (31.3)	8 (50.0)	6 (37.5)	7 (43.8)
พระปรารค์	15	6 (40.0)	6 (40.0)	9 (60.0)	6 (40.0)
คลองประสงค์	18	4 (22.2)	7 (38.9)	6 (33.3)	9 (50.0)
บางหลวง	15	6 (40.0)	2 (13.3)	4 (26.7)	4 (26.7)
ไล่โว่	14	6 (42.9)	3 (21.4)	6 (42.9)	8 (57.1)
คลองลัดมะยม	17	10 (58.8)	6 (35.3)	9 (52.9)	4 (23.5)
ยี่สาร	12	5 (41.7)	3 (25.0)	8 (66.7)	2 (16.7)
รวม	349	121 (34.7)	126 (36.1)	144 (41.3)	125 (35.8)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	11 (55.0)	8 (40.0)	13 (65.0)	4 (20.0)
นาโหนด	18	5 (27.8)	9 (50.0)	9 (50.0)	9 (50.0)
รวม	38	16 (42.1)	17 (44.7)	22 (57.9)	13 (34.2)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	2 (10.0)	1 (5.0)	12 (60.0)	7 (35.0)
รวม	20	2 (10.0)	1 (5.0)	12 (60.0)	7 (35.0)
รวมทั้งหมด	407	139 (34.2)	144 (35.4)	178 (43.7)	145 (35.6)

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวน คน (N)	วิธีการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ	ศึกษาด้วยตนเอง	ฝึกจาก ประสบการณ์	เรียนรู้ร่วมกัน
ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่					
กิจกรรมหาผู้สืบทอดการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	6 (22.2)	10 (37.0)	12 (44.4)	12 (44.4)
นครชุม	22	5 (22.7)	10 (45.5)	4 (18.2)	5 (22.7)
ป่าแดด	20	7 (35.0)	10 (50.0)	12 (60.0)	3 (15.0)
โพธิ์ไทร	19	5 (26.3)	8 (42.1)	13 (68.4)	2 (10.5)
นาตุน	20	2 (10.0)	5 (25.0)	10 (50.0)	3 (15.0)
บางแตน	20	12 (60.0)	5 (25.0)	10 (50.0)	8 (40.0)
ดอกคำใต้	20	6 (30.0)	8 (40.0)	3 (15.0)	9 (45.0)
เขียงคาน	20	12 (60.0)	11 (55.0)	5 (25.0)	11 (55.0)
นาหว้า	18	4 (22.2)	7 (38.9)	6 (33.3)	7 (38.9)
จันเสน	20	3 (15.0)	11 (55.0)	5 (25.0)	8 (40.0)
ไทใหญ่	18	3 (16.7)	5 (27.8)	9 (50.0)	7 (38.9)
ต้นหอมมีส	18	6 (33.3)	7 (38.9)	6 (33.3)	11 (61.1)
วังหว้า	16	6 (37.5)	10 (62.5)	8 (50.0)	6 (37.5)
พระปรารค์	15	5 (33.3)	9 (60.0)	6 (40.0)	8 (53.3)
คลองประสงค์	18	6 (33.3)	3 (16.7)	11 (61.1)	11 (61.1)
บางหลวง	15	5 (33.3)	8 (53.3)	7 (46.7)	5 (33.3)
ไล่วัว	14	6 (42.9)	8 (57.1)	7 (50.0)	5 (35.7)
คลองลัดมะยม	17	6 (35.3)	7 (41.2)	9 (52.9)	7 (41.2)
ยี่สาร	12	3 (25.0)	9 (75.0)	4 (33.3)	5 (41.7)
รวม	349	108 (30.9)	151 (43.3)	147 (42.1)	133 (38.1)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	10 (50.0)	12 (60.0)	6 (30.0)	12 (60.0)
นาโหนด	18	7 (38.9)	8 (44.4)	5 (27.8)	7 (38.9)
รวม	38	17 (44.7)	20 (52.6)	11 (28.9)	19 (50.0)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	2 (10.0)	3 (15.0)	12 (60.0)	5 (25.0)
รวม	20	2 (10.0)	3 (15.0)	12 (60.0)	5 (25.0)
รวมทั้งหมด	407	127 (31.2)	174 (42.8)	170 (41.8)	157 (38.6)

จากตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์วิธีการเรียนรู้ในช่วงการประเมินผลและเผยแพร่การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจากจำนวนทั้งหมด 22 ชุมชน โดยพิจารณาจากชุมชนที่เลือกเรียนรู้จากวิธีต่างๆ ตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป โดยมีรายละเอียดจำแนกตามกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมจัดเป็นรายวิชาในสถานศึกษา พบว่า ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญแนะนำมากที่สุด (15 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ การเรียนรู้จากการฝึกจากประสบการณ์ (5 ชุมชน) การเรียนรู้จากการเรียนรู้ร่วมกัน (5 ชุมชน) และการเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเอง (4 ชุมชน)

กิจกรรมนำสื่อศิลปวัฒนธรรมไปเผยแพร่ พบว่า ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเองมากที่สุด (9 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ การเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญแนะนำ (6 ชุมชน) การเรียนรู้จากการฝึกจากประสบการณ์ (6 ชุมชน) และ การเรียนรู้จากการเรียนรู้ร่วมกัน (2 ชุมชน)

กิจกรรมประเมินผลเปรียบเทียบกับเป้าหมายการสร้างสื่อ พบว่า ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเองมากที่สุด (9 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ การเรียนรู้จากการฝึกจากประสบการณ์ (9 ชุมชน) การเรียนรู้จากการเรียนรู้ร่วมกัน (4 ชุมชน) และการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญแนะนำ (1 ชุมชน)

กิจกรรมปรับปรุงและพัฒนาสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้จากการฝึกจากประสบการณ์มากที่สุด (7 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ การเรียนรู้จากการเรียนรู้ร่วมกัน (6 ชุมชน) การเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเอง (4 ชุมชน) และการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญแนะนำ (2 ชุมชน)

กิจกรรมหาผู้สืบทอดการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้จากการฝึกจากประสบการณ์มากที่สุด (10 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ การเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเอง (9 ชุมชน) การเรียนรู้จากการเรียนรู้ร่วมกัน (5 ชุมชน) และการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญแนะนำ (3 ชุมชน)

จากข้อมูลพบว่า ในช่วงการประเมินผลและเผยแพร่ชุมชนส่วนใหญ่มีวิธีการเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเองมากที่สุดในทุกกิจกรรม การเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญแนะนำจากกิจกรรมจัดเป็นรายวิชาในสถานศึกษามากที่สุด และการเรียนรู้จากการฝึกจากประสบการณ์จากกิจกรรมหาผู้สืบทอดการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมมากที่สุด

ตารางที่ 7 แหล่งเรียนรู้จำแนกตามชุมชนในช่วงการเตรียมการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ชุมชน	จำนวนคน (N)	แหล่งเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ครอบครัว	ศาสนสถาน	สถานศึกษา	เวทีสาธารณะ
ช่วงการเตรียมการ					
กิจกรรมกำหนดเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	10 (37.0)	7 (25.9)	12 (44.4)	15 (55.6)
นครชุม	22	5 (22.7)	12 (54.5)	11 (50.0)	2 (9.1)
ป่าแดด	20	12 (60.0)	14 (70.0)	12 (60.0)	9 (45.0)
โพธิ์ไทร	19	15 (78.9)	16 (84.2)	17 (89.5)	7 (36.8)
นาตุน	20	1 (5.0)	16 (80.0)	2 (10.0)	1 (5.0)
บางแตน	20	9 (45.0)	5 (25.0)	9 (45.0)	9 (45.0)
ดอกคำใต้	20	9 (45.0)	4 (20.0)	6 (30.0)	8 (40.0)
เขียงคาน	20	13 (65.0)	11 (55.0)	10 (50.0)	12 (60.0)
นาหว้า	18	8 (44.4)	7 (38.9)	14 (77.8)	8 (44.4)
จันเสน	20	6 (30.0)	8 (40.0)	5 (25.0)	4 (20.0)
ไทใหญ่	18	9 (50.0)	12 (66.7)	11 (61.1)	5 (27.8)
ต้นหอมมีส	18	13 (72.2)	6 (33.3)	7 (38.9)	6 (33.3)
วังห้ว	16	7 (43.8)	9 (56.3)	6 (37.5)	5 (31.3)
พระปรางค์	15	7 (46.7)	10 (66.7)	10 (66.7)	1 (6.7)
คลองประสงค์	18	9 (50.0)	13 (72.2)	8 (44.4)	6 (33.3)
บางหลวง	15	8 (53.3)	9 (60.0)	6 (40.0)	5 (33.3)
ไล่โว่	14	9 (64.3)	9 (64.3)	8 (57.1)	3 (21.4)
คลองลัดมะยม	17	7 (41.2)	12 (70.6)	8 (47.1)	7 (41.2)
ยี่สาร	12	5 (41.7)	8 (66.7)	5 (41.7)	7 (58.3)
รวม	349	0 (0.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	0 (0.0)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	12 (60.0)	10 (50.0)	13 (65.0)	5 (25.0)
นาโหนด	18	7 (38.9)	10 (55.6)	11 (61.1)	6 (33.3)
รวม	38	19 (50.0)	20 (52.6)	24 (63.2)	11 (28.9)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	0 (0.0)	20 (100.0)	20 (100.0)	1 (5.0)
รวม	20	0 (0.0)	20 (100.0)	20 (100.0)	1 (5.0)
รวมทั้งหมด	407	181 (44.5)	228 (56.0)	211 (51.8)	132 (32.4)

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	แหล่งเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ครอบครัว	ศาสนสถาน	สถานศึกษา	เวทีสาธารณะ
ช่วงการเตรียมการ					
กิจกรรมระดมสมอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปะหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	6 (22.2)	7 (25.9)	8 (29.6)	16 (59.3)
นครชุม	22	5 (22.7)	3 (13.6)	10 (45.5)	12 (54.5)
ป่าแดด	20	13 (65.0)	11 (55.0)	12 (60.0)	9 (45.0)
โพธิ์ไทร	19	5 (26.3)	3 (15.8)	7 (36.8)	14 (73.7)
นาตุน	20	0 (0.0)	6 (30.0)	12 (60.0)	2 (10.0)
บางแตน	20	12 (60.0)	10 (50.0)	11 (55.0)	6 (30.0)
ดอกคำใต้	20	7 (35.0)	8 (40.0)	8 (40.0)	9 (45.0)
เขียงคาน	20	9 (45.0)	5 (25.0)	7 (35.0)	12 (60.0)
นาหว้า	18	9 (50.0)	3 (16.7)	9 (50.0)	9 (50.0)
จันเสน	20	6 (30.0)	7 (35.0)	10 (50.0)	7 (35.0)
ไทใหญ่	18	4 (22.2)	7 (38.9)	11 (61.1)	10 (55.6)
ต้นหอมมีส	18	8 (44.4)	6 (33.3)	7 (38.9)	6 (33.3)
วังหว้า	16	8 (50.0)	5 (31.3)	11 (68.8)	7 (43.8)
พระปรางค์	15	3 (20.0)	10 (66.7)	11 (73.3)	1 (6.7)
คลองประสงค์	18	2 (11.1)	10 (55.6)	10 (55.6)	7 (38.9)
บางหลวง	15	3 (20.0)	8 (53.3)	7 (46.7)	6 (40.0)
ไล่โว่	14	6 (42.9)	7 (50.0)	7 (50.0)	3 (21.4)
คลองลัดมะยม	17	8 (47.1)	6 (35.3)	11 (64.7)	6 (35.3)
ยี่สาร	12	4 (33.3)	5 (41.7)	7 (58.3)	7 (58.3)
รวม	349	118 (33.8)	127 (36.4)	176 (50.4)	149 (42.7)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาทต	20	10 (50.0)	10 (50.0)	15 (75.0)	4 (20.0)
นาโหนด	18	6 (33.3)	8 (44.4)	12 (66.7)	6 (33.3)
รวม	38	16 (42.1)	18 (47.4)	27 (71.1)	10 (26.3)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	1 (5.0)	20 (100.0)	20 (100.0)	20 (100.0)
รวม	20	1 (5.0)	20 (100.0)	20 (100.0)	20 (100.0)
รวมทั้งหมด	407	135 (33.2)	165 (40.5)	223 (54.8)	179 (44.0)

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	แหล่งเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ครอบครัว	ศาสนสถาน	สถานศึกษา	เวทีสาธารณะ
ช่วงการเตรียมการ					
กิจกรรมวางแผนงานการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	6 (22.2)	10 (37.0)	8 (29.6)	14 (51.9)
นครชุม	22	4 (18.2)	10 (45.5)	7 (31.8)	8 (36.4)
ป่าแดด	20	8 (40.0)	10 (50.0)	13 (65.0)	8 (40.0)
โพธิ์ไทร	19	3 (15.8)	12 (63.2)	10 (52.6)	8 (42.1)
นาตุน	20	1 (5.0)	10 (50.0)	6 (30.0)	3 (15.0)
บางแตน	20	12 (60.0)	5 (25.0)	13 (65.0)	7 (35.0)
ดอกคำใต้	20	8 (40.0)	5 (25.0)	9 (45.0)	6 (30.0)
เขียงคาน	20	12 (60.0)	16 (80.0)	12 (60.0)	10 (50.0)
นาหว้า	18	7 (38.9)	10 (55.6)	8 (44.4)	5 (27.8)
จันเสน	20	6 (30.0)	6 (30.0)	11 (55.0)	2 (10.0)
ไทใหญ่	18	7 (38.9)	9 (50.0)	9 (50.0)	7 (38.9)
ต้นหอมมีส	18	6 (33.3)	8 (44.4)	9 (50.0)	3 (16.7)
วังหว้า	16	7 (43.8)	7 (43.8)	5 (31.3)	2 (12.5)
พระปรางค์	15	3 (20.0)	8 (53.3)	9 (60.0)	2 (13.3)
คลองประสงค์	18	7 (38.9)	5 (27.8)	7 (38.9)	5 (27.8)
บางหลวง	15	3 (20.0)	6 (40.0)	12 (80.0)	6 (40.0)
ไผ่ไผ่	14	3 (21.4)	7 (50.0)	9 (64.3)	4 (28.6)
คลองลัดมะยม	17	5 (29.4)	9 (52.9)	10 (58.8)	3 (17.6)
ยี่สาร	12	4 (33.3)	5 (41.7)	8 (66.7)	7 (58.3)
รวม	349	112 (32.1)	158 (45.3)	175 (50.1)	110 (31.5)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาทต	20	5 (25.0)	13 (65.0)	14 (70.0)	8 (40.0)
นาโหนด	18	8 (44.4)	9 (50.0)	9 (50.0)	0 (0.0)
รวม	38	13 (34.2)	22 (57.9)	23 (60.5)	8 (21.1)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	1 (5.0)	20 (100.0)	20 (100.0)	20 (100.0)
รวม	20	1 (5.0)	20 (100.0)	20 (100.0)	20 (100.0)
รวมทั้งหมด	407	126 (31.0)	200 (49.1)	218 (53.6)	138 (33.9)

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	แหล่งเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ครอบครัว	ศาสนสถาน	สถานศึกษา	เวทีสาธารณะ
ช่วงการเตรียมการ					
กิจกรรมติดต่อประสานงานกับผู้เกี่ยวข้อง					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	5 (18.5)	8 (29.6)	12 (44.4)	15 (55.6)
นครชุม	22	1 (4.5)	8 (36.4)	14 (63.6)	6 (27.3)
ป่าแดด	20	6 (30.0)	12 (60.0)	14 (70.0)	10 (50.0)
โพธิ์ไทร	19	2 (10.5)	8 (42.1)	11 (57.9)	2 (10.5)
นาตุน	20	2 (10.0)	8 (40.0)	7 (35.0)	3 (15.0)
บางแตน	20	11 (55.0)	7 (35.0)	8 (40.0)	9 (45.0)
ดอกคำใต้	20	2 (10.0)	2 (10.0)	9 (45.0)	11 (55.0)
เขียงคาน	20	16 (80.0)	10 (50.0)	14 (70.0)	9 (45.0)
นาหว้า	18	7 (38.9)	7 (38.9)	9 (50.0)	4 (22.2)
จันเสน	20	6 (30.0)	7 (35.0)	7 (35.0)	9 (45.0)
ไทใหญ่	18	5 (27.8)	8 (44.4)	10 (55.6)	2 (11.1)
ต้นหอมมีส	18	7 (38.9)	8 (44.4)	9 (50.0)	4 (22.2)
วังห้วย	16	9 (56.3)	9 (56.3)	9 (56.3)	8 (50.0)
พระปรางค์	15	6 (40.0)	5 (33.3)	9 (60.0)	3 (20.0)
คลองประสงค์	18	5 (27.8)	4 (22.2)	10 (55.6)	3 (16.7)
บางหลวง	15	4 (26.7)	7 (46.7)	8 (53.3)	5 (33.3)
ไล่โว่	14	2 (14.3)	6 (42.9)	8 (57.1)	3 (21.4)
คลองลัดมะยม	17	6 (35.3)	9 (52.9)	12 (70.6)	4 (23.5)
ยี่สาร	12	3 (25.0)	8 (66.7)	8 (66.7)	7 (58.3)
รวม	349	105 (30.1)	141 (40.4)	188 (53.9)	117 (33.5)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	13 (65.0)	11 (55.0)	17 (85.0)	6 (30.0)
นาโหนด	18	5 (27.8)	11 (61.1)	7 (38.9)	6 (33.3)
รวม	38	18 (47.4)	22 (57.9)	24 (63.2)	12 (31.6)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	20 (100.0)	20 (100.0)	20 (100.0)	20 (100.0)
รวม	20	20 (100.0)	20 (100.0)	20 (100.0)	20 (100.0)
รวมทั้งหมด	407	143 (35.1)	183 (45.0)	232 (57.0)	149 (36.6)

จากตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์แหล่งเรียนรู้ในช่วงการเตรียมการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม
ท้องถิ่นจากจำนวนทั้งหมด 22 ชุมชน โดยพิจารณาจากชุมชนที่เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ตั้งแต่
ร้อยละ 50 ขึ้นไป โดยมีรายละเอียดจำแนกตามกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมกำหนดเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ คือ
ศาสนสถานมากที่สุด (16 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ สถานศึกษา (11 ชุมชน) ครอบครัว (9 ชุมชน) และ
เวทีสาธารณะ (3 ชุมชน)

กิจกรรมระดมสมอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น พบว่า ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ คือ สถานศึกษา
(15 ชุมชน) ศาสนสถาน (8 ชุมชน) เวทีสาธารณะ (7 ชุมชน) และครอบครัว (5 ชุมชน)

กิจกรรมวางแผนงาน การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ คือ
สถานศึกษามากที่สุด (15 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ศาสนสถาน (12 ชุมชน) เวทีสาธารณะ (4 ชุมชน)
และครอบครัว (2 ชุมชน)

กิจกรรมติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง พบว่า ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ คือ สถานศึกษา
มากที่สุด (16 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ศาสนสถาน (8 ชุมชน) เวทีสาธารณะ (6 ชุมชน) และ
ครอบครัว (5 ชุมชน)

จากข้อมูลพบว่า ในช่วงการเตรียมการชุมชนส่วนใหญ่มีแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญได้แก่
สถานศึกษา และศาสนสถานมากที่สุดในทุกกิจกรรม และเรียนรู้จากครอบครัวน้อยที่สุด

ตารางที่ 8 แหล่งเรียนรู้จำแนกตามชุมชนในช่วงการดำเนินการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ชุมชน	จำนวนคน (N)	แหล่งเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ครอบครัว	ศาสนสถาน	สถานศึกษา	เวทีสาธารณะ
ช่วงการดำเนินการ					
กิจกรรมค้นคว้าหาข้อมูลในการจัดทำสื่อศิลปวัฒนธรรม					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	8 (29.6)	12 (44.4)	11 (40.7)	13 (48.1)
นครชุม	22	4 (18.2)	9 (40.9)	11 (50.0)	9 (40.9)
ป่าแดด	20	11 (55.0)	7 (35.0)	7 (35.0)	6 (30.0)
โพธิ์ไทร	19	12 (63.2)	17 (89.5)	15 (78.9)	10 (52.6)
นาตุน	20	4 (20.0)	10 (50.0)	4 (20.0)	2 (10.0)
บางแตน	20	8 (40.0)	6 (30.0)	13 (65.0)	5 (25.0)
ดอกคำใต้	20	6 (30.0)	5 (25.0)	9 (45.0)	7 (35.0)
เขียงคาน	20	12 (60.0)	10 (50.0)	11 (55.0)	11 (55.0)
นาหว้า	18	7 (38.9)	8 (44.4)	8 (44.4)	6 (33.3)
จันเสน	20	6 (30.0)	10 (50.0)	7 (35.0)	4 (20.0)
ไทใหญ่	18	10 (55.6)	7 (38.9)	12 (66.7)	9 (50.0)
ต้นหอมมีส	18	13 (72.2)	6 (33.3)	7 (38.9)	5 (27.8)
วังหว้า	16	7 (43.8)	7 (43.8)	9 (56.3)	6 (37.5)
พระปรางค์	15	4 (26.7)	10 (66.7)	11 (73.3)	4 (26.7)
คลองประสงค์	18	9 (50.0)	6 (33.3)	9 (50.0)	10 (55.6)
บางหลวง	15	7 (46.7)	7 (46.7)	9 (60.0)	5 (33.3)
ไล่โว่	14	7 (50.0)	6 (42.9)	7 (50.0)	7 (50.0)
คลองลัดมะยม	17	5 (29.4)	6 (35.3)	12 (70.6)	7 (41.2)
ยี่สาร	12	5 (41.7)	5 (41.7)	6 (50.0)	6 (50.0)
รวม	349	145 (41.5)	154 (44.1)	178 (51.0)	132 (37.8)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	10 (50.0)	10 (50.0)	15 (75.0)	3 (15.0)
นาโหนด	18	10 (55.6)	4 (22.2)	10 (55.6)	6 (33.3)
รวม	38	20 (52.6)	14 (36.8)	25 (65.8)	9 (23.7)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	0 (0.0)	18 (90.0)	19 (95.0)	3 (15.0)
รวม	20	0 (0.0)	18 (90.0)	19 (95.0)	3 (15.0)
รวมทั้งหมด	407	165 (40.5)	186 (45.7)	222 (54.5)	144 (35.4)

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	แหล่งเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ครอบครัว	ศาสนสถาน	สถานศึกษา	เวทีสาธารณะ
ช่วงการดำเนินการ					
กิจกรรมจัดทางงบประมาณ					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปะทัศนกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	6 (22.2)	7 (25.9)	9 (33.3)	14 (51.9)
นครชุม	22	0 (0.0)	14 (63.6)	10 (45.5)	5 (22.7)
ป่าแดด	20	3 (15.0)	11 (55.0)	8 (40.0)	2 (10.0)
โพธิ์ไทร	19	0 (0.0)	9 (47.4)	10 (52.6)	6 (31.6)
นาตุน	20	3 (15.0)	3 (15.0)	14 (70.0)	0 (0.0)
บางแตน	20	1 (5.0)	9 (45.0)	5 (25.0)	8 (40.0)
ดอกคำใต้	20	4 (20.0)	3 (15.0)	9 (45.0)	9 (45.0)
เข็ญคาน	20	9 (45.0)	7 (35.0)	5 (25.0)	12 (60.0)
นาหว้า	18	4 (22.2)	4 (22.2)	6 (33.3)	9 (50.0)
จันเสน	20	8 (40.0)	6 (30.0)	9 (45.0)	7 (35.0)
ไทใหญ่	18	3 (16.7)	7 (38.9)	6 (33.3)	5 (27.8)
ต้นหอมมีส	18	5 (27.8)	7 (38.9)	13 (72.2)	1 (5.6)
วังหว้า	16	4 (25.0)	6 (37.5)	12 (75.0)	4 (25.0)
พระปรางค์	15	3 (20.0)	9 (60.0)	5 (33.3)	2 (13.3)
คลองประสงค์	18	2 (11.1)	10 (55.6)	5 (27.8)	5 (27.8)
บางหลวง	15	2 (13.3)	5 (33.3)	10 (66.7)	2 (13.3)
ไล่โว่	14	2 (14.3)	7 (50.0)	5 (35.7)	3 (21.4)
คลองลัดมะยม	17	2 (11.8)	9 (52.9)	9 (52.9)	6 (35.3)
ยี่สาร	12	3 (25.0)	9 (75.0)	4 (33.3)	3 (25.0)
รวม	349	64 (18.3)	142 (40.7)	154 (44.1)	103 (29.5)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	6 (30.0)	7 (35.0)	10 (50.0)	7 (35.0)
นาโหนด	18	4 (22.2)	11 (61.1)	5 (27.8)	8 (44.4)
รวม	38	10 (26.3)	18 (47.4)	15 (39.5)	15 (39.5)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	7 (35.0)	12 (60.0)	1 (5.0)	1 (5.0)
รวม	20	7 (35.0)	12 (60.0)	1 (5.0)	1 (5.0)
รวมทั้งหมด	407	81 (19.9)	172 (42.3)	170 (41.8)	119 (29.2)

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	แหล่งเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ครอบครัว	ศาสนสถาน	สถานศึกษา	เวทีสาธารณะ
ช่วงการดำเนินการ					
กิจกรรมจัดหาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับสื่อศิลปวัฒนธรรม					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	5 (18.5)	7 (25.9)	11 (40.7)	15 (55.6)
นครชุม	22	5 (22.7)	3 (13.6)	12 (54.5)	5 (22.7)
ป่าแดด	20	4 (20.0)	11 (55.0)	9 (45.0)	8 (40.0)
โพธิ์ไทร	19	8 (42.1)	6 (31.6)	13 (68.4)	4 (21.1)
นาตุน	20	0 (0.0)	13 (65.0)	6 (30.0)	1 (5.0)
บางแตน	20	6 (30.0)	4 (20.0)	13 (65.0)	10 (50.0)
ดอกคำใต้	20	2 (10.0)	7 (35.0)	11 (55.0)	10 (50.0)
เขียงคาน	20	14 (70.0)	11 (55.0)	15 (75.0)	9 (45.0)
นาหว้า	18	6 (33.3)	8 (44.4)	5 (27.8)	9 (50.0)
จันเสน	20	4 (20.0)	10 (50.0)	3 (15.0)	5 (25.0)
ไทใหญ่	18	5 (27.8)	8 (44.4)	8 (44.4)	5 (27.8)
ต้นหอมมีส	18	7 (38.9)	6 (33.3)	12 (66.7)	3 (16.7)
วังหว้า	16	5 (31.3)	11 (68.8)	13 (81.3)	7 (43.8)
พระปรางค์	15	5 (33.3)	6 (40.0)	5 (33.3)	3 (20.0)
คลองประสงค์	18	10 (55.6)	5 (27.8)	6 (33.3)	4 (22.2)
บางหลวง	15	3 (20.0)	4 (26.7)	4 (26.7)	6 (40.0)
ไล่โว่	14	4 (28.6)	7 (50.0)	7 (50.0)	4 (28.6)
คลองลัดมะยม	17	3 (17.6)	8 (47.1)	10 (58.8)	7 (41.2)
ยี่สาร	12	1 (8.3)	3 (25.0)	7 (58.3)	4 (33.3)
รวม	349	97 (27.8)	138 (39.5)	170 (48.7)	119 (34.1)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	5 (25.0)	7 (35.0)	11 (55.0)	15 (75.0)
นาโหนด	18	5 (27.8)	3 (16.7)	12 (66.7)	5 (27.8)
รวม	38	4 (10.5)	11 (28.9)	9 (23.7)	8 (21.1)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	8 (40.0)	6 (30.0)	13 (65.0)	4 (20.0)
รวม	20	0 (0.0)	13 (65.0)	6 (30.0)	1 (5.0)
รวมทั้งหมด	407	6 (1.5)	4 (1.0)	13 (3.2)	10 (2.5)

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	แหล่งเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ครอบครัว	ศาสนสถาน	สถานศึกษา	เวทีสาธารณะ
ช่วงการดำเนินการ					
กิจกรรมจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	7 (25.9)	7 (25.9)	9 (33.3)	9 (33.3)
นครชุม	22	7 (31.8)	5 (22.7)	5 (22.7)	8 (36.4)
ป่าแดด	20	8 (40.0)	8 (40.0)	8 (40.0)	5 (25.0)
โพธิ์ไทร	19	3 (15.8)	13 (68.4)	17 (89.5)	3 (15.8)
นาตุน	20	3 (15.0)	5 (25.0)	9 (45.0)	2 (10.0)
บางแตน	20	9 (45.0)	3 (15.0)	9 (45.0)	6 (30.0)
ดอกคำใต้	20	3 (15.0)	5 (25.0)	13 (65.0)	8 (40.0)
เขียงคาน	20	8 (40.0)	10 (50.0)	7 (35.0)	8 (40.0)
นาหว้า	18	10 (55.6)	3 (16.7)	6 (33.3)	9 (50.0)
จันเสน	20	9 (45.0)	4 (20.0)	6 (30.0)	7 (35.0)
ไทใหญ่	18	4 (22.2)	4 (22.2)	10 (55.6)	8 (44.4)
ต้นหอมมีส	18	9 (50.0)	4 (22.2)	11 (61.1)	4 (22.2)
วังหว้า	16	5 (31.3)	9 (56.3)	11 (68.8)	5 (31.3)
พระปรางค์	15	6 (40.0)	3 (20.0)	11 (73.3)	2 (13.3)
คลองประสงค์	18	7 (38.9)	5 (27.8)	9 (50.0)	8 (44.4)
บางหลวง	15	4 (26.7)	3 (20.0)	10 (66.7)	2 (13.3)
ไล่โว่	14	3 (21.4)	4 (28.6)	9 (64.3)	2 (14.3)
คลองลัดมะยม	17	7 (41.2)	4 (23.5)	9 (52.9)	8 (47.1)
ยี่สาร	12	4 (33.3)	4 (33.3)	6 (50.0)	3 (25.0)
รวม	349	116 (33.2)	103 (29.5)	175 (50.1)	107 (30.7)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาทต	20	8 (40.0)	9 (45.0)	17 (85.0)	6 (30.0)
นาโหนด	18	10 (55.6)	5 (27.8)	10 (55.6)	7 (38.9)
รวม	38	18 (47.4)	14 (36.8)	27 (71.1)	13 (34.2)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	6 (30.0)	6 (30.0)	10 (50.0)	0 (0.0)
รวม	20	6 (30.0)	6 (30.0)	10 (50.0)	0 (0.0)
รวมทั้งหมด	407	140 (34.4)	123 (30.2)	212 (52.1)	120 (29.5)

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	แหล่งเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ครอบครัว	ศาสนสถาน	สถานศึกษา	เวทีสาธารณะ
ช่วงการดำเนินการ					
กิจกรรมบริหารการก่อสร้างสื่อตามแผนงานที่วางไว้					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	4 (14.8)	6 (22.2)	9 (33.3)	15 (55.6)
นครชุม	22	8 (36.4)	9 (40.9)	7 (31.8)	8 (36.4)
ป่าแดด	20	8 (40.0)	9 (45.0)	6 (30.0)	6 (30.0)
โพธิ์ไทร	19	8 (42.1)	12 (63.2)	11 (57.9)	11 (57.9)
นาตุน	20	0 (0.0)	4 (20.0)	15 (75.0)	0 (0.0)
บางแตน	20	6 (30.0)	2 (10.0)	9 (45.0)	7 (35.0)
ดอกคำใต้	20	3 (15.0)	7 (35.0)	7 (35.0)	7 (35.0)
เขียงคาน	20	8 (40.0)	11 (55.0)	8 (40.0)	10 (50.0)
นาหว้า	18	9 (50.0)	7 (38.9)	7 (38.9)	10 (55.6)
จันเสน	20	5 (25.0)	11 (55.0)	1 (5.0)	6 (30.0)
ไทใหญ่	18	3 (16.7)	8 (44.4)	6 (33.3)	9 (50.0)
ต้นหอมมีส	18	7 (38.9)	6 (33.3)	8 (44.4)	6 (33.3)
วังหว้า	16	4 (25.0)	9 (56.3)	7 (43.8)	7 (43.8)
พระปรางค์	15	6 (40.0)	9 (60.0)	6 (40.0)	2 (13.3)
คลองประสงค์	18	3 (16.7)	7 (38.9)	6 (33.3)	6 (33.3)
บางหลวง	15	4 (26.7)	7 (46.7)	7 (46.7)	2 (13.3)
โล้ว	14	3 (21.4)	8 (57.1)	6 (42.9)	5 (35.7)
คลองลัดมะยม	17	2 (11.8)	5 (29.4)	9 (52.9)	8 (47.1)
ยี่สาร	12	2 (16.7)	3 (25.0)	5 (41.7)	5 (41.7)
รวม	349	93 (26.6)	140 (40.1)	140 (40.1)	130 (37.2)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	3 (15.0)	13 (65.0)	16 (80.0)	9 (45.0)
นาโหนด	18	10 (55.6)	6 (33.3)	7 (38.9)	6 (33.3)
รวม	38	13 (34.2)	19 (50.0)	23 (60.5)	15 (39.5)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	0 (0.0)	1 (5.0)	17 (85.0)	3 (15.0)
รวม	20	0 (0.0)	1 (5.0)	17 (85.0)	3 (15.0)
รวมทั้งหมด	407	106 (26.0)	160 (39.3)	180 (44.2)	148 (36.4)

จากตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์แหล่งเรียนรู้ในช่วงการดำเนินการ การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจากจำนวนทั้งหมด 22 ชุมชน โดยพิจารณาจากชุมชนที่เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป โดยมีรายละเอียดจำแนกตามกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมค้นหาหาข้อมูลในการจัดทำสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ คือ สถานศึกษามากที่สุด (15 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ครอบครัว (9 ชุมชน) ศาสนสถาน (7 ชุมชน) และเวทีสาธารณะ (6 ชุมชน)

กิจกรรมจัดทำงบประมาณ พบว่า ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ คือ ศาสนสถานมากที่สุด (9 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ สถานศึกษา (7 ชุมชน) และเวทีสาธารณะ (3 ชุมชน)

กิจกรรมจัดหาบุคลากรที่เกี่ยวข้องของสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ คือ สถานศึกษามากที่สุด (13 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ศาสนสถาน (6 ชุมชน) เวทีสาธารณะ มี 5 ชุมชน และครอบครัว มี 2 ชุมชน

กิจกรรมจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ คือ สถานศึกษามากที่สุด (14 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ครอบครัว (3 ชุมชน) ศาสนสถาน (3 ชุมชน) และเวทีสาธารณะ (1 ชุมชน)

กิจกรรมบริหารการสร้างสื่อตามแผนงานที่วางไว้ พบว่า ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ คือ ศาสนสถานมากที่สุด (7 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ สถานศึกษา (5 ชุมชน) เวทีสาธารณะ (5 ชุมชน) และครอบครัว (2 ชุมชน)

จากข้อมูลพบว่าในช่วงการดำเนินการ ชุมชนส่วนใหญ่มีแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญได้แก่ สถานศึกษาและศาสนสถานมากที่สุดในทุกกิจกรรม

ตารางที่ 9 แหล่งเรียนรู้จำแนกตามชุมชนในช่วงการประเมินผลและเผยแพร่การสร้างสรรค์สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ชุมชน	จำนวนคน (N)	แหล่งเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ครอบครัว	ศาสนสถาน	สถานศึกษา	เวทีสาธารณะ
ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่					
กิจกรรมจัดเป็นรายวิชาในสถานศึกษา					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	9 (33.3)	8 (29.6)	13 (48.1)	12 (44.4)
นครชุม	22	10 (45.5)	7 (31.8)	8 (36.4)	4 (18.2)
ป่าแดด	20	4 (20.0)	11 (55.0)	8 (40.0)	7 (35.0)
โพธิ์ไทร	19	10 (52.6)	18 (94.7)	14 (73.7)	5 (26.3)
นาดุน	20	1 (5.0)	15 (75.0)	3 (15.0)	0 (0.0)
บางแตน	20	10 (50.0)	5 (25.0)	11 (55.0)	7 (35.0)
ดอกคำใต้	20	4 (20.0)	7 (35.0)	8 (40.0)	3 (15.0)
เขียงคาน	20	6 (30.0)	6 (30.0)	15 (75.0)	4 (20.0)
นาหว้า	18	3 (16.7)	7 (38.9)	12 (66.7)	8 (44.4)
จันเสน	20	9 (45.0)	3 (15.0)	7 (35.0)	9 (45.0)
ไทใหญ่	18	5 (27.8)	7 (38.9)	12 (66.7)	3 (16.7)
ต้นหอมมีส	18	6 (33.3)	6 (33.3)	12 (66.7)	5 (27.8)
วังหว้า	16	8 (50.0)	9 (56.3)	9 (56.3)	8 (50.0)
พระปรางค์	15	3 (20.0)	10 (66.7)	6 (40.0)	5 (33.3)
คลองประสงค์	18	8 (44.4)	4 (22.2)	5 (27.8)	8 (44.4)
บางหลวง	15	5 (33.3)	4 (26.7)	9 (60.0)	4 (26.7)
ไล่โว่	14	4 (28.6)	7 (50.0)	7 (50.0)	8 (57.1)
คลองลัดมะยม	17	5 (29.4)	5 (29.4)	10 (58.8)	5 (29.4)
ยี่สาร	12	1 (8.3)	4 (33.3)	4 (33.3)	4 (33.3)
รวม	349	111 (31.8)	143 (41.0)	173 (49.6)	109 (31.2)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	6 (30.0)	10 (50.0)	12 (60.0)	7 (35.0)
นาโหนด	18	4 (22.2)	6 (33.3)	12 (66.7)	5 (27.8)
รวม	38	10 (26.3)	16 (42.1)	24 (63.2)	12 (31.6)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	1 (5.0)	0 (0.0)	1 (5.0)	20 (100.0)
รวม	20	1 (5.0)	0 (0.0)	1 (5.0)	20 (100.0)
รวมทั้งหมด	407	122 (30.0)	159 (39.1)	198 (48.6)	141 (34.6)

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	แหล่งเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ครอบครัว	ศาสนสถาน	สถานศึกษา	เวทีสาธารณะ
ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่					
กิจกรรมนำสื่อศิลปวัฒนธรรมไปเผยแพร่					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	6 (22.2)	15 (55.6)	10 (37.0)	10 (37.0)
นครชุม	22	5 (22.7)	9 (40.9)	14 (63.6)	5 (22.7)
ป่าแดด	20	8 (40.0)	8 (40.0)	7 (35.0)	10 (50.0)
โพธิ์ไทร	19	0 (0.0)	7 (36.8)	8 (42.1)	7 (36.8)
นาตุน	20	0 (0.0)	3 (15.0)	14 (70.0)	2 (10.0)
บางแตน	20	7 (35.0)	11 (55.0)	8 (40.0)	7 (35.0)
ดอกคำใต้	20	4 (20.0)	9 (45.0)	12 (60.0)	10 (50.0)
เขียงคาน	20	6 (30.0)	8 (40.0)	10 (50.0)	10 (50.0)
นาหว้า	18	7 (38.9)	5 (27.8)	6 (33.3)	10 (55.6)
จันเสน	20	4 (20.0)	6 (30.0)	8 (40.0)	7 (35.0)
ไทใหญ่	18	2 (11.1)	6 (33.3)	7 (38.9)	9 (50.0)
ต้นหอมมีส	18	6 (33.3)	7 (38.9)	11 (61.1)	2 (11.1)
วังหว้า	16	7 (43.8)	10 (62.5)	9 (56.3)	7 (43.8)
พระปรางค์	15	2 (13.3)	9 (60.0)	7 (46.7)	7 (46.7)
คลองประสังค์	18	2 (11.1)	9 (50.0)	8 (44.4)	8 (44.4)
บางหลวง	15	1 (6.7)	6 (40.0)	8 (53.3)	7 (46.7)
ไล่โว่	14	4 (28.6)	7 (50.0)	7 (50.0)	3 (21.4)
คลองลัดมะยม	17	2 (11.8)	7 (41.2)	8 (47.1)	7 (41.2)
ยี่สาร	12	2 (16.7)	5 (41.7)	5 (41.7)	4 (33.3)
รวม	349	75 (21.5)	147 (42.1)	167 (47.9)	132 (37.8)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	10 (50.0)	8 (40.0)	13 (65.0)	8 (40.0)
นาโหนด	18	4 (22.2)	5 (27.8)	9 (50.0)	9 (50.0)
รวม	38	14 (36.8)	13 (34.2)	22 (57.9)	17 (44.7)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	1 (5.0)	1 (5.0)	0 (0.0)	20 (100.0)
รวม	20	1 (5.0)	1 (5.0)	0 (0.0)	20 (100.0)
รวมทั้งหมด	407	90 (22.1)	161 (39.6)	189 (46.4)	169 (41.5)

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	แหล่งเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ครอบครัว	ศาสนสถาน	สถานศึกษา	เวทีสาธารณะ
ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่					
กิจกรรมประเมินผลเทียบกับเป้าหมายการสร้างสื่อ					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	7 (25.9)	10 (37.0)	10 (37.0)	14 (51.9)
นครชุม	22	6 (27.3)	3 (13.6)	10 (45.5)	6 (27.3)
ป่าแดด	20	5 (25.0)	8 (40.0)	11 (55.0)	7 (35.0)
โพธิ์ไทร	19	5 (26.3)	8 (42.1)	9 (47.4)	2 (10.5)
นาตุน	20	1 (5.0)	12 (60.0)	6 (30.0)	2 (10.0)
บางแตน	20	9 (45.0)	7 (35.0)	11 (55.0)	11 (55.0)
ดอกคำใต้	20	2 (10.0)	2 (10.0)	16 (80.0)	5 (25.0)
เขียงคาน	20	11 (55.0)	7 (35.0)	18 (90.0)	13 (65.0)
นาหว้า	18	10 (55.6)	5 (27.8)	7 (38.9)	6 (33.3)
จันเสน	20	3 (15.0)	6 (30.0)	7 (35.0)	4 (20.0)
ไทใหญ่	18	2 (11.1)	9 (50.0)	6 (33.3)	5 (27.8)
ต้นหอมมีส	18	5 (27.8)	5 (27.8)	12 (66.7)	5 (27.8)
วังหว้า	16	7 (43.8)	10 (62.5)	8 (50.0)	6 (37.5)
พระปรางค์	15	7 (46.7)	5 (33.3)	8 (53.3)	5 (33.3)
คลองประสงค์	18	3 (16.7)	7 (38.9)	9 (50.0)	8 (44.4)
บางหลวง	15	4 (26.7)	8 (53.3)	9 (60.0)	5 (33.3)
ไล่โว่	14	7 (50.0)	5 (35.7)	9 (64.3)	5 (35.7)
คลองลัดมะยม	17	6 (35.3)	3 (17.6)	6 (35.3)	8 (47.1)
ยี่สาร	12	3 (25.0)	4 (33.3)	4 (33.3)	3 (25.0)
รวม	349	103 (29.5)	124 (35.5)	176 (50.4)	120 (34.4)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	9 (45.0)	11 (55.0)	10 (50.0)	9 (45.0)
นาโหนด	18	2 (11.1)	12 (66.7)	10 (55.6)	3 (16.7)
รวม	38	11 (28.9)	23 (60.5)	20 (52.6)	12 (31.6)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	0 (0.0)	7 (35.0)	11 (55.0)	4 (20.0)
รวม	20	0 (0.0)	7 (35.0)	11 (55.0)	4 (20.0)
รวมทั้งหมด	407	114 (28.0)	154 (37.8)	207 (50.9)	136 (33.4)

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	แหล่งเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ครอบครัว	ศาสนสถาน	สถานศึกษา	เวทีสาธารณะ
ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่					
กิจกรรมปรับปรุงและพัฒนาสื่อศิลปวัฒนธรรม					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	6 (22.2)	4 (14.8)	8 (29.6)	13 (48.1)
นครชุม	22	5 (22.7)	10 (45.5)	5 (22.7)	7 (31.8)
ป่าแดด	20	5 (25.0)	13 (65.0)	7 (35.0)	8 (40.0)
โพธิ์ไทร	19	1 (5.3)	16 (84.2)	16 (84.2)	2 (10.5)
นาตุน	20	2 (10.0)	10 (50.0)	9 (45.0)	0 (0.0)
บางแตน	20	7 (35.0)	6 (30.0)	8 (40.0)	5 (25.0)
ดอกคำใต้	20	0 (0.0)	10 (50.0)	8 (40.0)	5 (25.0)
เขียงคาน	20	6 (30.0)	13 (65.0)	10 (50.0)	11 (55.0)
นาหว้า	18	8 (44.4)	6 (33.3)	9 (50.0)	10 (55.6)
จันเสน	20	6 (30.0)	4 (20.0)	4 (20.0)	8 (40.0)
ไทใหญ่	18	2 (11.1)	11 (61.1)	8 (44.4)	6 (33.3)
ต้นหอมมีส	18	4 (22.2)	6 (33.3)	10 (55.6)	1 (5.6)
วังหว้า	16	4 (25.0)	9 (56.3)	9 (56.3)	5 (31.3)
พระปรารักษ์	15	5 (33.3)	8 (53.3)	10 (66.7)	5 (33.3)
คลองประสงค์	18	5 (27.8)	8 (44.4)	6 (33.3)	7 (38.9)
บางหลวง	15	3 (20.0)	5 (33.3)	9 (60.0)	6 (40.0)
ไล่โว่	14	2 (14.3)	8 (57.1)	9 (64.3)	6 (42.9)
คลองลัดมะยม	17	4 (23.5)	6 (35.3)	8 (47.1)	4 (23.5)
ยี่สาร	12	1 (8.3)	3 (25.0)	5 (41.7)	4 (33.3)
รวม	349	76 (21.8)	156 (44.7)	158 (45.3)	113 (32.4)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	8 (40.0)	12 (60.0)	11 (55.0)	12 (60.0)
นาโหนด	18	4 (22.2)	7 (38.9)	8 (44.4)	4 (22.2)
รวม	38	12 (31.6)	19 (50.0)	19 (50.0)	16 (42.1)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	1 (5.0)	5 (25.0)	15 (75.0)	2 (10.0)
รวม	20	1 (5.0)	5 (25.0)	15 (75.0)	2 (10.0)
รวมทั้งหมด	407	89 (21.9)	180 (44.2)	192 (47.2)	131 (32.2)

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	แหล่งเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		ครอบครัว	ศาสนสถาน	สถานศึกษา	เวทีสาธารณะ
ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่					
กิจกรรมหาผู้สืบทอดการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	11 (40.7)	5 (18.5)	11 (40.7)	12 (44.4)
นครชุม	22	5 (22.7)	7 (31.8)	12 (54.5)	3 (13.6)
ป่าแดด	20	12 (60.0)	8 (40.0)	6 (30.0)	8 (40.0)
โพธิ์ไทร	19	11 (57.9)	12 (63.2)	8 (42.1)	0 (0.0)
นาดุน	20	0 (0.0)	9 (45.0)	11 (55.0)	0 (0.0)
บางแตน	20	14 (70.0)	4 (20.0)	10 (50.0)	4 (20.0)
ดอกคำใต้	20	2 (10.0)	5 (25.0)	8 (40.0)	11 (55.0)
เขียงคาน	20	9 (45.0)	11 (55.0)	13 (65.0)	9 (45.0)
นาหว้า	18	11 (61.1)	9 (50.0)	6 (33.3)	5 (27.8)
จันเสน	20	4 (20.0)	5 (25.0)	5 (25.0)	6 (30.0)
ไทใหญ่	18	10 (55.6)	8 (44.4)	4 (22.2)	2 (11.1)
ต้นหอมมีส	18	5 (27.8)	6 (33.3)	11 (61.1)	2 (11.1)
วังหว้า	16	6 (37.5)	12 (75.0)	4 (25.0)	2 (12.5)
พระปรางค์	15	3 (20.0)	6 (40.0)	9 (60.0)	8 (53.3)
คลองประสังค์	18	7 (38.9)	9 (50.0)	9 (50.0)	8 (44.4)
บางหลวง	15	5 (33.3)	10 (66.7)	6 (40.0)	4 (26.7)
ไลโว้	14	8 (57.1)	12 (85.7)	8 (57.1)	6 (42.9)
คลองลัดมะยม	17	4 (23.5)	4 (23.5)	9 (52.9)	2 (11.8)
ยี่สาร	12	2 (16.7)	6 (50.0)	4 (33.3)	2 (16.7)
รวม	349	129 (37.0)	148 (42.4)	154 (44.1)	94 (26.9)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	10 (50.0)	6 (30.0)	13 (65.0)	10 (50.0)
นาโหนด	18	9 (50.0)	11 (61.1)	5 (27.8)	8 (44.4)
รวม	38	19 (50.0)	17 (44.7)	18 (47.4)	18 (47.4)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	3 (15.0)	13 (65.0)	3 (15.0)	3 (15.0)
รวม	20	3 (15.0)	13 (65.0)	3 (15.0)	3 (15.0)
รวมทั้งหมด	407	151 (37.1)	178 (43.7)	175 (43.0)	115 (28.3)

จากตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์แหล่งเรียนรู้ในช่วงการประเมินผลและเผยแพร่การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จากจำนวนทั้งหมด 22 ชุมชน โดยพิจารณาจากชุมชนที่เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป โดยมีรายละเอียดจำแนกตามกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมจัดเป็นรายวิชาในสถานศึกษา พบว่า ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ คือ สถานศึกษามากที่สุด (12 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ศาสนสถาน (7 ชุมชน) ครอบครัว (3 ชุมชน) และเวทิสาธารณะ (3 ชุมชน)

กิจกรรมนำสื่อศิลปวัฒนธรรมไปเผยแพร่ พบว่า ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ คือ สถานศึกษามากที่สุด (10 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ เวทิสาธารณะ (7 ชุมชน) ศาสนสถาน (6 ชุมชน) และครอบครัว (2 ชุมชน)

กิจกรรมประเมินผลเปรียบเทียบกับเป้าหมายการสร้างสื่อ พบว่า ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ คือ สถานศึกษามากที่สุด (13 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ศาสนสถาน (5 ชุมชน) ครอบครัว (3 ชุมชน) และเวทิสาธารณะ (3 ชุมชน)

กิจกรรมปรับปรุงและพัฒนาสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ คือ ศาสนสถานมากที่สุด (10 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ สถานศึกษา (10 ชุมชน) และเวทิสาธารณะ (3 ชุมชน)

กิจกรรมหาผู้สืบทอดการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ คือ สถานศึกษามากที่สุด (10 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ศาสนสถาน (9 ชุมชน) ครอบครัว (8 ชุมชน) และเวทิสาธารณะ (3 ชุมชน)

จากข้อมูลพบว่าในช่วงการประเมินผลและเผยแพร่ชุมชนส่วนใหญ่ มี แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญในทุกกิจกรรม ได้แก่ สถานศึกษามากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ศาสนสถาน และครอบครัวจากกิจกรรมหาผู้สืบทอดการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมมากที่สุด

ตารางที่ 10 กลไกการเรียนรู้จำแนกตามชุมชนในช่วงการเตรียมการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ชุมชน	จำนวนคน (N)	กลไกการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		งบประมาณ	บุคลากร	ฐานความรู้	ความร่วมมือ
ช่วงการเตรียมการ					
กิจกรรมกำหนดเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	7 (25.9)	14 (51.9)	12 (44.4)	17 (63.0)
นครชุม	22	13 (59.1)	9 (40.9)	13 (59.1)	6 (27.3)
ป่าแดด	20	13 (65.0)	14 (70.0)	13 (65.0)	7 (35.0)
โพธิ์ไทร	19	10 (52.6)	16 (84.2)	16 (84.2)	10 (52.6)
นาดุน	20	4 (20.0)	13 (65.0)	2 (10.0)	1 (5.0)
บางแตน	20	9 (45.0)	13 (65.0)	13 (65.0)	14 (70.0)
ดอกคำใต้	20	7 (35.0)	7 (35.0)	4 (20.0)	5 (25.0)
เขียงคาน	20	10 (50.0)	10 (50.0)	7 (35.0)	14 (70.0)
นาหว้า	18	6 (33.3)	11 (61.1)	8 (44.4)	11 (61.1)
จันเสน	20	11 (55.0)	5 (25.0)	9 (45.0)	6 (30.0)
ไทใหญ่	18	8 (44.4)	10 (55.6)	10 (55.6)	14 (77.8)
ต้นหอมมีส	18	11 (61.1)	12 (66.7)	9 (50.0)	10 (55.6)
วังหว้า	16	8 (50.0)	10 (62.5)	8 (50.0)	5 (31.3)
พระปรางค์	15	12 (80.0)	9 (60.0)	10 (66.7)	3 (20.0)
คลองประสงค์	18	12 (66.7)	6 (33.3)	9 (50.0)	10 (55.6)
บางหลวง	15	6 (40.0)	10 (66.7)	8 (53.3)	10 (66.7)
ไล่โว่	14	12 (85.7)	10 (71.4)	8 (57.1)	6 (42.9)
คลองลัดมะยม	17	9 (52.9)	13 (76.5)	9 (52.9)	5 (29.4)
ยี่สาร	12	8 (66.7)	8 (66.7)	8 (66.7)	6 (50.0)
รวม	349	176 (50.4)	200 (57.3)	176 (50.4)	160 (45.8)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	13 (65.0)	15 (75.0)	16 (80.0)	14 (70.0)
นาโหนด	18	9 (50.0)	8 (44.4)	12 (66.7)	7 (38.9)
รวม	38	22 (57.9)	23 (60.5)	28 (73.7)	21 (55.3)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	20 (100.0)	1 (5.0)	20 (100.0)	20 (100.0)
รวม	20	20 (100.0)	1 (5.0)	20 (100.0)	20 (100.0)
รวมทั้งหมด	407	218 (53.6)	224 (55.0)	224 (55.0)	201 (49.4)

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	กลไกการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		งบประมาณ	บุคลากร	ฐานความรู้	ความร่วมมือ
ช่วงการเตรียมการ					
กิจกรรมระดมสมอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปะทัศนกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	8 (29.6)	15 (55.6)	15 (55.6)	13 (48.1)
นครชุม	22	0 (0.0)	13 (59.1)	10 (45.5)	6 (27.3)
ป่าแดด	20	9 (45.0)	12 (60.0)	4 (20.0)	13 (65.0)
โพธิ์ไทร	19	1 (5.3)	15 (78.9)	12 (63.2)	6 (31.6)
นาดุน	20	0 (0.0)	6 (30.0)	12 (60.0)	2 (10.0)
บางแตน	20	8 (40.0)	13 (65.0)	15 (75.0)	13 (65.0)
ดอกคำใต้	20	3 (15.0)	13 (65.0)	7 (35.0)	12 (60.0)
เขียงคาน	20	10 (50.0)	16 (80.0)	14 (70.0)	8 (40.0)
นาหว้า	18	2 (11.1)	7 (38.9)	8 (44.4)	12 (66.7)
จันเสน	20	5 (25.0)	7 (35.0)	7 (35.0)	4 (20.0)
ไทใหญ่	18	7 (38.9)	11 (61.1)	6 (33.3)	7 (38.9)
ต้นหอมมีส	18	3 (16.7)	15 (83.3)	8 (44.4)	8 (44.4)
วังหว้า	16	6 (37.5)	13 (81.3)	12 (75.0)	5 (31.3)
พระปรางค์	15	3 (20.0)	11 (73.3)	10 (66.7)	0 (0.0)
คลองประสงค์	18	7 (38.9)	6 (33.3)	5 (27.8)	3 (16.7)
บางหลวง	15	1 (6.7)	7 (46.7)	7 (46.7)	5 (33.3)
ไล่โว่	14	4 (28.6)	9 (64.3)	6 (42.9)	3 (21.4)
คลองลัดมะยม	17	5 (29.4)	12 (70.6)	8 (47.1)	9 (52.9)
ยี่สาร	12	4 (33.3)	10 (83.3)	8 (66.7)	6 (50.0)
รวม	349	86 (24.6)	211 (60.5)	174 (49.9)	135 (38.7)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	7 (35.0)	11 (55.0)	13 (65.0)	12 (60.0)
นาโหนด	18	3 (16.7)	7 (38.9)	7 (38.9)	11 (61.1)
รวม	38	10 (26.3)	18 (47.4)	20 (52.6)	23 (60.5)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	20 (100.0)	20 (100.0)	1 (5.0)	20 (100.0)
รวม	20	20 (100.0)	20 (100.0)	1 (5.0)	20 (100.0)
รวมทั้งหมด	407	116 (28.5)	249 (61.2)	195 (47.9)	178 (43.7)

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	กลไกการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		งบประมาณ	บุคลากร	ฐานความรู้	ความร่วมมือ
ช่วงการเตรียมการ					
กิจกรรมวางแผนงานการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	9 (33.3)	10 (37.0)	10 (37.0)	12 (44.4)
นครชุม	22	7 (31.8)	7 (31.8)	9 (40.9)	7 (31.8)
ป่าแดด	20	9 (45.0)	11 (55.0)	11 (55.0)	3 (15.0)
โพธิ์ไทร	19	4 (21.1)	14 (73.7)	15 (78.9)	7 (36.8)
นาดุน	20	1 (5.0)	10 (50.0)	6 (30.0)	3 (15.0)
บางแตน	20	9 (45.0)	13 (65.0)	13 (65.0)	9 (45.0)
ดอกคำใต้	20	4 (20.0)	9 (45.0)	9 (45.0)	5 (25.0)
เขียงคาน	20	18 (90.0)	15 (75.0)	14 (70.0)	9 (45.0)
นาหว้า	18	3 (16.7)	9 (50.0)	10 (55.6)	8 (44.4)
จันเสน	20	5 (25.0)	7 (35.0)	12 (60.0)	4 (20.0)
ไทใหญ่	18	9 (50.0)	9 (50.0)	10 (55.6)	10 (55.6)
ต้นหอมมีส	18	6 (33.3)	12 (66.7)	8 (44.4)	8 (44.4)
วังหว้า	16	7 (43.8)	9 (56.3)	11 (68.8)	5 (31.3)
พระปรางค์	15	8 (53.3)	7 (46.7)	4 (26.7)	4 (26.7)
คลองประสงค์	18	8 (44.4)	7 (38.9)	6 (33.3)	3 (16.7)
บางหลวง	15	4 (26.7)	5 (33.3)	6 (40.0)	5 (33.3)
ไล่โว่	14	2 (14.3)	5 (35.7)	7 (50.0)	4 (28.6)
คลองลัดมะยม	17	7 (41.2)	9 (52.9)	10 (58.8)	7 (41.2)
ยี่สาร	12	8 (66.7)	8 (66.7)	6 (50.0)	7 (58.3)
รวม	349	128 (36.7)	176 (50.4)	177 (50.7)	120 (34.4)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	13 (65.0)	9 (45.0)	16 (80.0)	10 (50.0)
นาโหนด	18	7 (38.9)	9 (50.0)	12 (66.7)	7 (38.9)
รวม	38	20 (52.6)	18 (47.4)	28 (73.7)	17 (44.7)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	20 (100.0)	3 (15.0)	0 (0.0)	20 (100.0)
รวม	20	20 (100.0)	3 (15.0)	0 (0.0)	20 (100.0)
รวมทั้งหมด	407	168 (41.3)	197 (48.4)	205 (50.4)	157 (38.6)

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	กลไกการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		งบประมาณ	บุคลากร	ฐานความรู้	ความร่วมมือ
ช่วงการเตรียมการ					
กิจกรรมติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปะหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	5 (18.5)	14 (51.9)	11 (40.7)	12 (44.4)
นครชุม	22	2 (9.1)	9 (40.9)	5 (22.7)	12 (54.5)
ป่าแดด	20	8 (40.0)	13 (65.0)	9 (45.0)	12 (60.0)
โพธิ์ไทร	19	6 (31.6)	18 (94.7)	8 (42.1)	6 (31.6)
นาดุน	20	5 (25.0)	7 (35.0)	4 (20.0)	4 (20.0)
บางแตน	20	5 (25.0)	11 (55.0)	9 (45.0)	15 (75.0)
ดอกคำใต้	20	4 (20.0)	8 (40.0)	4 (20.0)	12 (60.0)
เขียงคาน	20	12 (60.0)	14 (70.0)	13 (65.0)	14 (70.0)
นาหว้า	18	2 (11.1)	12 (66.7)	2 (11.1)	10 (55.6)
จันเสน	20	5 (25.0)	9 (45.0)	2 (10.0)	7 (35.0)
ไทใหญ่	18	11 (61.1)	10 (55.6)	7 (38.9)	12 (66.7)
ต้นหอมมีส	18	5 (27.8)	12 (66.7)	7 (38.9)	12 (66.7)
วังหว้า	16	9 (56.3)	8 (50.0)	9 (56.3)	10 (62.5)
พระปรางค์	15	4 (26.7)	9 (60.0)	5 (33.3)	3 (20.0)
คลองประสงค์	18	4 (22.2)	12 (66.7)	5 (27.8)	5 (27.8)
บางหลวง	15	6 (40.0)	6 (40.0)	7 (46.7)	6 (40.0)
ไล่โว่	14	3 (21.4)	8 (57.1)	5 (35.7)	4 (28.6)
คลองลัดมะยม	17	5 (29.4)	12 (70.6)	6 (35.3)	9 (52.9)
ยี่สาร	12	3 (25.0)	7 (58.3)	5 (41.7)	10 (83.3)
รวม	349	104 (29.8)	199 (57.0)	123 (35.2)	175 (50.1)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	11 (55.0)	14 (70.0)	14 (70.0)	7 (35.0)
นาโหนด	18	4 (22.2)	12 (66.7)	8 (44.4)	8 (44.4)
รวม	38	15 (39.5)	26 (68.4)	22 (57.9)	15 (39.5)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	19 (95.0)	6 (30.0)	18 (90.0)	20 (100.0)
รวม	20	19 (95.0)	6 (30.0)	18 (90.0)	20 (100.0)
รวมทั้งหมด	407	138 (33.9)	231 (56.8)	163 (40.0)	210 (51.6)

จากตารางที่ 10 ผลการวิเคราะห์ กลไกการเรียนรู้ในช่วงการเตรียมการสร้างสื่อ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจากจำนวนทั้งหมด 22 ชุมชน โดยพิจารณาจากชุมชนที่เลือกกลไกการเรียนรู้ที่สำคัญในด้านต่างๆ ตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป โดยมีรายละเอียดจำแนกตามกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมกำหนดเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีกลไกการเรียนรู้ คือ บุคลากรมากที่สุด (16 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ฐานความรู้ (16 ชุมชน) งบประมาณ (15 ชุมชน) และ ความร่วมมือ (12 ชุมชน)

กิจกรรมระดมสมอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น พบว่า ชุมชนมีกลไกการเรียนรู้ คือ บุคลากรมากที่สุด (16 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ฐานความรู้ (9 ชุมชน) ความร่วมมือ (9 ชุมชน) และ งบประมาณ (2 ชุมชน)

กิจกรรมวางแผนงาน การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีกลไกการเรียนรู้ คือ ฐานความรู้มากที่สุด (13 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ บุคลากร (11 ชุมชน) งบประมาณ (5 ชุมชน) และ ความร่วมมือ (4 ชุมชน)

กิจกรรมติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง พบว่า ชุมชนมีกลไกการเรียนรู้ คือ บุคลากรมากที่สุด (16 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ความร่วมมือ (12 ชุมชน) งบประมาณ (5 ชุมชน) และ ฐานความรู้ (4 ชุมชน)

จากข้อมูลพบว่าในช่วงการเตรียมการชุมชนส่วนใหญ่มีกลไกการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ บุคลากรมากที่สุดในทุกกิจกรรม กลไกด้านฐานความรู้จากกิจกรรมกำหนดเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม และกิจกรรมวางแผนงาน การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมมากที่สุด กลไกด้านงบประมาณจากกิจกรรมกำหนดเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมมากที่สุด กลไกด้านความร่วมมือจากกิจกรรมกำหนดเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมและกิจกรรมติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องมากที่สุด

ตารางที่ 11 กลไกการเรียนรู้จำแนกตามชุมชนในช่วงการดำเนินการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ชุมชน	จำนวนคน (N)	กลไกการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		งบประมาณ	บุคลากร	ฐานความรู้	ความร่วมมือ
ช่วงการดำเนินการ					
กิจกรรมค้นหาหาข้อมูลในการจัดทำสื่อศิลปวัฒนธรรม					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	15 (55.6)	14 (51.9)	15 (55.6)	13 (48.1)
นครชุม	22	10 (45.5)	5 (22.7)	12 (54.5)	6 (27.3)
ป่าแดด	20	11 (55.0)	12 (60.0)	9 (45.0)	11 (55.0)
โพธิ์ไทร	19	10 (52.6)	12 (63.2)	11 (57.9)	8 (42.1)
นาตุน	20	6 (30.0)	11 (55.0)	3 (15.0)	1 (5.0)
บางแตน	20	7 (35.0)	17 (85.0)	8 (40.0)	8 (40.0)
ดอกคำใต้	20	4 (20.0)	9 (45.0)	6 (30.0)	8 (40.0)
เขียงคาน	20	9 (45.0)	15 (75.0)	11 (55.0)	13 (65.0)
นาหว้า	18	4 (22.2)	7 (38.9)	6 (33.3)	12 (66.7)
จันเสน	20	11 (55.0)	5 (25.0)	10 (50.0)	6 (30.0)
ไทใหญ่	18	9 (50.0)	12 (66.7)	6 (33.3)	7 (38.9)
ต้นหอมมีส	18	9 (50.0)	7 (38.9)	11 (61.1)	7 (38.9)
วังหว้า	16	10 (62.5)	11 (68.8)	9 (56.3)	6 (37.5)
พระปรางค์	15	5 (33.3)	10 (66.7)	7 (46.7)	6 (40.0)
คลองประสังค์	18	7 (38.9)	7 (38.9)	11 (61.1)	10 (55.6)
บางหลวง	15	3 (20.0)	7 (46.7)	8 (53.3)	5 (33.3)
ไล่โว่	14	3 (21.4)	8 (57.1)	5 (35.7)	5 (35.7)
คลองลัดมะยม	17	3 (17.6)	11 (64.7)	9 (52.9)	7 (41.2)
ยี่สาร	12	4 (33.3)	10 (83.3)	6 (50.0)	4 (33.3)
รวม	349	140 (40.1)	190 (54.4)	163 (46.7)	143 (41.0)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	9 (45.0)	15 (75.0)	13 (65.0)	10 (50.0)
นาโหนด	18	7 (38.9)	9 (50.0)	10 (55.6)	8 (44.4)
รวม	38	16 (42.1)	24 (63.2)	23 (60.5)	18 (47.4)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	19 (95.0)	2 (10.0)	19 (95.0)	1 (5.0)
รวม	20	19 (95.0)	2 (10.0)	19 (95.0)	1 (5.0)
รวมทั้งหมด	407	175 (43.0)	216 (53.1)	205 (50.4)	162 (39.8)

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	กลไกการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		งบประมาณ	บุคลากร	ฐานความรู้	ความร่วมมือ
ช่วงการดำเนินการ					
กิจกรรมจัดหางบประมาณ					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปะหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	10 (37.0)	10 (37.0)	9 (33.3)	7 (25.9)
นครชุม	22	12 (54.5)	13 (59.1)	7 (31.8)	6 (27.3)
ป่าแดด	20	12 (60.0)	9 (45.0)	4 (20.0)	11 (55.0)
โพธิ์ไทร	19	14 (73.7)	7 (36.8)	2 (10.5)	11 (57.9)
นาตุน	20	0 (0.0)	6 (30.0)	13 (65.0)	0 (0.0)
บางแตน	20	17 (85.0)	6 (30.0)	3 (15.0)	11 (55.0)
ดอกคำใต้	20	7 (35.0)	11 (55.0)	2 (10.0)	5 (25.0)
เขียงคาน	20	12 (60.0)	7 (35.0)	10 (50.0)	13 (65.0)
นาหว้า	18	9 (50.0)	8 (44.4)	4 (22.2)	7 (38.9)
จันเสน	20	10 (50.0)	6 (30.0)	5 (25.0)	7 (35.0)
ไทใหญ่	18	8 (44.4)	9 (50.0)	1 (5.6)	8 (44.4)
ต้นหอมมีส	18	8 (44.4)	11 (61.1)	7 (38.9)	6 (33.3)
วังห้ว	16	4 (25.0)	7 (43.8)	7 (43.8)	5 (31.3)
พระปรางค์	15	7 (46.7)	9 (60.0)	7 (46.7)	6 (40.0)
คลองประสังค์	18	11 (61.1)	6 (33.3)	5 (27.8)	7 (38.9)
บางหลวง	15	9 (60.0)	3 (20.0)	5 (33.3)	9 (60.0)
ไลโว้	14	8 (57.1)	6 (42.9)	3 (21.4)	3 (21.4)
คลองลัดมะยม	17	9 (52.9)	8 (47.1)	4 (23.5)	6 (35.3)
ยี่สาร	12	8 (66.7)	7 (58.3)	2 (16.7)	4 (33.3)
รวม	349	175 (50.1)	149 (42.7)	100 (28.7)	132 (37.8)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	10 (50.0)	15 (75.0)	8 (40.0)	8 (40.0)
นาโหนด	18	8 (44.4)	10 (55.6)	3 (16.7)	4 (22.2)
รวม	38	18 (47.4)	25 (65.8)	11 (28.9)	12 (31.6)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	20 (100.0)	1 (5.0)	0 (0.0)	2 (10.0)
รวม	20	20 (100.0)	1 (5.0)	0 (0.0)	2 (10.0)
รวมทั้งหมด	407	213 (52.3)	175 (43.0)	111 (27.3)	146 (35.9)

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	กลไกการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		งบประมาณ	บุคลากร	ฐานความรู้	ความร่วมมือ
ช่วงการดำเนินการ					
กิจกรรมจัดหาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับสื่อศิลปวัฒนธรรม					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปวัฒนธรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	5 (18.5)	15 (55.6)	7 (25.9)	9 (33.3)
นครชุม	22	8 (36.4)	14 (63.6)	7 (31.8)	3 (13.6)
ป่าแดด	20	14 (70.0)	15 (75.0)	7 (35.0)	9 (45.0)
โพธิ์ไทร	19	13 (68.4)	15 (78.9)	4 (21.1)	8 (42.1)
นาตุน	20	1 (5.0)	12 (60.0)	4 (20.0)	3 (15.0)
บางแตน	20	7 (35.0)	14 (70.0)	9 (45.0)	9 (45.0)
ดอกคำใต้	20	2 (10.0)	16 (80.0)	4 (20.0)	7 (35.0)
เขียงคาน	20	10 (50.0)	13 (65.0)	12 (60.0)	13 (65.0)
นาหว้า	18	1 (5.6)	9 (50.0)	8 (44.4)	10 (55.6)
จันเสน	20	9 (45.0)	3 (15.0)	5 (25.0)	6 (30.0)
ไทใหญ่	18	5 (27.8)	16 (88.9)	7 (38.9)	2 (11.1)
ต้นหอมมีส	18	3 (16.7)	11 (61.1)	10 (55.6)	5 (27.8)
วังหว้า	16	7 (43.8)	11 (68.8)	7 (43.8)	10 (62.5)
พระปรารักษ์	15	9 (60.0)	5 (33.3)	4 (26.7)	2 (13.3)
คลองประสังค์	18	9 (50.0)	7 (38.9)	7 (38.9)	9 (50.0)
บางหลวง	15	5 (33.3)	6 (40.0)	5 (33.3)	5 (33.3)
ไล่โว่	14	6 (42.9)	8 (57.1)	5 (35.7)	5 (35.7)
คลองลัดมะยม	17	5 (29.4)	11 (64.7)	6 (35.3)	8 (47.1)
ยี่สาร	12	3 (25.0)	8 (66.7)	6 (50.0)	4 (33.3)
รวม	349	122 (35.0)	209 (59.9)	124 (35.5)	127 (36.4)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาทต	20	14 (70.0)	11 (55.0)	13 (65.0)	14 (70.0)
นาโหนด	18	1 (5.6)	12 (66.7)	9 (50.0)	4 (22.2)
รวม	38	15 (39.5)	23 (60.5)	22 (57.9)	18 (47.4)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	2 (10.0)	15 (75.0)	5 (25.0)	0 (0.0)
รวม	20	2 (10.0)	15 (75.0)	5 (25.0)	0 (0.0)
รวมทั้งหมด	407	139 (34.2)	247 (60.7)	151 (37.1)	145 (35.6)

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	กลไกการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		งบประมาณ	บุคลากร	ฐานความรู้	ความร่วมมือ
ช่วงการดำเนินการ					
กิจกรรมจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	18 (66.7)	8 (29.6)	8 (29.6)	13 (48.1)
นครชุม	22	10 (45.5)	5 (22.7)	11 (50.0)	8 (36.4)
ป่าแดด	20	16 (80.0)	8 (40.0)	6 (30.0)	6 (30.0)
โพธิ์ไทร	19	16 (84.2)	15 (78.9)	14 (73.7)	5 (26.3)
นาตุน	20	3 (15.0)	11 (55.0)	6 (30.0)	0 (0.0)
บางแตน	20	9 (45.0)	11 (55.0)	11 (55.0)	8 (40.0)
ดอกคำใต้	20	7 (35.0)	6 (30.0)	9 (45.0)	5 (25.0)
เขียงคาน	20	14 (70.0)	8 (40.0)	12 (60.0)	14 (70.0)
นาหว้า	18	11 (61.1)	8 (44.4)	4 (22.2)	5 (27.8)
จันเสน	20	7 (35.0)	3 (15.0)	15 (75.0)	3 (15.0)
ไทใหญ่	18	8 (44.4)	8 (44.4)	8 (44.4)	4 (22.2)
ต้นหอมมีส	18	3 (16.7)	8 (44.4)	8 (44.4)	8 (44.4)
วังหว้า	16	6 (37.5)	12 (75.0)	10 (62.5)	3 (18.8)
พระปรางค์	15	7 (46.7)	7 (46.7)	10 (66.7)	4 (26.7)
คลองประสงค์	18	8 (44.4)	6 (33.3)	10 (55.6)	9 (50.0)
บางหลวง	15	9 (60.0)	7 (46.7)	7 (46.7)	2 (13.3)
ไล่โว่	14	9 (64.3)	4 (28.6)	5 (35.7)	4 (28.6)
คลองลัดมะยม	17	9 (52.9)	7 (41.2)	9 (52.9)	4 (23.5)
ยี่สาร	12	7 (58.3)	7 (58.3)	6 (50.0)	5 (41.7)
รวม	349	177 (50.7)	149 (42.7)	169 (48.4)	110 (31.5)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาทต	20	12 (60.0)	11 (55.0)	13 (65.0)	12 (60.0)
นาโหนด	18	10 (55.6)	8 (44.4)	9 (50.0)	4 (22.2)
รวม	38	22 (57.9)	19 (50.0)	22 (57.9)	16 (42.1)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	12 (60.0)	7 (35.0)	0 (0.0)	3 (15.0)
รวม	20	12 (60.0)	7 (35.0)	0 (0.0)	3 (15.0)
รวมทั้งหมด	407	211 (51.8)	175 (43.0)	191 (46.9)	129 (31.7)

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	กลไกการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		งบประมาณ	บุคลากร	ฐานความรู้	ความร่วมมือ
ช่วงการดำเนินการ					
กิจกรรมบริหารการก่อสร้างสื่อตามแผนงานที่วางไว้					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปะหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	11 (40.7)	11 (40.7)	10 (37.0)	14 (51.9)
นครชุม	22	7 (31.8)	7 (31.8)	9 (40.9)	8 (36.4)
ป่าแดด	20	12 (60.0)	6 (30.0)	7 (35.0)	6 (30.0)
โพธิ์ไทร	19	13 (68.4)	17 (89.5)	8 (42.1)	6 (31.6)
นาตุน	20	2 (10.0)	14 (70.0)	4 (20.0)	0 (0.0)
บางแตน	20	10 (50.0)	11 (55.0)	9 (45.0)	11 (55.0)
ดอกคำใต้	20	4 (20.0)	9 (45.0)	8 (40.0)	5 (25.0)
เขียงคาน	20	8 (40.0)	12 (60.0)	13 (65.0)	9 (45.0)
นาหว้า	18	5 (27.8)	7 (38.9)	7 (38.9)	10 (55.6)
จันเสน	20	7 (35.0)	6 (30.0)	8 (40.0)	9 (45.0)
ไทใหญ่	18	5 (27.8)	7 (38.9)	6 (33.3)	11 (61.1)
ต้นหอมมีส	18	5 (27.8)	7 (38.9)	6 (33.3)	6 (33.3)
วังหว่า	16	7 (43.8)	12 (75.0)	9 (56.3)	4 (25.0)
พระปรางค์	15	8 (53.3)	7 (46.7)	6 (40.0)	6 (40.0)
คลองประสงค์	18	3 (16.7)	7 (38.9)	10 (55.6)	5 (27.8)
บางหลวง	15	7 (46.7)	6 (40.0)	5 (33.3)	6 (40.0)
ไล่โว่	14	7 (50.0)	8 (57.1)	4 (28.6)	5 (35.7)
คลองลัดมะยม	17	8 (47.1)	6 (35.3)	10 (58.8)	8 (47.1)
ยี่สาร	12	6 (50.0)	7 (58.3)	5 (41.7)	6 (50.0)
รวม	349	135 (38.7)	167 (47.9)	144 (41.3)	135 (38.7)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	13 (65.0)	16 (80.0)	14 (70.0)	11 (55.0)
นาโหนด	18	2 (11.1)	9 (50.0)	13 (72.2)	5 (27.8)
รวม	38	15 (39.5)	25 (65.8)	27 (71.1)	16 (42.1)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	18 (90.0)	19 (95.0)	3 (15.0)	18 (90.0)
รวม	20	18 (90.0)	19 (95.0)	3 (15.0)	18 (90.0)
รวมทั้งหมด	407	168 (41.3)	211 (51.8)	174 (42.8)	169 (41.5)

จากตารางที่ 11 ผลการวิเคราะห์กลไกการเรียนรู้ในช่วงการดำเนินการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจากจำนวนทั้งหมด 22 ชุมชน โดยพิจารณาจากชุมชนที่เลือกกลไกการเรียนรู้ที่สำคัญในด้านต่างๆ ตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป โดยมีรายละเอียดจำแนกตามกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมค้นหาหาข้อมูลในการจัดทำสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีกลไกการเรียนรู้ คือ งบประมาณ มากที่สุด (8 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ บุคลากร (14 ชุมชน) ฐานความรู้ (15 ชุมชน) และความร่วมมือ (5 ชุมชน)

กิจกรรมจัดหางบประมาณ พบว่า ชุมชนมีกลไกการเรียนรู้ คือ งบประมาณ มากที่สุด (14 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ บุคลากร (8 ชุมชน) ความร่วมมือ (5 ชุมชน) และฐานความรู้ (2 ชุมชน)

กิจกรรมจัดหาบุคลากรที่เกี่ยวข้องสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีกลไกการเรียนรู้ คือ บุคลากร มากที่สุด (18 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ งบประมาณ (6 ชุมชน) ฐานความรู้ (5 ชุมชน) และความร่วมมือ (5 ชุมชน)

กิจกรรมจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีกลไกการเรียนรู้ คือ งบประมาณ มากที่สุด (12 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ฐานความรู้ (12 ชุมชน) บุคลากร (6 ชุมชน) และความร่วมมือ (3 ชุมชน)

กิจกรรมบริหารการสร้างสื่อตามแผนงานที่วางไว้ พบว่า ชุมชนมีกลไกการเรียนรู้ คือ บุคลากร (9 ชุมชน) งบประมาณ (8 ชุมชน) ความร่วมมือ (7 ชุมชน) และ ฐานความรู้ (6 ชุมชน)

จากข้อมูลพบว่าในช่วงการดำเนินการ ชุมชนส่วนใหญ่มีกลไกการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ กลไกด้านบุคลากร จากกิจกรรมจัดหาบุคลากรที่เกี่ยวข้องสื่อศิลปวัฒนธรรมมากที่สุด กลไกด้านงบประมาณ จากกิจกรรมจัดหางบประมาณมากที่สุด และกลไกด้านฐานความรู้ จากกิจกรรมค้นหาหาข้อมูลในการจัดทำสื่อศิลปวัฒนธรรมมากที่สุด

ตารางที่ 12 กลไกการเรียนรู้จำแนกตามชุมชนในช่วงการประเมินผลและเผยแพร่การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ชุมชน	จำนวนคน (N)	กลไกการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		งบประมาณ	บุคลากร	ฐานความรู้	ความร่วมมือ
ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่					
กิจกรรมจัดเป็นรายวิชาในสถานศึกษา					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	9 (33.3)	13 (48.1)	12 (44.4)	14 (51.9)
นครชุม	22	4 (18.2)	9 (40.9)	10 (45.5)	9 (40.9)
ป่าแดด	20	13 (65.0)	8 (40.0)	6 (30.0)	4 (20.0)
โพธิ์ไทร	19	12 (63.2)	15 (78.9)	10 (52.6)	4 (21.1)
นาดุน	20	7 (35.0)	11 (55.0)	0 (0.0)	2 (10.0)
บางแตน	20	12 (60.0)	13 (65.0)	11 (55.0)	10 (50.0)
ดอกคำใต้	20	5 (25.0)	9 (45.0)	9 (45.0)	4 (20.0)
เขียงคาน	20	10 (50.0)	12 (60.0)	14 (70.0)	14 (70.0)
นาหว้า	18	4 (22.2)	11 (61.1)	8 (44.4)	9 (50.0)
จันเสน	20	4 (20.0)	8 (40.0)	7 (35.0)	4 (20.0)
ไทใหญ่	18	6 (33.3)	13 (72.2)	9 (50.0)	3 (16.7)
ต้นยางมีส	18	10 (55.6)	10 (55.6)	10 (55.6)	9 (50.0)
วังหว้า	16	11 (68.8)	12 (75.0)	9 (56.3)	6 (37.5)
พระปรารักษ์	15	5 (33.3)	9 (60.0)	8 (53.3)	4 (26.7)
คลองประสงค์	18	10 (55.6)	9 (50.0)	9 (50.0)	9 (50.0)
บางหลวง	15	5 (33.3)	11 (73.3)	9 (60.0)	4 (26.7)
โล้ว	14	5 (35.7)	9 (64.3)	4 (28.6)	8 (57.1)
คลองลัดมะยม	17	6 (35.3)	10 (58.8)	8 (47.1)	5 (29.4)
ยี่สาร	12	5 (41.7)	10 (83.3)	5 (41.7)	6 (50.0)
รวม	349	143 (41.0)	202 (57.9)	158 (45.3)	128 (36.7)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	14 (70.0)	12 (60.0)	11 (55.0)	4 (20.0)
นาโหนด	18	6 (33.3)	11 (61.1)	8 (44.4)	3 (16.7)
รวม	38	20 (52.6)	23 (60.5)	19 (50.0)	7 (18.4)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	20 (100.0)	20 (100.0)	20 (100.0)	20 (100.0)
รวม	20	20 (100.0)	20 (100.0)	20 (100.0)	20 (100.0)
รวมทั้งหมด	407	183 (45.0)	245 (60.2)	197 (48.4)	155 (38.1)

ตารางที่ 12 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	กลไกการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		งบประมาณ	บุคลากร	ฐานความรู้	ความร่วมมือ
ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่					
กิจกรรมนำสื่อศิลปวัฒนธรรมไปเผยแพร่					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	7 (25.9)	13 (48.1)	7 (25.9)	8 (29.6)
นครชุม	22	8 (36.4)	12 (54.5)	8 (36.4)	13 (59.1)
ป่าแดด	20	6 (30.0)	16 (80.0)	10 (50.0)	6 (30.0)
โพธิ์ไทร	19	11 (57.9)	5 (26.3)	7 (36.8)	10 (52.6)
นาตุน	20	2 (10.0)	8 (40.0)	10 (50.0)	0 (0.0)
บางแตน	20	11 (55.0)	9 (45.0)	8 (40.0)	13 (65.0)
ดอกคำใต้	20	2 (10.0)	8 (40.0)	5 (25.0)	12 (60.0)
เขียงคาน	20	12 (60.0)	8 (40.0)	9 (45.0)	16 (80.0)
นาหว้า	18	6 (33.3)	6 (33.3)	7 (38.9)	11 (61.1)
จันเสน	20	3 (15.0)	8 (40.0)	5 (25.0)	4 (20.0)
ไทใหญ่	18	8 (44.4)	5 (27.8)	6 (33.3)	7 (38.9)
ต้นยางมีส	18	6 (33.3)	12 (66.7)	9 (50.0)	10 (55.6)
วังหว้า	16	7 (43.8)	8 (50.0)	10 (62.5)	10 (62.5)
พระปรางค์	15	4 (26.7)	9 (60.0)	7 (46.7)	5 (33.3)
คลองประสงค์	18	4 (22.2)	9 (50.0)	10 (55.6)	10 (55.6)
บางหลวง	15	6 (40.0)	4 (26.7)	7 (46.7)	6 (40.0)
ไล่โว่	14	4 (28.6)	11 (78.6)	6 (42.9)	5 (35.7)
คลองลัดมะยม	17	5 (29.4)	10 (58.8)	9 (52.9)	6 (35.3)
ยี่สาร	12	4 (33.3)	5 (41.7)	5 (41.7)	5 (41.7)
รวม	349	116 (33.2)	166 (47.6)	145 (41.5)	157 (45.0)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	8 (40.0)	17 (85.0)	7 (35.0)	11 (55.0)
นาโหนด	18	6 (33.3)	8 (44.4)	6 (33.3)	7 (38.9)
รวม	38	14 (36.8)	25 (65.8)	13 (34.2)	18 (47.4)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	20 (100.0)	1 (5.0)	1 (5.0)	0 (0.0)
รวม	20	20 (100.0)	1 (5.0)	1 (5.0)	0 (0.0)
รวมทั้งหมด	407	150 (36.9)	192 (47.2)	159 (39.1)	175 (43.0)

ตารางที่ 12 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	กลไกการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		งบประมาณ	บุคลากร	ฐานความรู้	ความร่วมมือ
ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่					
กิจกรรมประเมินผลเทียบกับเป้าหมายการสร้างสื่อ					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	4 (14.8)	12 (44.4)	12 (44.4)	13 (48.1)
นครชุม	22	3 (13.6)	10 (45.5)	10 (45.5)	4 (18.2)
ป่าแดด	20	8 (40.0)	7 (35.0)	8 (40.0)	6 (30.0)
โพธิ์ไทร	19	2 (10.5)	14 (73.7)	18 (94.7)	6 (31.6)
นาดุน	20	2 (10.0)	10 (50.0)	8 (40.0)	0 (0.0)
บางแตน	20	8 (40.0)	10 (50.0)	14 (70.0)	13 (65.0)
ดอกคำใต้	20	1 (5.0)	11 (55.0)	10 (50.0)	7 (35.0)
เขียงคาน	20	8 (40.0)	8 (40.0)	12 (60.0)	15 (75.0)
นาหว้า	18	2 (11.1)	10 (55.6)	9 (50.0)	8 (44.4)
จันเสน	20	10 (50.0)	9 (45.0)	5 (25.0)	7 (35.0)
ไทใหญ่	18	5 (27.8)	8 (44.4)	8 (44.4)	7 (38.9)
ต้นหอมมีส	18	5 (27.8)	10 (55.6)	9 (50.0)	9 (50.0)
วังหว้า	16	4 (25.0)	13 (81.3)	10 (62.5)	10 (62.5)
พระปรารักษ์	15	2 (13.3)	6 (40.0)	10 (66.7)	3 (20.0)
คลองประสังค์	18	4 (22.2)	8 (44.4)	8 (44.4)	8 (44.4)
บางหลวง	15	4 (26.7)	8 (53.3)	8 (53.3)	3 (20.0)
ไล่โว่	14	4 (28.6)	8 (57.1)	7 (50.0)	7 (50.0)
คลองลัดมะยม	17	4 (23.5)	7 (41.2)	5 (29.4)	9 (52.9)
ยี่สาร	12	3 (25.0)	9 (75.0)	5 (41.7)	4 (33.3)
รวม	349	83 (23.8)	178 (51.0)	176 (50.4)	139 (39.8)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	9 (45.0)	8 (40.0)	15 (75.0)	12 (60.0)
นาโหนด	18	2 (11.1)	11 (61.1)	11 (61.1)	1 (5.6)
รวม	38	11 (28.9)	19 (50.0)	26 (68.4)	13 (34.2)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	6 (30.0)	4 (20.0)	10 (50.0)	3 (15.0)
รวม	20	6 (30.0)	4 (20.0)	10 (50.0)	3 (15.0)
รวมทั้งหมด	407	100 (24.6)	201 (49.4)	212 (52.1)	155 (38.1)

ตารางที่ 12 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	กลไกการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		งบประมาณ	บุคลากร	ฐานความรู้	ความร่วมมือ
ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่					
กิจกรรมปรับปรุงและพัฒนาสื่อศิลปวัฒนธรรม					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	5 (18.5)	11 (40.7)	16 (59.3)	11 (40.7)
นครชุม	22	2 (9.1)	15 (68.2)	7 (31.8)	5 (22.7)
ป่าแดด	20	9 (45.0)	10 (50.0)	7 (35.0)	11 (55.0)
โพธิ์ไทร	19	11 (57.9)	17 (89.5)	8 (42.1)	13 (68.4)
นาดุน	20	1 (5.0)	13 (65.0)	6 (30.0)	0 (0.0)
บางแตน	20	9 (45.0)	14 (70.0)	12 (60.0)	6 (30.0)
ดอกคำใต้	20	2 (10.0)	8 (40.0)	11 (55.0)	4 (20.0)
เขียงคาน	20	9 (45.0)	11 (55.0)	10 (50.0)	8 (40.0)
นาหว้า	18	2 (11.1)	10 (55.6)	9 (50.0)	9 (50.0)
จันเสน	20	9 (45.0)	4 (20.0)	5 (25.0)	4 (20.0)
ไทใหญ่	18	7 (38.9)	7 (38.9)	9 (50.0)	5 (27.8)
ต้นหอมมีส	18	7 (38.9)	8 (44.4)	6 (33.3)	8 (44.4)
วังหว้า	16	4 (25.0)	8 (50.0)	4 (25.0)	8 (50.0)
พระปรางค์	15	5 (33.3)	11 (73.3)	10 (66.7)	3 (20.0)
คลองประสงค์	18	2 (11.1)	12 (66.7)	7 (38.9)	3 (16.7)
บางหลวง	15	6 (40.0)	7 (46.7)	7 (46.7)	5 (33.3)
ไล่โว่	14	2 (14.3)	10 (71.4)	8 (57.1)	5 (35.7)
คลองลัดมะยม	17	5 (29.4)	8 (47.1)	6 (35.3)	7 (41.2)
ยี่สาร	12	5 (41.7)	7 (58.3)	6 (50.0)	5 (41.7)
รวม	349	102 (29.2)	191 (54.7)	154 (44.1)	120 (34.4)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	6 (30.0)	12 (60.0)	12 (60.0)	14 (70.0)
นาโหนด	18	7 (38.9)	11 (61.1)	7 (38.9)	2 (11.1)
รวม	38	13 (34.2)	23 (60.5)	19 (50.0)	16 (42.1)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	0 (0.0)	15 (75.0)	6 (30.0)	3 (15.0)
รวม	20	0 (0.0)	15 (75.0)	6 (30.0)	3 (15.0)
รวมทั้งหมด	407	115 (28.3)	229 (56.3)	179 (44.0)	139 (34.2)

ตารางที่ 12 (ต่อ)

ชุมชน	จำนวนคน (N)	กลไกการเรียนรู้ หน่วย: จำนวนคน (ร้อยละ)			
		งบประมาณ	บุคลากร	ฐานความรู้	ความร่วมมือ
ช่วงการประเมินผลและเผยแพร่					
กิจกรรมหาผู้สืบทอดการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม					
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทศิลปหัตถกรรมชุมชนมากที่สุด					
โคกสลุง	27	4 (14.8)	16 (59.3)	10 (37.0)	14 (51.9)
นครชุม	22	7 (31.8)	13 (59.1)	6 (27.3)	2 (9.1)
ป่าแดด	20	6 (30.0)	14 (70.0)	5 (25.0)	10 (50.0)
โพธิ์ไทร	19	14 (73.7)	16 (84.2)	4 (21.1)	1 (5.3)
นาตุน	20	2 (10.0)	14 (70.0)	3 (15.0)	0 (0.0)
บางแตน	20	10 (50.0)	12 (60.0)	9 (45.0)	12 (60.0)
ดอกคำใต้	20	2 (10.0)	12 (60.0)	5 (25.0)	10 (50.0)
เขียงคาน	20	6 (30.0)	15 (75.0)	12 (60.0)	16 (80.0)
นาหว้า	18	3 (16.7)	6 (33.3)	10 (55.6)	8 (44.4)
จันเสน	20	0 (0.0)	11 (55.0)	8 (40.0)	0 (0.0)
ไทใหญ่	18	9 (50.0)	6 (33.3)	6 (33.3)	8 (44.4)
ต้นหอมมีส	18	2 (11.1)	11 (61.1)	7 (38.9)	9 (50.0)
วังห้ว	16	3 (18.8)	9 (56.3)	5 (31.3)	10 (62.5)
พระปรางค์	15	4 (26.7)	9 (60.0)	9 (60.0)	6 (40.0)
คลองประสงค์	18	6 (33.3)	10 (55.6)	10 (55.6)	8 (44.4)
บางหลวง	15	5 (33.3)	11 (73.3)	5 (33.3)	4 (26.7)
ไล่โว่	14	4 (28.6)	12 (85.7)	5 (35.7)	6 (42.9)
คลองลัดมะยม	17	6 (35.3)	9 (52.9)	7 (41.2)	6 (35.3)
ยี่สาร	12	3 (25.0)	8 (66.7)	7 (58.3)	4 (33.3)
รวม	349	96 (27.5)	214 (61.3)	133 (38.1)	134 (38.4)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการแสดงพื้นบ้านมากที่สุด					
ต้นตาลพระยาท	20	11 (55.0)	13 (65.0)	11 (55.0)	9 (45.0)
นาโหนด	18	2 (11.1)	11 (61.1)	7 (38.9)	10 (55.6)
รวม	38	13 (34.2)	24 (63.2)	18 (47.4)	19 (50.0)
ชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างประเมินว่ามีสื่อประเภทการเล่นพื้นบ้านมากที่สุด					
ท่าโสม	20	11 (55.0)	5 (25.0)	3 (15.0)	8 (40.0)
รวม	20	11 (55.0)	5 (25.0)	3 (15.0)	8 (40.0)
รวมทั้งหมด	407	120 (29.5)	243 (59.7)	154 (37.8)	161 (39.6)

จากตารางที่ 12 ผลการวิเคราะห์กลไกการเรียนรู้ในช่วงการประเมินผลและเผยแพร่การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจากจำนวนทั้งหมด 22 ชุมชน โดยพิจารณาจากชุมชนที่เลือกกลไกการเรียนรู้ที่สำคัญในด้านต่างๆ ตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป โดยมีรายละเอียดจำแนกตามกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมจัดเป็นรายวิชาในสถานศึกษา พบว่า ชุมชนมีกลไกการเรียนรู้ คือ บุคลากร มากที่สุด (17 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ฐานความรู้ (11 ชุมชน) งบประมาณ (9 ชุมชน) และกลไกการความร่วมมือ (9 ชุมชน)

กิจกรรมนำสื่อศิลปวัฒนธรรมไปเผยแพร่ พบว่า ชุมชนมีกลไกการเรียนรู้ คือ ความร่วมมือ มากที่สุด (10 ชุมชน) บุคลากร (8 ชุมชน) ฐานความรู้ (6 ชุมชน) และการงบประมาณ (3 ชุมชน)

กิจกรรมประเมินผลเปรียบเทียบกับเป้าหมายการสร้างสื่อ พบว่า ชุมชนมีกลไกการเรียนรู้ คือ ฐานความรู้ มากที่สุด (13 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ บุคลากร (11 ชุมชน) ความร่วมมือ (7 ชุมชน) และงบประมาณ (1 ชุมชน)

กิจกรรมปรับปรุงและพัฒนาสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีกลไกการเรียนรู้ คือ บุคลากร มากที่สุด (15 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ฐานความรู้ (10 ชุมชน) ความร่วมมือ (5 ชุมชน) และงบประมาณ (1 ชุมชน)

กิจกรรมหาผู้สืบทอดการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีกลไกการเรียนรู้ คือ บุคลากร มากที่สุด (19 ชุมชน) รองลงมา ได้แก่ ความร่วมมือ (8 ชุมชน) ฐานความรู้ (6 ชุมชน) และงบประมาณ (5 ชุมชน)

จากข้อมูลพบว่าในช่วงการประเมินผลและเผยแพร่ ชุมชนส่วนใหญ่มีกลไกการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ กลไกด้านบุคลากรในทุกกิจกรรมมากที่สุด ในขณะที่กลไกด้านฐานความรู้ จากกิจกรรมประเมินผลเปรียบเทียบกับเป้าหมายมากที่สุด และกลไกด้านความร่วมมือจากกิจกรรมนำสื่อศิลปวัฒนธรรมไปเผยแพร่มากที่สุด

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวณัฐวดี ใจแสงทรัพย์ เกิดวันที่ 30 มิถุนายน 2530 สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษา
ต้น ปีการศึกษา 2546 และชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จ
เจ้าพระยา ปีการศึกษา 2548 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี
การศึกษา 2552

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY